biblioteca
BM
muzeologică

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
MUZEUL DE ISTORIE
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CERCETĂRI ARHEOLOGICE

1975

1

www.mnir.ro

biblioteca
BM
muzeologică

www.mnir.ro

I IV 904 P 4 99

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE
MUZEUL DE ISTORIE
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CERCETĂRI ARHEOLOGICE

I

Redactori coordonatori:

Prof. dr. FLORIAN GEORGESCU, VALERIU LEAHU

MUZEUL DE ISTORIE AL R. S. R. BIBLIOTECA

Bucureşti

1975

www.mnir.ro

Redactor de carte: ILEANA NICULESCU
Coperta: ELENA BECHEŞ
Desene şi planşe: EUTHERPIA PETRACHE
Fotografii: CORNEL NACIU şi VICTOR GODEANU

Lucrările de restaurare a materialelor arheologice au fost efectuate în laboratoarele Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România de: GEORGETA TROHANI (ceramică), DAN IVANOVICI (metale), EDITH IONESCU (os şi corn).

BIBLIOTECA
INV. 11187

www.mnir.ro

INTRODUCERE

Cu volumul de faţă, înmănunchind rapoarte asupra unor cercetări în teren efectuate între anii 1969 şi 1974, Muzeul de istorie al R. S. România inaugurează o activitate căreia doreşte să-i asigure în viitor continuitate şi consistenţă: aceea a valorificării săpăturilor arheologice practicate de instituţie, prin publicarea rezultatelor celor mai importante, în conformitate cu rigorile cercetării de strictă specialitate.

O atare activitate - paralelă cu valorificarea vestigiilor de cultură materială ale veacurilor trecute în beneficiul publicului larg, vizitator al expoziţiilor permanente şi temporare ale muzeului - constituie pentru noi o datorie şi un drept, justificate din cel puţin două privinţe:

Intîi, ţinînd seamă că, prin hotărîrile de partid şi de stat privitoare la înfiinţarea Muzeului de istorie al R. S. România şi la rosturile sale - plenare, majore - instituţia este obligată să efectueze o permanentă, asiduă şi sistematică muncă de cercetare ştiinţifică, fără de care nu ar fi posibilă nici creşterea fondului nostru de valori şi nici cunoaşterea mereu mai adîncită a acestuia. Intr-un atare context, cercetarea arheologică - afirmată mai ales pe calea explorării şi aducerii la lumină a resturilor de cultură materială ascunse în pămînt - îşi are locul bine precizat. Cum se ştie, ea oferă principala sursă de documentaţie, avînd un caracter atît de adecvat muzeal, pentru istoria străveche, veche şi, în parte, medie a ţării noastre. Consemnînd aici numai faptul că mai bine de o treime din tematica Muzeului Naţional de Istorie a putut fi materializată prin unelte armament, podoabe, ceramică şi piese numismatice rezultate din descoperiri arheologice şi credem că e suficient pentru a demonstra aportul descoperirilor acestora în organizarea şi propăşirea unui muzeu, şi a sublinia nevoia stringentă şi permanent resimţită de orice unitate muzeală de a face apel la investigaţia arheologică, în vederea sporirii fondurilor de valori, pentru cunoaşterea şi evocarea tot mai aprofundată a trecutului celui mai îndepărtat.

www.mnir.ro

Dintr-altă privință, ne simțim chemați să desfășurăm o susținută activitate arheologică și pentru că, fiind cel mai de seamă muzeu de istorie al țării, avem neîndoielnic datoria morală și științifică de a continua și dezvolta o tradiție, ce a adus dintotdeauna cinstire muzeografiei românești: aceea a afirmării unui rol activ în dezvoltarea și progresul arheologiei din țara noastră. In sensul acesta, se cuvine să reținem aici un adevăr, ce ar trebui, poate, mai mult și mai des subliniat: anume, că pînă a se ajunge ca activitatea de cercetare arheologică să fie îndrumată sau efectuată, în România, într-unul sau mai multe institute de specialitate, muzeele au fost acelea care, la noi, încă din veacul trecut și pe întreg cuprinsul țării și-au asumat - cu o rodnicie unanim prețuită - sarcina cercetării istoriei celei mai îndepărtate, prin explorarea vestigiilor de cultură materială și spirituală ascunse în pămînt. Mai mult încă: și după ce institutele de specialitate amintite au început să-și desfășoare activitatea - evident, cu mijloace, cu forțe de creație și cu eficiență sporite - chiar și în asemenea noi și superioare condiții de investigație arheologică muzeele din România n-au încetat în a-și aduce contribuția la progresul descoperirii și studierii mărturiilor istoriei de început. Nu numai pentru a exemplifica, dar, în plus, cu gînd de modestă omagiere, vom consemna aici rolul Muzeului de istorie din Brașov în studierea culturii Glina-Schneckenberg, de la începutul epocii bronzului; cel al muzeului din Sighișoara în descoperirea și cunoașterea culturii Wietenberg, din perioada mijlocie a epocii bronzului; contribuția adusă de Muzeul din Piatra Neamț la progresul cercetărilor asupra culturii eneolitice de tip Cucuteni; apoi rolul pe care l-a avut Muzeul din Oradea în dezvoltarea studiului culturii Otomani, de asemenea din epoca bronzului, ca și contribuția plină de substanță, pe care Muzeul de istorie a Municipiului București a adus-o în cunoașterea culturii eneolitice Gumelnița sau în a altei culturi din epoca bronzului, cea de tip Tei. Tot astfel, să consemnăm rolul de prim ordin pe care muzeele de arheologie și istorie din Cluj, Alba Iulia sau Deva l-au avut în descoperirea și studierea vestigiilor de cultură romană din Dacia... Mai recent, și-au dobîndit merite unanim recunoscute: Muzeul de istorie din Sfîntu Gheorghe, în cercetarea culturii, noi descoperite, de tip Ciomortan, din epoca bronzului; muzeul din Lugoj, în progresul cercetărilor referitoare la Hallstattul timpuriu; muzeul din Constanța, pe tărîmul arheologiei greco-romane, tot astfel cum în descoperirea și cunoașterea culturii carpilor și-au afirmat destoinicia muzeele de istorie din Bacău și Bîrlad; și exemplele ar putea fi, evident, continuate.

In rețeaua unităților de profil, care practică și valorifică săpături arheologice, alăturîndu-se ultimul - datorită organizării sale

www.mnir.ro

recente - Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România nu poate, nu trebuie - şi nu voieşte, de altfel - să rămînă cel din urmă. Dispunînd de un colectiv bine etructurat de cercetători arheologi - în rîndurile căruia, alături de specialişti cu o mai îndelungată şi mai fructuoasă experienţă, se află cadre tinere, pe cît de entuziaste, pe atît de înzestrate, Muzeul Naţional de Istorie a procedat chiar din fazele primare ale organizării sale la efectuarea de săpături arheologice. In sensul acesta, trebuie să amintim că primul an de existenţă a nucleului de specialişti, ce a pus bazele colectivului de mai tîrziu al Muzeului de istorie al R. S. România, a constituit în acelaşi timp şi etapa de început a unor cercetări arheologice de către instituţia nou înfiinţată: căci în acel an (1969) se relua la Cetăţeni, în jud. Argeş, explorarea unor complexe de locuire geto-dace şi din perioada feudalismului timpuriu; la Siret, jud. Suceava, se proceda la investigarea vetrei medievale a oraşului, din veacurile XIV-XV; iar la Romula (satul Reşca, comuna Dobrosloveni), jud. Olt, se efectuau primele săpături arheologice riguros ştiinţifice în necropola tumulară a oraşului roman, din sec. II-III e. n. Tot atunci, pe frontul investigaţiilor din teren, colectivul de organizare al Muzeului de istorie al R. S. România era onorat de colaborarea unor eminente personalităţi ale arheologiei şi studiului istoriei vechi din ţara noastră: Ion Nestor, Emil Condurachi, Mircea Petrescu-Dîmboviţa, Dumitru Tudor, Hadrian Daicoviciu. In anii imediat următori, muzeul explora în continuare staţiunile menţionate, practicînd săpăturile de la Chirnogi, jud. Ilfov, într-o aşezare Latène geto-dacă; sau pe acelea de la Greci, jud. Ilfov, unde alături de vestigii de locuire geto-dacă, apăreau şi mărturii de cultură materială din epoca bronzului; sau proceda la investigarea unei aşezări de tip Coţofeni, din perioada de trecere la epoca bronzului, ce ne era semnalată la Braneţ, în jud. Olt. In domeniul arheologiei romane, muzeul prelua importanta staţiune Micia (Veţel), jud. Hunedoara, trecînd de îndată la dezvelirea în continuare a unor vestigii de arhitectură civilă şi militară, a unor interesante mărturii de cultură materială. In sfîrşit, pe tărîmul arheologiei medievale, specialiştii muzeului porneau să caute a identifica locul celebrei, dar încă enigmaticei Vicina - aşezare undeva la Dunărea dobrogeană, în veacurile X-XIII - şi acordau sprijin în continuare cercetărilor asupra vestigiilor curţii domneşti din cetatea de scaun a Sucevei.

Menţionînd aici principalele obiective de cercetare arheologică ce au stat în atenţia Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România, este locul să exprimăm - şi pe această cale - recunoştinţa noastră pentru sprijinul material acordat şi pentru întreg concursul ce ne-a fost dat: Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, care a

www.mnir.ro

coordonat organizarea Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România pînă în vara anului 1971 şi Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, în a cărei reţea organizatorică activează muzeul de la data menţionată pînă în prezent.

*

Dintre săpăturile arheologice practicate de specialiştii muzeului între anii 1969 şi 1974, volumul de faţă prezintă, în primul rînd, rezultatele înregistrate în cercetarea aşezărilor omeneşti din orînduirea comunei primitive, de la Şimnic-Craiova, Brăneţ (jud. Olt), Greci, Izvoarele, Chirnogi şi Vlădiceasca (jud. Ilfov) şi Corneşti-Adămuş (jud. Mureş). Sînt astfel comunicate date referitoare la cultura veche-neolitică de tip Criş, la cultura Coţofeni, din perioada de tranziţie de la neolitic spre epoca bronzului; de asemenea date asupra culturilor Glina, Tei şi Wietenberg din epoca bronzului. Pe baza unei cercetări restrînse efectuate la Ardeu (jud. Hunedoara) se aduc la cunoştinţă noi elemente de cultură materială dacică, din perioada de maximă dezvoltare şi afirmare a strămoşilor noştri, de sub Burebista şi Decebal. In continuare, rapoartele de săpături de la Romula (satul Reşca, com. Dobrosloveni, jud. Olt) şi Micia (com. Veţel, jud. Hunedoara) introduc în circuitul de specialitate date interesante referitoare la cultura romană din provincia Dacia. In succesiune cronologică este inserat apoi, raportul asupra campaniei de săpături de la Tîrgşor, din 1974, comunicînd rezultate obţinute în cercetarea unor complexe de locuire aparţinînd culturii Dridu, din sec. X-XI e. n. Descoperiri proprii acestei culturi - creaţie materială a poporului român deplin format - se întîlnesc consemnate şi în raportul asupra săpăturilor de la Chirnogi, unde, de altfel, sînt înregistrate şi descoperiri dintr-o etapă imediat anterioară: sec. VI-VII e. n. In sfîrşit, rezultate pe care le putem considera remarcabile sînt acelea aduse la cunoştinţă în raportul asupra săpăturilor practicate, de asemenea, în 1974, în sectorul "Curtea Domnească" din vechea cetate de scaun a Sucevei. Consemnarea rezultatelor cercetărilor este realizată în forma unor informări ştiinţifice care, succinte fiind, reproduc totuşi suficiente detalii; şi care, prin interpretarea, de cele mai multe ori, a faptelor arheologice surprinse în teren, depăşesc evident stadiul şi formula rapoartelor de săpături strict preliminare.

Rapoartele asupra cercetărilor de teren efectuate de specialiştii Muzeului de istorie al R. S. România - grupate - alcătuiesc o

www.mnir.ro

primă secţiune a volumului de faţă. Intr-o a doua secţiune se situează paginile încredinţate instituţiei noastre spre publicare, de venerabilul arheolog român, Dinu V. Rosetti. Istericul îndelungatelor şi repetatelor investigaţii arheologice desfăşurate la Cetăţeni (jud. Argeş), reconstituit şi consemnat acum de Dinu Rosetti, voieşte să fie, în concepţia autorului, un prim capitol - de introducere - la o expunere veritabil monografică a tuturor rezultatelor dobîndite de-a lungul anilor în staţiunea amintită, expunere pe care neobositul cercetător o elaborează în prezent şi pe care Muzeul nostru se angajează să o publice succesiv în anii următori.

Incercînd sumara prezentare a conţinutului acestui volum, am dorit să avizăm cititorii asupra structurii sale variate, asupra ariei largi a problematicii pe care o abordează.

Incredinţînd lucrarea specialiştilor din ţară şi de pretutindeni, nădăjduim că ea va fi bine primită, că va suscita interes şi că îşi va dovedi utilitatea, contribuind - prin datele publicate - la adîncirea cunoaşterii într-unul sau altul din domeniile de cercetare arheologică. Sesizarea unor neajunsuri, a unor neîmpliniri sau a unor eventuale erori, va constitui pentru autorii volumului un ajutor, ce va fi primit cu îndreptăţită recunoştinţă.

Prof. dr. FLORIAN GEORGESCU

Directorul Muzeului de istorie
al Republicii Socialiste România

www.mnir.ro

AŞEZĂRILE NEOLITICE DE LA ŞIMNIC

Staţiunea arheologică Şimnic a fost descoperită întîmplător cu ocazia săpării în 1962, a unor gropi de siloz în curtea Staţiunii experimentale agricole.

Botul scund de deal pe care au trăit timp de milenii mai multe generaţii, se află în imediata apropiere a luncii Jiului. Din partea de est-nord-est pînă în partea de vest această înălţime este protejată împotriva vînturilor de dealuri care o adăpostesc şi pe care se aflau păduri pînă acum aproape o sută de ani. În felul acesta botul de deal puţin înalt, devenea un loc propice pentru aşezare.

In 1967 Muzeul Olteniei din Craiova a început săpături în această staţiune, continuate apoi pînă în 1971. În 1972, cercetările au fost reluate cu fondurile Muzeului de Istorie al R.S.România.

Cercetările din perioada 1967-1970 au elucidat în parte stratigrafia aşezării. Peste solul viu se află o aşezare din a doua etapă de dezvoltare a purtătorilor culturii Starčevo-Criş. Dovezi ale acestei prime aşezări le avem din două gropi (fig.1).

Peste aceste vestigii s-au descoperit altele aparţinînd fazei a III-a de dezvoltare a aceleiaşi culturi[1]. Din această fază am descoperit un nivel continuu cu vetre şi urme de locuinţe in situ. Urmează cronologic fazele a IV-a şi a V-a ale culturii Starčevo-Criş (fig.2).

Din faza a IV-a s-au găsit urme de locuinţe de suprafaţă, dintre care o parte au fost dezvelite în campania din 1970, iar cealaltă parte în campaniile din 1972-1973. Este depunerea cea mai bogată în material arheologic.

Peste ea, depunerea fazei a V-a, prinsă în strînsă conexiune stratigrafică (două locuinţe suprapuse) încheie perioada de aproape un

www.mnir.ro

mileniu (al VII-lea î.e.n.), a dezvoltării populaţiilor Starčevo-Criş din această aşezare.

In campaniile mai vechi s-a descoperit şi suprapunerea Vinča-Starčevo-Criş, în sensul că o groapă făcută de populaţiile Vinča din faza B a tăiat o locuinţă a culturii Starčevo-Criş din faza a IV-a.

Pînă în prezent nu am găsit o suprapunere directă a populaţiilor Vinča peste acelea Starčevo-Criş, problemă care rămîne încă deschisă nu numai pentru aşezările de acest tip din Oltenia, dar şi pentru acelea din Iugoslavia.

In nici o aşezare a cărui material a fost publicat (din cîte cunoaştem noi pînă acum) nu s-a elucidat această problemă stratigrafică, în sensul că nicăieri nu s-au găsit în complexe închise, fără dubiu, materiale Vinča din faza de început, singure, fără amestec cu cele ale populaţiilor Starčevo-Criş. In locuinţele Starčevo-Criş ale ultimei faze nu s-au găsit materiale aparţinînd populaţiilor Vinča, de asemenea din faza de început. De aceea nu se poate spune încă cu certitudine dacă cele două populaţii au trăit împreună sau dacă s-au succedat la o perioadă de timp pe care cu greu am putea să o precizăm acum.

In campania din 1972 am descoperit două niveluri Vinča aparţinînd la două faze distincte, cu locuinţe de suprafaţă şi materiale care fac dovada concludentă a existenţei aici a două etape de locuire: Vinča A şi Vinča B. Nu am putut nici în această campanie să elucidăm sau cel puţin să aducem argumente în favoarea uneia dintre cele două ipoteze enunţate mai sus. In ceea ce ne priveşte sîntem de părere că aceste două populaţii nu au convieţuit şi că triburile Vinča au venit în Oltenia ca populaţie cu o cultură gata formată, împingînd şi dislocînd comunităţile Starčevo-Criş care s-au retras în alte aşezări şi care cu timpul au dispărut.

După locuirea Vinča B, în staţiunea Şimnic există o pauză de locuire. Populaţiile culturii Sălcuţa sînt dovedite aici numai din faza a II-a, din care avem puţin material.

Din faza Sălcuţa III am desfăcut două locuinţe, dintre care una în campania din 1972. Se poate să existe şi un nivel Sălcuţa IV sau poate unul Cernavoda I, dar nu l-am surprins încă. Urmează stratigrafic, după un timp în care ar fi putut locui populaţiile amintite mai sus şi a căror dovezi materiale nu le avem, cele două niveluri aparţinînd culturii Cernadova III - Dobroteşti.

În timpul campaniilor de săpături am desfăcut cîteva vetre făţuite de mai multe ori şi cîteva colibe. Este o perioadă de plină stabilitate în care populaţiile acestea - venite - au încă legături cu acelea care au mai dăinuit de la sfîrşitul neoliticului.

Niveluri de cultură in situ nu se mai găsesc în staţiunea Şimnic. Plugul a distrus nivelurile mai noi ale populaţiilor Coţofeni şi, probabil, şi acelea din epoca feudal-timpurie (sec. VI-VII e.n.).

www.mnir.ro

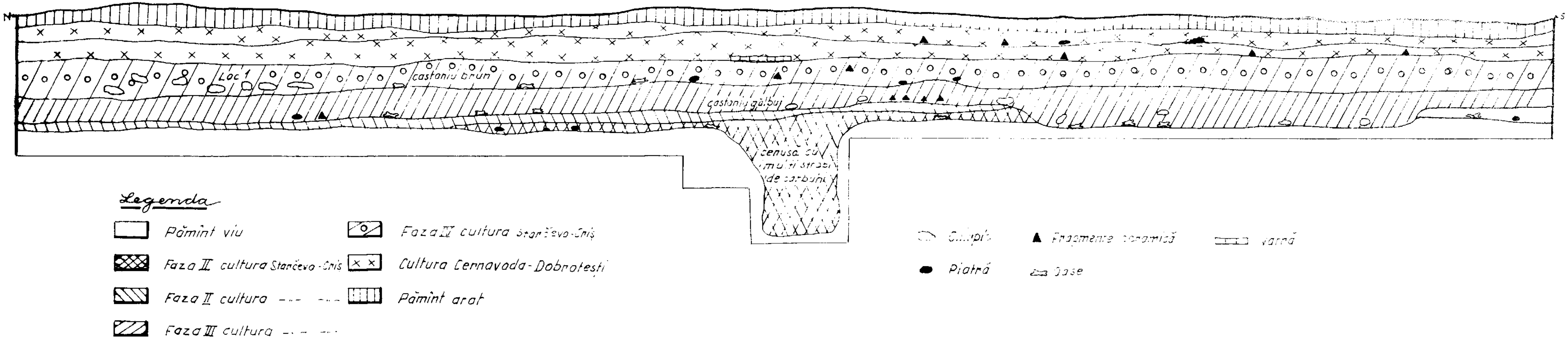

Fig.1 - Profilul malului de vest al secţiunii C/1970

www.mnir.ro

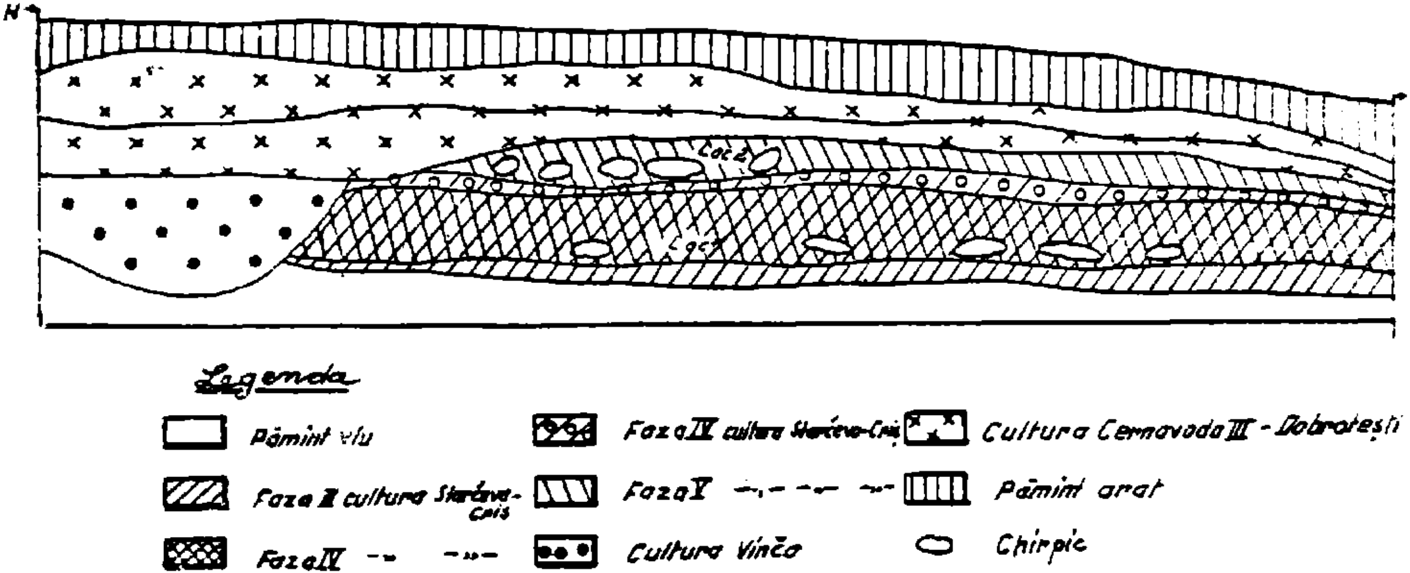

Fig.2 – Profilul malului de vest al secțiunii D/1970

S-au mai găsit, în gropi, materiale aparținînd culturii Coțofeni și culturii Verbicioara, de asemenea materiale dacice din sec. II î.e.n. și ale populațiilor din sec. VI-VII e.n. Fără îndoială că așezările populațiilor dacice și ale celor din sec. VI-VII e.n. se află în apropiere. Așezările acestea au fost distruse în proporție de 80% de lucrările făcute cu ocazia amenajării pe acest teren a clădirilor administrației stațiunii și a grajdurilor pentru vite.

Noi credem că pe acest teren se aflau așezările populațiilor dacice și ale acelora din sec. VI-VII e.n., iar așezările neolitice au fost numai pe botul de deal scund pe care am făcut săpăturile. Pe acest loc s-au deschis cele cinci gropi mari de siloz ale Stațiunii experimentale agricole Șimnic, pe o suprafață de cîteva sute de metri pătrați, ajungînd pînă la pămîntul viu.

Săpăturile noastre, destul de modeste ca întindere, au putut surprinde situații stratigrafice clare pe baza cărora să ne putem face o imagine a evoluției vieții pe acest loc în diferitele etape de dezvoltare a neoliticului din Oltenia.

Totodată s-au surprins pentru prima dată în Oltenia populații ale culturii Cernavoda III - Dobrotești și s-a putut susține că acestea s-au întins și peste teritoriul Olteniei[2].

Ne propunem să prezentăm pe scurt săpătura din campania 1970 legată strîns de aceea din 1972, iar campaniile din 1972 și 1973 să le analizăm sistematic pentru a se putea face o privire de ansamblu asupra vieții populațiilor care au locuit în epoca neolitică în centrul Olteniei.

In 1970 am săpat o suprafață de 1,6 x 12 m din care am desfăcut mai multe niveluri de locuire. Le vom enumera succint în ordinea depunerii lor.

In această campanie s-a descoperit o locuință care poate fi încadrată în faza a IV-a a culturii Starčevo-Criș, și care a fost dezvelită și tratată doar parțial în 1970. Cealaltă parte a fost desfăcută în campania din 1973.

S-au găsit și unelte din silex și piatră. Dintre uneltele de silex menționăm lamele late și răzuitoarele pe lame sau așchiile folosite în același scop. S-a descoperit și o dăltiță mică dintr-o rocă albicioasă.

S-au găsit și cîteva sule, de obicei lucrate neglijent, din oase de animale mici. Este de remarcat lipsa aproape totală a uneltelor din corn de cerb. De altfel, în întreaga săpătură s-au descoperit foarte puține fragmente din corn de cerb. Această lipsă nu se datorește acidității terenului, deoarece s-au păstrat multe oase de animale atît din nivelurile aparținînd populațiilor Starčevo-Criș, cît și din nivelurile mai noi.

Ceramica este fragmentară. Nu se poate întregi nici un vas. Fragmentele redau profile cunoscute din fazele I-IV, dacă folosim cronologia lui Vl. Milojčić[3].

www.mnir.ro

Ceramica de tip gura Baciului, cu buline albe pe un fond roşu-vi - şiniu, nu a fost descoperită la Şimnic. Fără îndoială că acest nivel cultural lipseşte de aici sau cel puţin din zona în care noi am făcut săpătura.

Din faza a II-a a culturii Starčevo-Criş s-au găsit fragmente ceramice pictate cu două sau trei culori. In comparaţie cu săpăturile mai vechi, în campania din 1970, cioburile decorate sînt în proporţie mai mică faţă de cele netezite, lustruite sau date cu barbotină.

In nivelul de jos, al 2-lea în dezvoltarea culturii Starčevo-Criş, dacă socotim ca prim nivel pe acela care ar corespunde cu Gura Baciului, am găsit un fragment pictat cu alb pe roşu, mai multe fragmente de cupe larg deschise pictate cu roşu pe ambele părţi şi cîteva fragmente pictate cu brun pe roşu (am menţionat numai materialul ceramic pictat). Picioarele de cupă se întîlnesc în forme variate de la un nivel la altul. In locuinţa dezvelită care aparţine penultimului nivel de dezvoltare (IV), am găsit şi materialul pictat pe fond roşu cu brun închis şi pe fond gălbui cu brun şi roşu.

In ultimul nivel am găsit numai ceramică pictată cu brun pe roşu sau brun pe gălbui-cărămiziu şi ceramică monocromă.

In toate nivelurile, ceramica de uz comun este numeroasă. Formele sînt acelea în general cunoscute: vase cu gît cilindric şi corp bombat, vase cu gît foarte scurt şi corp bombat, vase borcan. In majoritatea lor aceste forme au fundurile îngroşate.

Urmează imediat un nivel aparţinînd culturii Vinča de început, corespunzînd fazei A din Iugoslavia. Acest nivel este subţire şi în săpătura din 1973. Din el s-au scos cîteva unelte din silex şi fragmente ceramice.

Tot la fel de subţire este şi nivelul aparţinînd culturii Sălcuţa. In campania din 1970 am despărţit stratigrafic două niveluri Sălcuţa care aparţineau fazelor II şi III. Din faza a III-a am desfăcut colţul unei locuinţe de suprafaţă.

In campania din 1973 am putut identifica numai nivelul Sălcuţa III, din care s-au scos cîteva unelte din silex şi fragmente ceramice de la vase din categoria ceramicii bune. Nivelul Sălcuţa II nu a fost prins decît în partea de sud a vechii săpături pe 6 m lungime. Se pare că el a fost în acest loc (al săpăturii din 1970) mai subţire şi că a fost purtat de populaţiile fazei Sălcuţa III.

Peste nivelul Sălcuţa III urmează nivelul Cernavoda III-Dobroteşti. In săpătura noastră, grosimea acestuia variază între 0,40-0,50 m. Nu excludem existenţa unui nivel Sălcuţa IV sau Cernavoda I, dar, deocamdată el nu a fost descoperit.

In campania din 1970 am descoperit o locuinţă uşor adîncită în pămînt (0,20-0,25 m). O parte din ea a fost distrusă de groapa de siloz. In porţiunea rămasă, am găsit vatra. Ea se afla în partea de vest a locuinţei. A fost făţuită de două ori. Fiecare făţuială era groasă de 2-3 cm. Partea superioară a locuinţei a fost făcută din nuiele lipite cu pămînt

www.mnir.ro

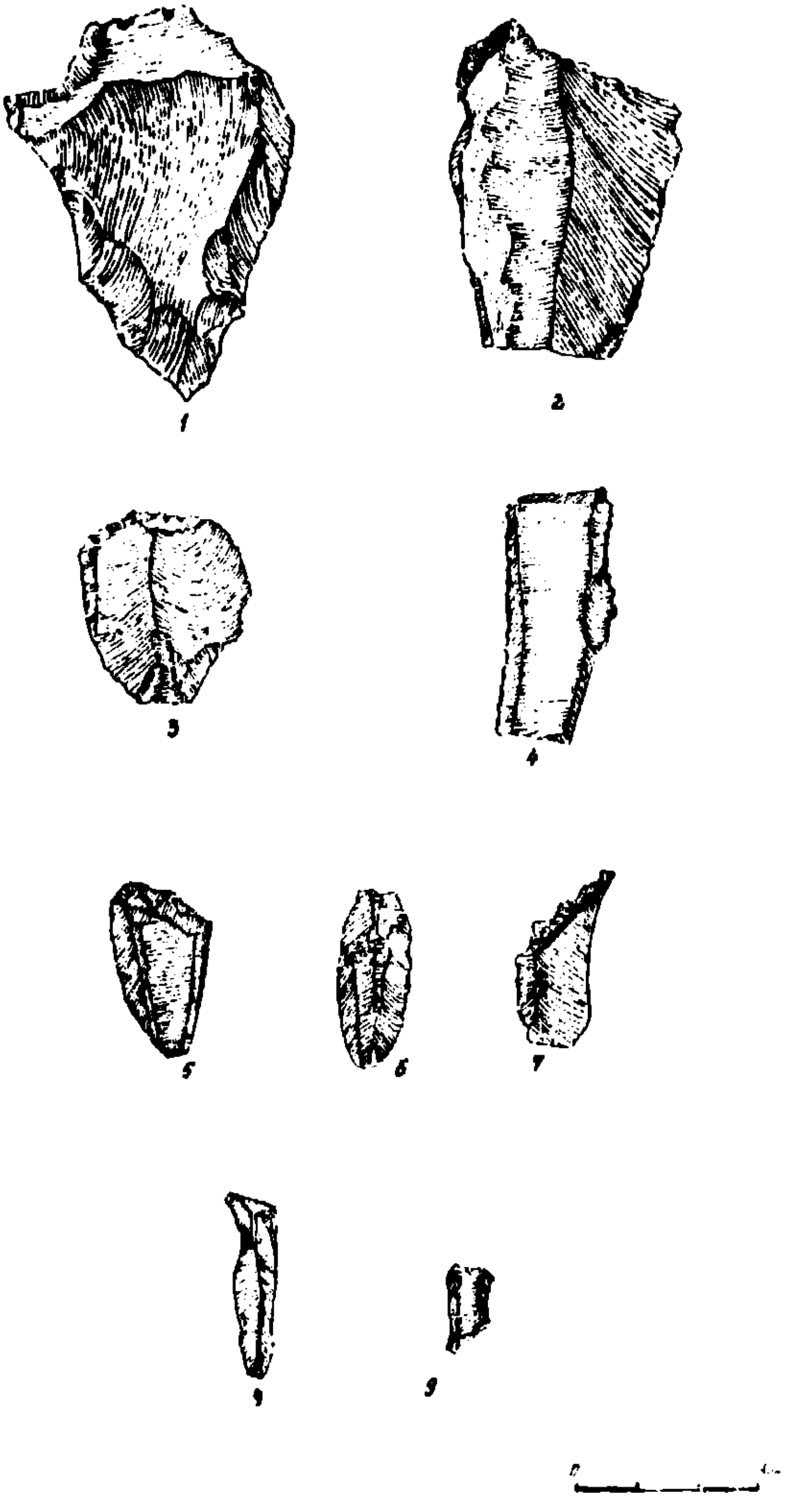

Fig.3 – Unelte de silex din cultura Starčevo-Criş

www.mnir.ro

amestecat cu pleavă de păioase. In porţiunea dezvelită de noi s-au găsit bulgări de dimensiuni mijlocii,uneori arşi la zgură. Nu s-au observat urme de netezire sau făţuire a chirpicului. Bulgării erau neuniformi.

In interior s-a găsit un vas borcan spart, din care s-a păstrat partea dinspre fund. Cealaltă parte a căzut în porţiunea distrusă de groapa de siloz. S-au mai găsit de asemenea,cîteva fragmente de vase cu brîu crestat pe buză şi sub ea şi fragmente de la vase cu torţi mici, bandate, aşezate sub buză.

În apropierea acestei locuinţe, s-au descoperit unelte mici din silex cenuşiu sau gălbui bine lucrate, dar intens sau îndelung folosite.

S-a dovedit încă o dată că populaţiile Cernavoda III-Dobroteşti de la Şimnic au locuit aici mult timp şi că şi-au construit locuinţe de durată. Locuinţa dezvelită a fost distrusă de un incendiu puternic care a transformat, aşa cum am mai arătat, o parte din chirpic în zgură. Urmele unei alte locuinţe, aparţinînd aceluiaşi culturi, a fost descoperită la 15 m est de locuinţa descrisă mai sus. În afara fragmentelor ceramice găsite printre dărîmături de chirpic nu s-au mai scos alte obiecte. Această locuinţă a fost construită după ce se nivelaseră urmele rămuse de la incendiul vechii locuinţe. Din cauza lipsei de material ceramic şi litic de comparaţie, nu putem spune dacă cele două locuinţe au fost construite în două faze distincte, sau aparţin aceleiaşi faze de dezvoltare din cadrul culturii Cernavoda III-Dobroteşti.

Nivelul care aparţine culturii Coţofeni este de asemenea slab reprezentat în acest loc. Partea superioară a lui a fost distrusă de arături.În unele porţiuni, fierul plugului a atins şi partea superioară a nivelului Cernavoda III-Dobroteşti, distrugînd cu totul nivelul Coţofeni. În materialul ceramic se remarcă vasele cu torţi late incizate cu motive în brăduţ, motive întîlnite pe majoritatea fragmentelor ceramice din pastă bună descoperite la Şimnic. În unele cazuri, se păstrează încrustaţia cu alb. Cîteva fragmente asociază la inciziila specifice culturii Coţofeni şi pastile.

Într-o groapă aparţinînd acestei culturi s-au găsit cîteva fragmente de cupru, de mărimea unor boabe de grîu. Ele nu au fost încă analizate.

Dar,în această campanie (1970), s-a desfăcut şi o porţiune dintr-o groapă,în care s-a găsit material dacic, cenuşiu, lucrat la roată, databil în sec. I î.e.n. - I e.n.

În 1972 am săpat o suprafaţă de 6 x 6,50 m,din care am desfăcut complexe aparţinînd culturii Vinča, culturii Sălcuţa şi culturii Coţofeni.

În 1973 am săpat o suprafaţă de 30 x 1,50 m pe marginea unei gropi de siloz. De data aceasta am atins pămîntul viu. Tot acum am săpat un şanţ în apropierea celui din 1970,avînd dimensiuni identice, în scopul de a scoate la lumină întreagă locuinţă Starčevo-Criş descoperită atunci.

Vom prezenta materialele descoperite în aceste două campanii de săpături începînd cu nivelurile culturii Starčevo-Criş.

www.mnir.ro

Cultura Starčevo-Criş. Materialele aparţinînd acestei culturi sînt destul de numeroase. Noi le vom prezenta separat, arătînd evoluţia lor în decursul celor patru faze de dezvoltare pe care le-am surprins la Şimnic.

Locuinţe. În săpăturile din ultimele trei campanii nu am descoperit o nouă locuinţă. Am desfăcut în întregime, aşa cum am arătat la început, o locuinţă pe care o surprinsesem şi o desfăcusem parţial în săpăturile mai vechi. Săpătura din 1973 a fost făcută pe o lungime destul de mare în care s-ar fi putut surprinde locuinţe,dacă ele s-ar fi aflat în această zonă. Noi credem că în partea de nord a aşezării în care am făcut cele trei secţiuni din ultimii ani, locuinţele erau mai rare. În apropiere se afla panta nordică a botului de deal pe care s-au aşezat locuitorii neoliticului timpuriu şi este posibil ca în această zonă să nu se fi construit locuinţe.

Unelte. Uneltele de silex din cultura Starčevo-Criş sînt de diverse tipuri. Ele evoluează pe măsură ce se dezvoltă întreaga cultură materială fiind, de fapt, unul din factorii motori ai evoluţiei culturale.

Silexul este de diferite culori,predominînd acela cafeniu închis sau cafeniu deschis cu puncte albe.

In fazele III şi IV uneltele sînt mai numeroase.

Se găsesc lame (fig.3; 4, 8),gratoare şi răzuitoare. În fazele mai vechi lamele sînt mai scurte.

Pe unele lame scurte se fac numai răzuitoare.

În unele cazuri laturile lungi, tăioase ale lamei sînt folosite fără a fi fost lucrate înainte. S-au găsit şi două piese componente de la seceri[4]. Obsidiana apare din faza a III-a a culturii. În săpăturile din ultimii ani am găsit 4 fragmente de unelte lucrate din obsidiană. Ele au fost descoperite în nivelul fazei a IV-a a culturii Starčevo-Criş.

În ultima fază, a V-a apare mai des silexul castaniu-gălbui.

Nucleele sînt destul de rare. Ele sînt aşchiate puternic (fig.3, 5).

S-au folosit şi aşchiile. În unele cazuri acestea sînt retuşate pe o parte pentru a fi mai bine folosite (fig.3, 7). De cele mai multe ori aşchiile poartă pe ele urme de cortex,arătînd că prelucrarea lor din nuclee se făcea pe loc. Silexul circula dinspre Peninsula Balcanică sub formă de bulgări.

Uneltele de piatră şlefuită sînt rare. Raritatea lor a fost constatată în toate campaniile de săpături de la Şimnic, iar în alte aşezări din Oltenia situaţia este aproape identică. Din aşezările aparţinînd acestei culturi de pe teritoriul R.P.Bulgaria şi R.S.F. Iugoslavia s-au scos de asemenea puţine unelte din piatră în comparaţie cu cele de silex[5].

Nu s-au găsit topoare. Dălţiţa din piatră alb-verzuie pare mai mult simbolică decît o unealtă cu care s-ar fi putut lucra ceva. Roca este foarte moale încît se zgîrie şi cu unghia. Este singurul exemplar de unealtă de piatră descoperit în decursul a trei campanii de săpături.

www.mnir.ro

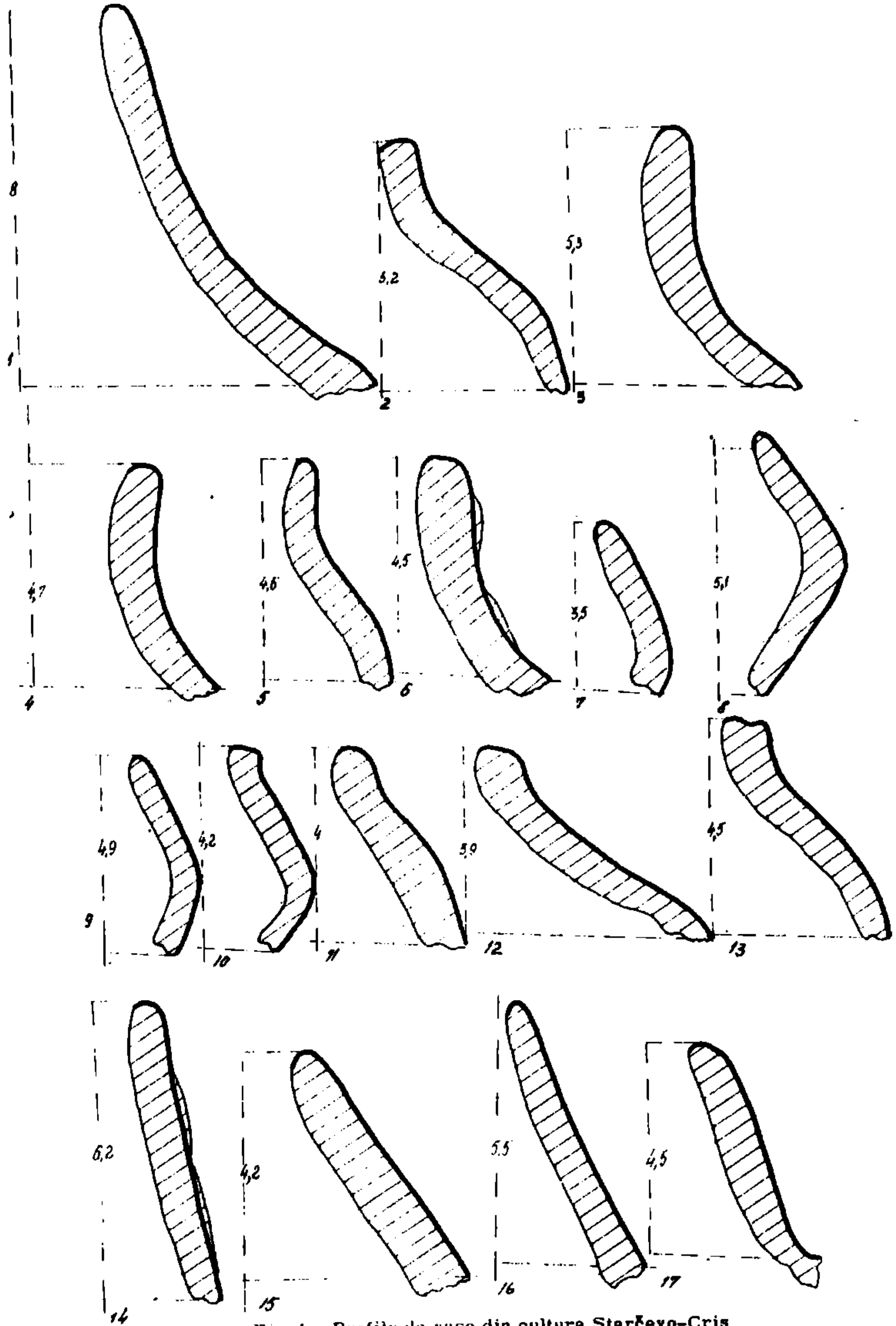

Fig.4 – Profile de vase din cultura Starčevo-Criş

Trebuie să remarcăm de asemenea lipsa uneltelor din os. Aceasta nu se datorește acidității pămîntului deoarece oasele de animale sînt numeroase.

Se poate ca uneltele mai bune, mai de preț, să fi fost ținute în alte locuri sau în locuințe și noi să nu le fi descoperit deocamdată. În campaniile mai vechi s-au găsit sule și spatule simple sau de tip "linguri".

Ceea ce trebuie menționat este faptul, că în nici o campanie de săpături de pînă acum nu s-au găsit, la Șimnic, brăzdare pentru lucratul pămîntului.

În 1973 s-a descoperit, în apropierea locuinței desfăcute, un fragment de rîșniță și două fragmente de greutăți pentru plasele de pescuit. Erau făcute din lut amestecat cu pleavă și nisip[6]. Aveau forma piramidală. Această formă este mai des întîlnită în fazele mai tîrzii ale culturii Starčevo-Criș din Oltenia.

Nu s-au găsit obiecte din metal.

Ceramica. Materialul ceramic din acest nivel este caracteristic unui facies mai restrîns al culturii Starčevo-Criș, care nu poate fi despărțit de marele complex din sud-estul Europei.

Se deosebesc două mari categorii de ceramică: a) de uz comun și b) ceramică bună.

Ceramica bună se împarte și ea în două grupe: b1 - ceramica lustruită și b2 ceramica pictată.

Ceramică fină nu am găsit în săpăturile de la Șimnic.

Ceramica de uz comun a fost întîlnită în toate fazele pe care le-am descoperit în săpătura din 1973.

Vom face o prezentare a tehnicii ei de lucru global și apoi vom încerca să prezentăm evoluția formelor și a decorului pe fazele determinate de noi.

În primele faze, în ceramica de uz comun se pune în pastă ca degresant pleavă de păioase și păioase tocate mărunt. Frămîntarea a fost făcută cu grijă, încît pasta este uniformă, degresantul integrîndu-se complet în masa de lut. În faza a IV-a, dar mai ales în faza a V-a, se pune ca degresant și nisip fin sau cu bobul mare. Ceramica din această categorie începe să devină aspră la pipăit. Nisipul rămîne la suprafața vasului chiar atunci cînd lutul a fost foarte bine frămîntat iar vasul bine netezit.

La categoria bună se folosește de asemenea ca degresant, pleava. Ca și la ceramica de uz comun și la ceramica bună din fazele tîrzii se pune ca degresant nisip. Totuși ceramica bună este mai puțin aspră și are mai puține asperități decît aceea din categoria a.

La ceramica de uz comun întîlnim forme variate. În faza a II-a a culturii Starčevo-Criș se găsesc vase cu corp bombat și gît tronconic (fig.4, 1, 14). Aceste vase sînt decorate cu barbotină aplicată pe suprafața vasului și așezată în vîrci care pornesc de pe buză.

Vasele cu corp bombat au de obicei fundul înalt ca un piedestal. Partea de jos este ușor așezată (fig.5, 3, 7). Ele sînt cele mai numeroase în această fază.

www.mnir.ro

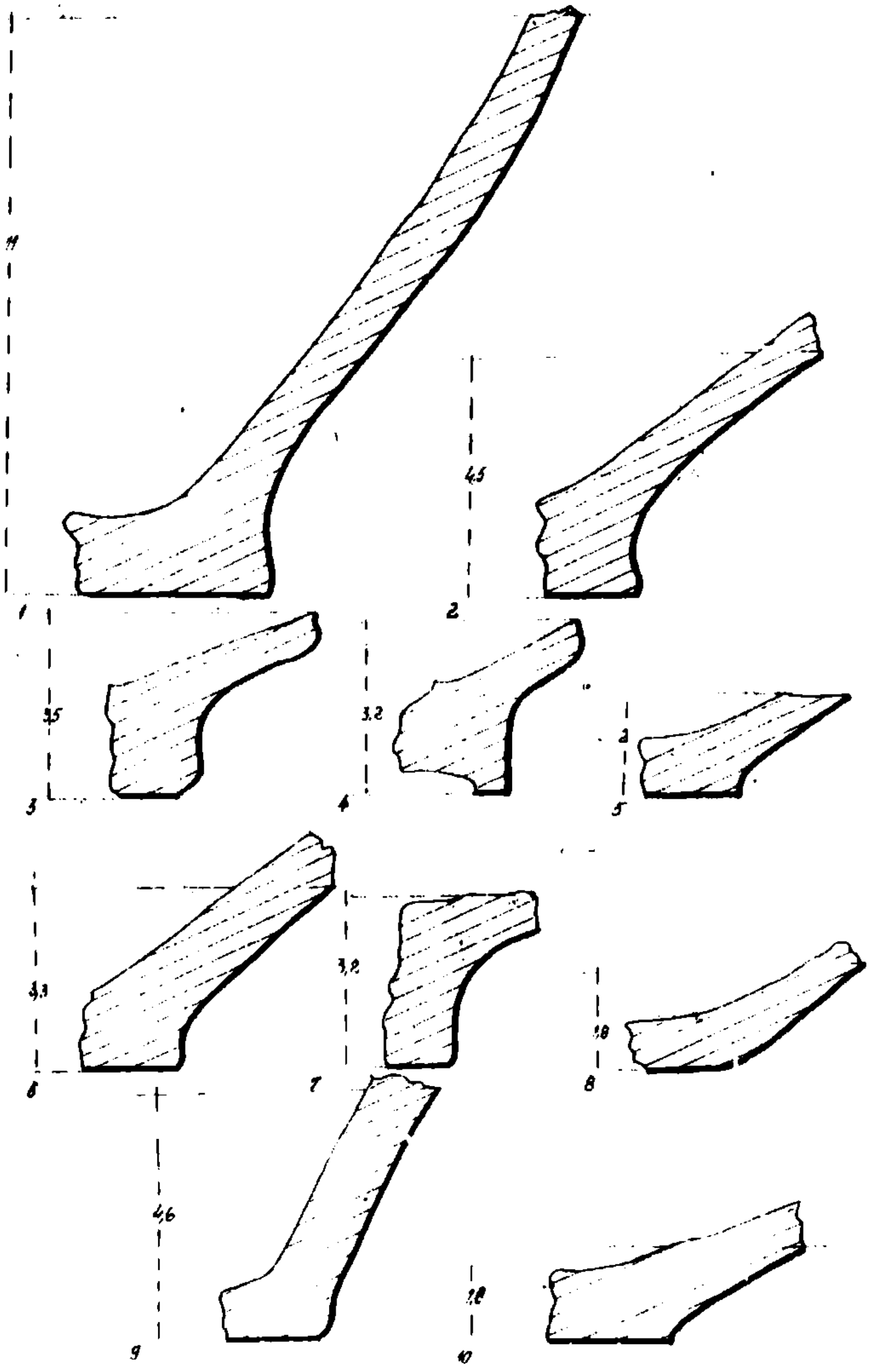

Fig.5 – Profile de vase din cultura Starčevo-Criş

Din ceramica bună amintim vasele cu gît în pîlnie şi corpul puţin bombat; sînt arse uniform în exterior. Interiorul este brun-negru. Se pare că pe această formă s-a aplicat în special decorul pictat (fig.5,10).

Picioarele de cupă sînt totdeauna făcute din pastă bună. Ele sînt scunde, drepte, masive. În partea da jos a piciorului se face o mică scobitură, restul piciorului fiind plin (fig.5, 4; 6, 2, 3). Deseori sînt pictate.

La vasele de uz comun ornamentarea se face prin aplicarea unui strat subţire de barbotină care este aşezată apoi în vîrci sau se aplică fîşii de lut scurt, butoni pe care se fac impresiuni cu degetul (fig.8, 2) etc. Se mai întîlnesc şi crestături făcute cu un instrument tăios. Decorul nu este aşezat pe tot corpul vasului, ci numai pe unele părţi ale lui.

Ceramica bună este în general lustruită. Peste lustru se aplică proeminenţe pe partea bombată a vasului.

O altă parte a ceramicii este pictată. Pictura se aplică înainte de ardere. În general se găsesc cupe pictate cu roşu (într-o baie de vopsea roşie se introducea vasul, apoi se ardea). O altă parte a ceramicii este pictată cu două culori. S-a găsit şi un fragment pictat cu alb pe roşu. S-au găsit cîteva fragmente pictate cu brun-negru pe roşu sau cu brun-negru pe cărămiziu. Ele redau fascicule de linii drepte sau curbe. Din cauză că fragmentele sînt foarte mici decorul este greu de urmărit.

În această campanie nu s-a găsit, în nivelul II, nici un fragment pictat cu trei culori.

Mai numeroase sînt fragmentele ceramice din nivelele fazelor III şi IV.

În faza a III-a ceramica de uz comun are tot pleavă ca degresant. Vasele cu corp bombat şi gît cilindric păstrează fundul înalt, plin care le înalţă. Sînt decorate cu vîrci oblice care pornesc de sub buză[7] (fig. 7, 1,6).

Uneori sub buză se fac apăsări cu degetul (fig.5, 1,3); gîtul este aproape tronconic, asemănător cu gîtul vaselor din pastă bună. Pe corpul unor vase din această categorie se mai găsesc crestături scurte aşezate în linii (fig.7, 5), în ramură de brăduţ sau incizii scurte, paralele.

Vasele cu corp bombat sînt şi ele mai numeroase, fiind decorate întocmai ca vasele cu corp bombat şi gît cilindric.

Cupele sînt totdeauna lucrate din pastă bună. Acum încep să apară şi unele variante ale lor. Nu se poate fixa cu exactitate direcţia lor de evoluţie deoarece nu am găsit piese întregi sau întregibile. Se pare că partea superioară a cupelor se mai înalţă faţă de cele din faza mai veche (fig.4, 7). Vasele cu corp bombat, lucrate din pastă bună, sînt pictate şi lustruite. Pictura este aplicată pe partea superioară a vasului. Nu putem nici aici determina forma decorului deoarece fragmentele sînt mici. Se pictează cu brun-negru pe roşu sau pe cărămiziu.

Picioarele de cupă sînt mici, scunde, ca în nivelul inferior (fig.6, 3), uneori pictate cu roşu, sau largi, goale în interior cu o tendinţă de a deveni tronconice (fig.6, 4,5). Şi acestea din urmă sînt uneori pictate.

www.mnir.ro

Nu s-au găsit fragmente pictate cu trei culori. Pictura cu brun-negru pe roşu este mai des întîlnită. Pe fragmentele păstrate se disting fascicule de linii curbe, linii în reţea, decorul în "S"-uri lungi, culcate, formînd aşa zisul decor în "ochi". Acesta din urmă este întîlnit mai des în sudul Dunării[8].

Nivelul următor aparţine fazei a IV-a a culturii Starčevo-Criş.

La ceramica de uz comun se constată o schimbare în felul de a prepara pasta. Se pune nisip fin,iar arderea devine gălbuie cu nuanţe cenuşii.

Vasele cu corp bombat şi gît cilindric le întîlnim şi acum; gîtul este mai scund faţă de fazele mai vechi (fig.4, 3-5). Barbotina este folosită acum mai rar. Se decorează cu fîşii de lut aplicate şi apoi apăsate cu degetul pentru a forma alveole[9] (fig.8, 1). Fundul vaselor nu mai este îngroşat (fig.5, 1,2)[10]. Se mai decorează vasele cu ciupitură sau crestături care pornesc de la o mică distanţă de buza vasului. Aproape constant o fîşie în jurul buzei şi alta în jurul fundului sînt lustruite.

Picioarele de cupă sînt mai multe. Ca formă sînt tronconice,interiorul lor fiind gol (fig.6, 6-8, 10-12). Picioarele de cupă se întîlnesc în diferite variante: unele au partea de jos mai evazată, altele au o sugrumare la locul de prindere al cupei de picior (fig.6, 9).

Ornamentarea ceramicii este puţin diferită de aceea din faza III-a. Această diferenţiere se constată mai ales la ceramica de uz comun. La această ceramică a fost înlocuit decorul făcut cu barbotină prin acela făcut din aplicaţii de fîşii de lut care sînt apoi crestate sau pe care se fac alveole. De asemenea, se întîlneşte şi decorul făcut prin incizii.Încep să se combine diferite tehnici de decorare a vaselor (fig.8, 3).Decorul începe să se aplice ordonat, în special, pe partea bombată a vaselor. O parte din ceramica bună este lustruită şi apoi decorată cu incizii, butoni mici etc., cealaltă parte este pictată.

Pictura cu roşu pe ambele părţi ale vasului este mai rară. Se pictează pe fond roşu sau cărămiziu fascicule de linii de diferite dimensiuni care pornesc de pe buză şi merg pînă spre fundul vasului.

Este des folosit decorul din linii curbe aşezate în fascicule. Apar şi fragmente ceramice pictate cu trei culori.

Din ultima fază de dezvoltare a culturii Starčevo-Criş s-au găsit mai multe materiale ceramice (în campaniile din 1972 şi 1973).

Ceramica de uz comun foloseşte în pastă mult degresant. Vasele din această fază sînt aspre la pipăit, cu pereţii mai groşi şi sînt lucrate mai neîngrijit dacă le comparăm cu acelea din nivelurile mai vechi.

Şi la ceramica din pastă bună se pune nisip ca degresant. Este arsă cărămiziu cu nuanţe cenuşii.

Se găsesc vase cu corp bombat lucrate din pastă de uz comun (fig. 4, 15). Acestea sînt decorate cu incizii şi crestături. Nu se mai întîlnesc vase ornamentate cu barbotină ca în fazele mai vechi. Uneori aceste vase sînt mai largi şi mai scunde, avînd aspectul unor castronaşe[11] (fig.4, 11).

www.mnir.ro

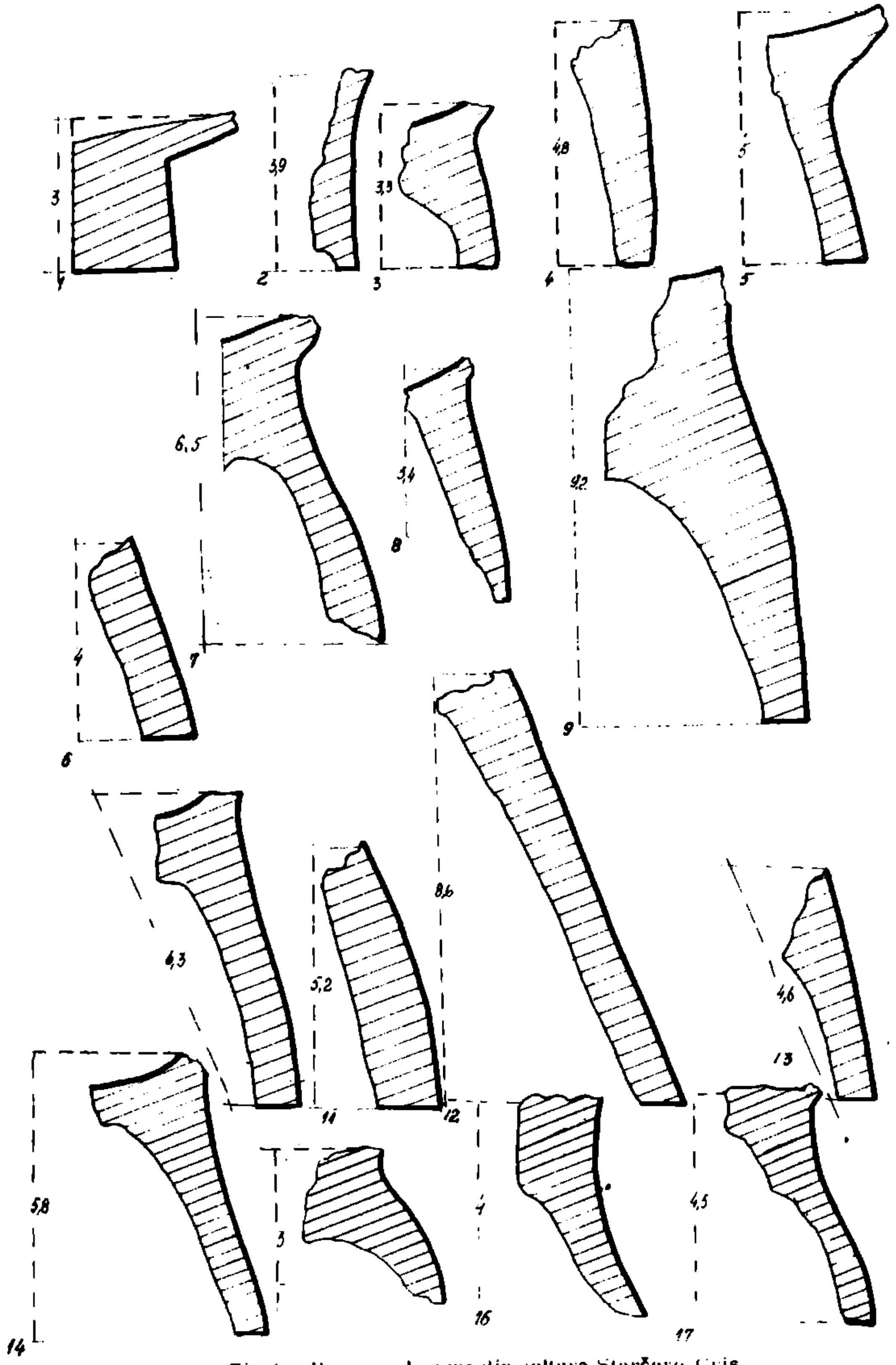

Fig.6 – Picioare de cupe din cultura Starčevo-Criş

www.mnir.ro

Vasele cu corp bombat şi gît cilindric (fig.4, 16,17) se împuţinează. Pe ele se aplica de obicei decorul pictat. Fundul unor astfel de vase este plat şi subţire (fig.5, 9). Pe ele apare decorul făcut din crestături scurte. Merită să menţionăm aici şi apariţia unor forme largi deschise (fig.5, 8), asemănătoare tipsiilor care se găsesc în special pe malul Dunării.

S-au găsit cîteva exemplare de cupe. Ele au fost pictate cu brun-negru pe fond gălbui; şi picioarele de cupă sînt rare (fig.6, 14,17).

Ceramica de uz comun este cea mai des ornamentată. Pe vasele lucrate din această categorie (a) se întîlnesc două tipuri de decor: unul în relief, aplicat (fig.2, 4) şi altul, incizat. Se găsesc de asemenea îmbinate aceste două tehnici de decorare pe acelaşi vas.

Pictura este folosită rar. S-au găsit cîteva fragmente pictate cu roşu pe ambele părţi. Acestea provin de la cupe larg deschise. Alte fragmente sînt pictate cu brun-negru pe fondul roşu, sau în nuanţe de cărămiziu.

Împreună cu materiale ale culturii Starčevo-Criş s-au găsit şi materiale aparţinînd culturii Vinča. Le socotim ale culturii Vinča intruse în nivelul de locuire Starčevo-Criş fie pe găuri de animale mici, fie prin amestecul făcut la începutul locuirii Vinča de populaţiile acestei culturi.

Menţionăm că locuirea Vinča suprapune direct aşezarea Starčevo-Criş, între cele două locuiri neexistînd nici un timp liber în care staţiunea să nu fi fost locuită.

Cultura Vinča. Săpăturile din 1972 au atins două niveluri distincte ale locuirii populaţiilor Vinča de la Şimnic. Ele au fost determinate pe baza unor urme de locuinţe rămase in situ şi dezvelite în parte în această campanie. Locuinţa mai veche aparţinînd fazei Vinča A a fost prinsă în partea de est a săpăturii noastre. Avea forma aproape rectangulară după urmele lăsate de dărîmătura de chirpic descoperită. Pereţii erau groşi, făcuţi din bîrne pe care se împletiseră nuiele. Împletitura era rară, urmele rămase pe chirpic fiind la distanţă uneori de 10-15 cm una de alta. Chirpicul era gros avînd în interior multe urme de pleavă. Era spart în bucăţi mici. Nu se poate spune că aceste bucăţi au fost fasonate înainte de a fi aplicate pe împletitura de nuiele.

Din faza Vinča B s-a găsit o groapă plină cu chirpic printre care se aflau şi vase fragmentare. Chirpicul acesta, care provenea probabil, de la o locuinţă incendiată a cărui loc trebuia curăţat, era uşor diferit de acela descris mai sus. Aproape toate fragmentele aveau urme de nuiele împletite des. De la început lutul fusese mai bine frămîntat cu pleavă şi cu păioasele, la care s-a adăugat şi un mic procent de nisip cu bobul mare. Pe unele fragmente se păstrau urmele unor lemne despicate care lăsau impresia de scînduri înguste de 10-12 cm. Groapa în care s-a aruncat chirpicul fusese săpată de la baza nivelului Vinča B. Am considerat că urmele de locuire din groapă aparţin aceleaşi faze.

Pe suprafaţa desfăcută în 1973 şi 1974 nu am mai găsit locuinţe in situ care să poată fi datate în cultura Vinča.

www.mnir.ro

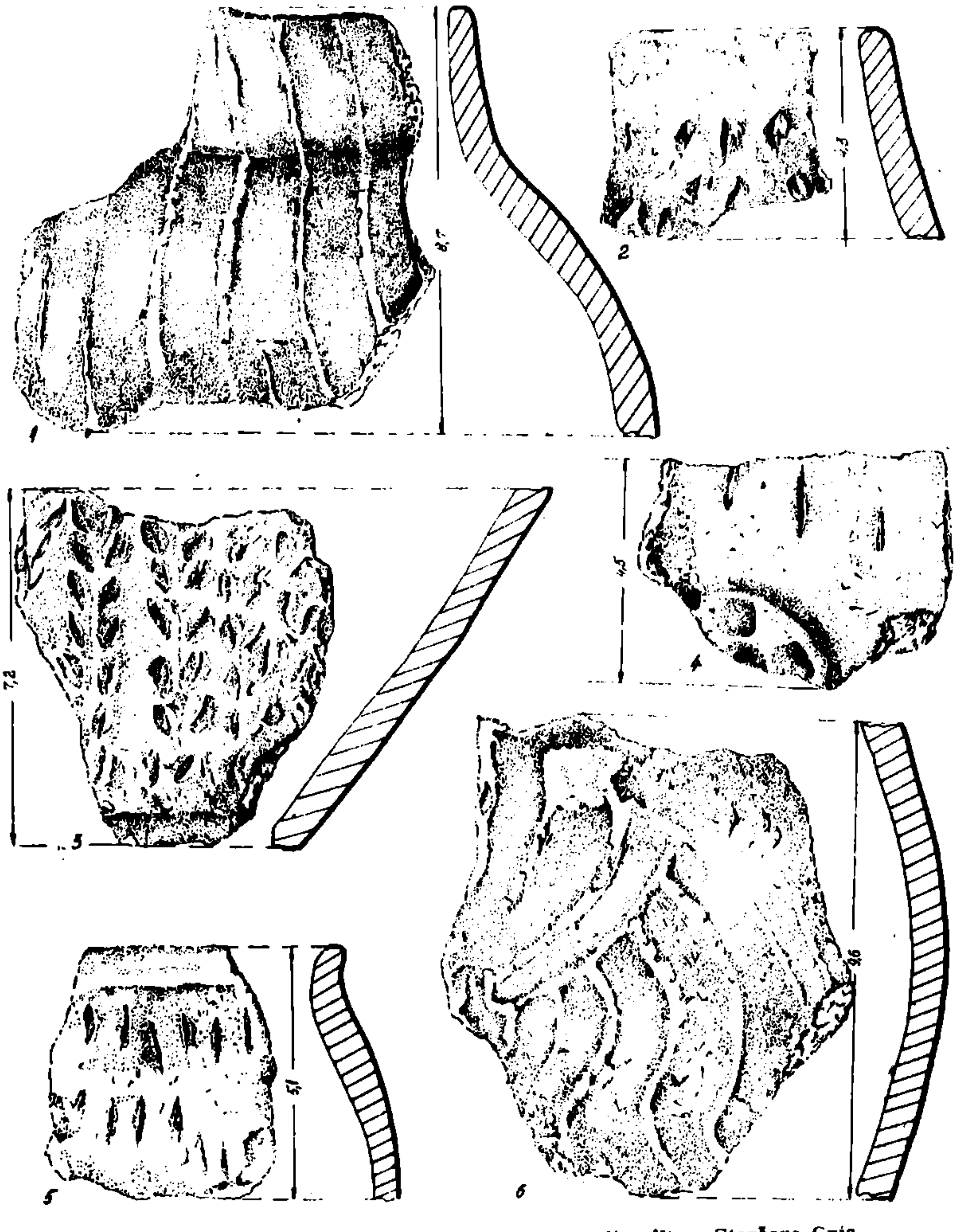

Fig.7 - Fragmente de vase cu decor din cultura Starčevo-Criș

www.mnir.ro

Nu am găsit vetre în afara locuințelor.

Unelte. In cele două faze ale culturii Vinča au fost descoperite și unelte de silex. Merită să remarcăm faptul că, în general, silexul este cenușiu-brun spre deosebire de uneltele populațiilor Starčevo-Criș care au folosit mai ales silex de nuanțe cafenii.

În faza Vinča A uneltele sînt mici și foarte mici. Se poate vorbi de o tradiție a microlitelor. Cele mai numeroase sînt lamele (fig.9, 4-5). Unele se apropie de acele unelte descoperite în așezarea de la Cleanov (Dealul Fiera)[12] și care datează din aceeași perioadă. Tot aici s-a găsit și un vîrf tip Fiera. Se mai găsesc gratoare, răzuitoare și multe așchii; nu lipsesc nici nucleele mici.

În faza Vinča B sînt mai multe unelte și de mai mari dimensiuni. In număr mai mare se găsesc lamele (fig.9, 2,7,12,15-17) apoi, răzuitoarele simple sau făcute pe vîrfuri de lamă (fig.9, 1,8,9,11,14). Se folosesc și așchiile (fig.9, 10,13). S-au găsit și două piese de obsidiană (fig.9, 6). Sînt singurele piese de obsidiană descoperite pînă acum în cadrul culturii Vinča din Oltenia.

Nucleele sînt piramidale.

Uneltele din piatră sînt și ele foarte rare. Nici în campaniile mai vechi nu am găsit multe unelte din piatră specifice culturii Vinča.

În nivelul fazei B s-a descoperit un fragment de topor dintr-o rocă verzuie care poate fi atribuit acestei culturi.

Dintre uneltele de os menționăm sulele și spatulele.

Rîșnițele sînt de dimensiuni mijlocii.

Cele trei fragmente descoperite arată o îndelungată folosire a lor.

Din lut de bună calitate au făcut greutăți pentru plasele de pescuit.

Obiecte din metal nu s-au găsit.

Ceramica. Vom descrie materialul ceramic descoperit la Șimnic fără a omite apropierile care există între aceste piese și materialele aparținînd culturii Vinča descoperite în celelalte așezări din Oltenia, Banat și R.S.F.Iugoslavia. Am împărțit ceramica descoperită la Șimnic în două grupe: a) ceramica de uz comun și b) ceramica bună. Un singur fragment este deosebit lucrat; el poate fi inserat, alături de alte fragmente descoperite în Oltenia, în grupa ceramicii fine.

În faza A ceramica de uz comun are ca degresant pleavă și paie tocate mărunt și bine amestecate în pastă. Este arsă cenușiu-castaniu. Nisipul este întîlnit foarte rar. Nu se folosește în decorarea acestei ceramici barbotina.

Ceramica bună are în pastă nisip fin și foarte rar și păioase foarte bine tocate. Este acoperită totdeauna cu un slip subțire; este arsă cenușiu.

In cadrul ceramicii de uz comun deosebim cîteva tipuri de vase; vasele cu gît scurt și corp bombat și acelea care au formă de borcan sînt mai numeroase, iar acelea ovale de forma tipsiilor sînt mai puține.

Unele vase cu gît scurt și corp bombat au buza reliefată din cauza rîndului de alveole care este făcut cu degetul imediat sub buza vasului (fig.10, 1-4). Vasele borcan sînt decorate cu butoni (fig.10, 12).

www.mnir.ro

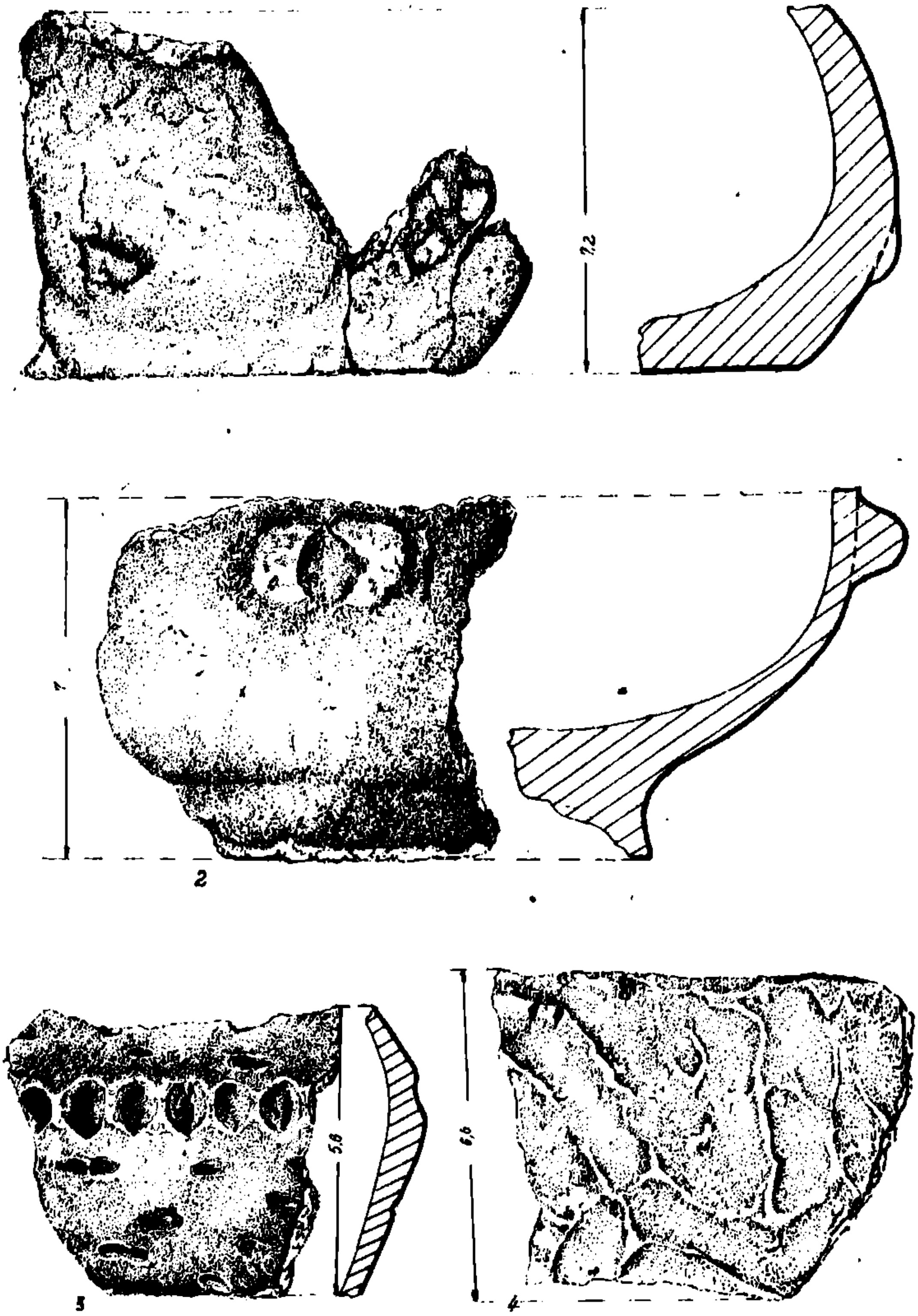

Fig.8 - Fragmente de vase cu decor din cultura Starčevo-Criş

www.mnir.ro

Dintre vasele din pastă bună se întîlnesc unele cu corp bombat (fig.10, 6-9). Ele au mai multe variante. Pe aceste vase, pe partea bombată a lor, se fac caneluri fine sau plisouri. Sînt totdeauna acoperite cu un slip fin, bine lustruit şi au exteriorul aproape de negru[13].

Cupele formează o categorie aparte, bine conturată în cadrul ceramicii Vinča.

In prima fază ele sînt largi, cu pereţii uşor curbaţi. Se fac cupe şi din pastă de uz comun care lasă impresia unor tăvi (fig.10, 10, 11), toate cu fundul drept.

Cupele din pastă bună sînt largi (fig.11, 9) sau înalte ca nişte castroane (fig.11, 2).

Picioarele de cupă sînt numeroase. Ele sînt lucrate îngrijit. Pe aproape 1/3 din înălţimea lor sînt gravate în interior. La unele exemplare partea de jos este evazată.

La Şimnic am mai întîlnit vase cu gît cilindric şi corp bombat lucrate din pastă bună (fig.10, 5). S-au mai găsit şi fragmente de pahare sau suporturi de vase. Toate au fost lucrate din pastă bună.

De remarcat este un fragment de toartă care provine de la un vas de tip Veselinovo (fig.13, 3). Toarta, probabil şi vasul erau lucrate din pastă bună arsă negru. Ea are analogii cu astfel de vase din din R.P Bulgaria[14], ajutîndu-ne la stabilirea unor sincronisme între cele două regiuni.

Ornamentarea nu este prea bogată. La vasele din categoria a se fac alveole sub buza vasului sau mai jos de ea, sau se aplică mici butoni.

Vasele mari sînt decorate cu combinaţii de alveole şi incizii (fig. 13, 1), sau numai cu incizii (fig.13, 2). Mai variat este decorul de pe ceramica bună. Pe partea bombată a vaselor se fac plisouri care se aşează în unghiuri înscrise, în linii oblice, în semicerc etc. Nu se găsesc meandre sau spirale. Mai sînt folosiţi şi butonii aplicaţi pe partea bombată a vaselor.

Din faza Vinča B s-a descoperit mai mult material ceramic.

Ceramica de uz comun este arsă neuniform pe acelaşi vas. Ar în pastă amestec de păioase tocate foarte mărunt, nisip fin şi mici pietricele calcaroase.

Vasele cu gît scurt şi corp bombat se întîlnesc şi în faza Vinča B. Sînt făcute din ceramică de uz comun ca şi vasele cu corp bombat. Din aceeaşi pastă au fost lucrate şi vasele borcan. Acestea sînt ornamentate, în general, pe partea bombată. Vasele cu corpul puternic bombat, lucrate din pastă bună, sînt ornamentate cu caneluri, butoni, incizii (fig.12, 4; fig.13). Ele apar uneori ca nişte boluri mari.

Tipsiile sînt făcute din pastă de uz comun şi sînt mai adînci iar cupele mai deschise, dar de mai mici dimensiuni (fig.14, 2). Se găsesc şi cupe mai adînci (fig.11, 3-4) care sînt mai des întîlnite în acest nivel. Putem enumera aici şi picioarele de cupă, goale în interior (fig.10, 14,15; 14, 5), bine lustruite pe toată suprafaţa. Forma mai des întîlnită este aceea de vas cu gît cilindric şi corp bombat. Ea are mai multe va-

www.mnir.ro

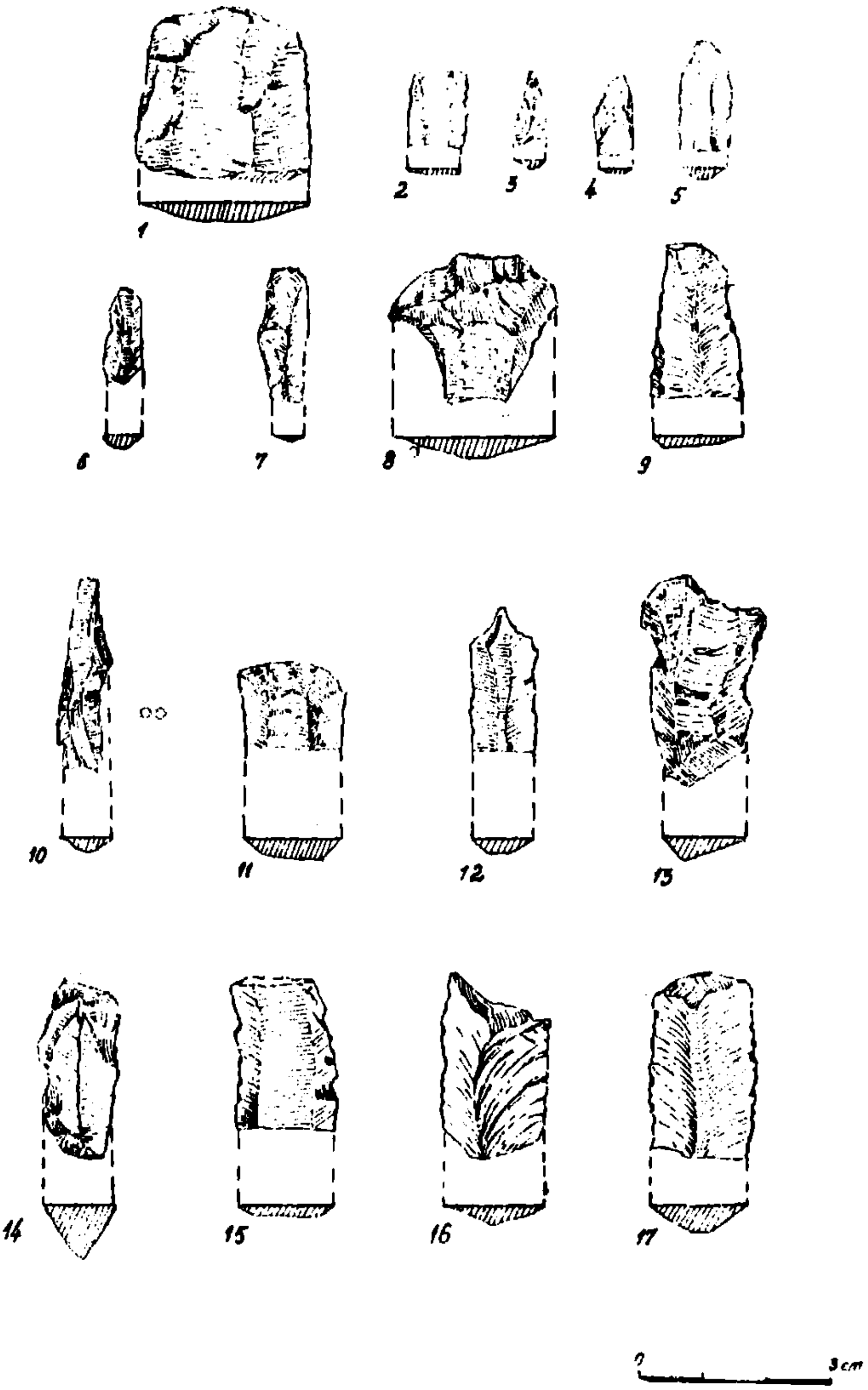

Fig.9 – Unelte de silex din cultura Vinča

riante. Aceste vase de obicei sînt nedecorate. Vasele bitronconice sînt lucrate din pastă bună (fig.13, 11-13), sînt decorate cu caneluri şi pliseuri[15] (fig.13, 1; pl.14, 5). Mai pot fi enumerate şi fragmentele de pahare şi străchini care sînt asemănătoare cu acelea din Serbia[16] (fig. 11, 10).

Vasele de uz comun sînt ornamentate cu alveole sub buza vasului sau mai jos de ea. Se mai întîlnesc butoni şi tortiţe mici şi rare, ori incizii.

Vasele din categoria ceramicii bune sînt decorate cu caneluri şi foarte rar cu pliseuri. Acest decor se face pe partea bombată a vaselor (fig.12, 2,4; fig.13, 4).

Se mai folosesc de asemenea inciziile, butoni, iar pe suporturi s-a aplicat, după ardere şi pictură cu roşu sau alb.

În campaniile de săpături din 1972 şi 1973 nu s-a descoperit nici o figurină sau obiect de podoabă care să poată fi atribuit culturii Vinča.

Cultură Sălcuţa. In suprafaţa săpată în 1973 s-a descoperit o locuinţă aparţinînd culturii Sălcuţa. Săpătura noastră a prins numai colţul de sud-est al locuinţei. Nivelul Sălcuţa din aşezarea de la Şimnic este, în general, foarte aproape de nivelul de călcare actual din care cauză, în unele locuri, a fost atins de arăturile adînci făcute pe acest teren.

Locuinţa nr.1 (1973) din suprafaţa F a fost desfăcută pe o lungime de 3,30 m şi o lăţime de 2,20 m.

Din analiza materialului ceramic şi litic descoperit a reieşit că putem încadra această locuinţă în faza a III-a a culturii Sălcuţa. Locuinţa a fost făcută la suprafaţa solului după ce acesta a fost, în prealabil netezit şi puţin bătătorit. A fost ridicată pe osatură de pari subţiri pe care s-au împletit nuiele. Peste această îngrăditură, care era destul de rară, s-a pus lut amestecat cu multe păioase tocate şi cu pleavă. Nu s-au observat bucăţi de o formă rectangulară care ar fi putut fi făcute înainte şi apoi lipite peste împletitura de nuiele. În partea interioară a locuinţei pereţii au fost netezi ţi, nu existau urme de vopsea sau de alt decor pe bucăţile scoase din suprafaţa cercetată de noi. Peretele dinspre sud s-a prăbuşit în interior în întregime, iar cel dinspre est numai în parte. La 1,30 m distanţă de peretele dinspre sud se afla vatra simplă, făţuită o singură dată. Era de formă aproape rotundă cu diametrul de 0,80 m. Tot în interiorul locuinţei s-au găsit fragmente de vase de uz comun[17] (fig.16), trei unelte de silex ars şi cîteva fragmente de oase de animale, arse şi ele probabil în timpul incendiului care a distrus locuinţa.

Locuinţa de la Şimnic nu a avut şanţ de scurgere a apei aşa cum s-a constatat la unele locuinţe din această cultură în alte aşezări. Nu s-au găsit urme care să ne indice o îngrădire a vetrei.

Se pare că porţiunea din locuinţă pe care am desfăcut-o nu era aceea în care se aflau depozitate obiectele gospodăreşti. S-au mai gă-

www.mnir.ro

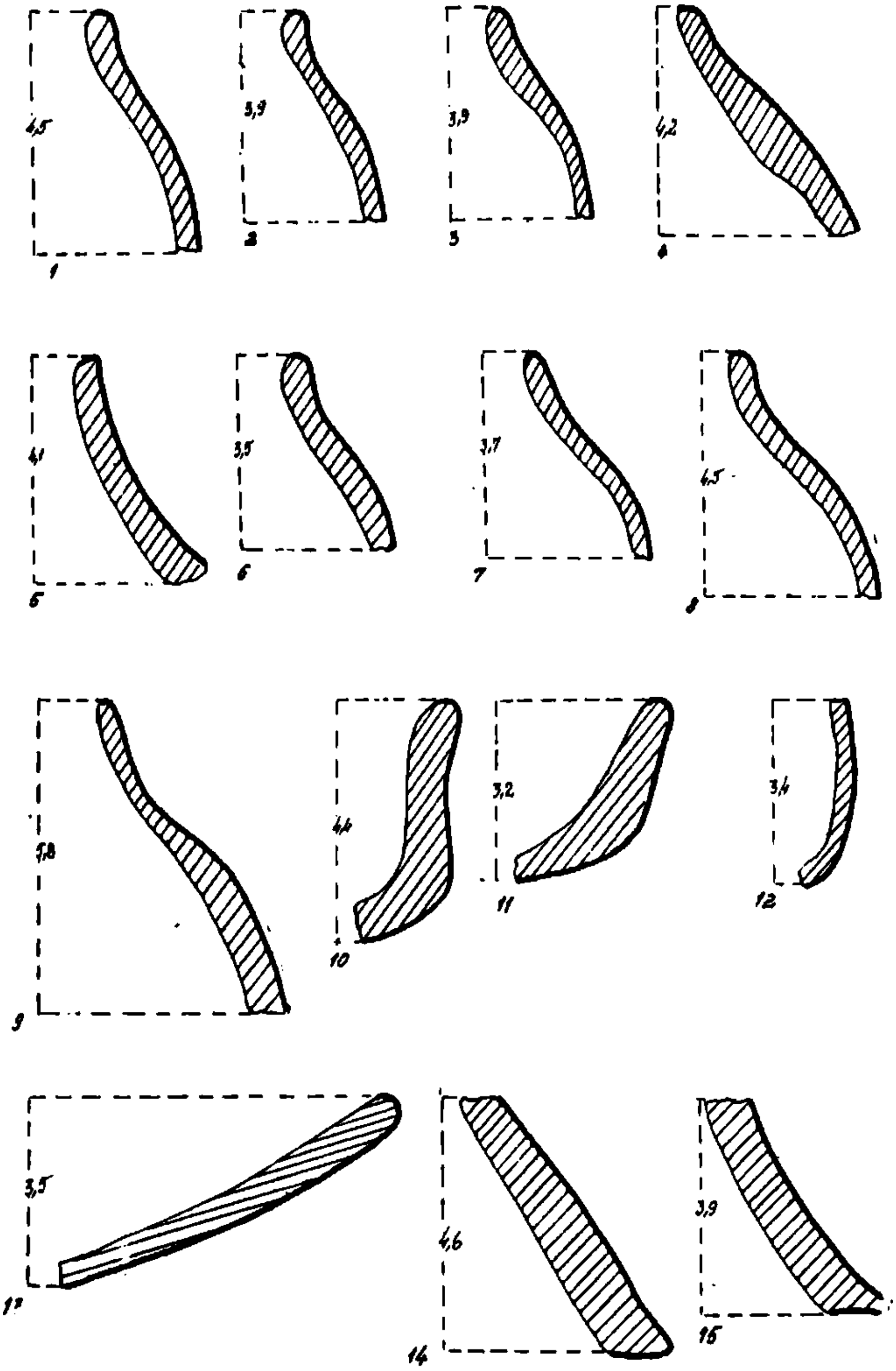

Fig.10 - Profile de vase din cultura Vinča

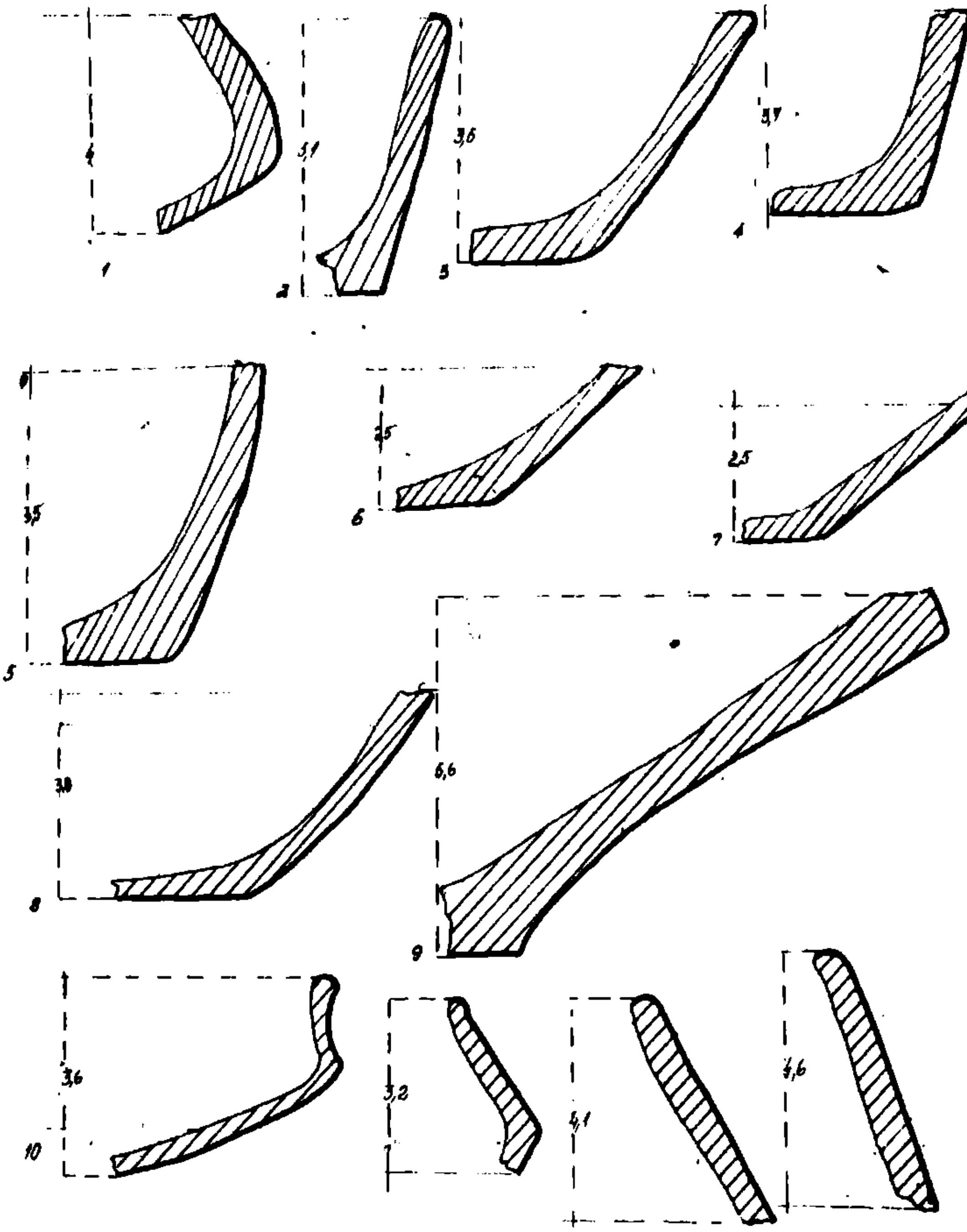

Fig.11 - Profile de vase din cultura Vinča

sit, în dărîmăturile acestei locuinţe, cîteva fragmente de rîşniţe şi 10 greutăţi pentru scufundarea plaselor de pescuit.

În celelalte şanţuri săpate nu s-au mai descoperit urme de locuinţă in situ care să poată fi atribuite culturii Sălcuţa.

Uneltele descoperite sînt puţine. Ele au fost găsite în mare majoritate în apropierea locuinţei desfăcute. Uneltele de silex sînt de dimensiuni mijlocii. S-au găsit lame lucrate pe ambele părţi şi răzuitoare făcute pe vîrfuri de lamă[18] (pl.15).

Ceea ce remarcam şi în alte aşezări se poate spune şi pentru locuitorii din neoliticul tîrziu de la Şimnic. Şi aici uneltele din piatră sînt puţine, de dimensiuni mijlocii, lucrate uneori neîngrijit. In marea lor majoritate sînt lucrate din silex cafeniu pînă la nuanţe de bej-alburiu,dar nu lipsesc nici acelea din silex cenuşiu.

În nivelul Sălcuţa III de la Şimnic s-a găsit un fragment de topor de piatră (se păstrează partea dinspre ceafă). Nu avem dovezi că a fost perforat.

Uneltele din os sînt rare. S-au găsit două spatule făcute pe coaste de animale mari. Pe o bucată de coastă groasă,tot de la un animal mare, se găsesc o serie de incizii adînci. Nu putem spune la ce a folosit osul sau dacă loviturile au fost date pentru a tăia osul în două fragmente.

Împungătoarele din os sînt subţiri, lucrate pe oase de animale mici sau de păsări.

În afara colţului de est al locuinţei descoperite s-au găsit şi cîteva fragmente de rîşniţă de mici dimensiuni. Piatra nu are o formă specială care să indice o prelucrare a ei înainte de a se folosi ca rîşniţă. Faţa pe care s-au zdrobit boabele este uşor adîncită.

În interiorul locuinţei, pe latura de est a ei, s-au găsit răspîndite 10 greutăţi de plasă. Ceea ce merită să reţinem este faptul că unele din ele sînt tocite pe o parte încă din vechime.

Se pare că ele au fost folosite şi după ce s-au tocit. Nu este exclus ca aceste greutăţi să fi stat timp îndelungat într-un loc unde apa avea un curs mai rapid. Dacă despre unele piese din această categorie nu se poate spune că au fost ţinute mai mult timp în apă,aceste greutăţi descoperite la Şimnic sînt mărturie a folosirii lor timp îndelungat la scufundarea plaselor de pescuit. Trei din cele zece greutăţi descoperite sînt tocite prin acţiunea întreprinsă de apă încît aproape 1/3 din ele au fost distruse.

Greutăţile au formă ovală alungită; au o parte subţiată acolo unde s-a făcut şi perforarea pentru a fi agăţate. Nu s-au găsit greutăţi în formă de şa sau cu secţiune pătrată sau dreptunghiulară.

Fusaiolele sînt rare. Ele sînt făcute din ceramică bună sau din fragmente de cioburi rotunjite şi găurite la mijloc. Nu s-au găsit în campaniile din 1972 şi 1973 fusaiole din os,cu toate că ele au fost folosite şi de populaţiile de la Şimnic.

Materialul ceramic descoperit la Şimnic în campaniile amintite şi care aparţine culturii Sălcuţa poate fi împărţit în două mari categorii:

www.mnir.ro

a. ceramica de uz comun,care predomină şi b, ceramica bună. Ceramică fină nu am descoperit.

Ceramica de uz comun are, în general, mult degresant în pastă. Este arsă neuniform.

Ca forme se găsesc vasele cu corp globular sau acelea cu gîtul în pîlnie şi corpul bombat. În interiorul locuinţei s-au găsit cîteva fragmente de la vase mai mari pe care nu le-am putut întregi decît în parte. Vom descrie numai pe acelea care sînt reprezentative pentru această etapă de dezvoltare, celelalte fiind asemănătoare acestora.

În apropierea vetrei s-au descoperit fragmentele unui vas mare de provizii cu gîtul în pîlnie şi buza uşor evazată. Corpul este bombat. Pe partea proeminentă se află, aplicate, perechi de butoni. Vasul a fost acoperit cu barbotină subţire aşezată apoi în vîrci superficiale, care pornesc de la stînga la dreapta. Decorul acoperă întreaga suprafaţă a vasului. Din cauza arderii secundare exteriorul este cărămiziu.

Un al doilea vas (fig.16, 3) a fost descoperit în apropierea greutăţilor pentru scufundarea plaselor de pescuit. Face parte din seria vaselor cu corp bombat. Sub buză are uşoare ciupituri fără ca să fi înlăturat pasta care a rezultat din alveolarea peretelui. Toată partea de sus are vîrci superficiale ca şi la vasul descris mai sus. Partea de jos - aceea de sub curbura maximă şi pînă la fund - este lustruită.

Ambele vase au degresant din cioburi pisate amestecate bine cu lutul.

S-au mai descoperit fragmente de strachină din pastă bună, din varianta cu buza trasă în interior şi cîteva fragmente de la vase cu gîtul în pîlnie şi corp bombat, lucrate tot din ceramică bună, fragmente de ceşti cu două torţi etc.

Ca şi nivelul culturii Sălcuţa şi cele două niveluri ale culturii Cernavoda III-Dobroteşti au fost atinse de arături. Acolo unde au fost mai adînci ele s-au păstrat, aşa cum este cazul celor două depuneri desfăcute în 1973.

In partea de vest a suprafeţei H/1973, s-a descoperit o locuinţă distrusă în parte de cei care au săpat gropile de siloz în 1960-1961. Era o locuinţă de tip colibă cu vatră în interior. Dacă locuinţa a fost în bună parte distrusă, vatra s-a păstrat aproape întreagă. Se pare că locuinţa a fost rectangulară, făcută pe pari subţiri pe care s-au împletit crengi. Peste împletitura aceasta s-a pus o lipitură din lut amestecat cu păioase. Bucăţile rămase în urma incendiului sînt mici, arse puternic, uneori făcute zgură. Vatra se afla în apropierea peretelui de est. Era făţuită de trei ori, aşa cum s-au mai întîlnit şi alte vetre în această aşezare[20]. Avea forma aproape dreptunghiulară cu laturile rotunjite. Lipiturile aveau fiecare 2-3 cm grosime. Nu avea nici o amenajare de pietre în jur.

În săpătura din 1974 s-a mai găsit o vatră asemănătoare. De această dată vatra era în afara locuinţei. Ca şi aceea descoperită în 1973 şi aceasta fusese atinsă de lucrările moderne şi în bună parte dis-

www.mnir.ro

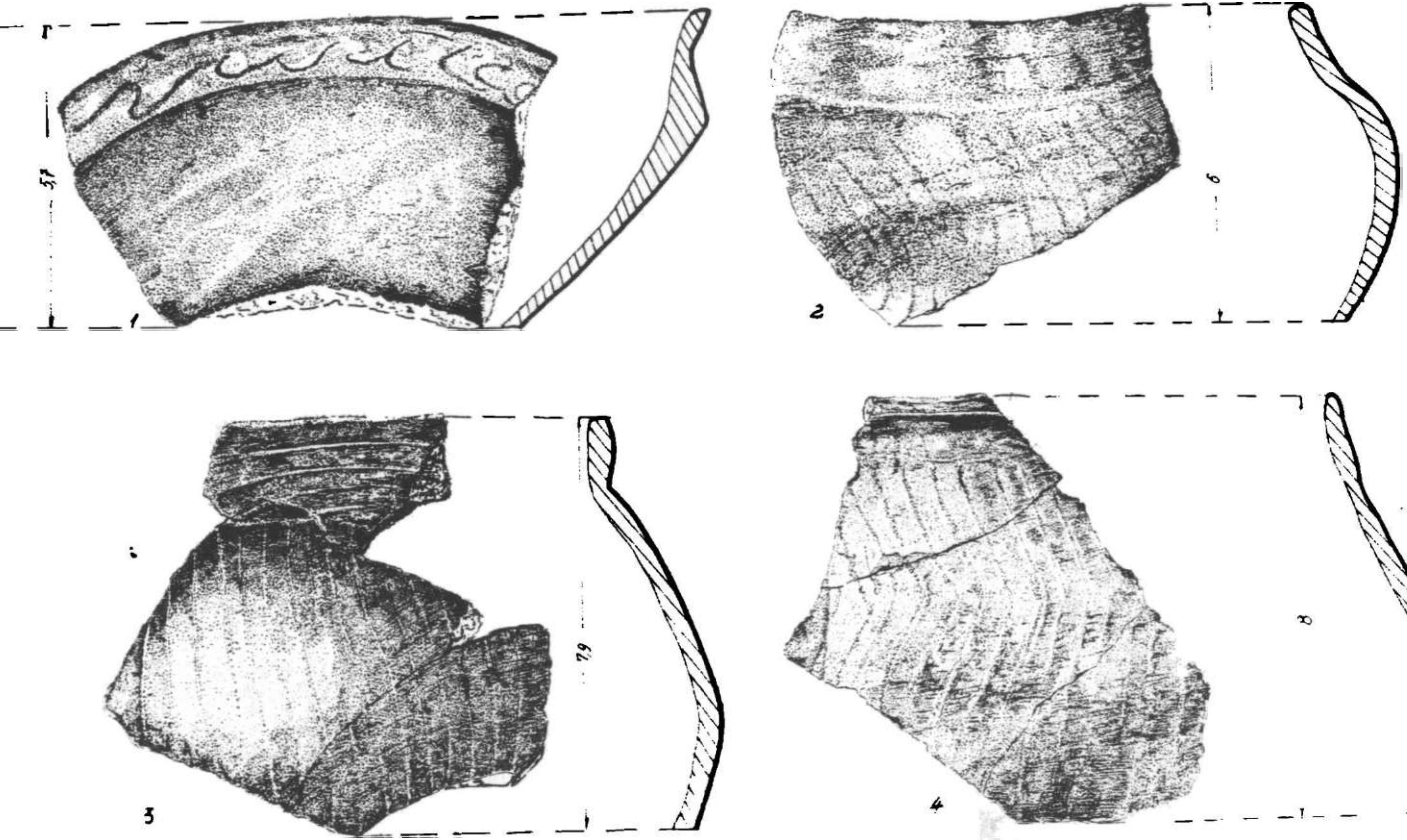

Fig.12 - Fragmente de vase cu decor din cultura Vinča

www.mnir.ro

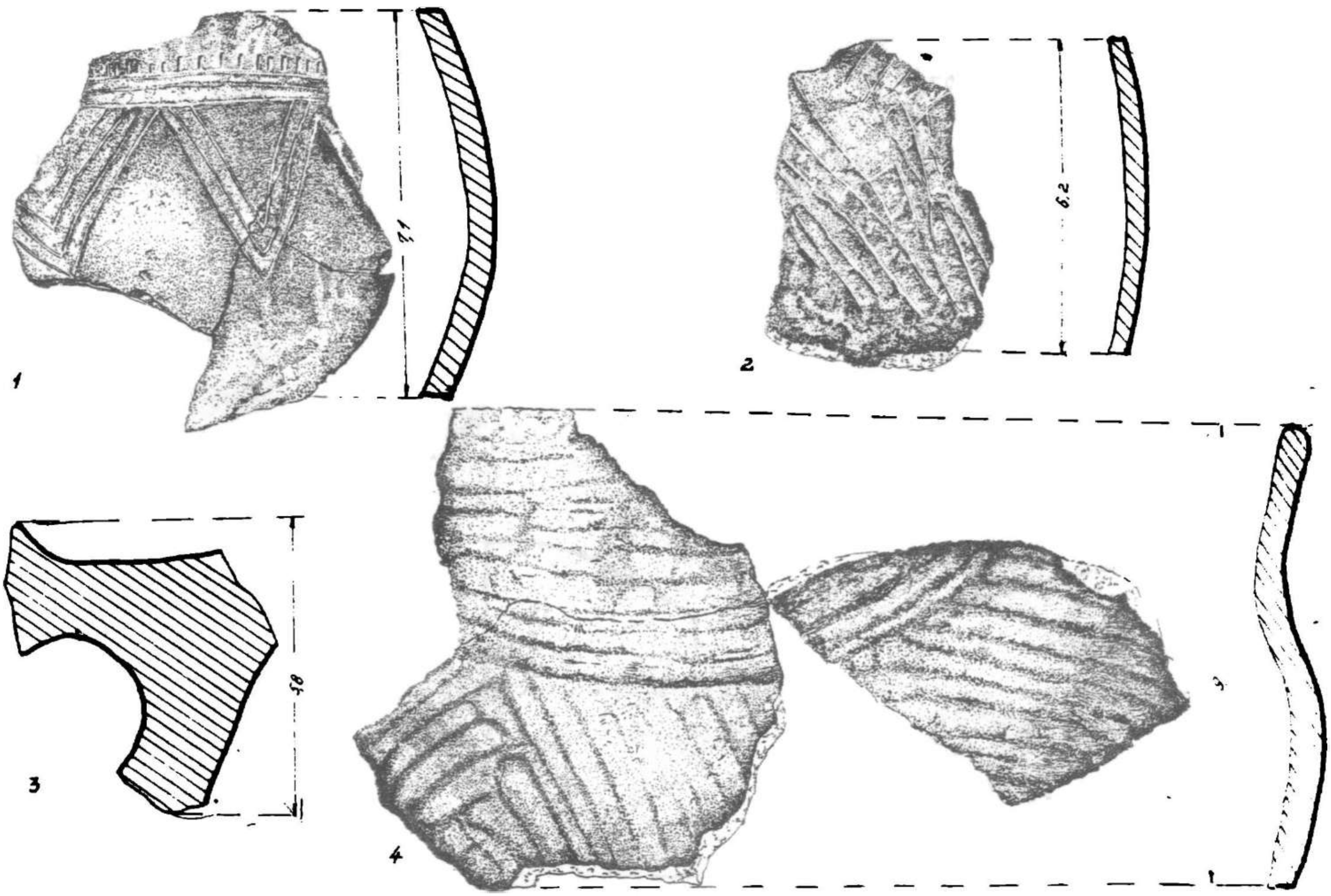

Fig.13 – Fragmente de vase cu decor din cultura Vinča

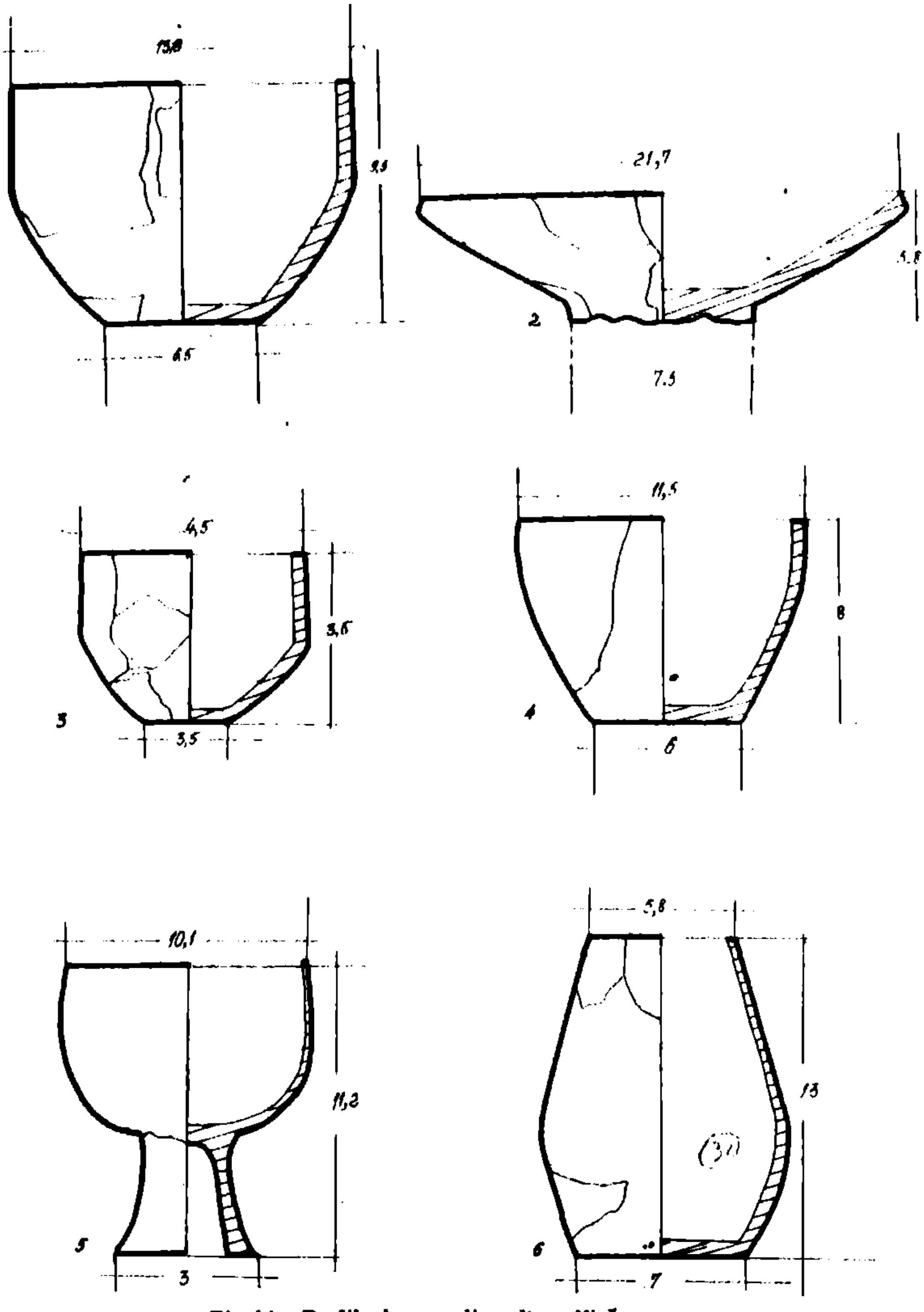

Fig.14 - Profile de vase din cultura Vinča

www.mnir.ro

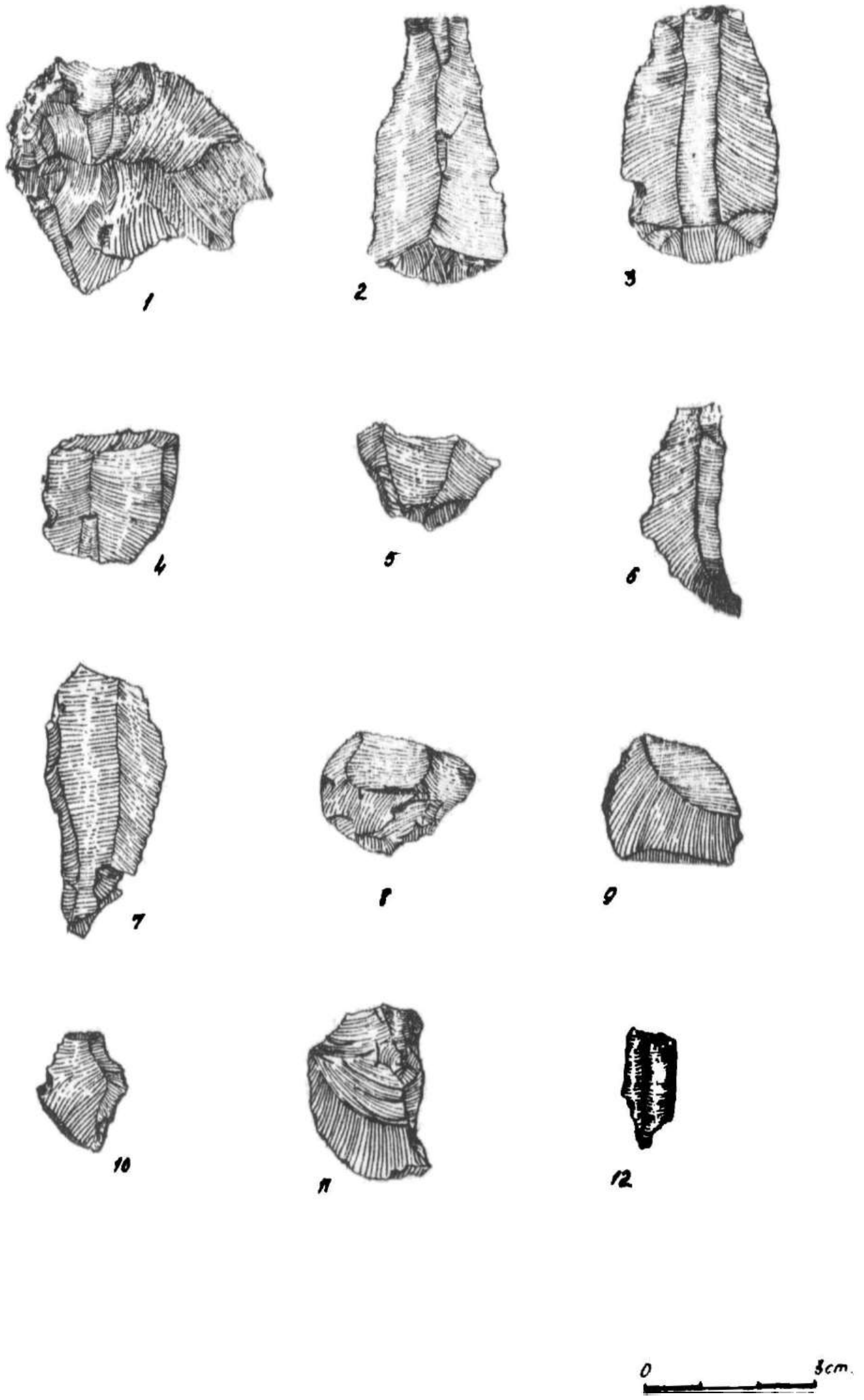

Fig.15 – Unelte de silex din cultura Sălcuţa

www.mnir.ro

trusă. Fragmentul rămas in situ arată că fusese fățuită de două ori. Ceea ce merită să consemnăm este faptul că aceste populații își reparau vetrele des sau că era un obicei ca vatra să fie fățuită de mai multe ori.

Aceste vetre, cu locuințele lor, aparțin nivelului mai vechi al culturii Cernavoda III-Dobrotești. Din nivelul superior al acestei culturi nu s-au desfăcut complexe de locuire in situ.

În șanțul săpat în 1973 s-au găsit urmele unei alte colibe, se pare a unui perete prăbușit în exteriorul ei, dar arăturile actuale au răvășit din loc în loc aceste urme încît nu putem aduce o precizare referitoare la locuirea nivelului superior.

În apropierea colibei din suprafața H/1973 s-au găsit mai multe fragmente ceramice de la vase de uz comun și altele din ceramica bună.

În interiorul colibei, lîngă vatră, s-au găsit fragmentele unui vas de tip borcan.

În pasta vasului a fost pus ca degresant nisip cu bobul mare. Din această cauză vasul este aspru. Vasul a fost netezit cu degetele, rămînînd urmele lor pe peretele exterior, lăsînd impresia unor false vîrci (fig.16, 2). În interior apăsarea degetelor a fost mai puternică, iar urmele se observă bine.

Material aparținînd culturii Coțofeni s-a găsit în pămîntul arat. El provine de la vase cu torți bandate, late, decorate cu incizii așezate în brăduț. O bună parte din fragmentele ceramice aparținînd culturii Coțofeni sînt decorate cu incizii așezate în brăduț. O altă parte a materialului este decorat cu șnurul. Nu lipsesc nici fragmentele ceramice pe care apar aplicații ceramice de tipul "linsenkeramik", nu s-a putut întregi nici o formă.

În 1972 am desfăcut, parțial, o groapă care poate fi atribuită culturii Verbicioara. În această groapă s-a găsit în mare majoritate fragmente ceramice de la vase cu corp bombat, fără decor sau funduri de vase simple, fără picior - neîngroșate, care pot proveni de la cești mici. Alături de aceste fragmente s-au găsit și două ceșcuțe scunde cu pereții aproape verticali pa fund și cu o toartă supraînălțată. Amîndouă ceșcuțele sînt lucrate din pastă bună cu puțin degresant. Sînt bine netezite pe ambele fețe. Sînt arse brun-castaniu.

Tot în aceste campanii am desfăcut și o groapă dacică cu material foarte puțin și fragmentar care poate fi datat în sec. I î.e.n. - I e.n. Ceramica este lucrată la roată și este arsă cenușiu. Fragmentele de toartă pot proveni de la căni înalte. De asemenea s-a mai găsit și cîteva fragmente de funduri inelare.

Această groapă fusese tăiată de o alta foarte puțin adîncă - aproape o alveolare - din care s-a scos material ceramic din sec. VI-VII e.n.

Ceramica din această groapă este arsă cărămiziu-cenușiu. Este aspră la pipăit din cauza degresantului. Nu are decor. Fragmente mai numeroasa sînt de la vase cu buza evazată și corpul ușor bombat.

www.mnir.ro

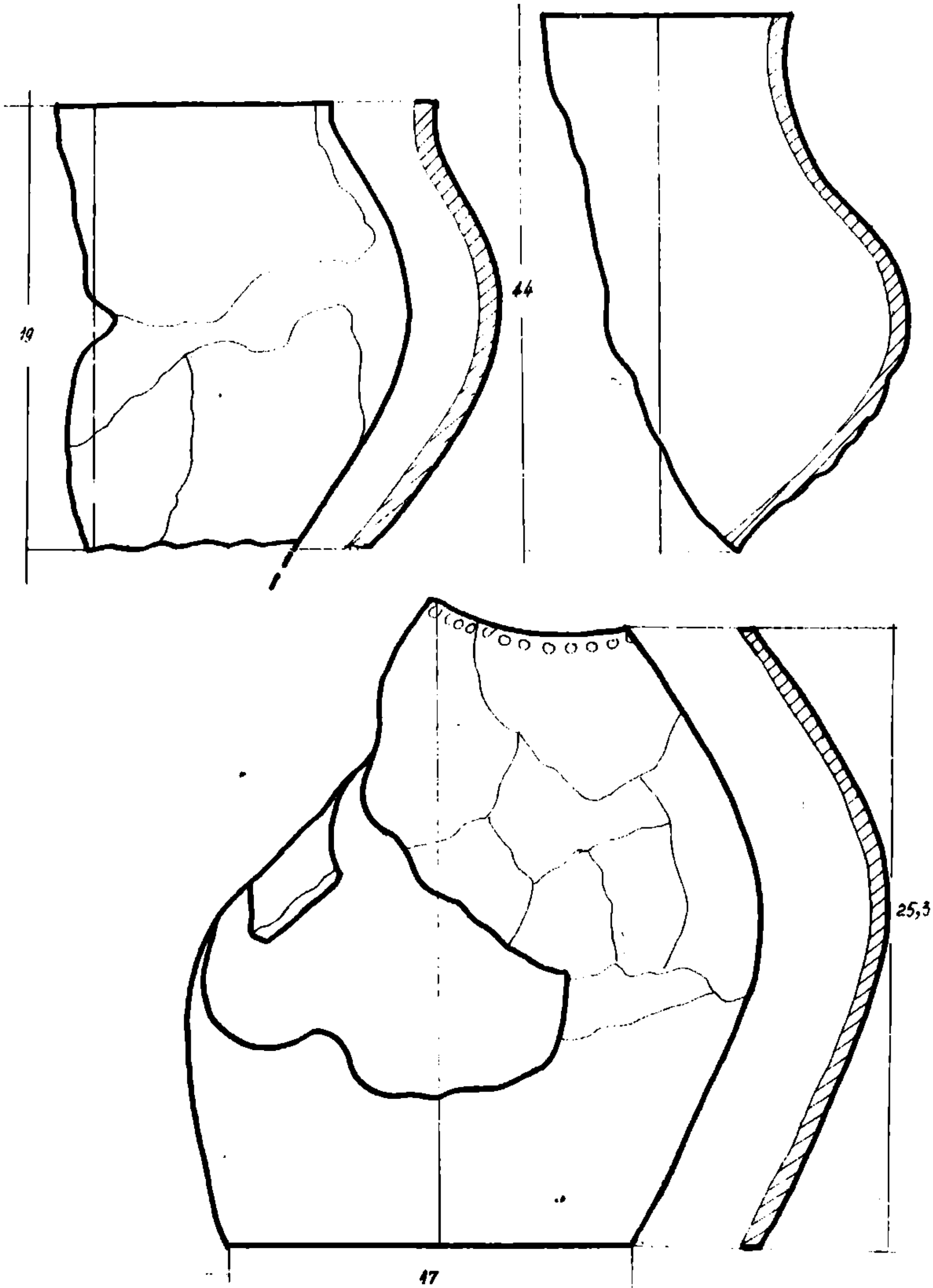

Fig.16 - Vase din locuința 1/1973

www.mnir.ro

Urme ale locuirii din această perioadă s-au mai găsit şi în campaniile din 1968-1969 şi în recenta campanie din 1974.

În sec. VI-VII e.n. suprafaţa dinspre nord a fostei aşezări neolitice a fost locuită mai puţin. Aşezarea masivă a acestor populaţii se afla pe locul unde sînt astăzi grajdurile şi birourile Staţiunii experimentale agricole Şimnic şi a fost complet distrusă cu ocazia săpăturii fundaţiilor clădirilor amintite.

În campania din 1973, s-au precizat unele descoperiri mai vechi referitoare la fazele de dezvoltare ale culturii Starčevo-Criş din Oltenia, în sensul că aici se găsesc în ordine stratigrafică şi cronologică clară patru faze consecutive de dezvoltare ale acestei culturi.

De asemenea, se poate spune că locuirea Vinča este mai intensă în porţiunea în care locuirea Starčevo-Criş este mai slabă.

Suprapunerea Vinča-Sălcuţa se face după o scurtă pauză, deoarece în campaniile de săpături de pînă acum nu avem decît material aparţinînd fazei a doua de dezvoltare a culturii Vinča, care ar corespunde în linii mari fazei Vinča B din Serbia, dar nu se găsesc şi fragmente ceramice care să ne indice o trecere spre cultura Sălcuţa (lipseşte deci nivelul Sălcuţa I).

Între cultura Sălcuţa şi Cernavoda III-Dobroteşti există, de asemenea, o pauză de locuire a aşezării de la Şimnic. Săpăturile viitoare vor lămuri dacă peste Sălcuţa III se aşează populaţiile Cernavoda III-Dobroteşti sau dacă acest bot de deal a rămas un timp nelocuit.

Aşezarea Coţofeni se întinde pe întreg promontoriul. Ea a fost distrusă în parte de arături contemporane. Despre locuiri mai tîrzii nu putem vorbi decît din mărturiile rămase în gropi.

Ultimele campanii de săpături au adus, aşa cum am arătat, unele precizări în legătură cu locuirea de lungă durată pe acest bot de deal a populaţiilor din neolitic şi a continuării locuirii lui de populaţii din epoca bronzului, de populaţii dacice şi de populaţii din sec. VI-VII e.n. Campaniile viitoare, în cazul în care nu se va folosi acest teren în alt scop de către administraţia staţiunii, vor scoate la iveală şi alte date referitoare la locuirea de pe promontoriu sau vor întări cu noi dovezi pe acelea pe care noi deja le-am formulat.

DOINA GALBENU

N O T E

1 În lumina săpăturilor de la Şimnic noi am stabilit cinci faze de dezvoltare ale culturii Starčevo-Criş. Faza a III-a corespunde cu faza a II-a din periodizarea făcută de Draga Garaşanin şi cu faza a II-a a lui Vl. Milojčič.

www.mnir.ro

2 DOINA GALBENU - Un aspect al perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului descoperit la Şimnic, în: Aluta, I, 1971, p. 45 şi urm.
3 VL. MILOJČIĆ - Körös - Starčevo - Vinča, în: Reinecke Festschrift, Mainz, 1950, p.108-118.
4 AL. PĂUNESCU - Evoluţia uneltelor şi armelor de piatră cioplită descoperită pe teritoriul României, Bucureşti, 1970, p.149-151.
5 O.ARENDJELOVIĆ-GARAŠANIN - Starčevačka Kultura, Ljubljana, 1954, p.15 şi urm.
6 R.S.GALOVIĆ - Neue Funde der Starčevo Kultur in Mittelserbien und Makedonien, în: Ber. R.G.K., 1962-1963, pl. 11, 7.
7 Informaţie V.Boroneanţ, căruia îi mulţumim şi pe această cale.
8 I.H.GAULE - The Neolitic Period in Bulgaria, Early Good in Producina Cultures of Eastern Europe, în: American School of Prehistory Research, 16, Cambridge.
9 D.ARENDJELOVIĆ-GARAŠANIN, op.cit., pl.9, a-b.
10 VL.MILOJČIĆ - Die Wichtingten Fragen der Körös-Starčevo Periode, în: Acta Antiqua et archeologica, vol.VII, 1956, Seeged, 1967, Heidelberg, p.5.
11 V.MIKOV et N.DJAMBAZOV - La grotte de Devetaki, Sofia, 1960, fig.27 centru.
12 D.BERCIU şi colaboratorii - Santierul Verbicioara, în: Studii şi cercetări de istorie veche, III, 1952, fig.5.
13 B.JOVANOVIĆ - Genèse des types de ceramique aux époques néolitique des Balkans et la region danubiene, în: Starinar, XIII-XIV, 1962-1963, fig.1.
14 P.DETEV - Stratigraphie des telles en Bulgarie du sud, în: Godişnic na narodnia arheologiceski Muzei, Plovdiv, vol.V, 1963, fig.3, 4,5,6.
15 I.NESTOR - Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, în: Ber. R.G.K., 1933, pl.I, 1.
16 M.VASIĆ - Preistoriska Vinča, II, fig.31, 66, p.19.
17 D.BERCIU - Contribuţii la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări, Bucureşti, 1961, fig.129, 2; fig.130, 3.
18 D.BERCIU, op.cit., fig.52, 1,7.
19 DOINA GALBENU - Aşezarea neolitică de la Cerătu. Comunicare ţinută la Sesiunea Muzeului din Craiova, decembrie 1969.
20 DOINA GALBENU - Un aspect al perioadei de trecere ..., fig.1.

www.mnir.ro

L'ÉTABLISSEMENT NÉOLITHIQUE DE ŞIMNIC

– Résumé –

Les fouilles faites par le Musée d'Histoire de la RS de Roumanie dans l'établissement de Şimnic durant les années 1972-1973 ont eu comme but la vérification de la stratigraphie de l'établissement. On a découvert plusieurs niveaux de culture Starčevo-Criş, Vinča, Sălcuţa, Cernavoda III-Dobroteşti, Coţofeni, dace I s.av.n. è-I s. n.è. et du VI-VIIe s.n.è. Cette succession avait été établie par les fouilles de 1967-1970, mais pour quelques civilisations manquaient les preuves concernant l'éxistance de plusieures phases, comme c'est le cas pour la civilisation Vinča.

On a découvert plusieurs niveaux Starčevo-Criş qui correspondent aux quatre phases du développement de cette civilisation. Le matériel le plus abondant provient des IVe et V[e] phases. Les outils en silex sont de dimensions moyennes faites généralement d'un silex couleur du café. Ce sont des racloires simples et sur les lames, des lames, des éclats utilisés et des nucléе. Les outils en pierre sont très rares. On n'a pas trouvé des socs en cornes d'animaux pour le travail de la terre, mais on a trouvé des outils en os (spatules, poinçones).

La céramique à été divisée en deux catégories: a) céramique usuelle et b) céramique fine.

La céramique usuelle a comme dégraissant dans les phases anciennes des pailles hachées très minces, tandis que dans les phases nouvelles on ajoute aussi du sable fin ou avec des grains plus grands. Comme formes on rencontre: des vases au corps bombé et au cou cylindrique (pl.IV/1,14,15), vases au corps bombé (pl.VI/6,10) etc. La céramique fine a dans la pâte très peu de dégraissant. Généralement elle est vernie. Comme formes on rencontre: des coupes en différentes variantes (pl.IV/7), des vases au corps bombé et le cou en forme d'entonnoir etc.

La céramique usuelle est ornamentée avec la barbotine assise (pl.VI/1,6); impressions digitales (pl.IV/13; VIII/1), bandes appliquées etc. La céramique fine est décorée avec des incisions et peinte avec du rouge, du blanc sur le rouge, du brun-noir sur le rouge ou l'orange et avec trois couleurs brun-noir, rouge et blanc sur la même surface. Comme les fragments sont très petits il est difficile à dire si le décor entraîne toujours après lui le fond.

La civilisation Vinča superpose diréctement l'habitat Starčevo-Criş. On a trouvé deux niveaux qui correspondent à deux phases d'habitat. Pour les deux phases on a trouvé des restes d'habitations de surface.

Les outils en silex sont généralement cendrés. Ils sont de dimensions petites et moyennes dans la phase A et moyennes dans la phase B.

www.mnir.ro

Les outils en pierre et os sont en petite quantité.

La céramique usuelle (type a) a dans la pâte de la balle et du sable fin. Elle est décorée avec des alvéoles sous le bord ou avec des incisions. La céramique fine (type b) est faite ayant comme dégraissant le sable. Elle est décorée avec des incisions, canelures et des plisées (pl. XII,XIII). Comme forme on rencontro des vases au cou petit et corps bombé, des vases (pots) et des plateaux (pl.X/1-4,12; XIV/2) dans la catégorie a et des vases au corps bombé, coupes, vases au cou cylin - drique et corps bombé etc. (pl.X/6-11, XI/2,9) dans la catégorie b.

Pendant les campagnes de 1972-1973 on à fouillé partiellement une habitation de surface de la IIIe phase de la civilisation Sălcuţa. Le matériel en pierre(lithique) et céramique découvert est spécifique pour cette phase. On à découvert surtout des vases usuels (pl.XVI) décorés avec de la barbotine.

Le niveau Sălcuţa est superposé de deux niveau appartenant à la civilisation Cernavoda III-Dobroteşti.

Dans l'habitation de surface découverte en 1973 on a trouvé un foyer lissé par trois fois.

L'habitation appartenait à la première phase de développement de cette civilisation. La céramique etait fragmentaire, semblable à celle découvert pendant les anciennes campagnes.

Les habitats plus récents Coţofeni, daces et du VI-VII s.n.è. ont été détruits par les travaux agricoles. On á trouvé dans la terre labourée des fragments des vases, des outils, des fragments des murs, des habitations etc. appartenant aux civilisation Coţofeni, dace et du VI-VIII s.n.è.

Légende des figures

Fig. 1 - Le profil du mur de l'ouest de la section C - 1970
Fig. 2 - Le profil du mur de l'ouest de la section D - 1970
Fig. 3 - Outils en silex de la civilisation Starčevo-Criş
Fig. 4 - Profil de vases de la civilisation Starčevo-Criş
Fig. 5 - Profil de vases de la civilisation Starčevo-Criş
Fig. 6 - Pieds de coupe de la civilisation Starčevo-Criş
Fig. 7 - Fragments de vases à décor de la civilisation Starčevo-Criş
Fig. 8 - Fragments de vases à décor de la civilisation Starčevo-Criş
Fig. 9 - Outils en silex de la civilisation Vinča
Fig.10 - Profils de vases de la civilisation Vinča
Fig.11 - Profils de vases de la civilisation Vinča
Fig.12 - Fragments de vases à décor de la civilisation Vinča
Fig.13 - Fragments de vases à décor de la civilisation Vinča (1,2,4) et Veselinovo (3)
Fig.14 - Profils de vases à decor de la civilisation Vinča
Fig.15 - Outils en silex de la civilisation Sălcuţa
Fig.16 - Vases de l'habitation 1/1973

www.mnir.ro

SĂPĂTURILE DE LA BRANEŢ, JUD. OLT

Staţiunea arheologică Braneţ[1], se află la 600 m N de satul cu acest nume, pe un pinten de terasă, ce se integrează - în zonă - în ultimul intrînd al Podişului getic. Promontoriul prezintă caracteristici similare[2] cu cele ale altor înălţimi pe care s-au constatat locuiri din perioada de trecere la epoca bronzului şi din această din urmă epocă. În vechime, era înconjurat din trei părţi de ape, iar pădurile dinspre SE constituiau de asemenea un alt obstacol natural greu de străbătut de eventuali atacatori.

Pintenul de la deal are o lungime de 250 m, lăţimea de 60 m şi înălţimea de 20 m. Laturile lungi sînt într-o accentuată stare de degradare, surparea treptată a malurilor provocînd şi distrugerea resturilor de locuire străvechi.

Cercetarea arheologică a acestei staţiuni a durat în anul 1972, între 12 iulie şi 1 august şi a avut drept scop să precizeze conţinutul cultural-arheologic al locuirilor existente acolo, întinderea aşezărilor omeneşti străvechi, succesiunea lor stratigrafică.

S-a procedat în acest scop la deschiderea unei secţiuni aproximativ pe mijlocul dealului, orientată pe direcţia SV-NE şi avînd lungimea de 50 m, iar lăţimea de 1,50 m. Pe parcurs, în funcţie de necesitatea dezvelirii unor complexe, s-au mai deschis trei casete. Suprafaţa săpată a totalizat 100 m^2.

*

Pe baza observării profilurilor şanţului şi a casetelor deschise în timpul săpăturilor, s-a putut stabili următoarea stratigrafie[3]:

Peste pămîntul galben-lutos (solul viu) steril din punct de vedere arheologic, se găseşte un strat de pămînt zgrunţuros brun-roşcat, cu o grosime medie de 0,40 m, bogat în materiale arheologice de tip Coţofeni. De la limita inferioară a acestui strat se adînceşte groapa unui bordei aparţinînd culturii Coţofeni, ceea ce dovedeşte un prim nivel de călcare. În acest strat de cultură s-au putut distinge coloristic două niveluri de locuire, din care cel de al doilea are slabe nuanţe de cenuşiu-roşcat, destul de greu de surprins cu ochiul liber. În sprijinul acestei constatări vine şi faptul că aproximativ la 0,20 m de primul ni-

www.mnir.ro

vel de călcare (căruia î-i este propriu bordeiul) s-a dezvelit o locuinţă de suprafaţă aparţinînd de asemenea culturii Coţofeni. Astfel, nivelul de călcare al acestei amenajări, marchează limita inferioară a celui de al doilea nivel.

Suprapus solului brun-roşcat, se află un strat de pămînt brun-cenuşiu humos, cu o grosime medie de 0,50 m, cuprinzînd materiale arheologice aparţinînd perioadei timpurii a epocii bronzului, respectiv culturii Glina III. În cuprinsul acestui strat au putut fi surprinse trei niveluri de locuire, puse în evidenţă atît coloristic, cît şi prin modul în care erau dispuse pe o orizontală unele complexe de fragmente ceramice şi pietre "culcate" pe nivelurile de călcare respective. Al doilea nivel este de altfel bine delimitat prin trei locuinţe de suprafaţă dezvelite în cursul săpăturilor.

Deasupra solului brun-cenuşiu se află un strat remaniat cuprinzînd, atît fragmente ceramice de tip Coţofeni, cît şi fragmente de tip Glina III. Acest din urmă strat este suprapus la rîndul său de stratul vegetal actual gros de circa 0,10 m.

*

În porţiunea nord-estică a şanţului a fost dezvelit un bordei care a putut fi cercetat în întregime în urma casetării laturii sud-estice a secţiunii. Bordeiul are un contur aproape rectangular cu colţurile rotunjite, cu o lungime de 2,70 m şi o lăţime de 2,30 m. De la nivelul deschiderii groapa se adînceşte pînă în solul "viu" cu 0,70 m. Aproximativ în centrul ei se afla o alveolare cu un diametru de 0,40 m ce se adîncea aproximativ 0,05 m. Nu a fost sesizată o ardere a pereţilor acesteia. În ea, pe lîngă cenuşă şi cărbuni în cantitate mare, se aflau oase de animale domestice, de mistreţ şi de păsări, precum şi fragmente ceramice. Tot aici, in situ, se găseau grupate cochiliile a 60 de melci de grădină (helix pomatia)[4].

În groapa bordeiului s-au descoperit unelte din silex, din oase de animale, o daltă[5] din corn de cerb, un plantator din acelaşi material, precum şi sfărîmături de cuarţit alături de cîteva pietre de rîu[6].

Fragmentele ceramice erau destul de numeroase; dintre acestea, unele au putut fi întregite. Un vas-căuş, specific culturii Coţofeni, decorat cu şnurul şi avînd toarta supraînălţată, a fost găsit intact (pl. 1/2); la adîncimea de 1,70 m spart in situ se afla un vas-askos (pl. 1/1a.b.c,). Alături de acestea a mai fost întregit un căuş cu toartă supraînălţată (pl. 1/3).

Pămîntul din zona bordeiului conţinea numeroase fragmente de chirpici foarte împrăştiate, acestea făcînd probabil parte din suprastructura bordeiului. De asemenea, pămîntul din perimetrul acestuia conţinea şi mici particule de cărbune.

Aproximativ la 15 m sud-vest de bordei, la adîncimea de 0,85 m a existat o locuinţă de mici dimensiuni pusă în evidenţă de chirpiciul şi de fragmentele ceramice diseminate pe orizontală la adîncimea amintită.

www.mnir.ro

Nu s-a putut determina conturul locuinţei şi nici vreo amenajare din interiorul acesteia. Inventarul era compus din două silexuri atipice, un fragment de fusaiolă, cîteva pietre de rîu, şi din resturi ceramice din care a putut fi reconstituit parţial un vas amforă, caracteristic şi el culturii Coţofeni[7].

Uneltele şi materialul litic. Inventarul descoperit în cele două complexe, precum şi în depunerea de cultură Coţofeni, cuprinde o cantitate relativ mică de unelte.

Din rîndul materialului litic, menţionăm 10 silexuri atipice de culoare cafenie de diferite nuanţe, precum şi sfărîmături de cuarţit masate într-un colţ al bordeiului amintit.

Din oase de animale au fost lucrate împungătoare, precum şi o serie de mici unelte (din aşchii) folosite probabil la decorarea vaselor. O daltă din corn de cerb de mari dimensiuni a fost descoperită în bordei. Tot din materialul amintit este o unealtă păstrată fragmentar (pl.2/7). Partea ventrală a acesteia prezintă urme de folosire îndelungată[8].

Două fragmente de fusaiole din lut ars, descoperite, una în locuinţa de suprafaţă şi cealaltă în stratul de cultură, au forme discoidale aplatizate.

În a doua jumătate a secţiunii stratul de cultură Coţofeni îşi păstrează grosimea, însă scade frucvenţa materialului ceramic cu aproape 50%.

Ceramica. Aproape în totalitate, ceramica de tip Coţofeni de la Braneţ prezintă forme şi ornamente specifice acestei culturi[9], remarcîndu-se însă şi elemente caracteristice acestei aşezări.

Din punctul de vedere al tehnicii de preparare a pastei, ceramica poate fi împărţită în două mari categorii:

Prima categorie, este mai grosolană, lucrată din pastă conţinînd granule de calcar şi paiete de mică. În unele cazuri au fost folosite şi cioburi pisate foarte mărunt. În general, amestecul este bine frămîntat şi ars la negru-cenuşiu sau cenuşiu cu reflexe cărămizii-portocalii. Într-o proporţie mare, vasele au fost introduse într-o baie de lut, rezultînd un slip, în general de culoare cărămizie-portocalie. Suprafeţele exterioare, aproape în totalitatea lor, sînt aspre la pipăit; cele interioare sînt lustruite, unele cu destulă grijă. Predomină pereţii relativ groşi care îşi păstrează grosimea constantă la fiecare vas. Majoritatea acestor recipiente au fost decorate folosindu-se cu precădere incizia sau imprimarea. Categoria ceramică în discuţie este foarte frecventă mai ales în primul nivel de locuire şi reprezintă aici aproximativ 40% din întreaga cantitate de resturi ceramice, vasele fiind de mari dimensiuni.

A doua categorie cuprinde o ceramică "bună", neputîndu-se vorbi de o categorie "fină" în adevăratul înţeles al cuvîntului. În cadrul acestei grupe sînt cuprinse şi cîteva vase lucrate dintr-o pastă aproape lipsită de impurităţi, bine frămîntată şi arsă uniform la negru-cenuşiu,

www.mnir.ro

lustruită. În amestec este folosit nisipul fin, mici granule de calcar şi paiete de mică. Pereţii sînt relativ subţiri, cînd este vorba de vasele mari. Arderea puternică a conferit o rezistenţă deosebită unor vase. Numeroase sînt fragmentele a căror culoare este brună-cenuşie, sau brună cu reflexe castanii, toate acestea marcînd întreaga grosime a pereţilor vaselor respective. Ceramica, specifică acestei culturi, de culoare cărămizie sau portocalie (în toată grosimea secţiunii) este prezentă într-un procent ridicat. Lustruirea suprafeţelor tinde să se generalizeze, slipul constituind şi la această categorie ceramică un element tehnic esenţial, fiind lustruit de data aceasta cu multă atenţie, mai ales în exteriorul vaselor. Acestea, sînt decorate într-un procent destul de mare, atît vasele mari,cît şi cele mijlocii şi mici.

Forme. Categoriile de vase sînt numeroase, pornind de la căniţa caracteristică (căuş) (pl.1/2,3), castronul adînc de diferite dimensiuni (fig.1/ 2, 3), strachina, vasul amforă, deosebit de caracteristic, pînă la marile vase de provizii. Acestea din urmă, după cum ne-o sugerează unele fragmente ceramice, au de cele mai multe ori gîtul uşor arcuit spre exterior (pl.1/5). Pe lîngă elementele locale, sălcuţene, predomină într-o oarecare măsură, aşa-zisele forme sudice, cum sînt askosul (pl.1/1a,b,c), ceştile cu fundul rotund (fig.1/1), torţiţe supraînălţate bandate şi buzele oblice[10].

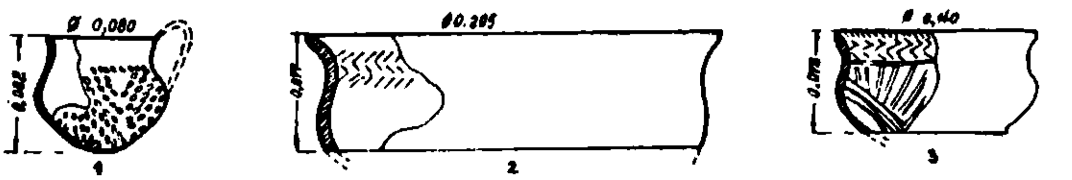

Fig.1 - Vase de tip Coţofeni (reconstituite)

Se remarcă şi "forme răsăritene"[11], cum ar fi strachina emisferică şi buza uşor îngroşată spre interior, prezente însă într-un număr mic.

Askosul, găsit în bordei, întregit, are o formă evoluată, cu gît cilindric, cu gura largă piezişă uşor răsfrîntă în afară, de sub buză pornind o toartă bandată, care, după ce se arcuieşte uşor, se prinde pe corpul vasului la o distanţă de circa 10 cm. Pasta neagră-cenuşie, cu uşoare reflexe castanii, are suprafeţele lustruite. Decorul a fost executat folosindu-se tehnica inciziei; acesta acoperind întreaga suprafaţă a corpului vasului. La baza gîtului este incizată o linie circulară sub care se află o bandă formată din liniuţe oblice. De aici porneşte restul decorului din linii paralele, dispuse în zig-zag, legate două cîte două prin haşuri, intercalate fiind de spaţii cruţate. Un askos fragmentar (pl.1/11) aproape similar cu primul, a fost găsit în nivelul superior (la adîncimea de 0,80-0,85 m) în locuinţa de suprafaţă. Şi alte fragmente sugerează prezenţa tipului de vas în discuţie (pl.1/6).

În nivelul inferior, cîteva fragmente amintesc forme locale, unele dintre acestea avînd gîtul scurt, drept (fig.2/1,2), cu gura foarte largă

www.mnir.ro

şi corpul emisferic. Vasele mijlocii şi mici, cum ar fi cănile cu apucători arcuite pornite organic din buză, apar în evidenţă mai ales în primul nivel.

Destul de numeroase sînt castroanele şi străchinile tronconice cu buza dreaptă, cu corpul uşor bombat, sau drept, cu gîtul drept sau, mai ales, arcuit în afară. Castroanele de dimensiuni mai mari au "creste" dezvoltate organic din buză şi din umăr (fig.3/1,2), unele fiind dispuse drept, altele oblic pe gîtul vasului. Cîteva dintre acestea sînt bine dezvoltate, sugerînd forma unei urechi umane (fig.2/2). Aici, elementele sălcuţene sînt flagrante atît în pastă, cît şi în tehnica de execuţie a decorului[12] (fig.2/1,2; fig.4/1; pl.1/4). Unele străchini au un profil în formă de T (buza teşită, înclinată oblic spre interior) (fig.9/1).

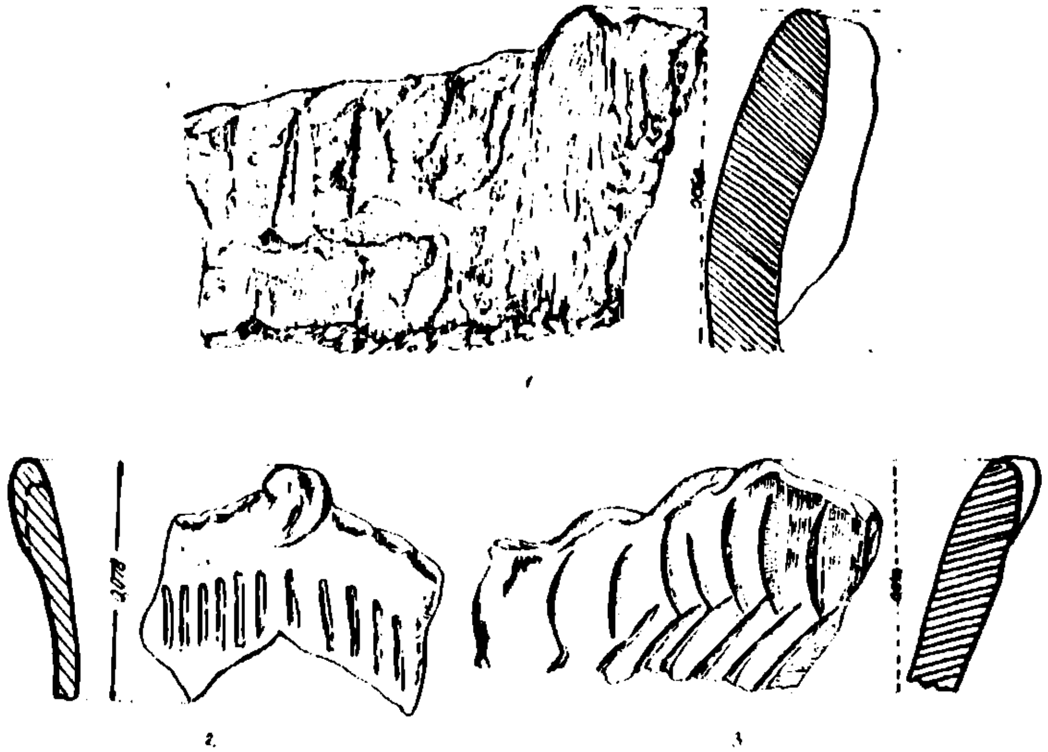

Fig.2 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni specifice fazei I-a. Braneţ

Ceaşca tipică de diferite dimensiuni, cu toarta supraînălţată, buza dreptă sau oblică şi cu fundul rotund, apare în evidenţă într-un număr destul de mare[13]. Două dintre acestea au fost descoperite în bordei-alături de vasul askos - altele, păstrîndu-se fragmentar în restul stratului de cultură (fig.1/1). O cană-castron, cu gîtul înalt şi gura arcuită spre exterior, are un corp imperceptibil bitronconic, iar fundul concav are marginile rotunjite. Suprafaţa exterioară de culoare cărămizie-portocalie, este decorată prin incizie cu motivul "brăduleţ".

www.mnir.ro

Torţile cel mai frecvent întîlnite, sînt cele bandate dezvoltate din marginea vasului (fig.1/1) sau cele supraînălţate (pl.1/2,3). Pe vasele mari apar frecvent apucătorile verticale sau orizontale crestate sau alveolate (fig.4/2; 6/2) sau cele oblice (fig.3/2), dispuse în regiunea gîtului[14]. Torţile orizontale-tubulare se evidenţiază pe unele amfore fiind dispuse, mai ales, pe diametrul maxim al acestora.

După cum s-a mai arătat, numeroase sînt vasele cu colţuri trase din buză, acestea, avînd un rol decorativ, dar şi utilitar (fig.5/1,2; 6/1,3; pl.1/15).

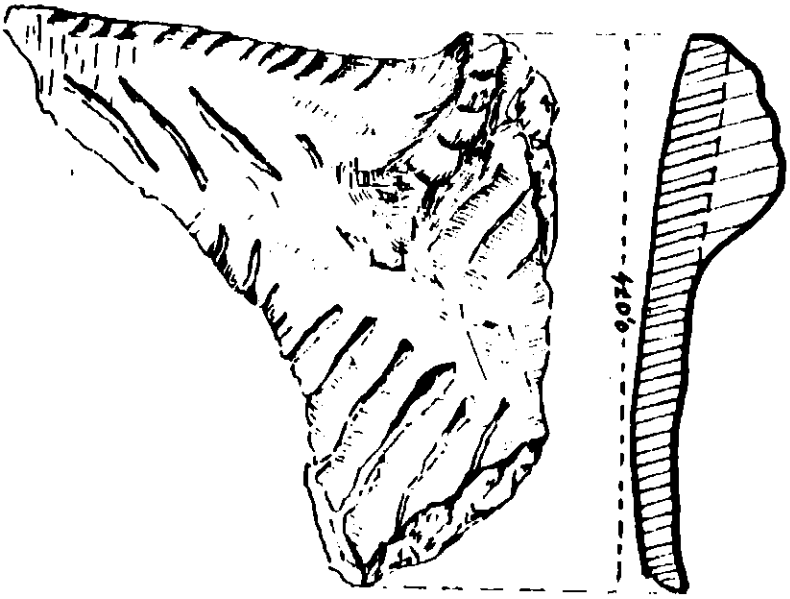

1

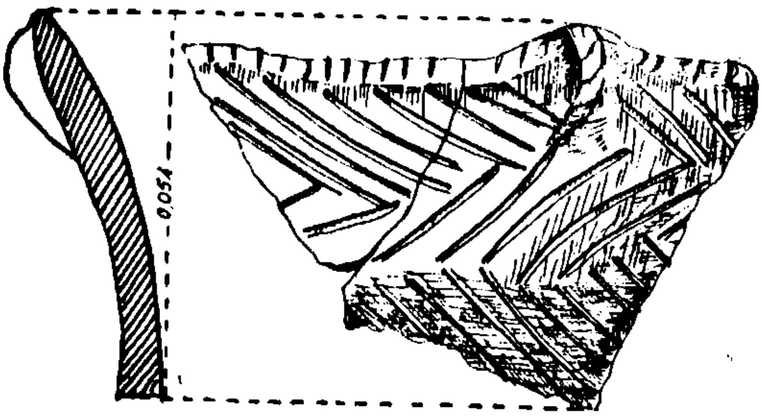

2

Fig.3 - Fragmente de tip Coţofeni

www.mnir.ro

Fundurile sînt drepte, cu un diametru mic, uneori cu talpă lățită. Una dintre acestea din urmă, este alveolată circular.

Tehnica ornamentării este variată, folosindu-se aproape toate procedeele specifice acestei culturi[15]. Anumite procente par a indica o folosire mai mare sau mai mică a unui anume procedeu într-unul sau altul din cele două niveluri de locuire. Astfel, în primul nivel excelează fragmentele ceramice incizate sau imprimate cu un obiect ascuțit sau bont (pl.1/4; fig.7/1-4; 8/1,2), sau cu șnurul (pl.1/2; fig.1/1). Peste 50% din totalul ceramicii prezintă elemente de decor cu folosirea procedeelor amintite[16].

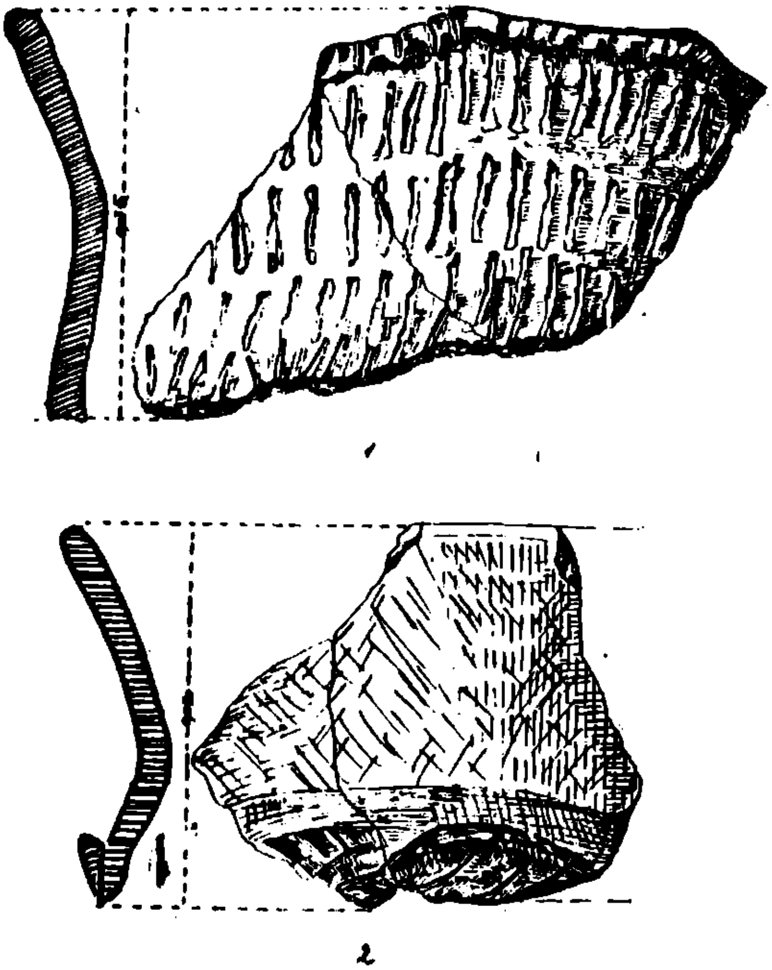

Fig.4 - Fragmente de tip Coțofeni specifice fazei I-a. Braneț

www.mnir.ro

In cel de al doilea nivel, începe să se generalizeze şi procedeul aplicării "boabelor de linte" (Linsenkeramik) (pl.1/6,8,10; fig.11/2-4), prezenţa sporadică a acestora fiind constatată încă în primul nivel.

Tehnica împunsăturilor succesive (Furchenstich), poate fi probată deocamdată numai pe două fragmente ceramice (pl.1/9), acestea apărînd în nivelul superior.

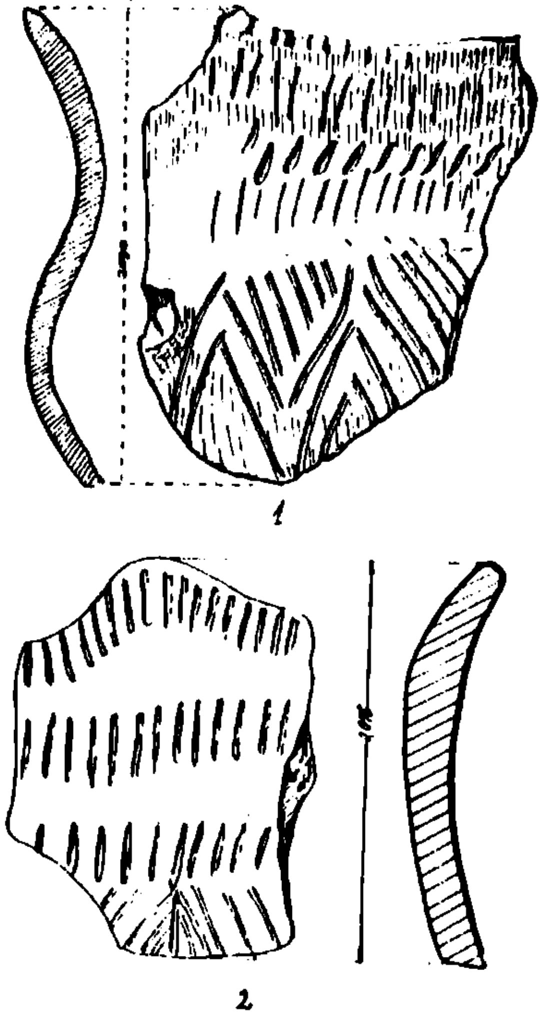

Fig.5 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni cu colţuri trase din buză

Motivele ornamentale sînt de asemenea specifice culturii Coţofeni, fiind prezente aproape toate cele cunoscute pînă în prezent. Inciziile, crestăturile sau impresiunile sînt dispuse în benzi circulare compuse din liniuţe drepte sau oblice - etajate - pornind de pe buză sau imediat de sub aceasta (pl.1/5,13,15; fig.9/4,5), acoperind de multe ori întregul corp al vasului. Majoritatea buzelor sînt crestate sau alveolate

www.mnir.ro

(fig.2/3; 3/2; 6/3; 7/1). Striurile neordonate (Besenstrich) apar mai ales pe fragmente din primul nivel.

Motivul în "solzi de pește"[17] este dispus sub buza vasului, nelipsind de pe unele străchini.

Prin incizie este obținut și decorul cu "brăduleț", ordonat într-un rînd sau mai multe (fig.9/1).

Dispuse în benzi circulare sînt impresiunile ușor alungite, aproape dreptunghiulare (fig.4/1), curbate (fig.2/3), sau cele care sugerează conturul unui pișcot (pl.1/15). Nu de multe ori, acestea se află în combinație cu incizia simplă, cu cea în sistem "căprior", sau cu benzile compuse din șănțulețe[18] imprimate vertical sau oblic (fig.8/1,2). Alteori, aceste benzi circulare, alternează cu spațiile cruțate (pl.1/5; fig.6/2).

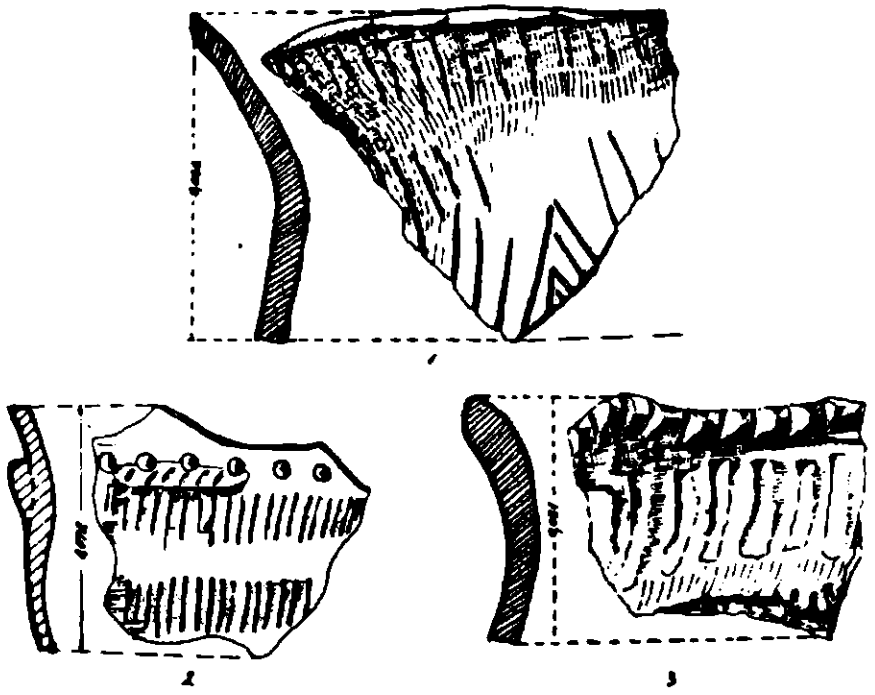

Fig.6 - Fragmente ceramice Coțofeni

Motivul penat (fig.5/2) se remarcă în ambele niveluri, fiind asociat cu șirurile circulare de impresiuni verticale, sau cu benzile hașurate dispuse în zig-zag.

Sistemul în "căpriori" este și el prezent (fig.10/1).

Nu lipsește motivul în "rețea" deținut prin incizii neordonate (fig. 9/2).

Benzile care capătă aspectul unor scărițe[19] reprezintă de fapt la Braneț "fundalul" peste care se va aplica pictura, destul de frecventă

www.mnir.ro

de altfel în cadrul acestei culturi. Această tehnică se remarcă în cel de al doilea nivel de locuire.

Benzile mai înguste sau mai late de linii incizate, paralele și umplute cu hașuri două cîte două (pl.1/1,6,11; fig.10/2) se pun în evidență mai ales în primul nivel de locuire; ele sînt asociate cu motivul penat, sau cu șirul circular de incizii. Benzile hașurate apar mai ales sub forma zig-zagului. Acestea, etajîndu-se, sînt intercalate de spațiile cruțate (p.1/1,11;fig.11/3). Pe askosul amintit, după felul cum este transpus motivul, el sugerează meandrul (pl.1/1a,b,c). Același ornament (zig-zagul) este incizat și pe askosul fragmentar (pl.1/11), la care, pe lîngă încrustația cu pastă albă, "boabele de linte" punctează vîrfurile unghiurilor. Fragmentele ceramice care sugerează alte forme askoidale, repetă motivul amintit, repetîndu-se și încrustația cu pastă albă. Vasul cu pereții portocalii aflat la adîncimea de 0,85 m în locuința de suprafață ne oferă același motiv, încrustat însă cu pastă galbenă[20].

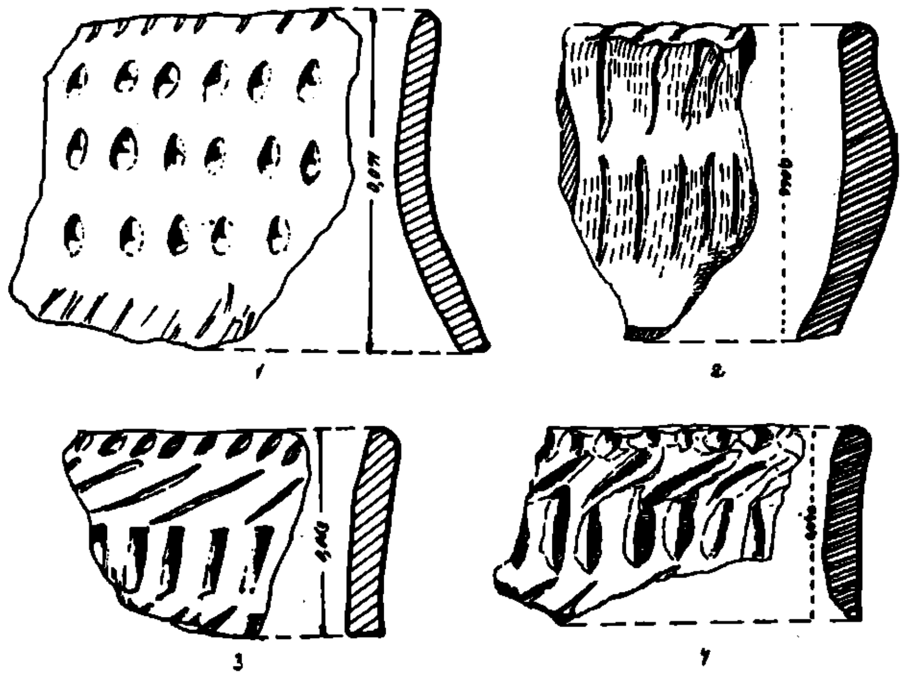

Fig.7 - Fragmente ceramice specifice fazei I-a Coțofeni

S-ar putea afirma că, la Braneț, acest motiv ornamental este atît de frecvent, încît poate constitui una din caracteristicile ceramicii din așezarea respectivă, împreună cu cea a colțurilor trase din buzele vaselor.

Motivele incizate se mai asociază și cu alveolele obținute în manieră sălcuțeană[21], acestea acoperind vasul aproape în totalitate, mai

www.mnir.ro

ales cînd cele din urmă apar de sine stătătoare (pl.1/4). După cum s-a amintit, este frecventă alveolarea şi crestarea buzei vaselor. În unele situaţii, această "alveolare" este realizată cu cea mai mare grijă şi pricepere prin aplicarea pe buză a unui brîu ondulat (fig.11/1), foarte bine reliefat.

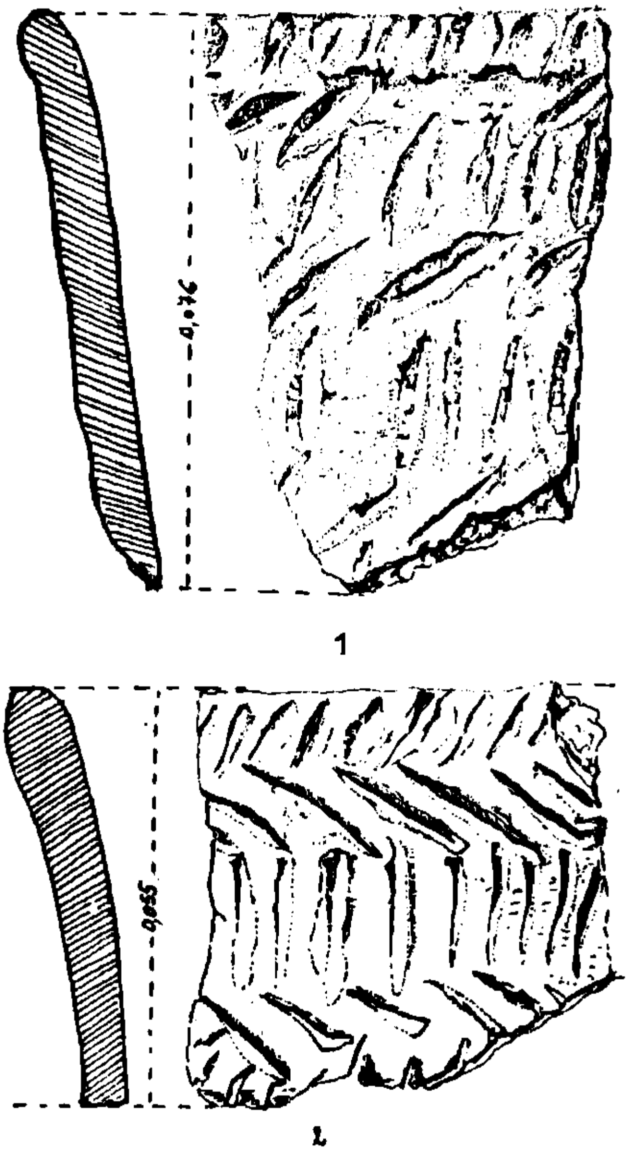

Fig.8 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni

Motivele decorative obţinute cu şnurul (pl.1/2,7) se află atît pe vasele mici cît şi cele mijlocii. De obicei este folosit zig-zagul dispus astfel încît rezultă o rozetă sau un motiv cruciform pe fundul unor vase mici (pl.1/2). Pe un fragment ce sugerează un vas cu gîtul înalt-drept, şi gura largă, decorul apare pe gît, formîndu-se circular şiruri orizontale şi paralele de impresiuni cu şnurul; gura rotunjită este crestată pe marginea externă prin scurte imprimări cu acelaşi şnur (pl.1/7). Acest fragment de vas, prin cîteva caracteristici (pastă, formă, decor) oferă analogii cu unele recipiente descoperite în tumuli cu morminte ocromanice, vasul de la Ploieşti-Triaj, jud. Prahova[22], fiind cel mai apropiat din acest punct de vedere. Dar, analogii multiple se pot face cu ceramica şnurată din Europa Centrală.

În combinaţie cu motivele decorative amintite intră şi "boabele de linte" aplicate de obicei pe umărul vaselor (fig.6/2; 11/2-4; pl.1/6,8,10). Aproape toate vasele astfel decorate sînt caracteristice celui de al doilea nivel de locuire, fiind însă prezente sporadic cum s-a menţionat şi în primul nivel.

www.mnir.ro

Tot ca element decorativ apare barbotina organizată (în vîrci) sau neorganizată, aceasta acoperind întreaga suprafaţă a vasului.

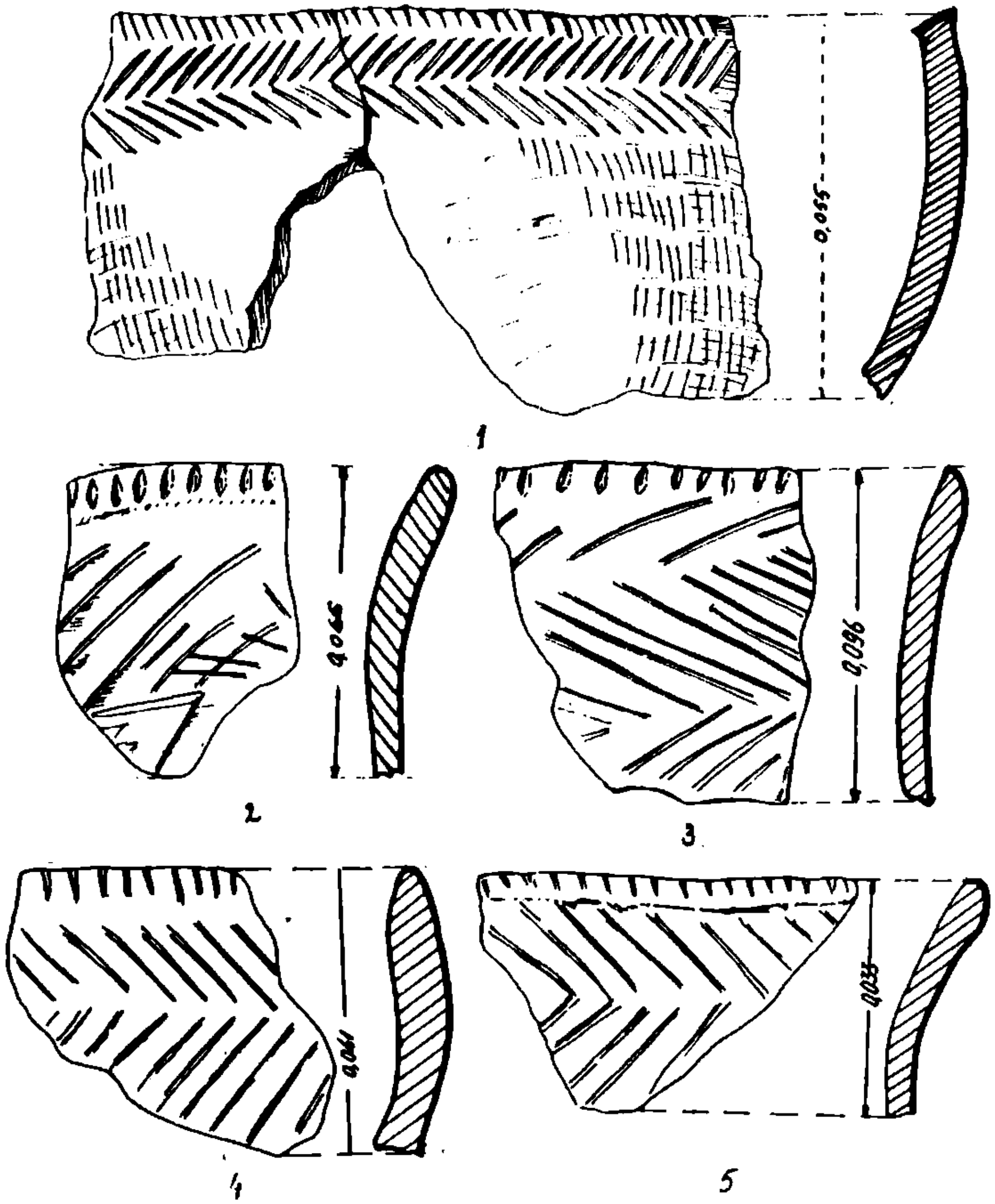

Fig.9 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni. Braneţ

*

www.mnir.ro

Pe baza stratigrafiei şi a tipologiei formelor,precum şi a evoluţiei şi frecvenţei anumitor tehnici sau motive decorative, se pot trage unele concluzii. Astfel, reiese că stratul de cultură gros de circa 0,40 m cuprinde două niveluri de locuire, conţinînd fiecare caracteristici proprii nivelului, legate însă organic unul cu celălalt printr-o continuitate perfectă. Primul nivel apare dezvoltat din fondul local,şi prezintă multe elemente sălcuţene şi numeroase influenţe sud-vestice. Factorul Cernavodă este şi el prezent.

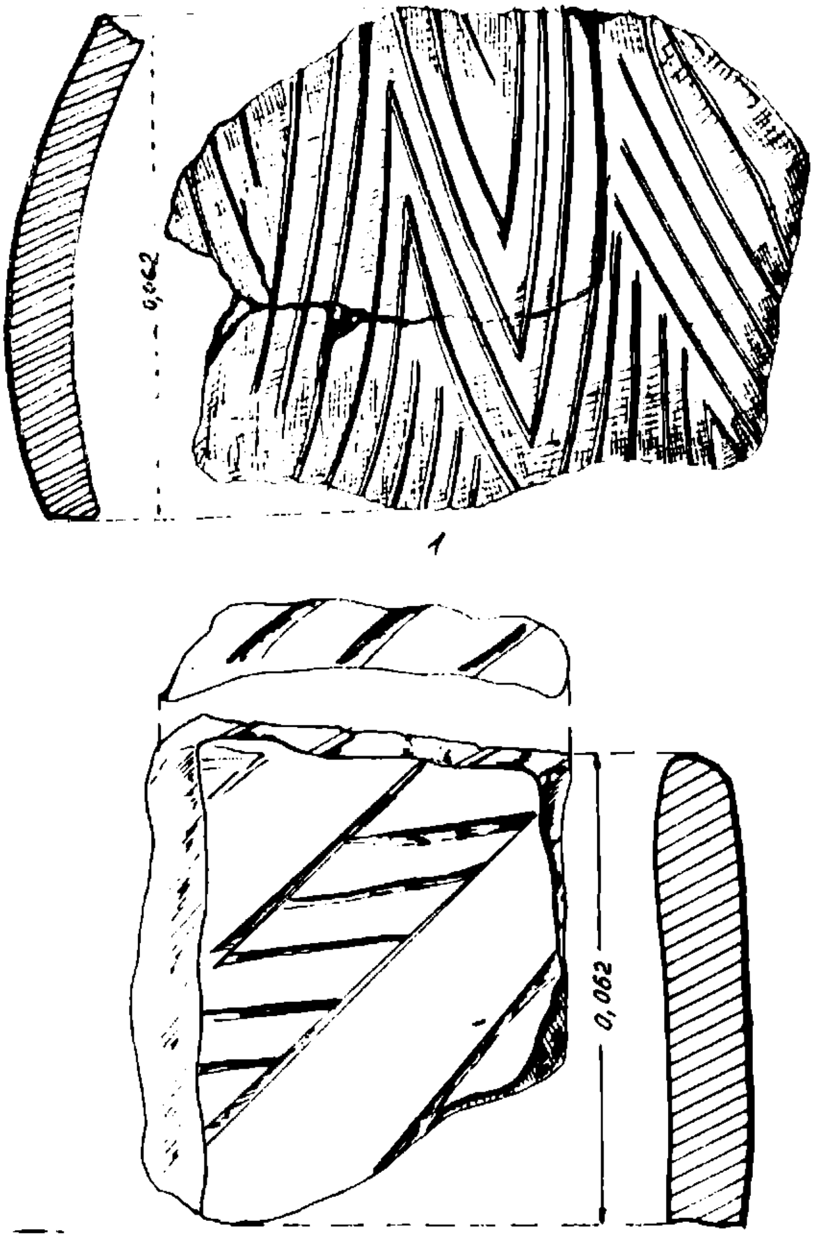

Fig.10 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni, specifice fazei a II-a. Braneţ

www.mnir.ro

Cel de al doilea nivel de locuire se remarcă prin îmbogăţirea motivelor decorative şi a tehnicilor de ornamentare. Acum benzile haşurate fin se înmulţesc, devenind frecvent şi decorul cu "boabe de linte", remarcîndu-se de asemenea sporadic şi împunsăturile fine succesive.

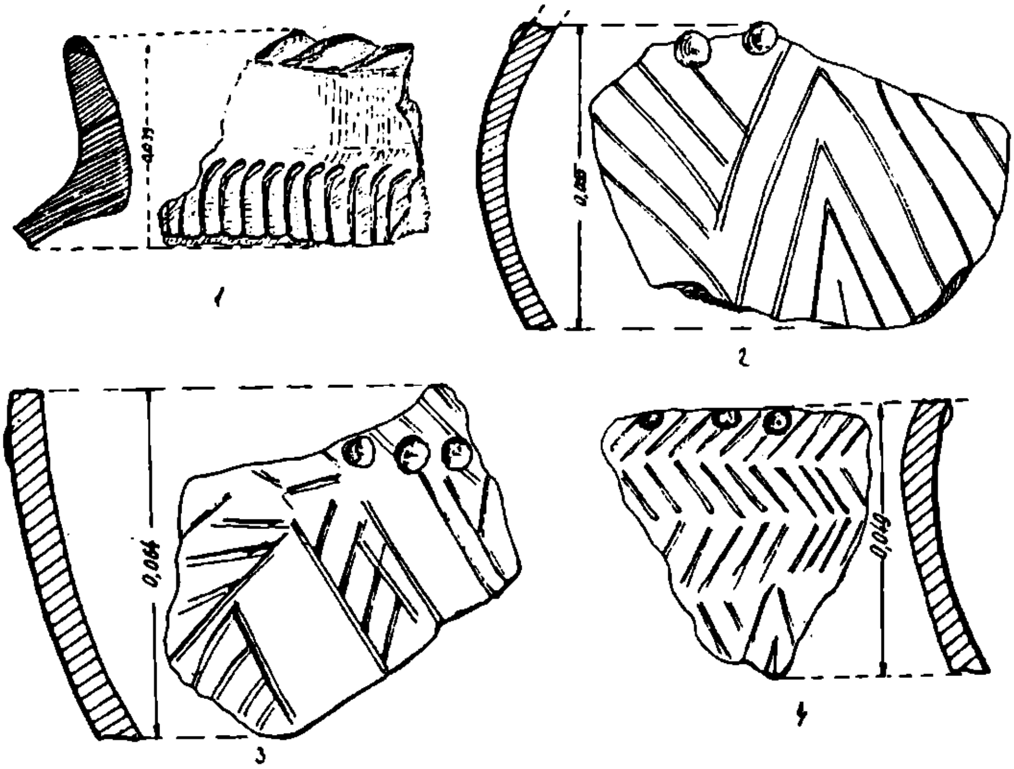

Fig.11 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni specifice fazei a II-a. Braneţ

Askosul întregit, găsit în condiţii stratigrafice bine precizate, atît prin formă, cît şi prin tehnică şi motive decorative se apropie de exemplarele descoperite la Cernavoda[23], Cîrna[24], Brăiliţa[25], cît şi de cel descoperit la Govora-sat[26]. Prin descoperirea acestui vas de la Braneţ, precum şi a altor fragmente ce sugerează forme askoidale apare necesară o rediscutare a problemei controversate[27] a mormintelor tumulare cu ocru din Oltenia şi Muntenia. Cadrul acestui raport nefiind adecvat, vom relua problema într-o lucrare viitoare.

*

Stratigrafic, fără cezură, urmează cultura Glina III care se suprapune cu un strat de cultură gros de aproximativ 0,50 m.

Această locuire din epoca timpurie a bronzului s-a materializat în dezvelirea a trei locuinţe de suprafaţă aparţinînd toate celui de al doi-

www.mnir.ro

lea nivel din stratul Glina III. Ele aveau forme rectangulare, cu laturile lungi orientate pe axa nord-sud. Datorită lipsei gropilor de pari, precum şi datorită chirpiciului foarte mărunţit şi împrăştiat, suprafeţele reale ale acestor locuinţe nu au putut fi stabilite cu precizie. Nu s-au găsit amenajări ale podelelor. Vetre nu au fost constatate; apar însă în interiorul fiecărei locuinţe adîncituri ovale care conţin cenuşă, fragmente de cărbuni, oase de animale şi păsări, precum şi resturi ceramice.

În cazul acestor amenajări se poate vorbi de locuinţe de suprafaţă[28] cu caracter sezonier, cu pereţi subţiri din nuiele legate cu chirpici, locuinţe, a căror lungime nu depăşea 3 m, iar lăţimea 2 m.

Alături de inventarul arheologic curent constatat, destul de bogat reprezentat prin unelte şi fragmente ceramice, cîteva pietre de rîu de mărime mijlocie marcau clar nivelul de călcare al acestor trei locuinţe. Ele se aflau la distanţe aproximativ egale una de cealaltă. Astfel, prima locuinţă se afla la 4 m nord-vest de locuinţa nr.2 şi la 4,5 m sud-vest de locuinţa nr.3, toate, aflate pe aceeaşi linie de referinţă (S.V-N.E).

Locuinţa nr.1, are nivelul de călcare la adîncimea de 0,45 m, laturile lungi măsurînd 3 m, iar cele scurte 2 m.

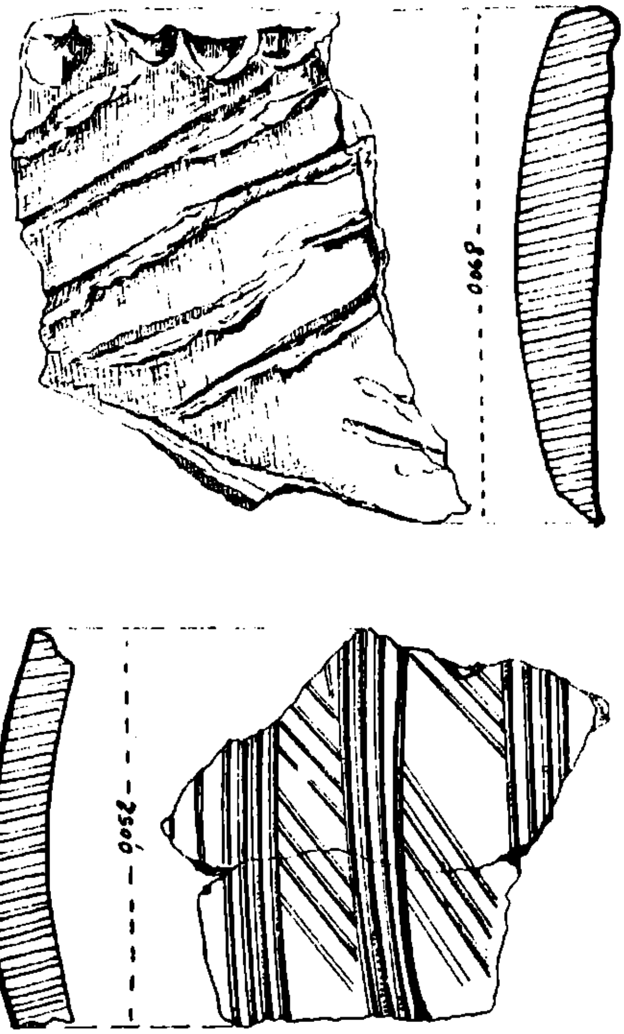

Fig.12 - Fragmente ceramice de tip Coţofeni

Locuinţa nr.2, aflată la nord-estul celei precedente, la 4 m distanţă, are nivelul de călcare la 0,45-0,50 m, laturile lungi de 2,80 m, iar cele scurte de 1,90 m, şi reprezintă al doilea nivel în stratul de cultură Glina III. Această locuinţă suprapune bordeiul Coţofeni, dar nu nemijlocit, ci fiind despărţită de acesta prin cel de al doilea nivel Coţofeni şi primul nivel Glina.

www.mnir.ro

Locuinţa nr.3 are nivelul de călcare la 0,40-0,45 m, făcînd parte tot din cel de al doilea nivel de locuire Glina III, şi suprapune parţial locuinţa de suprafaţă Coţofeni, de care este despărţită însă de primul nivel glinoid. Şi această amenajare de tip Glina III avea o lungime de aproximativ 3 m şi o lăţime de 2 m.

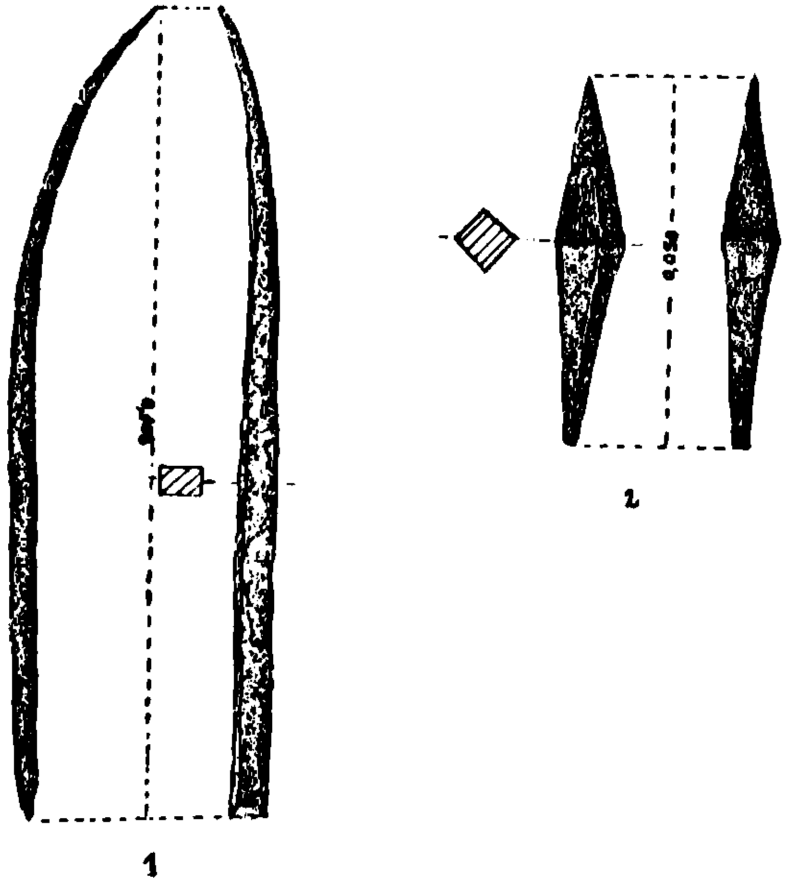

Fig.13 - Unelte din aramă din cadrul culturii Glina III

Inventarul celor trei adăposturi cuprinde un repertoriu destul de bogat de unelte din piatră şi aramă, precum şi numeroase fragmente ceramice, din care s-au putut reîntregi cîteva vase.

Utilajul litic, poate fi menţionat în primul rînd prin cele 25 de silexuri de culoare cafeniu-deschis. Se remarcă prezenţa cîtorva răzuitoare. Restul acestui utilaj este reprezentat de silexuri atipice.

Din rîndul topoarelor şlefuite fac parte două fragmente (jumătăţi) de exemplare cu gaură de înmănuşare. Unul din aceste topoare a fost spart din vechime şi refolosit ca frecător sau lustruitor după cum o atestă urmele de folosire a părţii active[29]. Lungimea braţului-topor care s-a păstrat este de 0,095 m, iar diametrul orificiului de 0,035 m. Sec-

www.mnir.ro

ţiunea transversală este dreptunghiulară. Celălalt exemplar este de dimensiuni mai mici, cu lungimea braţului-topor de 0,034 m şi cu diametrul orificiului de 0,013 m. Tăişul este aproape intact, prezentînd urme de folosire.

Toporul din granit (à rainures,groover) fără gaură de înmănuşare (pl.2/2) găsit în locuinţa nr.1, are un tăiş lat şi o muchie circulară, despărţită de corp printr-un şanţ circular. Lungimea acestei piese este de 0,144 m, secţiunea transversală fiind cvasicirculară.

Astfel de topoare îşi găsesc cele mai bune analogii în Oltenia[30] în medii culturale de tip Coţofeni sau Glina III, cu locuri de descoperire incerte. Un asemenea exemplar a fost găsit şi în cadrul culturii Tei[31]. În sudul Dunării, în Bulgaria, sînt semnalate de asemenea astfel de topoare pentru epoca bronzului timpuriu[32]. În Europa Centrală, s-au descoperit în cadrul complexului cultural Aunjetitz[33].

Tot din granit a fost lucrat un "topor" de mici dimensiuni fără gaură de înmănuşare, cu lungimea de 0,064 m. Se pare că această unealtă era folosită pentru lustruit după cum o probează urmele de folosire a părţii distale.

În locuinţele nr.1 şi nr.2, s-au descoperit două rîşniţe naviculare din gresie (fragmentare),precum şi două frecătoare din acelaşi material (pl.2/7).

În repertoriul uneltelor din oase de animale, s-au constatat cîteva împungătoare de diferite dimensiuni. Din corn de cerb a fost realizat un plantator (pl.2/8) care a fost găsit în locuinţa nr.2.

Fusaiolele din lut ars, două întregi şi alta fragmentară, sînt de formă discoidală aplatizate. În locuinţa nr.1 s-a aflat un fragment dintr-o greutate de lut ars pentru plasa de pescuit.

Locuinţa nr.2, cu un inventar mai bogat şi mai variat, a cuprins şi două dălţiţe de aramă (fig.13/1,2) cu patină verde,bine conservate. Prima, ca o lungime de 0,050 m, prezintă ambele capete subţiate şi mijlocul îngroşat, cu secţiunea patrată. Partea activă este uşor lăţită, iar capătul opus este ascuţit.

Unelte similare cu cea descrisă mai sus s-au găsit la Băile Herculane, Peştera Hoţilor, jud. Caraş-Severin[34], în mediu cultural Sălcuţa IV-Coţofeni, cît şi în aspectul Schneckenberg A[35]. În nord-estul Olteniei, la punctul Căzăneşti, jud. Vîlcea, s-a descoperit într-un context cultural de tip Coţofeni, un obiect întrucîtva asemănător[36].

Cel de al doilea exemplar, cu lungimea de 0,108 cm are secţiunea dreptunghiulară. Vîrful ascuţit este curbat, iar partea opusă este subţiată şi lăţită. Aria de răspîndire a acestor unelte este largă şi sînt dovedite încă din neoliticul mijlociu. Analogii mai apropiate se găsesc în exemplarele descoperite la Ostrovul Simian şi Ostrovul Corbului în cadrul culturii Sălcuţa[37].

Cele două exemplare descoperite la Braneţ au fost realizate în tehnica baterii.

www.mnir.ro

Materialul arheologic aparţinînd culturii Glina III, pe lîngă uneltele amintite, cuprinde fragmente ceramice, din care unele au putut fi întregite.

În general, după tehnica de prelucrare a pastei, se pot distinge două mari categorii: una care cuprinde o ceramică grosolană, iar cealaltă una de bună calitate.

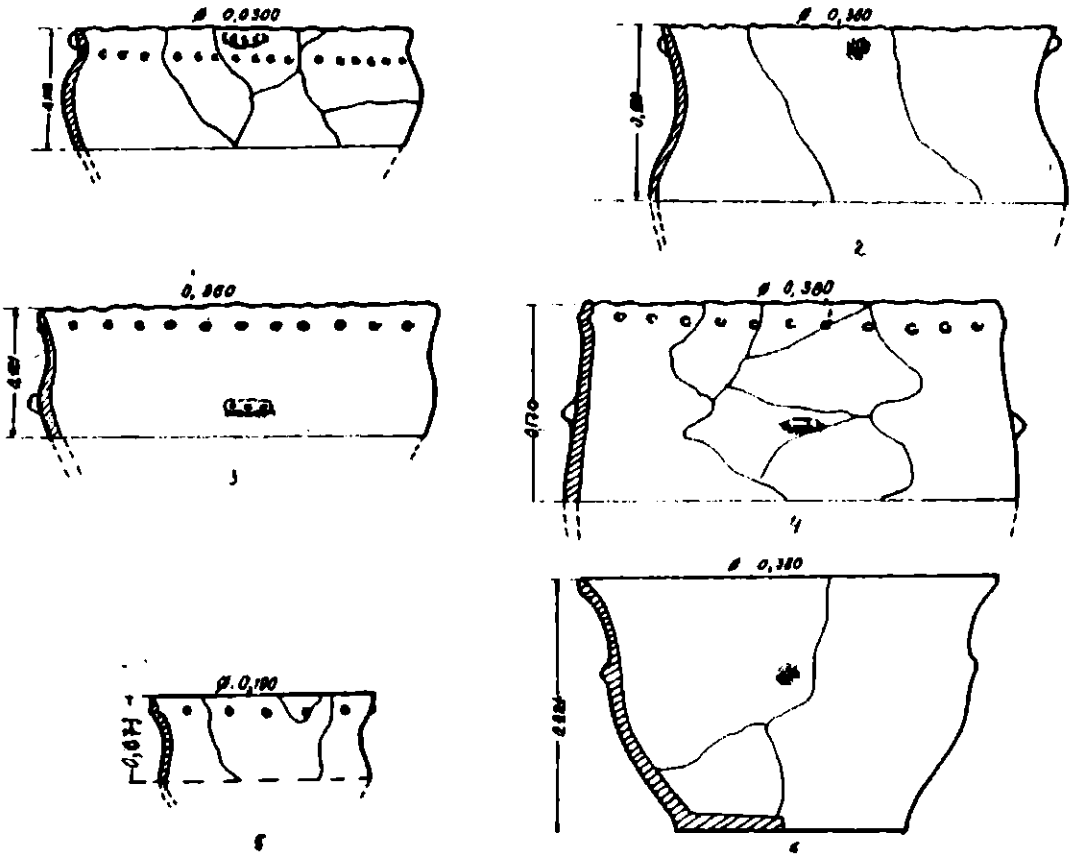

Fig.14 - Vase de tip Glina III (reconstituiri)

Ceramica grosolană este lucrată dintr-o pastă care conţine nisip, cioburi pisate mărunt, boabe de calcar, precum şi paiete de mică. Arderea s-a făcut la roşu-cărămiziu sau brun-roşcat cu diferite nuanţe. În spărtură, predomină culoarea brun-cenuşie. Suprafeţele exterioare sînt netezite fără o atenţie specială. Majoritatea vaselor au fost introduse într-o emulsie de lut, care însă nu a putut acoperi asperităţile. În alte cazuri, recipientele sînt acoperite cu un strat mai gros de pastă

www.mnir.ro

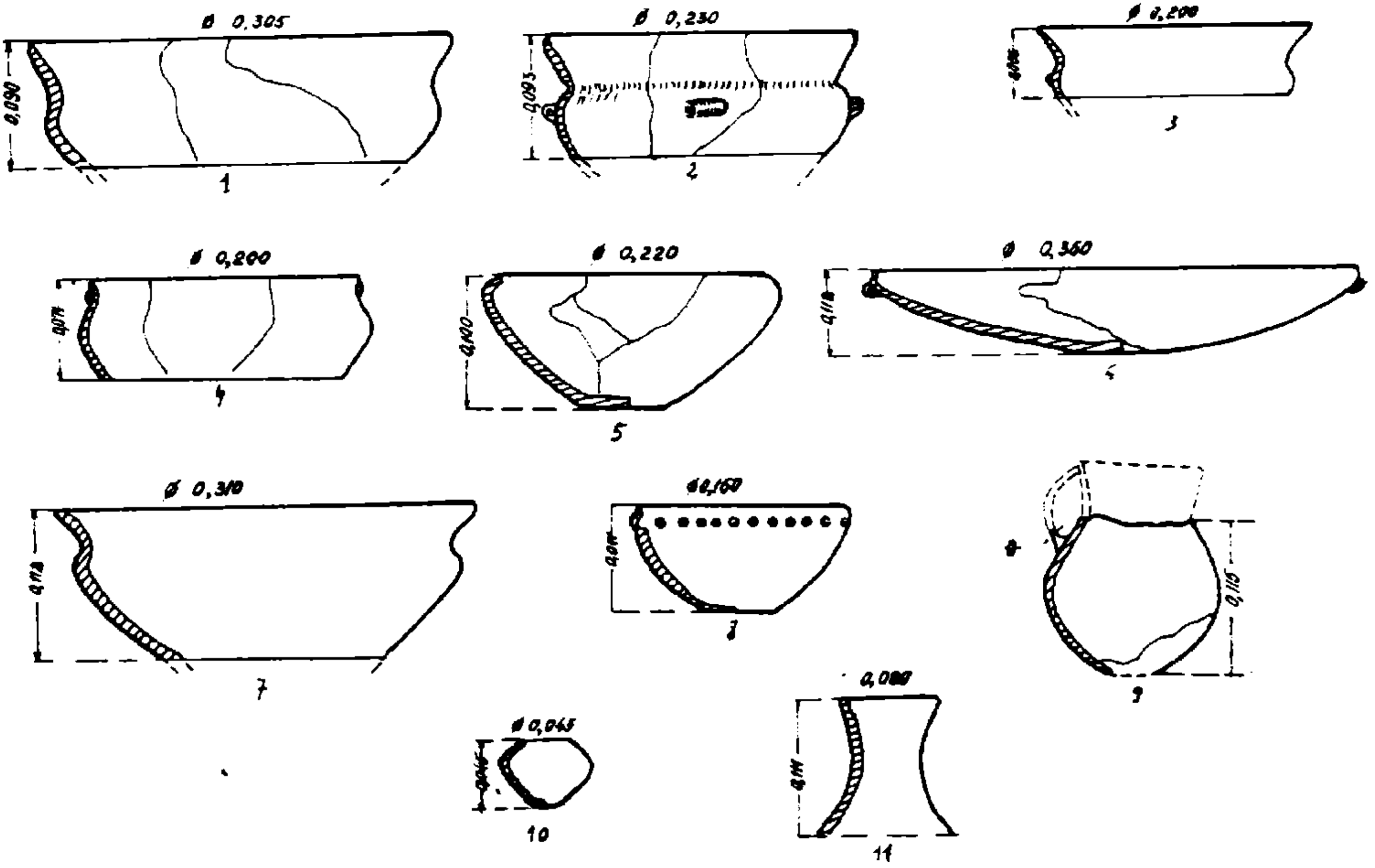

Fig.15 - Vase de tip Glina III (reconstituiri)

www.mnir.ro

întinsă pe suprafața exterioară a vaselor cu vîrful degetelor, realizîndu-se astfel dungi oblice ("vîrci").

Ceramica de bună calitate este lucrată dintr-o pastă care conține nisip fin, paiete de mică și granule de calcar. Amestecul este bine frămîntat, omogen și dens în spărtură, arderea făcîndu-se la negru-cenușiu cu nuanțe castanii sau cărămizii. Datorită arderii egale, pereții vaselor în toată secțiunea lor, prezintă o culoare uniformă. Majoritatea suprafețelor interioare și exterioare sînt netezite cu multă grijă sau lustruite.

Formele sînt variate, începînd cu vasele pahar, străchinile și castroanele sau micile cănițe cu gît înalt și evazat. Vasele de provizii de mari dimensiuni sînt numeroase predominînd cele cu profilul în S prelung. Pereții acestora sînt relativ groși, destul de rezistenți.

Un vas mare, întregit (pl.2/4), descoperit în locuința nr.2, are înălțimea de 0,530 m și diametrul gurii de 0,400 cm; gîtul este arcuit, gura evazată, buza ușor teșită prin alveolare. Corpul este mai bombat în registrul superior al vasului și se termină aproape oblic pe marginea unui fund plat, cu talpa ușor lățită. Decorul a fost realizat în tehnica "au repoussé", din care au rezultat găuri-butoni în șir circular, imediat sub buză. Pe umăr, sînt dispuse simetric patru proeminențe longitudinale alveolate.

Alte vase de mari dimensiuni au putut fi reconstituite parțial (fig. 14/1-3) și prezintă același profil în S prelung, cu gura largă evazată. Acestea sînt decorate fie cu șir de găuri-butoni (fig.14/3), fie cu alveole înșirate circular pe linia gîtului (fig.14/1). Așa-numitul vas-sac, cu gîtul imperceptibil schițat, cu gura largă trasă puțin spre interior și cu buza teșită prin alveolare, a fost găsit în nivelul de locuire inferior. Aici, decorul cu găuri-butoni este combinat cu decorul în vîrci. Toate aceste recipiente au apucători de diferite forme, dispuse imediat sub buză (fig.14/1) sau pe diametrul maxim al vasului (fig.14/3,4).

Un recipient, care se apropie de tipul vaselor borcan (fig.14/5), are o culoare portocaliu-cărămizie uniformă atît în exterior, cît și în spărtură. Gura largă (Ø 0,190) este terminată prin subțiere; sub buză se dezvoltă un șir de găuri-butoni.

Castroanele de dimensiuni mari, lucrate dintr-o pastă de bună calitate, se disting prin marea lor varietate (fig.14/6; 15/1,7), punîndu-se în evidență mai ales în primele două niveluri de locuire.

Vasul-castron de mari dimensiuni (fig.14/6) cu diametrul gurii de 0,380 m, are gîtul arcuit, gura largă trompetiformă. Butoni circulari marchează umărul bombat al vasului. Abundă și castroanele de dimensiuni mici și mijlocii (fig.15/3,4). Castronul reconstituit parțial, de culoare cărămizie (fig.15/4) are un gît scurt, gura dreaptă, corpul aproape bitronconic; imediat sub buză, creastă verticală; suprafețele bine netezite sînt aspre la pipăit.

Multe din aceste vase își găsesc analogii în ceramica fazei A a aspectului Schneckenberg[38] avînd gîtul arcuit și gura evazată trompe-

www.mnir.ro

tifoim (fig.14/6;15/1-3,7). Alte castroane, într-un număr relativ mic, au gura arcuită spre interior, cu diametrul maxim marcat de umărul vasului; corpul este ușor curbat, fundul plat (fig.15/5).

În seria străchinilor, (într-un număr mai redus) figurează un exemplar a cărui gură are diametrul de 0,360 m, cu buza arcuită spre interior și teșită orizontal. Pe diametrul maxim al vasului sînt dispuse două tortițe din bandă lată (fig.15/6). Este lucrat dintr-o pastă de bună calitate de culoare cărămizie netezită cu mare grijă. Unele analogii pot fi găsite în ceramica culturii Sălcuța[39].

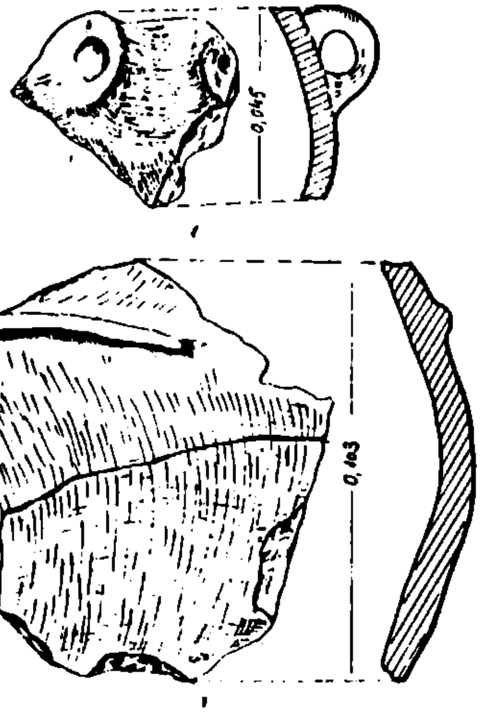

Fig.16 - Fragmente ceramice de tip Glina

Strachina de mărime mijlocie cu diametrul gurii de 0,155 m (pl. 2/3) descoperită în locuința nr.2, este lucrată dintr-o pastă de proastă calitate. Baia de lut fin în care a fost introdusă nu a putut acoperi asperitățile suprafețelor exterioare și interioare. Aceste suprafețe au fost lustruite totuși cu mare stîngăcie. Vasul are gura puternic arcuită spre interior, a cărui buză se termină prin subțiere. Pe diametrul maxim, corespunzător umărului, se află patru apucători conice; corpul ușor curbat, mai mult tronconic, coboară aproape oblic, pe linia fundului plat. O strachină-bol (fig.15/8), descoperită în locuința nr.1, are buza dreaptă, ușor rotunjită; corpul emisferic și ambele suprafețe lus-

www.mnir.ro

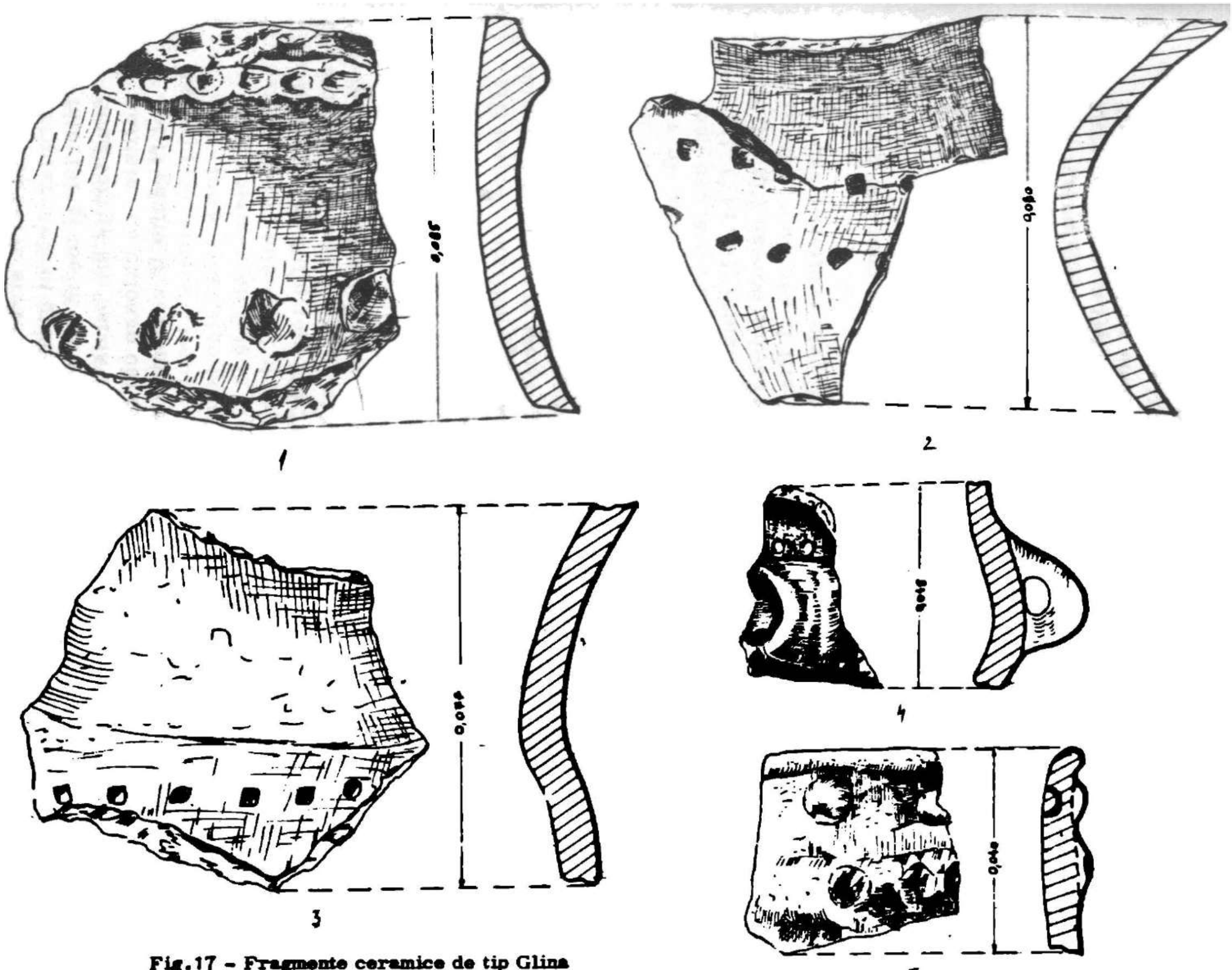

Fig.17 – Fragmente ceramice de tip Glina

www.mnir.ro

truite. Decorul este realizat din şir de găuri-butoni, imediat sub buză.

Alte fragmente ceramice sugerează o serie de amfore cu pîntecele sferic pe al căror corp apar torţi tubulare sau tortiţe mosor (fig.16/1) lucrate cu mare grijă. Un pahar, are gîtul înalt, uşor răsfrînt (fig. 15/11) sub formă de pîlnie. O ceşcuţă de mici dimensiuni are corpul bitronconic (fig.15/10) – ambele vase, sînt lucrate dintr-o pastă de bună calitate.

Un alt vas, o amforetă (fig.15/9), cu suprafaţa exterioară cenuşiu-cafenie, are un corp bitronconic, cu etajul inferior uşor arcuit, cu fundul rotunjit. De pe gîtul înalt porneşte o toartă bandată uşor înclinată oblic.

La adîncimea de 0,25 m s-a găsit spartă <u>in situ</u>, un vas cu corp globular (pl.2/1). El este lucrat dintr-o pastă fină, arsă uniform la cărămiziu-deschis; gîtul este drept, iar din buza rotunjită porneşte o toartă bandată, care, după ce se arcuieşte uşor supraînălţîndu-se deasupra buzei se prinde pe umărul recipientului. Fundul este rotunjit.

Fundurile vaselor sînt în marea lor majoritate plate, cu rare excepţii rotunjite (pl.2/1; fig.15/9,10), uneori cu talpa lăţită.

Torţile se prezintă într-o gamă variată, începînd cu cele tubulare (cilindrice), sau tortiţele mosor prinse mai ales pe diametrul maxim al vaselor-amforă (fig.16/1). În unele cazuri, acestea, pornesc direct din buză înălţîndu-se puţin deasupra ei, avînd în porţiunea inferioară terminaţii spiralice. Toarta din bandă lată este frecventă, fiind dispusă ori pe diametrul maxim al vasului sau pe umărul acestuia, făcînd legătura cu buza recipientului (pl.2/1).

Nu lipsesc nici aşa-zisele tortiţe "false" prinse mai ales pe pîntecele unor amfore de dimensiuni mici şi mijlocii.

Apucătorile, sub forma unor proeminenţe de diferite forme, sînt destul de frecvente. Acestea, apar fie sub aspectul unor protuberanţe alungite (uneori alveolate), aplicate orizontal (fig.14/3; pl.2/4), fie sub forma unor creste verticale sau orizontale, drepte sau sinuoase (fig.15/4; 16/2).

Legat de ornamentarea ceramicii este modul de tratare al suprafeţelor exterioare ale vaselor.

Distingem cîteva procedee:

a) Majoritatea vaselor au fost introduse într-o baie de lut, care însă nu a reuşit să oprească reliefarea ingredientelor mai grosolane şi a unor asperităţi. Această tehnică ar putea să aibă însă numai un rol utilitar, şi anume acela de a "consolida" suprafeţele vaselor.

b) Alte vase au fost introduse într-o baie de lut care a acoperit bine întreaga lor suprafaţă, obţinîndu-se apoi cu vîrful degetelor dungi oblice (decorul în vîrci). Există vase pe a căror suprafaţă exterioară apare şi barbotina neorganizată.

c) O a treia categorie, include vasele care după ce au fost acoperite cu un slip, au fost ori bine netezite, ori lustruite cu grijă.

Ornamentarea propriu-zisă se realizează prin mai multe proce-

www.mnir.ro

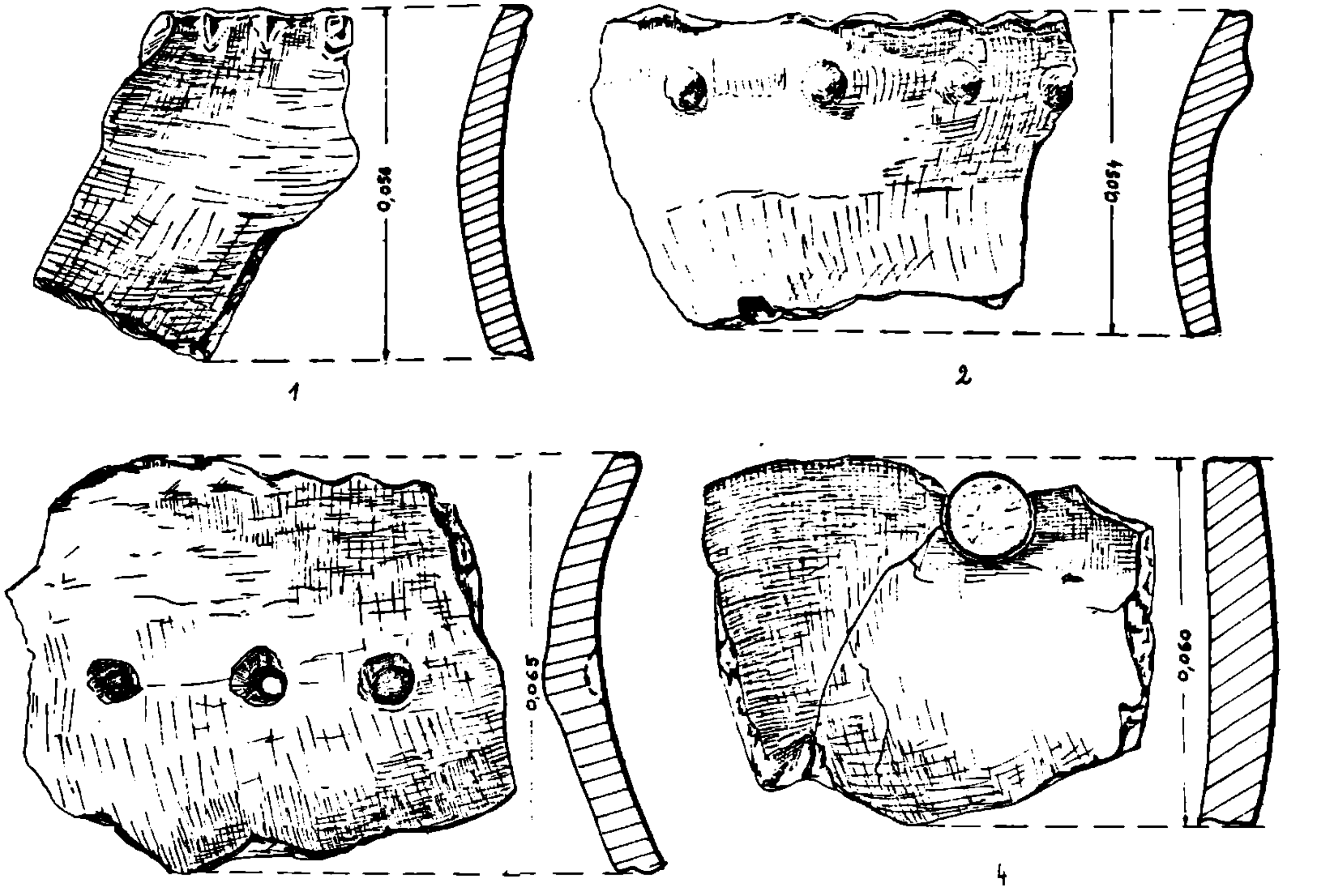

Fig.18 Fragmente ceramice de tip Glina

www.mnir.ro

dee. Unul îl constituie impresiunile obţinute cu un obiect bont sau ascuţit, sau cu vîrful degetelor.

Prin impresiune cu vîrful degetului sau cu un obiect bont, sînt realizate circular alveole pe umărul vasului sau pe pîntecele acestuia (fig. 14/1; 17/1).

Pe unele vase, de obicei pe umăr, apare circular şir de găuri (pe un rînd sau două) realizate cu un instrument cilindric (perfect rotund) (fig.17/2-4).

Deosebit de frecvente în primele niveluri de locuire sînt brîurile alveolate aplicate, bine reliefate (pl.2/6,10), sau brîul alveolat obţinut organic prin ridicarea (tragerea) pastei pe corpul vasului (fig.17/5), sau prin ridicarea pastei imediat sub buză (fig.18/1).

Găurile-butoni realizaţi în tehnica "au repoussé" devin mai frecvenţi în nivelul superior de locuire. Şirul acestor elemente decorative este aşezat de cele mai multe ori sub buză, sau, sporadic, pe gîtul vasului (fig.14/3-5; 18/2; pl.2/4).

Nu de multe ori este prezent şi şirul de găuri-butoni realizaţi însă "invers", adică dinafară-înăuntru (fig.18/3). Altoori se poate constata perforarea peretelui vasului prin exercitarea presiunii dinafară-înăuntru.

În tehnica impresiunii a fost obţinut decorul cu cerculeţe imprimate (fig.18/4), întîlnit atît în aria Horodiştea-Folteşti[40], cît şi în cultura Cernavoda II[41].

Pe umărul abia schiţat al unui fragment ce sugerează un pahar cu gît înalt arcuit trompetiform, apare o incizie circulară, deasupra căreia se află un şir de scurte impresiuni verticale realizate cu un obiect ascuţit (pl.2/9).

În general predomină decorul obţinut prin alveolare şi crestarea buzei, sub care se dezvoltă circular şirul de găuri-butoni, de alveole sau brîul alveolat (pl.2/4; fig.14/1,3,4; 18/2), mai ales în ultimul nivel de locuire. Pe unele fragmente apare combinaţia găurilor-butoni cu brîul alveolat (fig.17/5).

Tot ca elemente decorative ar putea fi socotite proeminenţele de diferite forme: ca simpli butoni, crestele orizontale bine reliefate şi îngrijit lucrate, sau protuberanţele alungite şi alveolate. Nu este exclus şi rolul utilitar al acestora.

Plastica. În inventarul locuinţei nr.2, s-a găsit şi un idol din lut ars (pl.2/5), foarte stilizat, cu corpul în formă de clopot, gol în interior. Lucrat dintr-o pastă de culoare cărămizie cu puternice urme de ardere secundară, acesta, are înălţimea de 0,075 m şi diametrul bazei de 0,033 m. Capul uşor aplatizat ventro-dorsal, prezintă lateral cîte un orificiu care nu comunică unul cu celălalt. De sub linia gîtului abia schiţat, porneşte corpul în formă de clopot, cu partea ventrală mai dezvoltată. Linia spatelui, de la gît la bază, cade perpendicular pe marginea acesteia din urmă.

www.mnir.ro

După forma bombată a părţii ventrale, s-ar putea crede că avem de-a face cu un idol feminin, legat de cultul fecundităţii, reprezentînd maternitatea.

*

După cum s-a amintit, în stratul de cultură aparţinînd culturii Glina III, s-au putut distinge stratigrafic trei niveluri de locuire, cel de al doilea fiind determinat şi prin locuinţele de suprafaţă. Pe baza tipologiei formelor şi a decorului, s-ar putea contura două faze:

Prima, corespunzătoare nivelului inferior, este reprezentată printre altele de numeroasele torţi tubulare şi de vasele cu brîuri alveolate dispuse imediat sub buză[42]. Tot în această fază, găurile-butoni realizaţi în tehnica "au repoussé" se găsesc într-un procent foarte mic, remarcîndu-se însă şirurile de găuri obţinute prin împingerea pastei dinafară-înăuntru ca în faza A a aspectului Schneckenberg[43].

În cea de a doua fază, căreia îi corespunde nivelul al doilea şi al treilea, şirul circular de găuri-butoni abundă pe aproape toate vasele mari şi mijlocii. Repertoriul acestor vase cuprinde unele forme mult rotunjite, altele bitronconice. Unele elemente sugerează caracteristici ale culturii Verbicioara, sau a unor culturi din perioada mijlocie a epocii bronzului.

Deocamdată, s-ar putea afirma că aşezarea de tip Glina III de la Braneţ se încadrează într-o etapă mijlocie şi una tîrzie a respectivei culturi din perioada timpurie a epocii bronzului.

AUGUSTIN ULANICI

N O T E

1 O prezentare a staţiunii, precum şi a descoperirilor de tip Coţofeni a constituit obiectul unei comunicări susţinute în Sesiunea ştiinţifică a Muzeului de Istorie al R.S.România, decembrie 1973 (cf. Muzeul Naţional, II, 1975, (sub tipar).

2 Studii şi cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), VI, 3-4, 1955, p. 401-402; idem, IX, 1, 1958, p.142; I.H.CRISAN - Săpături arheologice şi sondaje în valea mijlocie a Mureşului, în: Acta Muzei Napocensis (A.M.N.), II, 1965, p.22.

3 Stratigrafia va căpăta o confirmare deplină, numai după cercetările viitoare, care vor permite şi stabilirea unei stratigrafii orizontale.

4 Vezi şi în "Materiale şi cercetări arheologice" (Materiale ...), V, 1959, p.90; La Traian - Dealul Fîntînilor jud. Neamţ, "unele gropi rituale, pe lîngă vase, oase de animale, cenuşă, cărbune, conţin şi

www.mnir.ro

sute de melci orînduiţi cu grijă ..." cf. S.MARINESCU - Cultura Precucuteni, E.A., 1974, p.171.

5 Unelte de acest tip abundă şi în mediul cultural Sălcuţa II-IV, cf. D.BERCIU - Contribuţii la problemele neoliticului în România, Edit. Acad.R.S.R., 1961, p.224-231, fig.67/8 şi 69/19.

6 Pietrele de rîu, de mărime mijlocie au apărut destul de frecvent în ambele niveluri de locuire.

7 Similitudini la Rîpa Roşie-Sebeş, cf. ION ALBU - Aşezarea Coţofeni de la Rîpa Roşie-Sebeş, Apulum, VIII, 1968, p.95, fig.5/1-4.

8 Probabil unealta respectivă reprezintă un lustruitor.

9 H.SCHROLLER - Die Stein und Kupferzeit Siebenbürgens, Berlin, 1933, p.30-38; D.BERCIU - Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939, p.77 şi urm.; M.ROSKA - Die aenoelitischen Funde von der Gattung Kolozskorpád I, in Erdely, în: Kozlemények, I, Cluj, 1941, p.44-99; ION NESTOR - Der Stand der Vorgeschichtforschung in Rumänien, în: Deutsches Archäologisckes Institut, Berichte der Römisch - Germanischen Kommission (Ber.RGC), 22, 1933, p.61-68; S.C.I.V., IV, 3-4, 1955, p.401-404, fig.9/3 etc.; Istoria României, vol.I, Edit.Acad.R.P.R., 1966, p.79-82 şi p.99-100; EUGEN COMŞA - Unele date referitoare la cultura Coţofeni în sud-estul Transilvaniei, în Cumidava, IV, 1970.

10 GH.BICHIR - Un mormînt cu ocru la Cîrna, S.C.I.V., 1, IX, 1958, p.195, nota 5 şi p.109.

11 D.BERCIU - Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre, Bucureşti, 1966, p.135.

12 D.BERCIU - Contribuţii la problemele neoliticului..., p.327, fig. 150.

13 S.C.I.V., 1, IX, 1958, p.109.

14 Ca şi la Cetea şi Ighiel, jud.Alba, cf. Apulum II, 1943-1945, p.31 şi urm.; vezi şi N.HURŢUCHE - Cercetări arheologice la Brad, jud. Hunedoara, în: A.M.N., VI, 1969, p.439-449.

15 Tehnica cît şi motivele ornamentale sînt similare celor mai multe aşezări din Oltenia şi din sudul Transilvaniei (vezi nota 9).

16 Aproape aceeaşi situaţie şi la Sebeş, Rîpa Roşie, în: op.cit., loc. cit.

17 D.BERCIU - Arheologia preistorică ..., p.77.

18 Idem, Contribuţii..., p.128 şi 309.

19 Ca şi la Ţebea,jud. Hunedoara, cf. N.HARŢUCHE, în op.cit., loc. cit., fig.2/14.

20 În Transilvania apare şi încrustaţia cu roşu, cf. D.BERCIU - Arheologia preistorică ..., p. 90; la Sebeş, Rîpa Roşie, încrustaţia cu alb pe împunsături succesive, cf. Apulum, VII, 1968, p.98.

21 D.BERCIU, op.cit., p.229; vezi şi Cîlnicul, în: S.C.I V., 16, 2, 1965, p.324, nota 7.

22 Cercetări Ion Nestor în anul 1940, cf. VLAD ZIRRA - Cultura pogrebenii s ohroi v Zacarpatschih oblastiah R.N.R.,"Materialî i issledovaniia po arheologhii iugo-zapada S.S.S.R., i RNR, Chi-

www.mnir.ro

şinev, 1960,p.97-125; Pentru periodizare vezi F.ANASTASIU, N. HARŢUCHE - Contribuţii la problema înmormîntărilor cu ocru, în: Revista Muzeelor, anul II, 1965, p.12. Semnificativă este încadrarea mormintelor de la Ploieşti-Triaj, acestea fiind puse la sfîrşitul etapei de tranziţie spre epoca bronzului. În aşezarea de la Brăneţ, fragmentul amintit s-a aflat la adîncimea de 0,85 m, adîncime după care începe cu aproximaţie stratul de cultură Glina III.

23 ION NESTOR - Cercetări de preistorie la Cernavoda, extras din Analele Dobrogei, XVIII, 1937, p.12, fig.7.

24 GH.BICHIR - op.cit., p.102, fig.1; Materiale,V, 1959, p.276-277, fig.5/1; Dacia, II, 1925, p.62, fig.31/10; vezi şi D.BERCIU - op. cit., p.79, fig.92.

25 Materiale, III, 1957, p.139-140, fig.11/2; Materiale, V, 1959, p. 679, fig.5/2.

26 D.BERCIU - Zorile istoriei..., p.135.

27 GH.BICHIR - op.cit., p.105 şi urm.; EUGEN COMŞA - Quelques problemes concernant le neolithique final et la periode de transition à l'age du bronze dans les regions nord- et ouest-pontiques, în: Balcanica, III, 1972, Beograd, p.59 şi urm.

28 Aşezări cu locuinţe de suprafaţă sînt cunoscute la Glina, jud. Ilfov, cf. I.NESTOR, Dacia III-IV, 1933, p.228; la Ciurel şi Mihai Vodă, jud.Ilfov,cf. S.MORINTZ - Materiale, VI, 1959, p.767; la Cuciulata, jud.Braşov, cf. GH.BICHIR - Dacia, NS, VI, 1962, p.89-91; la Crivăţ, jud.Ilfov, cf. D.BERCIU, S.C.I.V., 17, 3, 1966,p.531, la Văcăreşti, jud.Dîmboviţa, cf. ERSILIA TUDOR, Scripta Valachica, Tîrgovişte, 1972, p.94.

29 Un astfel de tip de topor a fost descoperit şi în aşezarea Glina de la Văcăreşti, cf. ERSILIA TUDOR, op.cit., p.106, fig.7/1.

30 D.BERCIU - Arheologia preistorică ..., p. 89, în: Materiale arheologice, I, Edit.Acad.R.P R., 1953, pl.XII, B/1-4.

31 DINU V.ROSETTI - Civilizaţia de tip Bucureşti, Bucureşti, 1936, p.11, fig.86.

32 Izvestiia, Bull. de l'Inst.Arch.bulgare, 1928-1929, V, p.312, fig. 171.

33 G.CHILDE - The Danube, p.227 şi fig.130; Pomatky Arch.XXXVIII, 1932, p.54, fig.35, pl.VIII/6-7, cf. D.BERCIU, op.cit.,loc.cit.

34 Dacia, NS, XV, 1971, p.61, pl.XV/8.

35 ALFRED PROX - Die Schneckenburg Kultur, Kronstadt, 1941,Tafel XIII/5,10.

36 S.C.I.V., tom.21, 3, 1970, p.485, fig.2/5.

37 D.BERCIU - op.cit., p.69, fig.80/1,2; vezi şi dăltiţa-împungătoare de bronz de la Giuleşti-Sîrbi, cf. V.LEAHU - Săpăturile arheologice de salvare de la Giuleşti-Sîrbi, în: Cercetări arheologice în Bucureşti, I, 1963, p.192, fig.10; Idem, Cultura Tei,f.a.,p.76,nota 2.

38 ALFRED PROX - op.cit., p.23, fig.7,8.

www.mnir.ro

39 D.BERCIU - Contribuţii la problemele neoliticului ..., p. 313, fig. 142/2.
40 Dacia, IX-X, 1941-1944, p.142-153, fig.13/5.
41 D.BERCIU - op.cit., p.136, fig.18/5 şi p.142.
42 Una din caracteristicile primului nivel de la Ciurel,cf. S.MORINTZ, GH. CANTACUZINO - Şantierul Bucureşti, sectorul Ciurel, în: Materiale..., V, 1959, p.635.
43 ALFRED PROX - op.cit., Tafel VIII/9; cf. M.CONSTANTINIU, P.I.PANAIT - O aşezare din epoca bronzului la Roşu, în: Cercetări arheologice în Bucureşti, I, 1963, p.315.

LES FOUILLES DE BRANET, DÉP.OLT

- Résumé -

La station archéologique Braneţ est située à 600 m N. du village du même nom, sur un promontoire qui s'intégre - dans la zone - dans la dernière cavité du Plateau Gétique.

Les fouilles ont donné deux couches de culture archéologique: la première, avec des matériaux de type Coţofeni de la période de transition vers l'époque du bronze, et la deuxième, avec des matériaux typiques de la culture Glina III, de la période du début de l'époque du bronze.

Dans la couche qui appartient à la culture Coţofeni, à deux niveaux d'habitat, ont été découvertes deux habitations. Dans la première, une demihutte, on à découvert à part des outils en pierre et os, aussi quelques vases entiers pouvant être réconstitués. On remarque spécialement un vase askos (pl.1/1 a,b,c) travaillé dans une pâte fine, de couleur noire-cendré aux reflets chatain. Le décor couvre toute la surface du corp du vase et est composé de lignes incisés, parallèles, disposées en zig-zag, liées deux par deux par des hâchures, étant intércalées d'espace vides.

Un askos fragmentaire, resemblant au premier, à été découvert dans un niveau supérieur, dans la seconde habitation.

Comme suite de cette découverte de Braneţ, étant donné les certes conditions stratigraphiques, il résulte la necéssité de réprendre le problème controversé des sépultures tumulaires à ocre de l'Olténie et Muntenie.

Stratigraphiquement, sans césure, suit la culture Glina III qui se surpose avec une couche de culture epaisse de 0,50 m, dans la quelle on a pu observé trois niveaux d'habitat. Dans ceux-ci, à base de la typologie des formes et du décor, se contourent deux phasse, chacune d'elles avec des caractéristiques propres. Le second niveau d'habitat a été déterminé par trois habitations de surface, avec un inventaire contenant nombreux outils agricoles en cornes de cerf, moulins à main, outils en os, en pierre et en cuivre. En même temps, à part les frag-

www.mnir.ro

ments céramiques, parmi lesquels se trouvent quelques-uns pouvant êtres rendus complets, on à découvert aussi un idole antropomorphe en forme de cloche représentant le culte de la fécondité.

L'établissement de type Glina III de Branet s'encadre dans une étape moyenne et tardive de la dite culture de la période du début de l'époque du bronze.

Légende des figures

Fig. 1 - Vases du type Coţofeni (reconstitués)
Fig. 2 - Fragments céramiques du types Coţofeni speciphiques à la phase I. Braneţ, dép.Olt
Fig. 3 - Fragments du type Coţofeni
Fig. 4 - Fragments du type Coţofeni, speciphiques à la phase I. Braneţ
Fig. 5 - Fragments céramiques du type Coţofeni, aux coins tirés du rebord
Fig. 6 - Fragments céramiques du type Coţofeni
Fig. 7 - Fragments céramiques speciphiques à la phase I de l'établissement de Braneţ
Fig. 8 - Fragments céramiques du type Coţofeni
Fig. 9 - Fragments céramiques speciphiques à la civilisation Coţofeni de Braneţ
Fig.10 - Fragments céramiques du type Coţofeni speciphiques à la phase II. Braneţ
Fig.11 - Fragments céramiques du type Coţofeni
Fig.12 - Fragments céramiques du type Coţofeni
Fig.13 - Outils en cuivre appartenent à la civilisation Glina III
Fig.14 - Vases du type Glina III (reconstitués)
Fig.15 - Vases du type Gliaa III (reconstitués)
Fig.16 - Fragments céramiques du type Glina
Fig.17 - Fragments céramiques du type Glina
Fig.18 - Fragments céramiques du type Glina

Pl. 1 - Braneţ, dép. Olt. La civilisation Coţofeni. 1 a,b,c; askos;2-3: vases découverts dans la hutte; 4-15: fragments céramiques du type Coţofeni
Pl. 2 - Braneţ, dép. Olt. La civilisation Glina III. 1,3-4: Vases découverts dans lès établissements de surfacs; 2,7,8: Outils en piérre et corne de cerf ; 5: idole anthropomorphe; 6,9,10:fragments céramiques

www.mnir.ro

Pl. 1 – Braneţ, jud. Olt. Cultura Coţofeni: 1 a,b,c,: askos şi 2–3: vase descoperite în bordei; 4–15 fragmente ceramice

www.mnir.ro

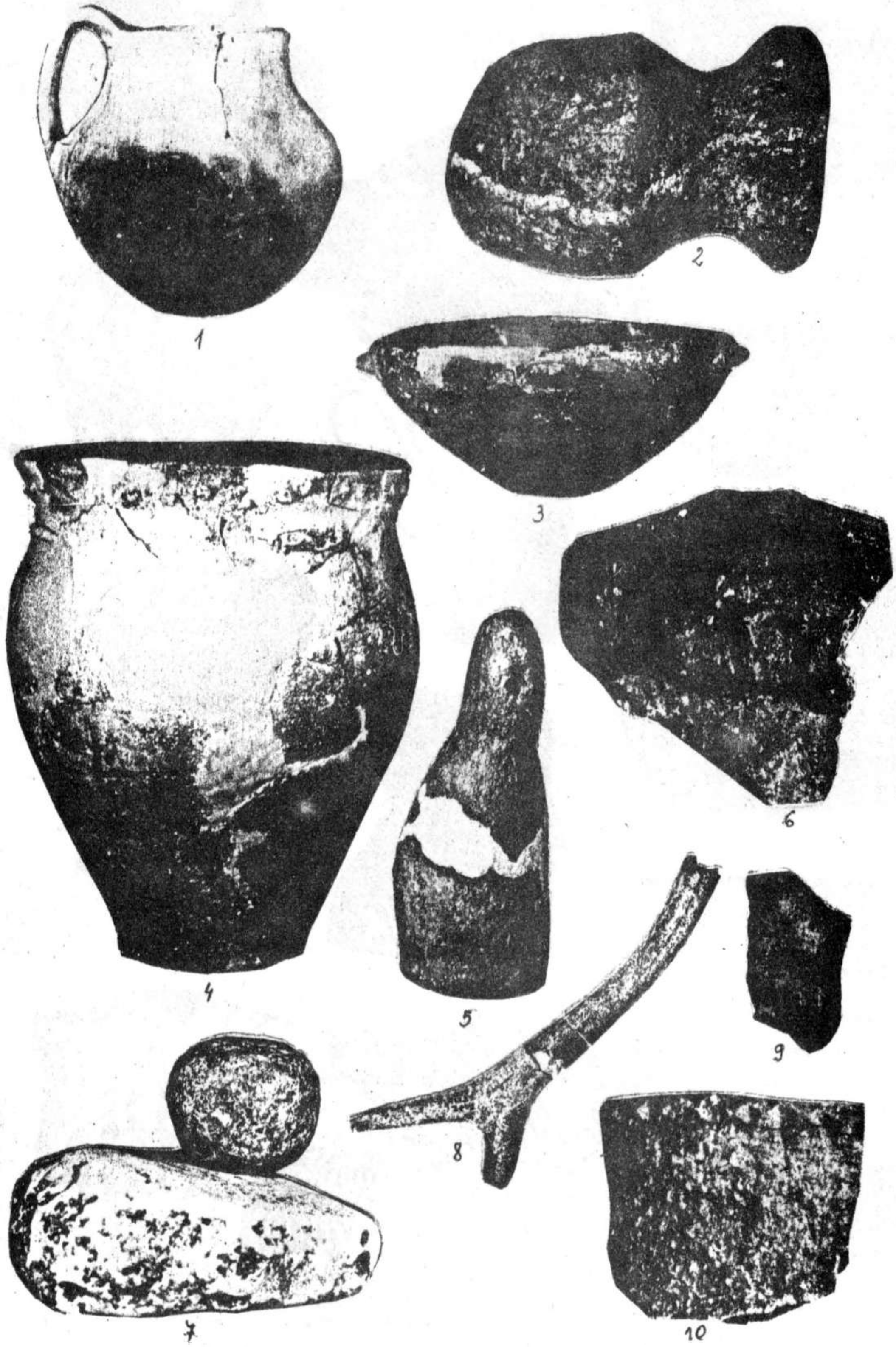

Pl. 2 – Braneţ, jud. Olt. Cultura Glina III. 1,3–4: vase descoperite în locuinţele de suprafaţă; 2,7,8: unelte de piatră şi corn de cerb; 5: idol antropomorf; 6,9,10: fragmente ceramice

www.mnir.ro

Staţiunea arheologică Greci, identificată printr-o investigaţie de suprafaţă, în vara anului 1971, este situată la aproximativ 300 m nord de satul cu acest nume, pe malul sudic al lacului Căldăruşani, pe un bot de deal orientat prin axul său lung pe direcţia NE-SV şi înconjurat din trei părţi de apă.

Pentru precizarea caracterului şi succesiunii locuirilor omeneşti străvechi existente pe promontoriu, indicate doar prin fragmente ceramice,nu întotdeauna tipice,aflate la suprafaţă, Muzeul de Istorie al R.S.România a efectuat în acelaşi an, menţionat, între 21 octombrie şi 4 noiembrie, o săpătură arheologică de sondaj. Urmărindu-se realizarea scopurilor propuse, s-a procedat la deschiderea unei secţiuni, orientată sud-nord, cu lungimea de 31 m şi lăţimea de 1,50 m. Pentru dezvelirea unor complexe s-a deschis, adiacent secţiunii şi o casetă în laturile de 5,60 x 2,50 m. Suprafaţa totală săpată a măsurat 62 m^2.

Prin observarea profilurilor şanţului şi casetei s-a stabilit următoarea stratigrafie (fig.1):

Peste pămîntul galben-lutos, steril din punct de vedere arheologic, se afla un strat de pămînt de culoare castanie, gros de circa 0,35 m, conţinînd materiale din perioada timpurie a epocii bronzului,aparţinînd purtătorilor culturii Glina III. De la limita inferioară a acestui strat porneau a se adînci trei complexe, fiecare dintre acestea conţinînd resturi ceramice tipice culturii amintite.

Suprapus solului castaniu se afla o depunere cu o grosime medie de 0,30 m de pămînt cenuşiu-zgrunţuros cu pelicule castanii,corespunzătoare unei locuiri din perioada mijlocie a epocii bronzului – culturii Tei. De la baza acestui orizont se adînceau gropile a cinci complexe.

Solul cenuşiu-zgrunţuros era suprapus de un strat de pămînt negru-cenuşiu gros de 0,10 m. In acesta materialul arheologic, mai numeros, a fost reprezentat de ceramică Latène; s-au constatat însă şi cîteva fragmente de vase de tip Glina şi Tei antrenate din straturile inferioare. Din cuprinsul stratului negru-cenuşiu se adînceau patru complexe de locuire. Ţinînd seama că acest strat este des şi puternic deranjat de locuiri ulterioare, a fost însă imposibil de precizat dacă nu cumva unul din complexe (nr.3) a aparţinut - nu culturii Latène , ci, poate unei perioade tîrzii a epocii feudale.

www.mnir.ro

Peste humusul negru-cenuşiu se afla stratul vegetal actual, gros de circa 0,10 m. Acesta din urmă reprezintă un sol agricol intens folosit, care, în urma aratului repetat şi adînc, a ajuns să se întrepătrundă cu penultimul strat, deranjîndu-l într-o mare măsură.

După cum s-a arătat, pe o suprafaţă relativ mică, au fost dezvelite 12 complexe deranjate parţial sau total de suprapunerile, secţionările, sau nivelările repetate de-a lungul diferitelor perioade istorice.

Cele trei gropi cu materiale proprii purtătorilor culturii Glina erau de formă ovală (nr.6,7 şi 9). Cea mai mare (2,10 x 1,80 m) se adîncea pînă în solul viu cu 0,40 m, şi avea colţurile rotunjite şi fundul drept. In pămîntul de umplutură al tuturora au fost constatate pe lîngă fragmente ceramice, oase de ovicaprine, chirpic mult diseminat şi numeroase particule de cărbune.

De la baza celei de a doua depuneri arheologice se adînceau complexele care aparţinuseră purtătorilor culturii Tei:

Groapa locuinţă nr.1, rectangulară, cu colţurile mult rotunjite, se adîncea cu 0,35 m perforînd orizontul cu materiale tip Glina. Prin dimensiuni (2,45 x 2,30 m) şi formă, această amenajare constituia o locuinţă. Colţul său sud-vestic fusese secţionat de locuinţa nr.11 Latène, iar mare parte din jumătatea estică era amputată de groapa Latène nr.10. In pămîntul de umplutură, pe lîngă ceramica Tei, s-au descoperit şi resturi ceramice de tip Glina III antrenate în zona locuinţei de către complexele Latène care răvăşiseră cele două depuneri arheologice inferioare. Printre resturile de ceramică Glina se remercă o ceşcuţă care conţinea grîne carbonizate. Nu s-au descoperit indicii de existenţă ale vreunei podele sau vetre.

Groapa nr.2 de formă aproximativ ovală, avînd dimensiunile de 1,80x 1,50 m, se adîncea cu 0,50 m pînă în pămîntul viu perforînd şi răvăşind şi ea, pe un sector corespunzător, depunerea cu materiale Glina. In pămîntul de umplutură s-a constatat material ceramic propriu culturii Tei, precum şi o cantitate relativ mare de oase de animale domestice.

Groapa-locuinţă nr.4 avea o formă ovală (2,60 x 1,80 m) şi se adîncea pînă în solul viu cu 1,50 m. De la marginea sa sudică porneau trei trepte interioare, fiecare, avînd înălţimea de 0,40 m. In pămîntul de umplutură, pe lîngă resturi osteologice de animale domestice, s-au descoperit cîteva unelte din gresie şi din lut ars, precum şi fragmente ceramice Tei.

Alveolarea-locuinţă nr.5 de formă ovală cu dimensiunile (3,45 x 0,90 m), a fost dezvelită pe jumătatea sa vestică. Se adîncea cu 0,45 m pînă în solul viu, fiind aproape lipită de complexul nr.4. Inventarul cuprindea fragmente ceramice tipice culturii Tei precum şi resturi ceramice Glina, antrenate.

O altă amenajare (groapa nr.12) se prezenta sub forma unei gropi ovale, avînd diametrul maxim de 1,50 m. Aceasta se adîncea pînă în pămîntul viu cu 0,35 m. In porţiunea sa sud-estică se adîncea cu 0,10 m o alveolare cu un diametru de 0,50 m. In pămîntul de umplutură, alături de

www.mnir.ro

urme de arsură şi mici particule de chirpici, se aflau fragmente ceramice atipice.

Cea de a treia depunere arheologică, cea mai răvăşită dintre toate, a fost pusă în evidenţă şi prin patru complexe:

Groapa nr.10, ovală, se adîncea pînă în solul viu cu 0,80 m amputînd locuinţa nr.1 (Tei). Dimensiunile sale erau reduse: 1,35 x 1,20 m. In pămîntul de umplutură, în afară de cîteva fragmente ceramice geto-dacice, nu s-a mai descoperit nimic semnificativ. Ultimele două gropi (nr.3 şi 8) se adînceau, prima cu 1,65 m, iar cea de a doua cu 0,55 m, pînă în pămîntul viu. Prima avea formă de clopot, cu diametrul gurii de 0,90 m,iar al bazei de 1,25 m. In pămîntul de umplutură al acesteia nu s-a descoperit decît chirpici fragmentat şi urme de arsură. Nici unul dintre cele două complexe nu prezentau urme de ardere ale pereţilor.

*

Printre materialele aparţinînd culturii Glina III, pe lîngă un vas întreg şi fragmente ceramice tipice[1] s-au descoperit cîteva unelte.

Utilajul litic este reprezentat prin două silexuri de culoare cafenie: o lamă cu două nervuri dorsale şi cu retuşe marginale, trapezoidală în secţiunea transversală, şi un nucleu piramidal de mici dimensiuni (epuizat), prezentînd urme din cortex.

Din oase de animale au fost lucrate o serie de împungătoare de diferite dimensiuni.

Două fusaiole din lut ars, păstrate fragmentar, sînt de mari dimensiuni. Prima, avînd diametrul de 0,74 m este aplatizată; cea de a doua (cu diametrul de 0,068 m)are de asemenea o formă mult aplatizată.

Tot din lut ars a fost lucrată o roată (diam. 0,085 m) cu marginile subţiate şi cu un butuc bine reliefat.

După tehnica de preparare a pastei se pot distinge trei mari categorii ceramice:

1) Vase de dimensiuni mari, lucrate dintr-o pastă cu mult nisip, cioburi pisate, granule de calcar şi paiete de mică. Arderea s-a făcut într-un mediu oxidant, predominînd culoarea cărămizie. In spărtură se observă o gradare a culorii lutului de la brun-cenuşiu sau brun-cafeniu spre cărămiziu pe suprafeţele exterioare. Majoritatea vaselor au fost introduse într-o baie de lut,care însă nu a putut acoperi unele asperităţi;

2) Vase mijlocii şi mici modelate dintr-o pastă de bună calitate care cuprinde pe lîngă nisipul fin, granule de calcar şi paiete de mică; uneori, apar şi cioburi mult pisate. Pasta este bine frămîntată, omogenă şi densă în spărtură; este bine arsă la cărămiziu-deschis sau castaniu,fiind cenuşie sau brun-castanie în spărtură. Suprafeţele sînt netezite sau lustruite fără prea mare atenţie;

3) Vase modelate dintr-o pastă fină deosebit de compactă şi rezistentă, cu impurităţi abia sesizabile. Suprafeţele exterioare ale recipientelor sînt bine lustruite şi au în general o culoare cărămizie cu re-

www.mnir.ro

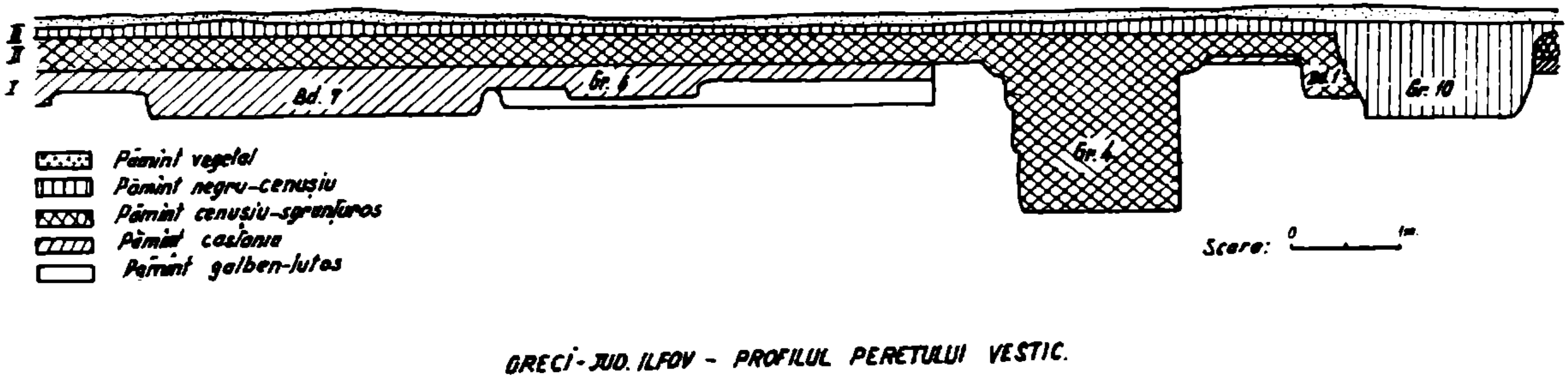

Fig.1 - Profilul peretelui vestic al șanțului (fragment)

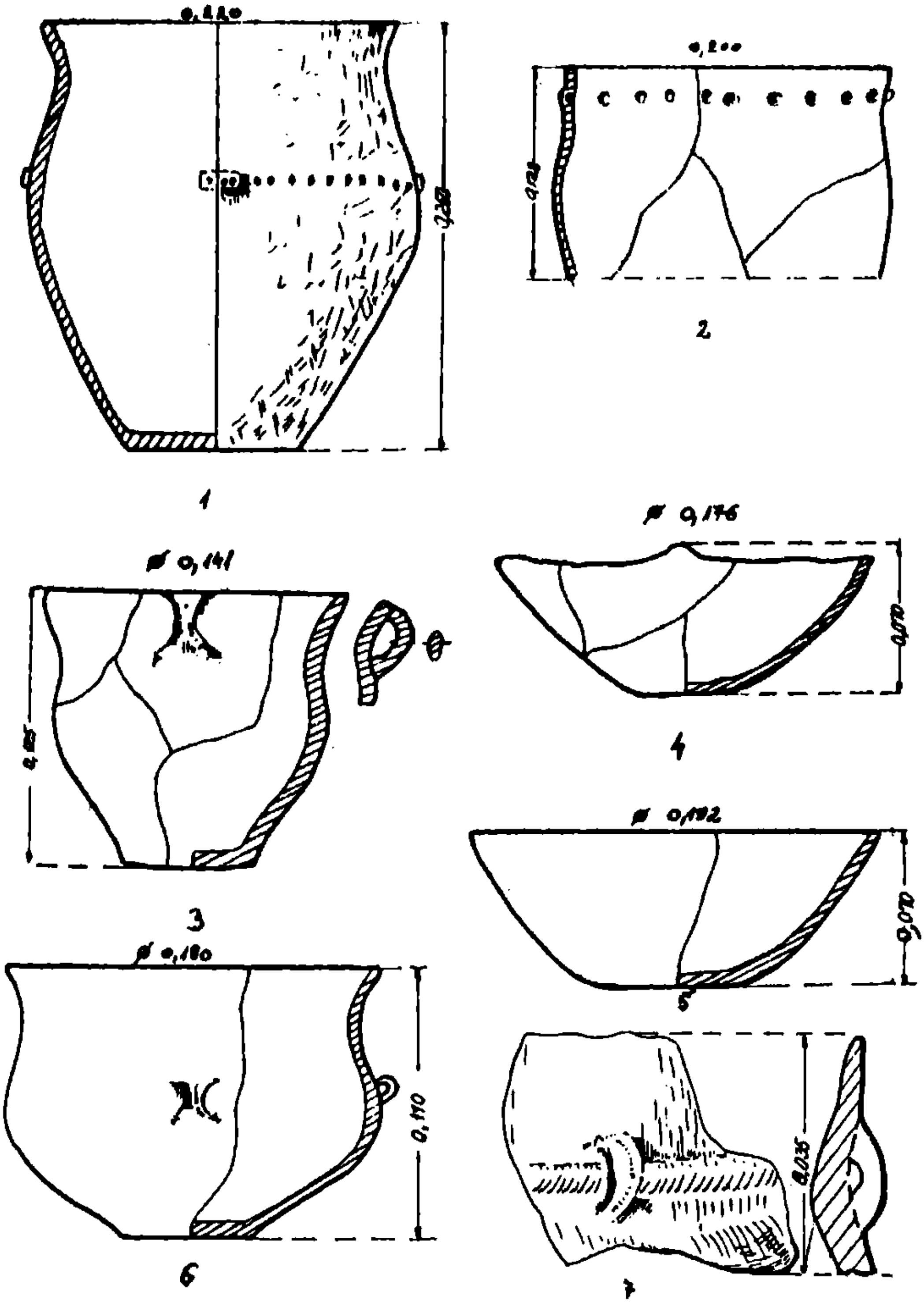

Fig.2 - Vase reconstituite de tip Glina III din așezarea de la Greci, jud.Ilfov

www.mnir.ro

flexe cenuşii-castanii. Alteori, culoarea unor vase este neagră sau portocalie şi marchează întreaga grosime a pereţilor. Acestei categorii ceramice îi sînt proprii mai ales vasele de dimensiuni mici şi mijlocii.

După cum o sugerează fragmentele ceramice avem de-a face cu un larg repertoriu de forme:

Vase de provizii cu profil în formă de S prelung. Un astfel de vas, are corpul bombat, mai ales în registrul superior, gura largă (diam. 0,220 m) cu buza dreaptă terminată teşit; fundul plat. Pe diametrul maxim al recipientului sînt dispuse simetric patru apucători orizontale, alveolate; tot pe acest diametru se înşiruie alveolări uşor alungite (fig.2/1). Un alt vas, în formă de "sac", cu gîtul abia schiţat, prezintă sub buză un decor obţinut în tehnica "au repoussé" (fig.2/2).

Unele fragmente ceramice sugerează vase de dimensiuni mici şi mijlocii cu corpul aproape tronconic, uşor arcuit în dreptul umărului; gîtul scurt evazat se termină cu o gură subţiată. Un astfel de recipient, lucrat dintr-o pastă fină de culoare cărămizie şi lustruită cu grijă, prezintă un decor (singular deocamdată în Muntenia) ale cărui elemente îşi găsesc cele mai bune analogii în ceramica aspectului Schneckenberg B[2] (fig.3/1,2). Sînt prezente şi recipientele cu pîntecele sferic şi gîtul arcuit în afară (fig.4/3; pl.3/4) cu similitudini la Roşu, jud. Ilfov[3] şi Glina-Bucureşti[4]; numeroase analogii aflîndu-se în aspectul Schneckenberg B din sud-estul Transilvaniei[5]. Un alt vas, de dimensiuni mai mici, are pîntecele domol bombat, gîtul arcuit, gura largă cu buza terminată teşit; toarta din bandă lată, porneşte din buză şi se prinde pe umăr (fig.2/3).

Numeroase sînt străchinile de diferite tipuri. Cele cu corpul uşor arcuit (fig.2/4,5) constituie o categorie des întîlnită. Unele dintre acestea au colţuri trase din buză (fig.2/4; 7/3) şi sînt modelate dintr-o pastă de bună calitate de culoare cărămizie. Alte străchini, au corpul tronconic şi fundul plat (fig.4/2). Castroanele sînt întîlnite într-un procent ridicat. Unele dintre acestea au corpul domol bombat, gîtul arcuit în afară şi gura aproape trompetiformă (fig.2/6; 6/3), cu unele asemănări în ceramica aşezării de la Văcăreşti, jud. Dîmboviţa[6]. Un alt tip este reprezentat de castronul bitronconic cu gura larg evazată spre exterior (fig.4/7). Alt castron, cu gura largă arcuită spre exterior, prezintă pe umăr un brîu circular obţinut organic prin ridicarea pastei (fig. 2/7). Astfel de forme se găsesc şi în sud-estul Transilvaniei[7]. Lucrat din pastă de bună calitate, un castron are umărul delimitat de marginea lată şi evazată trompetiform printr-o linie incizată circular; sub buză: şir de găuri-butoni (fig.4/5).

Cîteva castroane au corpul tronconic, ai căror pereţi cad oblic pe marginea fundului plat (fig.5/1,2).

O serie de torţi tubulare sau torţiţe-mosor amintesc prezenţa unor amfore şi amforete lucrate dintr-o pastă de cea mai bună calitate (fig. 5/3; 6/1; pl.I/3). Cele mai apropiate analogii le găsim la Glina-Bucureşti cît şi la Văcăreşti, jud. Dîmboviţa[8].

www.mnir.ro

Un recipient de mici dimensiuni, specific culturii Glina-Schneckenberg, a fost găsit întreg. Acesta are un corp bitronconic, gîtul înalt cu buza dreaptă terminată prin rotunjire; toarta, pornind din buză oblic în jos, se prinde deasupra diametrului maxim al vasului (pl.I /1). Analogiile cele mai bune le întîlnim mai ales în ceramica fazei C a aspectului Schneckenberg[9].

Paharul cu corpul tronconic (pereţii drepţi căzînd oblic pe marginile fundului plat), a fost descoperit în groapa nr.1. Culoarea acestuia este cărămizie şi prezintă un decor format din găuri-butoni dispuşi circular sub buză (fig.5/4).

În groapa nr.1 deosebit de răvăşită s-a descoperit un fragment ceramic mai deosebit. Acesta sugerează un vas cu corpul bombat şi cu gîtul înalt arcuit în afară. Fragmentul respectiv reprezintă o ceramică grosolană, în a cărei pastă predomină ca degresanţi cioburile pisate şi boabele de calcar. Suprafaţa exterioară este cărămizie cu urme de ardere secundară; în spărtură este neagră-cenuşie. Ornamentarea constă din mici incizii verticale dispuse circular pe umărul vasului, cît şi pe diametrul maxim al acestuia (pl.I /5; fig.5/5). Toate aceste caracteristici îl apropie de ceramica aspectului cultural Folteşti - Cernavoda II, unde îşi găseşte cele mai bune analogii[10].

În groapa nr.4, a fost descoperit un fragment ceramic care aparţinuse unui vas-pahar cu gîtul înalt şi cu corpul uşor curbat, a cărui pastă conţinea nisip cu mică, cioburi pisate şi calcar. Gîtul înalt al acestuia, este delimitat imperceptibil de umăr printr-o incizie circulară, de pe care pornesc mici crestături verticale. În cadrul aspectului Schneckenberg A găsim unele analogii atît în formele ceramice, cît şi în elementele decorative[11] (pl.I /6).

Fundurile vaselor sînt în majoritate plate, rareori avînd talpa lăţită. Intr-un singur caz baza unui recipient este albiată (concavă).

Torţile se prezintă într-o gamă largă, începînd cu cele tubulare (fig.5/3), sau torţiţele-mosor (pl.I /2), unele dintre acestea terminîndu-se cu cîrlige spiralice (fig.7/1). Torţile bandate (fig.5/6) apar pe vase de toate dimensiunile.

Apucătorile, sub forma unor protuberanţe, sînt dispuse atît pe diametrul maxim al unor recipiente mari (fig.2/1), sau pe umărul unor vase de mici dimensiuni (fig.4/1). Altele au forma unor creste verticale aplicate pe gîtul recipientelor (fig.7/3), sau forma unor butoni cu cîte o alveolă la mijloc (pl.I/3). Pe diametrul maxim al unui castron apare un relief semicircular cu cele două capete orientate în jos (fig.4/4). Cîteva proeminenţe aplicate orizontal, sînt crestate sau alveolate (fig.2/1).

Majoritatea torţilor şi proeminenţelor amintite sînt lucrate cu mare atenţie şi pricepere.

Ornamentarea ceramicii de tip Glina de la Greci, se prezintă în linii mari, în limitele specifice ale acestei culturi, fiind prezente însă şi unele elemente întîlnite pentru prima dată în cadrul acestei culturi în Cîmpia Română.

www.mnir.ro

Pornind de la modul de tratare al suprafeţelor exterioare, trebuie să menţionăm că ceramica "bună" şi cea "fină" este foarte bine netezită şi lustruită..

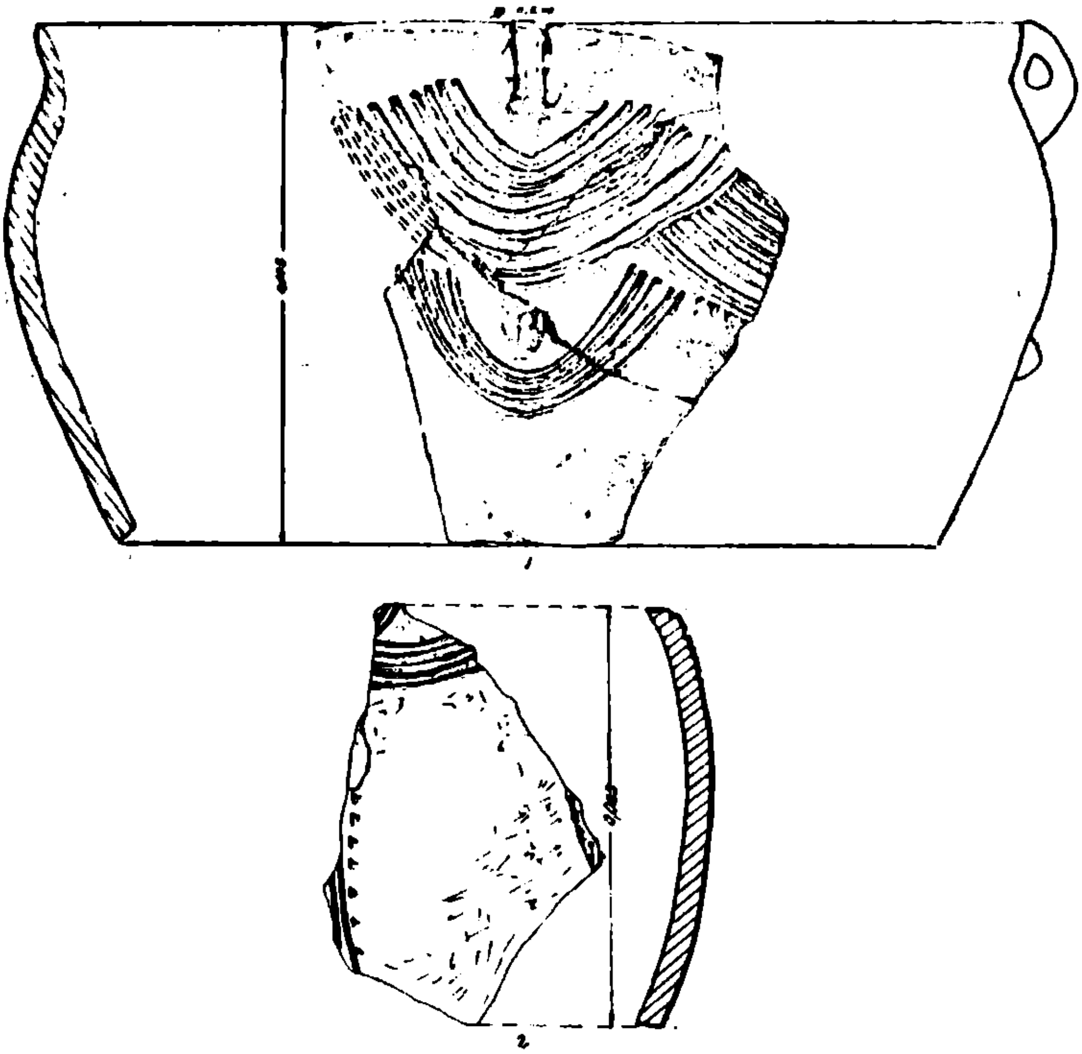

Fig.3 - Fragmente ceramice tip Schneckenberg B de la Greci, jud.Jlfov

De cele mai multe ori recipientele au fost introduse într-o baie de lut care a conferit - pe lîngă un aspect plăcut - şi o rezistenţă sporită pereţilor vaselor. Uneori, barbotina este în aşa fel organizată, încît capătă aspectul unui "calcio-vecchio".

www.mnir.ro

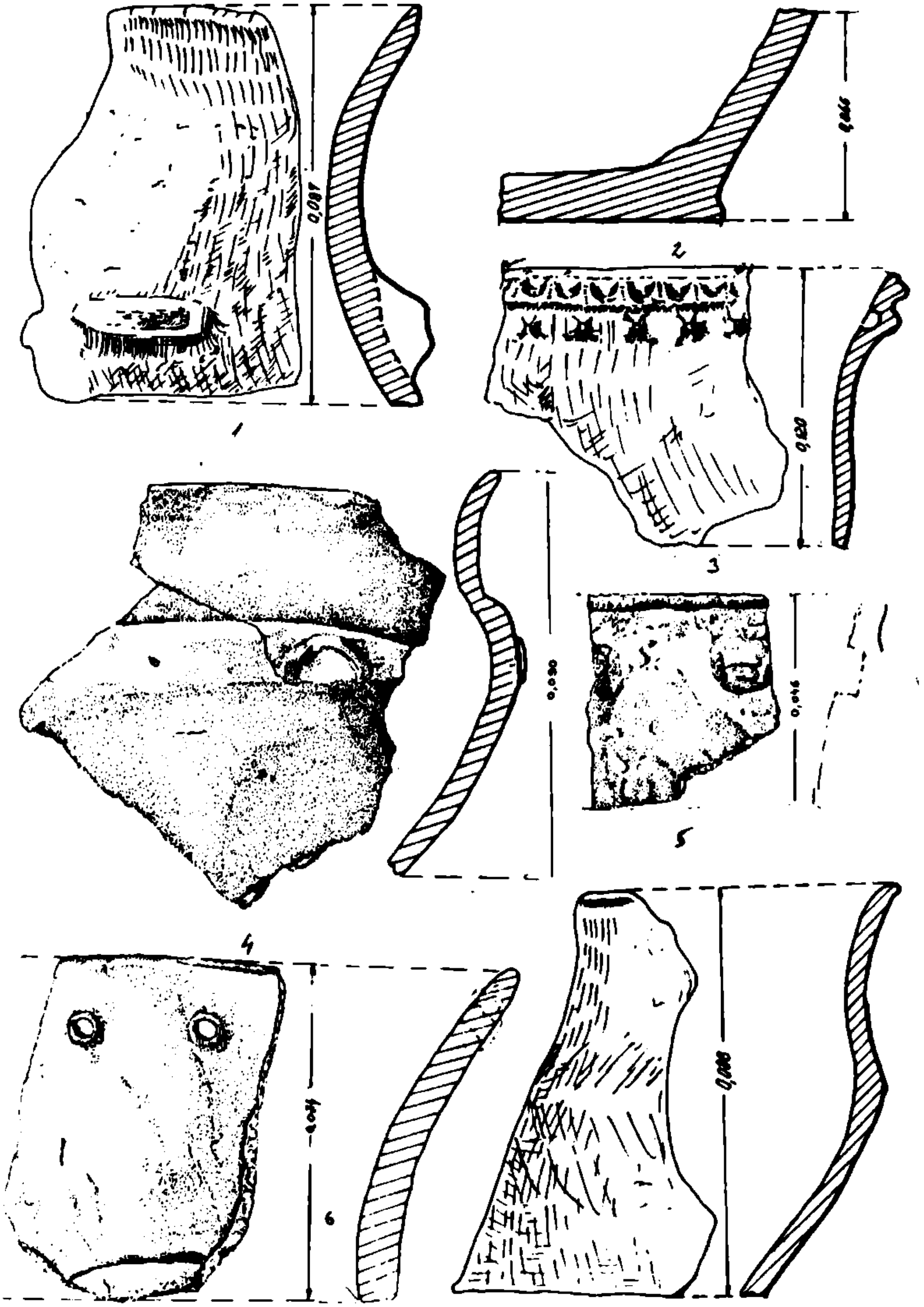

Fig. 4 - Fragmente ceramice Glina III

Ornamentarea propriu-zisă constă în şirul de găuri-butoni realizaţi în tehnica "au repoussé" cît şi în alveolarea sau crestarea buzelor. Frecvente sînt brîurile alveolate. Toate aceste elemente apar de cele mai multe ori combinate între ele. Astfel, pe unele vase şirul de găuri-butoni, crestarea buzei, sînt îmbinate cu alveolele imprimate pe umărul vaselor (pl.I/4). Alteori şirul de găuri-butoni de sub buză este dublat de un brîu alveolat (de pe umărul vasului) sub care corpul recipientului este barbotinat (fig.8/1). Tehnica barbotinei aminteşte o manieră gumelniţeană[12].

Nu de puţine ori buza este teşită mult şi vălurită (bine reliefată); sub aceasta urmează şir de găuri-butoni, iar pe umărul bombat se află şir de impresiuni semicirculare (fig.8/2). In alte cazuri alveolările apar în două şiruri paralele (pl.I/7).

Brîul alveolat este executat ori prin ridicarea pastei pe corpul vasului (fig. 8/1),ori aplicat - destul de rar - imediat sub buza acestuia (pl.I/8; fig.8/3) asociat fiind şi cu şirul de găuri-butoni. Brîul alveolat este des întîlnit pe ceramica de la Cireci şi reprezintă una dintre caracteristicile aspectului Schneckenberg B[13] (fig.9/1-3,5).

Pe două fragmente (aparţinînd aceluiaşi vas) se pune în evidenţă un interesant motiv decorativ realizat prin incizie şi imprimare întîlnit pentru prima dată în cadrul culturii Glina - Schneckenberg din Muntenia. Acest ornament se compune dintr-o combinaţie de ghirlande incizate, etajate, unele fiind mărginite de mici impresiuni cu aspect triunghiular. Ghirlandele sînt compuse din cinci sau din nouă linii paralele uşor arcuite. Acolo unde ghirlandele din registrul inferior nu sînt mărginite de impresiuni triunghiulare,în spaţiul cruţat al acestora apare cîte o mică protuberanţă conică. O tortiţă inelară porneşte din buză şi se prinde pe umăr. Ceramica face parte din categoria "fină" şi are culoarea cărămizie cu pete cenuşii (fig.3/1,2). Pînă acum acest motiv decorativ a fost întîlnit numai în sud-estul Transilvaniei în cadrul aspectului Schneckenberg B[14].

*

După cum s-a arătat în prima parte a prezentului raport, în cel de al doilea strat de cultură apar fragmente ceramice de tip Tei, precum şi cîteva unelte specifice acestei culturi.

Din repertoriul uneltelor au făcut parte trei cuţite de gresie (Krummesser) descoperite în locuinţa nr.4. Un cuţit a fost găsit întreg, iar celelalte două în stare fragmentară. In locuinţa sus-amintită au fost descoperite şi două fusaiole din lut ars tipice culturii Tei (faza Căţelu Nou). Prima dintre acestea (fig.10/1 a.b) are o formă globulară şi a fost lucrată dintr-o pastă fină a cărei suprafaţă are o culoare neagră cu reflexe castanii. Ea este decorată în întregime prin incizii (împunsături) fine, realizîndu-se benzi circulare de liniuţe verticale intercalate de benzi în zig-zag. In registrul inferior al fusaiolei benzile de zig-zaguri şi de liniuţe verticale sînt demarcate prin linii circulare

www.mnir.ro

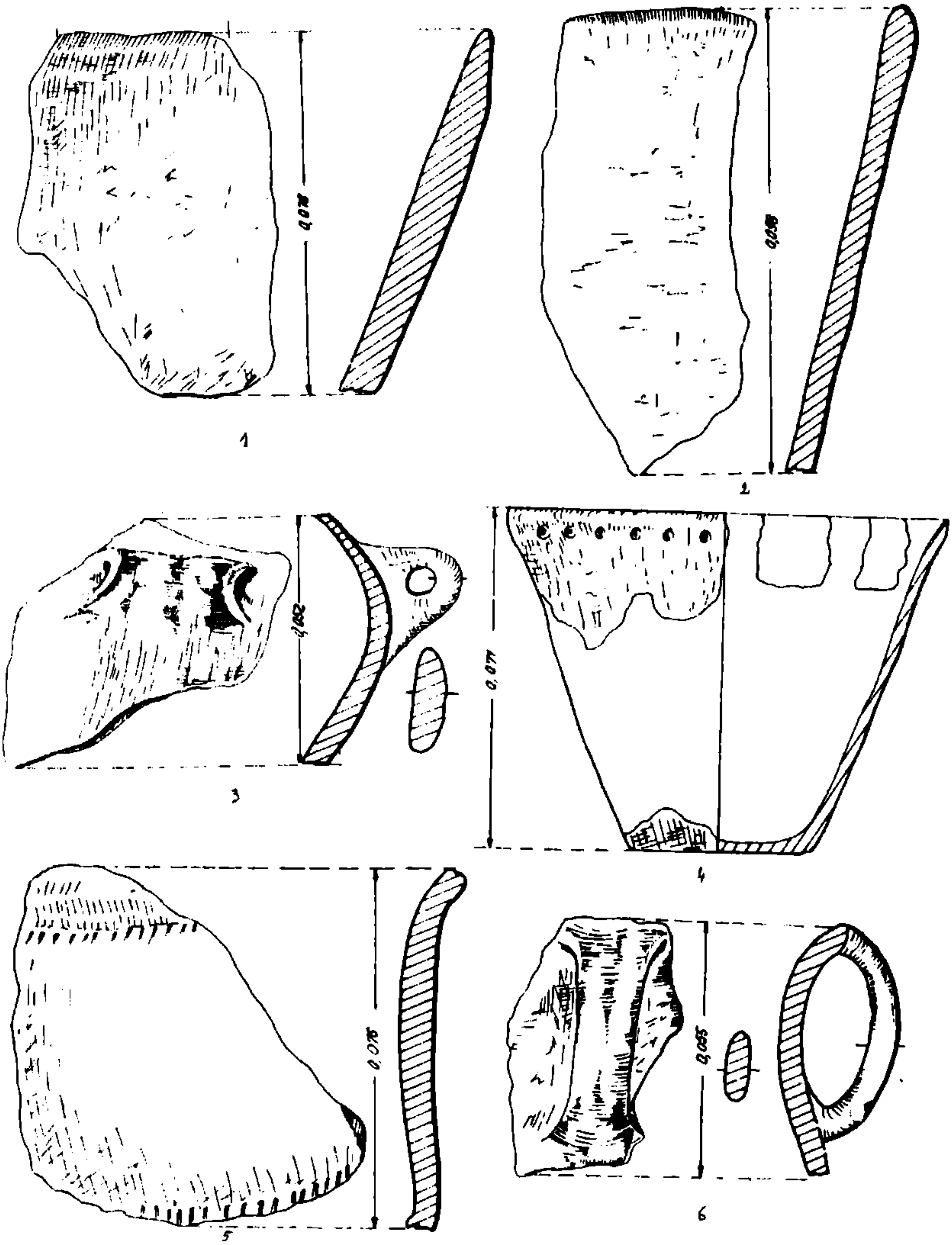

Fig.5 - 1-3,6: fragmente ceramice Glina III; 4: pahar tronconic reconstituit aparţinînd culturii Glina III; 5: fragment ceramic de tip Folteşti-Cernavoda

www.mnir.ro

incizate (fig.10/1. Se ştie că în faza cea mai veche a culturii Tei, zigzagul este considerat unul dintre cele mai esenţiale elemente decorative ale acestei culturi.

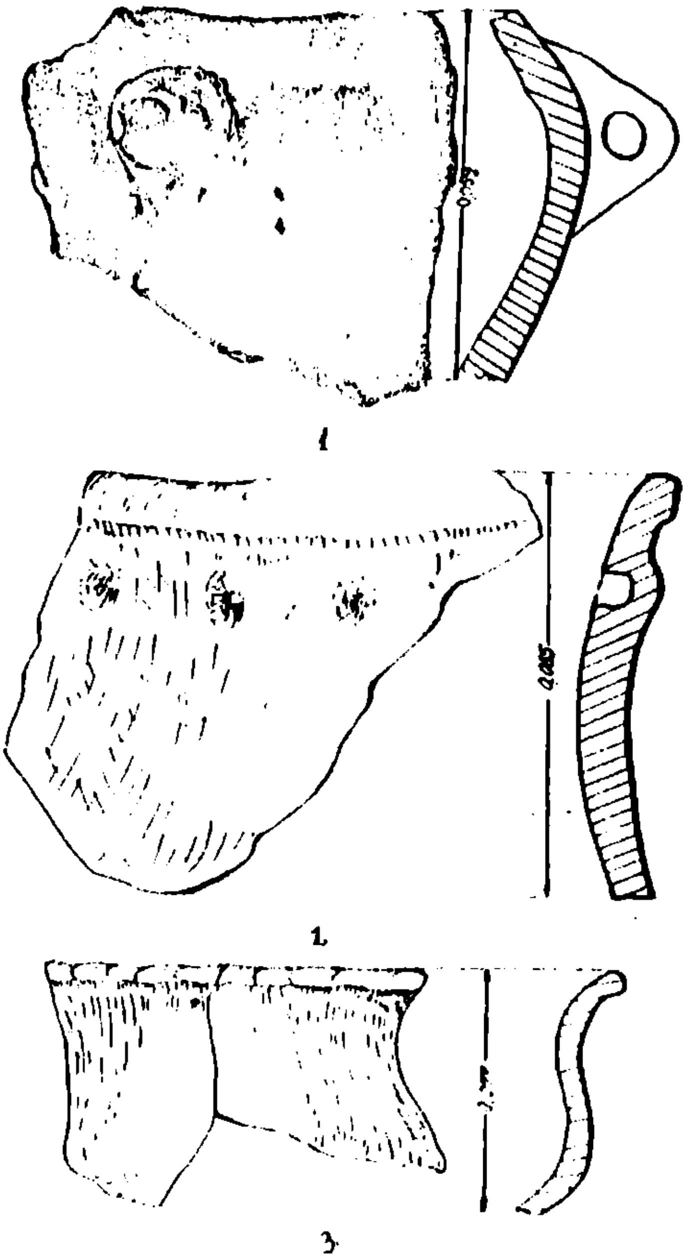

Fig.6 - Fragmente ceramice de tip Glina III

Cea de a doua fusaiolă este bitronconică şi este şi ea specifică culturii Tei[15].

www.mnir.ro

După tehnica de prelucrare a pastei se pot distinge două categorii ceramice: una mai grosolană, a cărei pastă conține nisip, cioburi pisate mărunt, granule de calcar și paiete de mică. Amestecul este bine frămîntat și omogenizat. Arderea s-a făcut la negru-cenușiu (în spărtură), suprafețele exterioare avînd o culoare cărămizie-cenușie; a doua

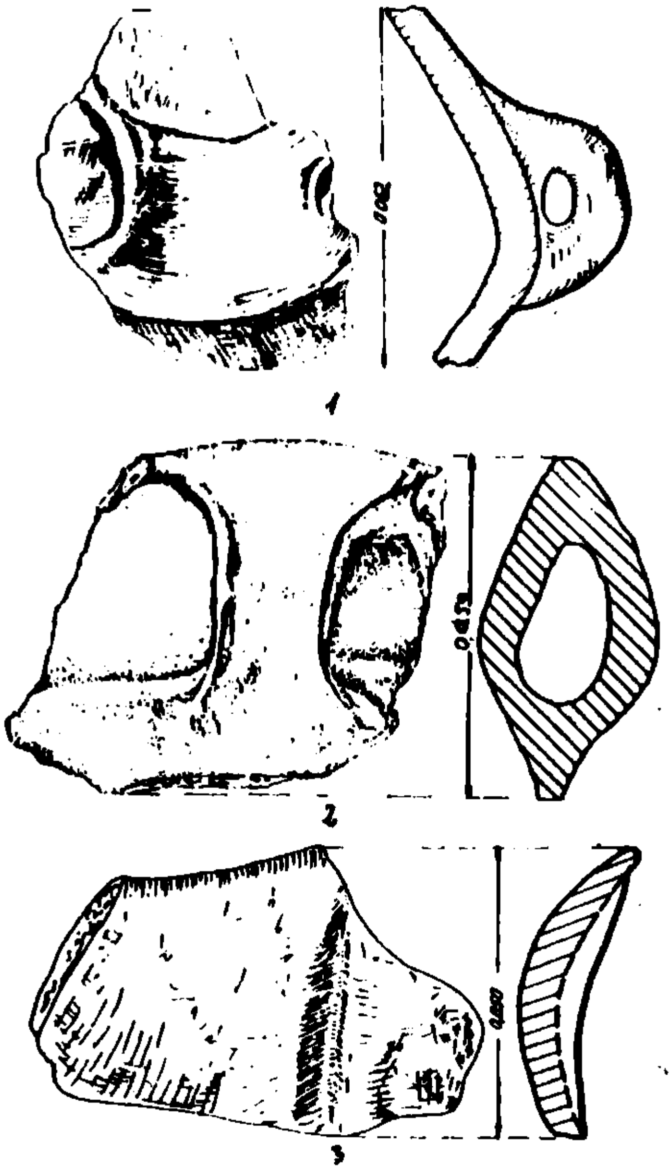

Fig.7 - Torți și apucători de pe fragmente ceramice Glina III

categorie însumează vase lucrate dintr-o pastă fină aproape lipsită de impurități. Acestea sînt arse la negru-cenușiu și sînt lustruite cu cea mai mare atenție.

www.mnir.ro

Datorită existenţei unei cantităţi relativ mici de material ceramic descoperit, repertoriul formelor se reduce la cîteva tipuri de vase, specifice însă - toate - fazei I a culturii Tei.

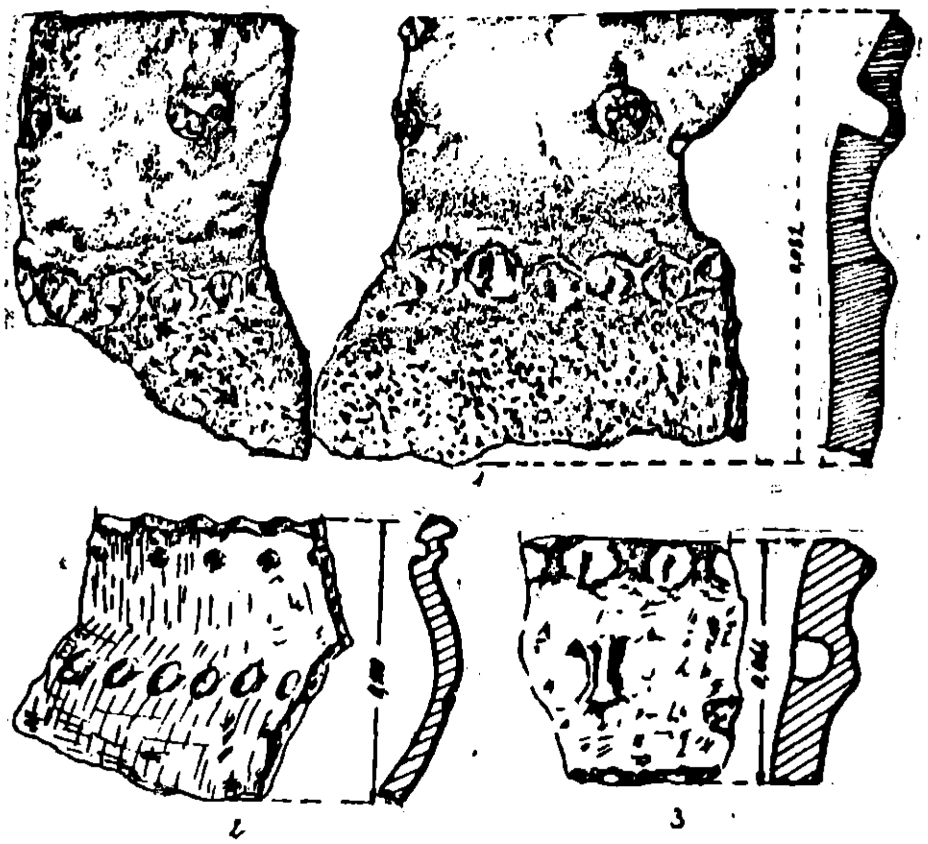

Fig.8 - Motive ornamentale de pe fragmente ceramice de tip Glina de la Greci, jud.Ilfov

Sînt puse în evidenţă în primul rînd cîteva recipiente de mari dimensiuni cu corpul bombat, al căror gît înalt, arcuit, se termină cu o gură mult evazată spre exterior (pl.I/12). Alte vase, de dimensiuni mai mari, modelate dintr-o pastă de culoare cărămizie au gîtul înalt-cilindric, gura largă şi pîntecele uşor bombat.

Un castron adînc (pl.I/13) cu corpul tronconic, are pereţii uşor arcuiţi; de sub buză se dezvoltă o tortiţă bandată, care, după ce se arcuieşte, se prinde pe diametrul maxim al vasului; gura acestuia este dreaptă şi se termină prin rotunjire[16]. Sub buză, decor în şir circular constituit din mici impresiuni triunghiulare. Acestea din urmă intercalează două protuberanţe tronconice dispuse simetric sub buză.

www.mnir.ro

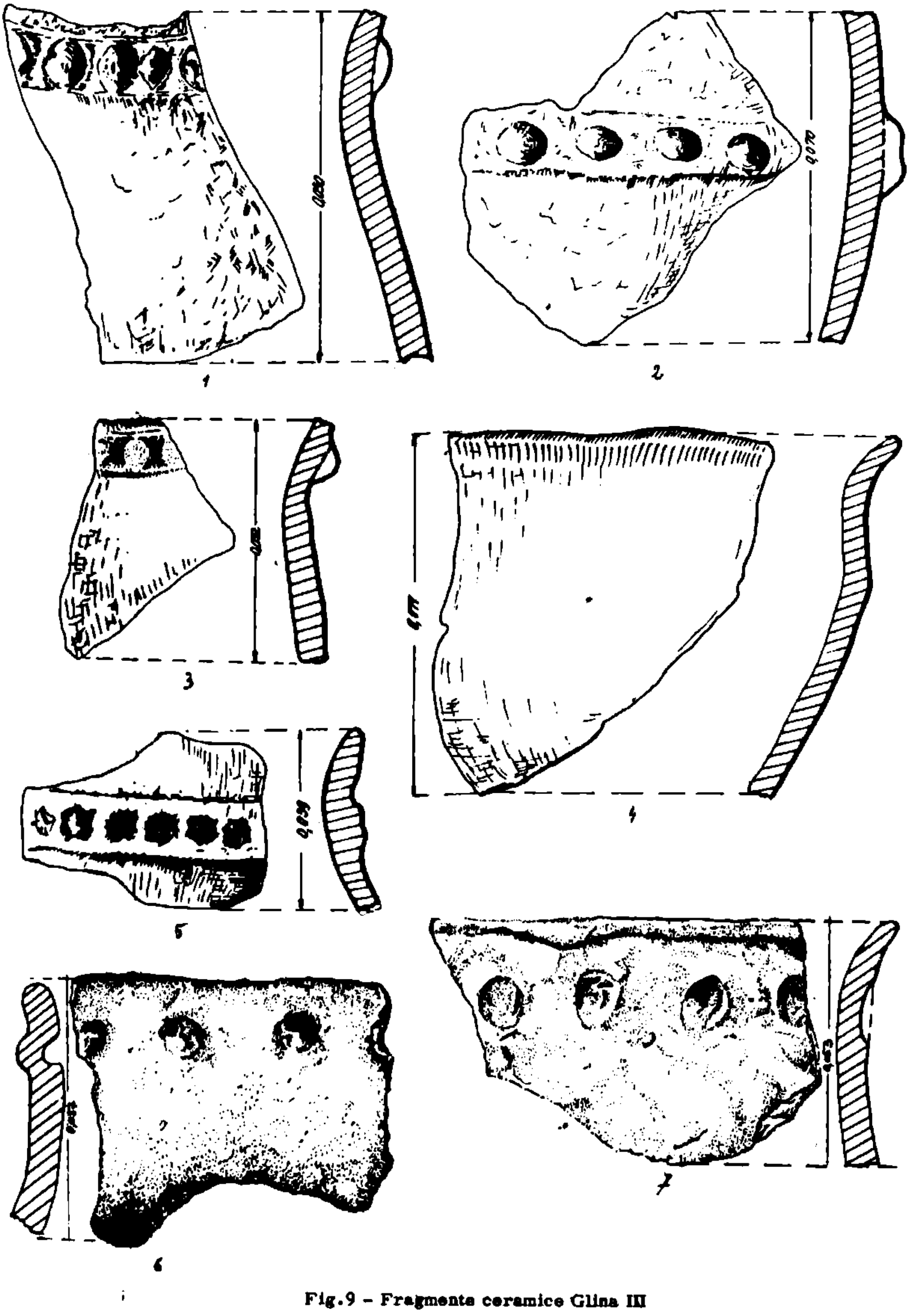

Fig.9 - Fragmente ceramice Glina III

www.mnir.ro

Motivele decorative sînt de asemenea specifice fazei I a culturii Tei, remarcîndu-se atît aplicaţiunile plastice, sau proeminenţele organic obţinute, cît şi numeroasele adîncituri (impresiuni) sau incizii[17].

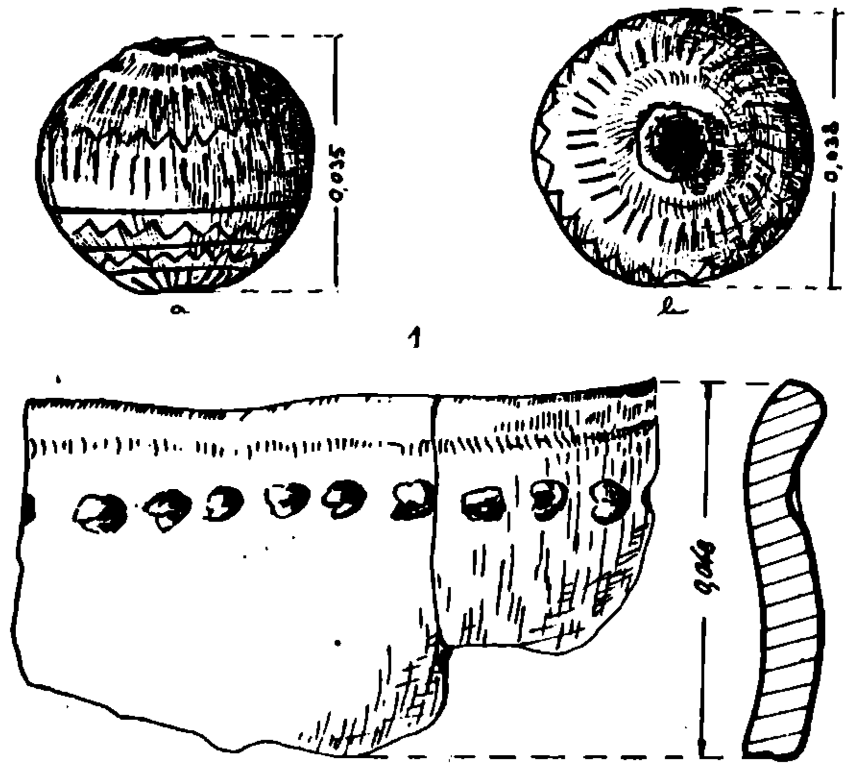

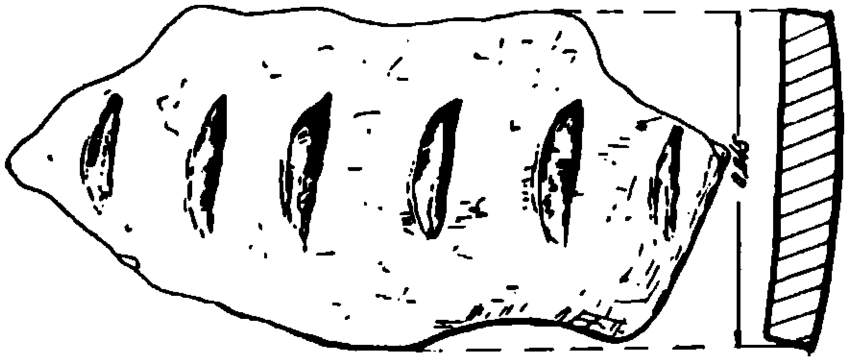

Fig.10 - 1/a b: Fusaiolă Tei I, descoperită în locuinţa nr.4; 2-3: fragmente ceramice de tip Tei I

www.mnir.ro

Suprafeţele exterioare ale majorităţii vaselor sînt brăzdate de striaţiuni obţinute cu "măturica". Pe lîngă striaţiunile oblice se remarcă şi striaţiunile dispuse orizontal (pl.I/12),acestea din urmă fiind bine reliefate.

Brîurile alveolate sau crestate dispuse sub buza vasului (pl.I/11) sau pe umărul acestuia (pl.I /12), apar într-un număr relativ mare, cu numeroase analogii la Căţelu Nou, jud. Ilfov[18].

Impresiunile dispuse în şir, mai ales sub buză, sînt triunghiulare ca la vasul de la pl.I/13, ovale (pl.I/10), sau semiovale (fig.10/3;11/4). Alteori aceste impresiuni sînt înşirate pe umărul vasului, umăr care se prezintă sub forma unui prag ridicat organic din pastă. Pe un astfel de fragment ceramic adînciturile sînt dispuse în şir circular pe marginea superioară a pragului şi au forma unor steluţe cu cinci colţuri (fig.11/1). Intr-un caz, se remarcă mici impresiuni dispuse orizontal pe două rînduri paralele (fig.11/3).

Pe fusaiola sferică (fig.10/1) se pun în evidenţă benzile incizate compuse din liniuţe verticale intercalate de benzile de zig-zaguri. In registrul inferior al obiectului, aceste benzi sînt delimitate de linii circulare incizate. Această alternanţă dintre zig-zaguri şi benzile orizontale se remarcă de asemenea în decorul ceramicii de la Căţelu Nou[19].

Un fragment din categoria ceramicii fine, de culoare neagră şi bine lustruită, prezintă motivul "ramură de brad" (fig.11/5; pl.3/14), motiv caracteristic fazei Căţelu Nou din cadrul culturii Tei[20].

In modul de ornamentare al acestor vase sînt întîlnite şi micile proeminenţe conice dispuse fie cîte două, fie cîte patru pe umerii recipientelor.

Prin caracteristicile sale materialul ceramic descris mai sus, reprezintă prima fază - Căţelu Nou - a culturii Tei şi se încadrează în perioada mijlocie a epocii bronzului.

Astfel, se poate conchide că la Greci avem de-a face cu o etapă tîrzie (chiar finală) a culturii Glina-Schneckenberg, cu numeroase elemente Schneckenberg B şi C (după periodizarea lui A.Prox)[21]. Unele dintre acestea sînt puse în evidenţă pentru prima dată într-un context arheologic în Cîmpia Română în cadrul culturii mai sus amintite.

Stratigrafic, suprapus orizontului Glina-Schneckenberg se află o depunere cu material Tei - faza Căţelu Nou -, care se încadrează în perioada mijlocie a epocii bronzului din România. Se poate menţiona că în aşezarea de la Greci, cultura Tei, reprezentată de faza sa cea mai veche, prezintă aproape în totalitate cele mai caracteristice motive decorative ale acestei faze:zig-zagul,realizat din linii simple,şirurile orizontale de impresiuni circulare, triunghiulare sau semiovale, alături de motivul "ramură de brad" cît şi de benzile de liniuţe verticale incizate fin[22].

Ceramica Latène. In inventarul complexelor 11 şi 12 se aflau fragmente ceramice lucrate cu mîna sau la roată.

www.mnir.ro

A. Ceramica lucrată cu mîna se împarte la rîndul ei, în două categorii:

1) de culoare cenuşie, dintr-o pastă, în general fină, cu suprafaţa exterioară lustruită - vase cu buza verticală sau puţin răsfrîntă în exterior şi pereţii arcuiţi, precum şi fructiere.

Decorul constă din linii incizate verticale, brîuri alveolate, butoni rotunzi sau apucători orizontale (fig.12/1,2).

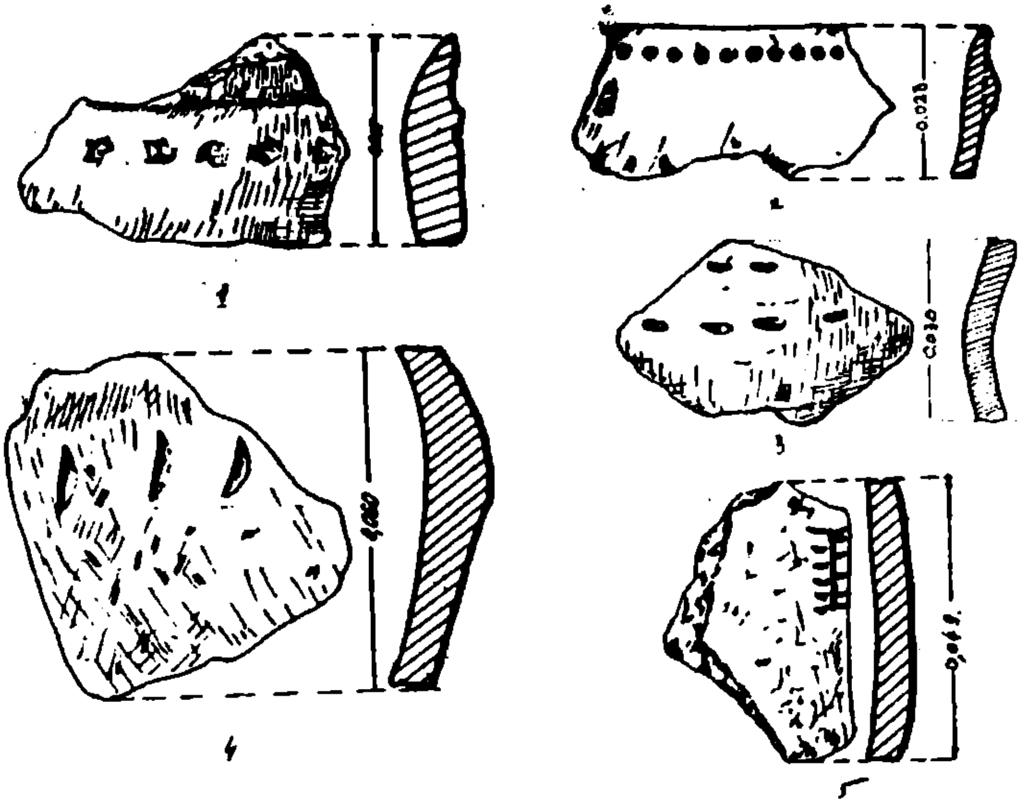

Fig.11 - Fragmente ceramice tip Tei I

Cantitativ, această categorie ceramică este cea mai numeroasă;

2) de culoare cărămizie, dintr-o pastă poroasă - vase cu pereţii arcuiţi, iar buza răsfrîntă în exterior. Decorul constă din brîuri alveolate.

B. Ceramica lucrată la roată, se împarte şi ea în două categorii:

1) de culoare cenuşie, cu pasta fină şi bine lustruită - fructiera şi strecurătoarea.

www.mnir.ro

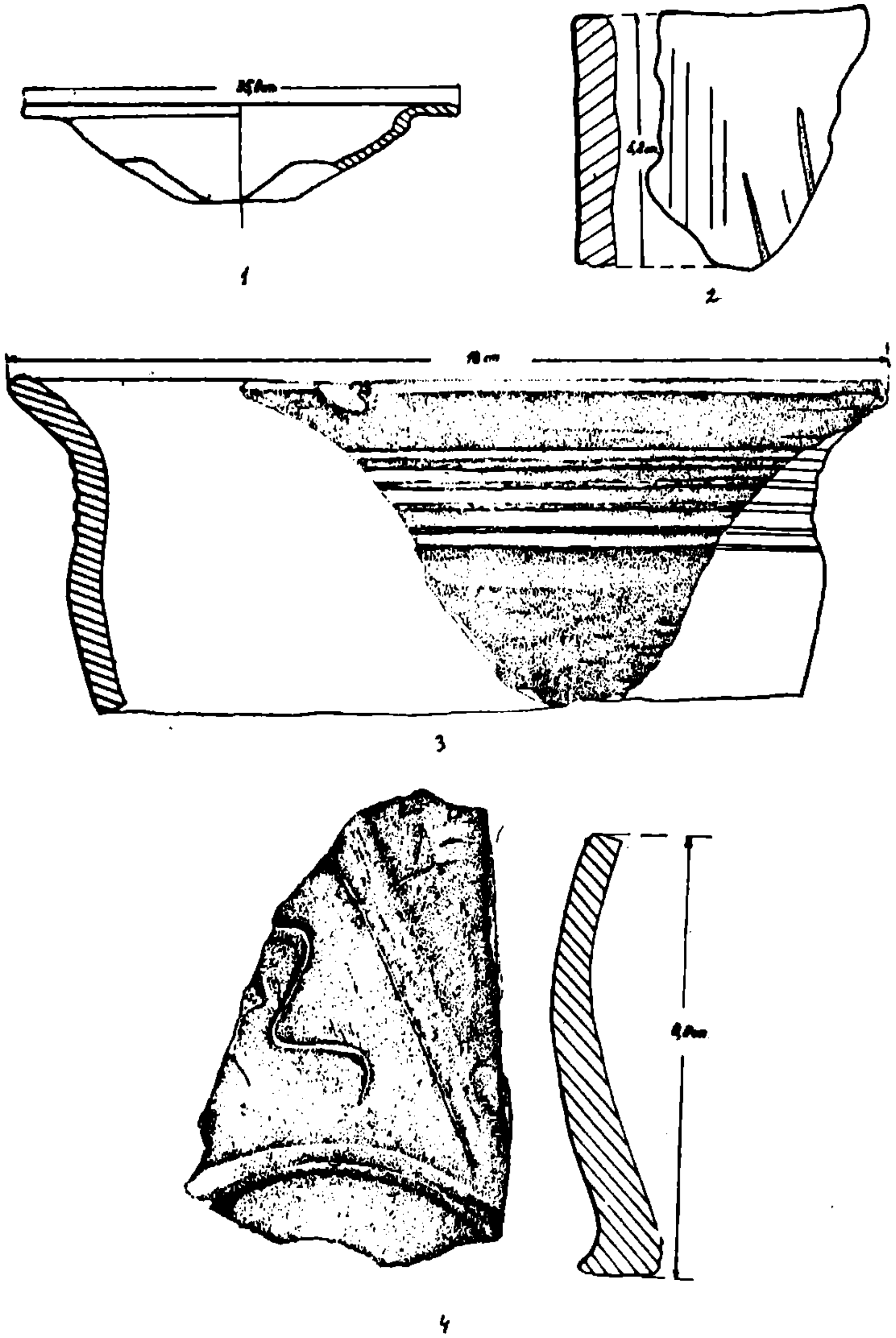

Fig.12 - Fragmente ceramice din perioada Latène

www.mnir.ro

Decorul constă din caneluri orizontale și linii în relief, ondulate (fig.12/3,4);

2) de culoare cărămizie, reprezentată printr-o buză de chiup.

Avînd în vedere predominanța ceramicii lucrate cu mîna, de culoare cenușie, reprezentată prin fructiere și vase cu pereții arcuiți cu buza verticală sau puțin răsfrîntă în exterior, iar decorul constînd, în general, din linii incizate, ceramică ce se aseamănă cu descoperirile de la Chirnogi (grupa B)[23], Popești[24] etc., înclinăm a data complexele respective în a doua jumătate a sec. II - începutul sec. I f.e.n.

AUGUSTIN ULANICI și
GHEORGHE TROHANI

NOTE

1 ION NESTOR - Fouilles de Glina, în: Dacia III-IV, 1927-1932;Idem - Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, în; 22, Ber RGK,1933, p.69 și urm.; D.BERCIU - Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939, p.97 și urm.; ALFRED PROX - Die SchneckenbergKultur, Kronstadt, 1941; DORIN POPESCU - Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen, 1944; GHEORGHE BICHIR - Beitrag zur frühen Bronzezeit im südöstlichen Transilvanien und in der Moldau, în: Dacia, NS, VI, 1962, p.87-114; idem,în: Materiale și cercetări arheologice, VII, 1961, p.331-359; idem, în; Materiale ..., VIII, 1962, p.283-290; MARGARETA CONSTANTINIU, PANAIT PANAIT - O așezare din epoca bronzului la Roșu, în: Cercetări arheologice în București, I, 1963, p.301-304.

2 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XVI/7,9; XVII/5,8.

3 MARGARETA CONSTANTINIU, PANAIT PANAIT, op.cit., pl.II fig.3.

4 ION NESTOR - Fouilles de Glina..., p.241,fig.9,15.

5 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XV/9,11.

6 Unele analogii se găsesc și în ceramica din așezarea de la Văcărești, cf. ERSILIA TUDOR - Săpătura de salvare din com. Văcărești, jud.Dîmbovița, în: Scripta Valachica, Tîrgoviște, 1972, p. 103, fig.3/3.

7 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XV/6,7.

8 ERSILIA TUDOR, loc.cit., fig.6/1,3.

9 ALFRED PROX, op.cit., Tafel XXIV/1; vezi GH.BICHIR, în : Dacia,VI, 1962, fig.11/3.

10 SILVIA MARINESCU-BILCU - Unele probleme ale perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului din Moldova în lumina a trei morminte plane de inhumație descoperite la Tîrpești, în:Studii

www.mnir.ro

și cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), XVI, 1962, p.241-250; MARILENA FLORESCU - Contribuții la problemele începutului epocii bronzului în Moldova, în: Arheologia Moldovei, II-III, 1964, p. 105-125; ION NESTOR, EUGENIA ZAHARIA - Sur la periode de transition du néolithique à l'âge du bronze dans l'aire des civilisation de Cucuteni et de Gomelnița, în:Dacia, NS, XII, 1968, fig.6/1,7.

11 ALFRED PROX, op.cit., Tafel VIII/4-6.

12 Această tehnică se face remarcată și pe unele fragmente ceramice din așezarea de tip Glina de la Roșu, cf. M.CONSTANTINIU, P. PANAIT - op.cit., p.312, pl.IX/5, cît și la Văcărești, cf. ERSILIA TUDOR, op.cit., p.104-105.

13 GH.BICHIR, în:Dacia, NS, VI, 1962, p.89 și urm.

14 vezi nota nr.2; GH.BICHIR, op.cit., fig.9/5, fragmentul ceramic fiind încadrat în faza B (Fundeni).

15 VALERIU LEAHU, Cultura Tei, București, f.a., p.68, fig.9/2.

16 Ibidem, p.88 și fig.13/4.

17 Ibidem, p.89.

18 Idem - Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou, în: Corcetări arheologice în București, vol.II, 1965, fig.16/1.

19 Aceste motive decorative sînt des întîlnite la Cățelu Nou, cf. VALERIU LEAHU, op.cit., p.37 și fig.17/6; 19/3.

20 Ibidem, p.37 și fig.19/1.

21 După periodizarea făcută de Gh. Bichir, încadrăm așezarea de la Greci în faza B (Fundeni), cf. Materiale,VIII, 1962, p.283-290; Dacia, NS, VI, 1962, p.87 și urm.

22 Cf. VALERIU LEAHU - Cultura Tei..., p.33-34; VLADIMIR DUMITRESCU - Arta preistorică în România, București, 1974,p.282.

23 GH.TROHANI - Săpăturile arheologice efectuate la Chirnogi, vezi în volumul prezent.

24 R.VULPE, S.C.I.V., VI, 1-2, 1955, p.250, fig.12/1.

LES FOUILLES DE GRECI, COMMUNE GRADISTEA, DÉP.ILFOV

- Résumé -

A la suite d'une recherche de surface éffectuée sur les bords du lac Căldărușani, en 1971, on a fait des fouilles sur un terrain situé à 300 m nord du village Greci, sur la rive sud du lac.

Les fouilles ont eu un caractère de sondage. Sur une surface relativement petite, 62 m.c., on a découvert 12 complexes; 3 fosses appartenent à la civilisation Glina (no.6,7 et 9), 5 complexes Tei (no. 1, 2,4,5,12), 3 géto-daces (no.8,10.11) et 1 féodal (no.3).

L'inventaire des fosses Glina est représenté par des outils en silex, os d'animaux, fusaïoles et une petite roue en terre cuite. La céramique, d'après la qualité de la pâte, se divise en trois catégories:

www.mnir.ro

1. Vases de grandes dimensions, d'une pâte sabloneuse avec beaucoup de fragments céramiques. 2. Vases petits et moyens, d'une pâte de bonne qualité. 3. Vases d'une pâte fine, bien brulée.

Selon la forme, on rencontre des vases de provisions, des écuelles de différents types, chaudrons, verres tronconiques.

Le décor est constitué de bandes de trous-boutons, alvéoles, entailles, lignes incisées et impressions triangulaires. Quelques-uns des éléments de décor sont spécifiques aux phases Schneckenberg B et C (Prox) et on les rencontre pour la première fois dans la Plaine du Danube.

L'inventaire des complexes qui appartiennent à la civilisation Tei est représenté par des couteaux en pierre (Krummesser), fusaïoles en terre cuite- une d'elles joliement décorée à l'aide d'incisions, etc.

La céramique se divise en deux catégories: grossière et fine. Les formes et le décor sont spécifiques à la phase I, Căţelu Nou - récipients de grandes dimensions, au corps bombé, col haut, rebord évasé, chaudrons; bandes alvéolaires, lignes tirées à l'aide du petit balai, impressions, branches de sapin, proéminences coniques.

Dans les complexes géto-daces ont n'a trouvé que de la céramique travaillée à la main et à la roue. Comme forme on rencontre des fruitières et des vases au corp arché. Le décor consiste généralement de lignes incisées, ce qui nous fait attribuer ces complexes à la deuxième moitié du IIe s - commencement du Ier s.av.n.é.

Légende des figures

Fig. 1 - Le profil du mur ouest de la section
Fig. 2 - Vases reconstitué de type Glina III de l'établissement de Greci
Fig. 3 - Fragments céramiques du type Schneckenberg B de Greci
Fig. 4 - Fragments céramiques Glina III
Fig. 5 - 1-3,6: fragments céramiques Glina III; 4: verre tronconique réconstitué appartenant à la civilisation GlinaIII; 5: fragment céramique du type Folteşti - Cernavoda II
Fig. 6 - Fragments céramiques du type Glina III
Fig. 7 - Anses et butons sur les fragments céramiques Glina III
Fig. 8 - Motifs ornamentaux sur les fragments céramiques du type Glina de Greci
Fig. 9 - Fragments céramiques Glina III
Fig.10 - 1 a,b: Fusaïole Tei I, découverte dans l'habitation no.4
Fig.11 - Fragments céramiques du type Tei I
Fig.12 - Fragments céramiques de l'époque Latène

www.mnir.ro

Pl. I - Greci, dép.Ilfov, 1-4; 6-9: vase et fragments céramiques Glina III; 5: fragment céramique du type Foltești - Cernavoda II ; 13: vase appartenant à la civilisation Tei; 10-12; 14: fragments céramiques du type Tei

www.mnir.ro

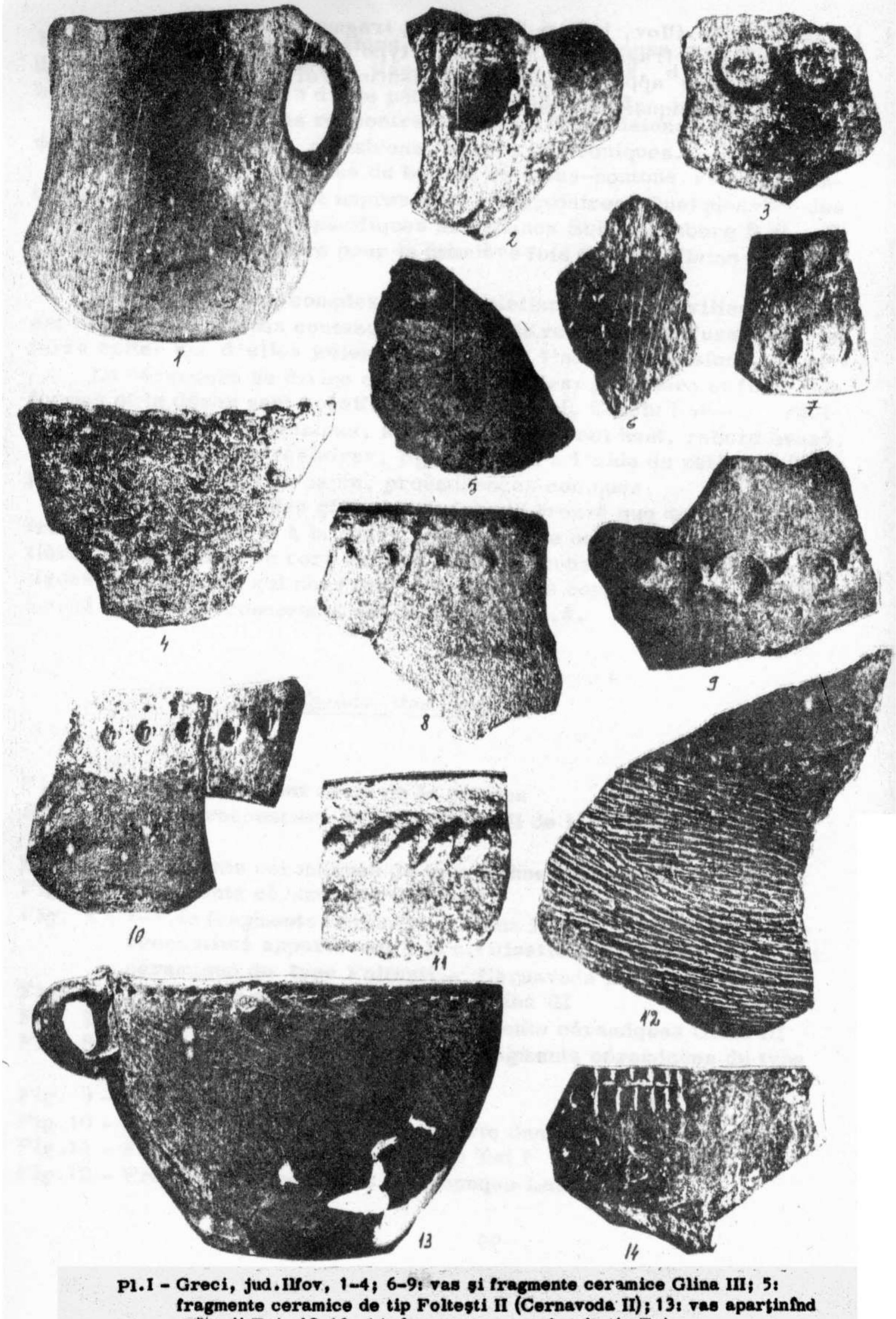

Pl.I – Greci, jud.Ilfov, 1–4; 6–9: vas şi fragmente ceramice Glina III; 5: fragmente ceramice de tip Folteşti II (Cernavoda II); 13: vas aparţinînd culturii Tei; 10–12, 14: fragmente ceramice de tip Tei

www.mnir.ro

Aşezarea Tei de la Izvoarele (com. Hotarele, jud. Ilfov) este situată la 44 km sud-est de Bucureşti, la o depărtare de aproximativ 300 m de marginea vestică a satului, pe un bot de deal - prelungire a terasei înalte drepte a Argeşului, într-o zonă unde aceasta se retrage formînd o uşoară depresiune - Valea Coşcova[1]. Locuirea din epoca bronzului a fost semnalată în literatura de specialitate în 1971, cînd Alexandru Vulpe a publicat de aici un topor de bronz, fragmentar, descoperit întîmplător[2].

În prezent, aşezarea este în mare parte distrusă prin lucrări de terasare, executate acolo în anii 1963-1967, iar în bună măsură este inclusă în terenuri cu plantaţii de vii, astfel încît o investigaţie arheologică mai amplă şi mai stăruitoare apare - practic - imposibilă. S-a decis totuşi cercetarea sa - fie şi limitată, restrînsă - ţinînd seamă cu deosebire de două împrejurări:

Publicînd toporul de la Izvoarele, pe care l-a încadrat în grupa exemplarelor cu două tăişuri, într-un tip aparte numit tipul Beguneşi, Alexandru Vulpe n-a fost în măsură să-l pună în legătură cu o anume fază din evoluţia culturii Tei, lipsind o cercetare arheologică în aşezarea pe terenul căreia a fost descoperită piesa. Cum însă - fapt demonstrat de Alexandru Vulpe - toporul prezintă o valoare şi un interes deosebit; ţinînd seama apoi - după cum se relatează - că în perimetrul aceleiaşi aşezări au mai fost găsite şi două celturi de bronz[3] - pentru a determina în detaliu caracterul şi trăsăturile specifice ale locuirii Tei de la Izvoarele şi pentru a putea lega aşezarea în chip argumentat de bronzurile descoperite, o explorare arheologică a apărut evident necesară.

Un sondaj arheologic în această staţiune s-a impus însă şi dintr-altă privinţă. Relativ bine studiată pînă acum - dar nu într-atît, încît să nu rămînă încă aspecte şi probleme de urmărit şi clarificat - cultura Tei a fost, totuşi, cercetată şi cunoscută mai ales în centrul ariei sale de răspîndire în Muntenia, lipsind aproape cu totul investigaţii în zonele periferice, pe limitele de contact cu alte populaţii şi culturi, altfel spus - acolo unde contaminările cu alte realităţi de ordin cultural-arheologic şi influenţele de acest fel receptate se vor fi putut pro-

www.mnir.ro

duce mai repede şi poate şi mai intens. Se impun de aceea cercetări şi în atare din urmă zone - şi aceasta a constituit al doilea mobil care a condus la practicarea sondajului de la Izvoarele, aşezarea de aici aflîndu-se în sectorul de sud-est al ariei de difuziune a triburilor Tei, în sfera de influenţe şi contacte cu culturile Coslogeni şi Zimnicea-Plovdiv, cu realităţile epocii bronzului de la sud de Dunăre.

Săpăturile, organizate de Muzeul de Istorie al R.S.România, s-au desfăşurat între 9 şi 22 octombrie 1974. Cele trei secţiuni (toate cu lăţimea de 1,50 m şi lungi: I, de 52,27 m; II, de 38,70 m; III, de 42,00 m) au fost deschise în poziţii determinate exclusiv de condiţiile terenului - acoperit aproape în întregime cu plantaţii de vii. S. I şi II au fost trasate într-un sector depărtat de vîrful dealului şi apropiat de latura estică a acestuia (într-o zonă ce s-a dovedit a fi la periferia aşezării din epoca bronzului); s. III a fost situată mai apropiat de vîrful dealului, aproximativ în zona mediană a platoului[4].

Stratigrafia, observată pe pereţii secţiunilor, a fost următoarea:

Peste un sol gălbui de loess, slab humifer, se află o depunere de pămînt castaniu, cu o grosime medie de 0,250 m, cu nuanţe gălbui-roşietice spre bază, brune-cenuşii către limita superioară, steril din punct de vedere arheologic. Acesta este suprapus de un strat de humus antic, degradat, poros, glomerular, avînd grosimea între 0,200 m (în secţiunile I-II, din sectorul apropiat laturii estice a dealului) şi 0,300 m (în s. III, pe platou). La baza sa au fost aflate cele mai multe dintre materialele Tei, inclusiv vasul cu pîntecele globular, surprins către capătul estic al secţiunii III spart in situ (fig.2). Fragmente ceramice disparate, cu o frecvenţă, de altfel, redusă, au fost constatate şi în depunerile superioare ale acestui strat, precum şi - mai rare încă - în stratul de deasupra, de humus recent, foarte subţire (maximum 0,060 m) în sectorul dinspre latura estică a înălţimii, mai gros (pînă la 0,130-0,140) în porţiunea platou a botului de deal. Prezenţa unor resturi ceramice antrenate de la baza humusului antic în depunerile superioare ale acestui strat, precum şi în stratul vegetal se datoreşte îndeosebi lucrărilor agricole efectuate în adîncime. Trebuie menţionate de asemenea: descoperirea în s. II, în depunerea superioară de humus antic, a unei fibule de argint de tip "cu picior întors de dedesubt", databilă în sec. IV e.n. (fig.5/1) şi aflată în neîndoielnică legătură cu resturile unei aşezări din aceeaşi vreme, situate cu circa 150 m mai departe spre nord de sectorul secţiunilor I-II; precum şi identificarea, tot în depunerile de deasupra ale humusului antic, în s. III, a cîtorva fragmente ceramice lucrate la roata rapidă, cu profile şi ornamente ce se datează în sec. VI-VII e.n. (fig.5/2-4) şi care, împreună cu alte fragmente, de acelaşi tip, constatate la suprafaţă în sectorul apropiat de vîrful dealului, probează la Izvoarele şi existenţa unei locuiri aparţinînd culturii Ipoteşti-Cîndeşti.

În secţiunile deschise nu a fost identificat in situ nici un complex propriu-zis de locuire din epoca bronzului - bordei, colibă, vatră etc.

www.mnir.ro

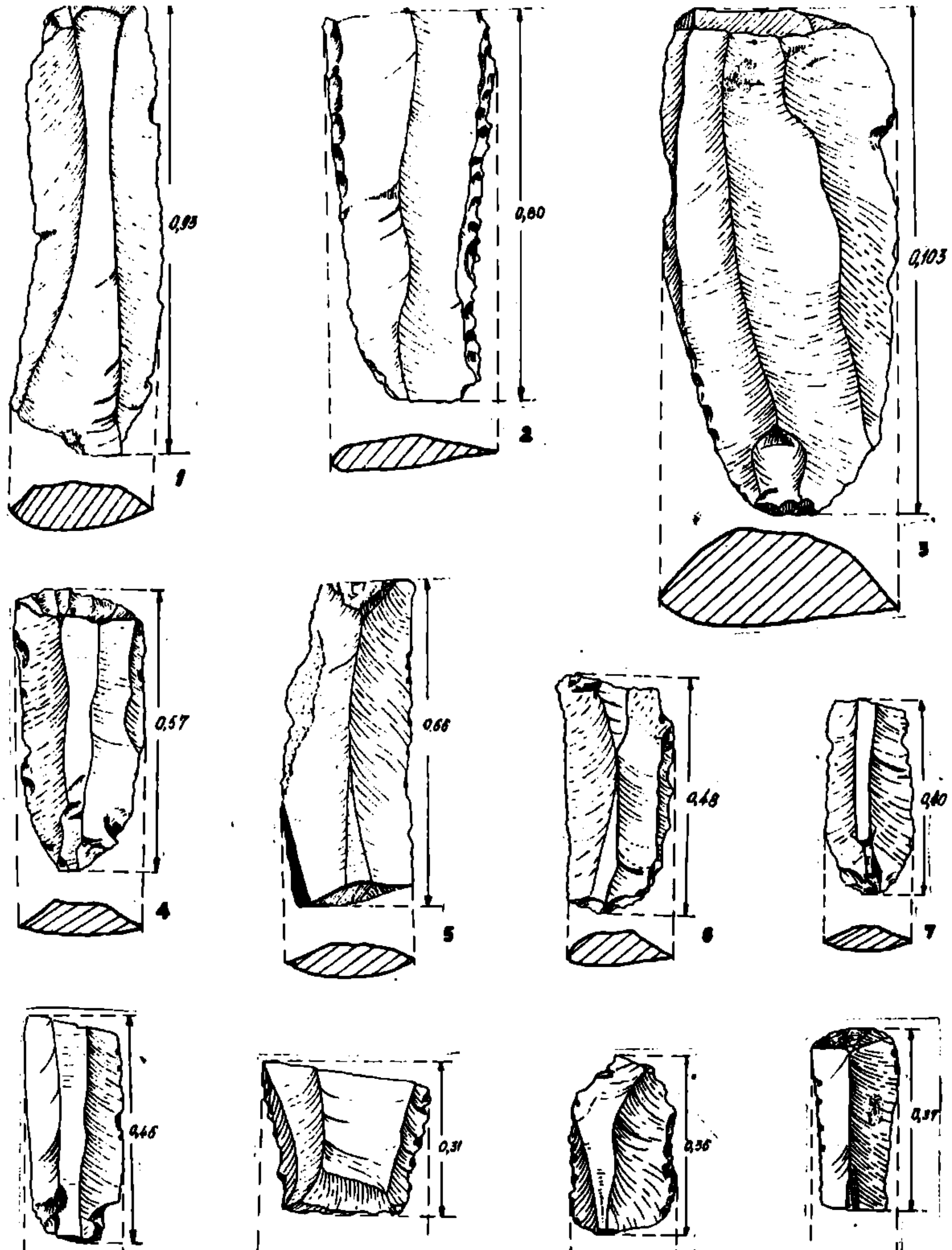

Fig. 1 - Unelte de silex. Faza Tei IV

Fragmentele de chirpic, descoperite numai în s. III, cu imprimări de nuiele subţiri sau mai groase, probează însă că în aşezare au existat locuinţe - fie de tipul borduiului cu suprastructură, fie, poate, de tipul colibei de suprafaţă, construită din schelet uşor lemnos, pomostit cu lut în amestec cu păioase. In fapt, caracterele habitatului Tei de la Izvoarele pot fi numai în parte determinate sau întrezărite, pe baza resturilor de unelte şi a materialului ceramic.

Din totalul celor 27 piese de silex descoperite - marea majoritate de culoarea nisipului, trei de culoare cafenie, una singură gri-vineţie - 13 aşchii atipice, cu mărimi şi forme variabile, unele păstrînd cortex şi 3 resturi nucleiforme atestă obţinerea pe loc, în aşezare, a uneltelor. Ca piese finite şi utilizate au fost constatate: o lamă macrolitică cu trunchiere dreaptă, retuşată pe o latură către extremitatea proximală (fig.1/3); lame întregi şi fragmentare, cu retuşe de uzură (fig.1/1, 5, 7); piese de tip fierăstrău, denticulate (fig.1/2, 9-10); gratoare, cu partea activă oblică sau convexă (fig.1/4,11) acestea putînd fi însă piese neolitice, gumelniţene, reutilizate etc.

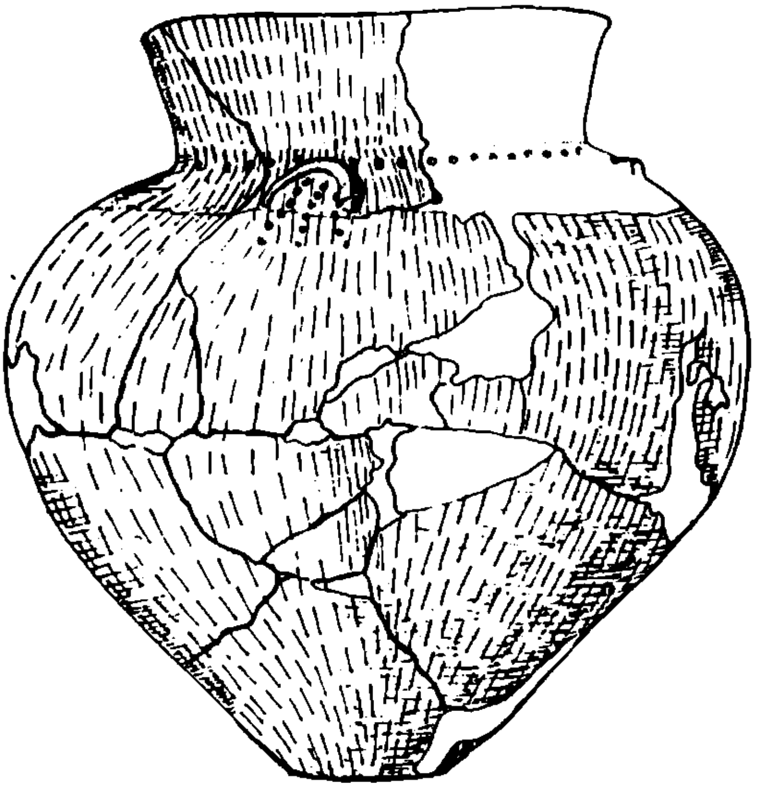

Fig.2 - Vas cu corp bombat. Faza Tei IV

Din rocă dură - marnă de culoare cenuşie cu slabe nuanţe roz - prelucrată prin şlefuire, a fost descoperit un singur fragment de unealtă - probabil o parte din muchia dreaptă a unui ciocan (topor-ciocan) cu profil ogival şi secţiune transversală rectangulară.

Din seria uneltelor de lut ars fac parte trei fragmente de fusaiole: una de tip discoidal, relativ îngroşată; a doua de tip "mosor"; a treia, cu corp tronconic, cu prag circumscriind pe suprafaţa circulară mai mare (baza) deschiderea orificiului central.

www.mnir.ro

Ceramica din aşezarea Tei de la Izvoarele se ordonează în funcţie de tehnica de lucru a pastei, în următoarele patru categorii: a) vase lucrate din lut amestecat cu pietriş foarte mărunt pisat şi o mai mare cantitate de nisip; b) recipiente lucrate din pastă conţinînd ca degresant, alături de puţin nisip şi rare particule de pietriş sfărîmat, o mai mare cantitate de cioburi pisate; c) recipiente a căror pastă constituie, în fapt, o categorie intermediară între prima şi a doua, precedente; d) vase din pastă fină, lipsită de impurităţi, doar uneori amestecată cu rare cioburi pisate extrem de mărunt. Procentual, la Izvoarele, cele mai bine reprezentate sînt fragmentele de vase din primele două categorii, cel mai puţin fragmentele de recipiente din pastă fină.

Formele care au putut fi, în întregime sau parţial reconstituite în prima categorie sînt următoarele: vase mari şi mijlocii cu corp bombat, gît evazat tronconic sau cilindric (cîteodată uşor strîns în zona de mijloc) cu margine dreaptă sau, mai des, evazată, buza fiind uneori teşită în interior sau uşor profilată în exterior, alteori avînd secţiunea triunghiulară (fig.2; pl.I/4); castroane de dimensiuni mijlocii sau relativ mari cu corp arcuit simplu, cu buza teşită uşor oblic către interior (fig.3/10); castroane cu pîntece uşor bombat, cu margine evazată oblic, relativ înaltă (fig.3/1); vase cu corp bitronconic, cu margine dreaptă sau răsfrîntă în afară (fig.3/5); recipiente cu mărimea mijlocie, cu corpul puternic arcuit, avînd pe zona diametrului maxim torţi verticale etc.

Din categoria a doua provin fragmente de: vase cu pereţi relativ groşi, cu corp tronconic (fig.3/14); recipiente cu corpul puternic profilat în exterior, cu gît cilindric relativ înalt cu buză uşor profilată în exterior, teşită oblic în interior (fig.3/3); vase cu etajul superior al corpului, tronconic (fig.3/13); recipiente cu gîtul înalt tronconic, cu prag la bază şi cu umeri foarte uşor arcuiţi (fig.3/2) etc.

În categoria a treia se remarcă, în primul rînd, prezenţa unor fragmente de vase (fructiere, străchini cu picior) cu partea inferioară a corpului trasă pronunţat oblic spre fund şi cu pereţii părţii superioare fie drepţi, fie arcuiţi şi plecaţi uşor spre interior - vase prevăzute în exterior, pe partea superioară a corpului, cu torţi orizontale supraînălţate (fig.4). In această categorie apar de asemenea fragmente de recipiente cu corp bitronconic, cu margine relativ înaltă evazată; de vase cu pîntece arcuit puternic, cu gît înalt plecat oblic şi cu margine scundă evazată (fig.3/8); fragmente de vase cu corp globular şi fund inelar (pl. I/12) şi de capace cu calotă conică sau hemisferică cu bordură (pl.I/11).

În fine, aparţinînd categoriei de vase lucrate din pastă fină, s-au descoperit la Izvoarele fragmente de recipiente cu corpul bombat şi gît tronconic, cu buza făcînd parte organică cu gîtul şi doar în exterior delimitată de o linie orizontală uşor adîncită; (fig.3/9) fragmente de căni şi ceşti cu o toartă, cu corp arcuit simplu şi gît înalt, cilindric sau evazat tronconic (fig.3/7) etc.

www.mnir.ro

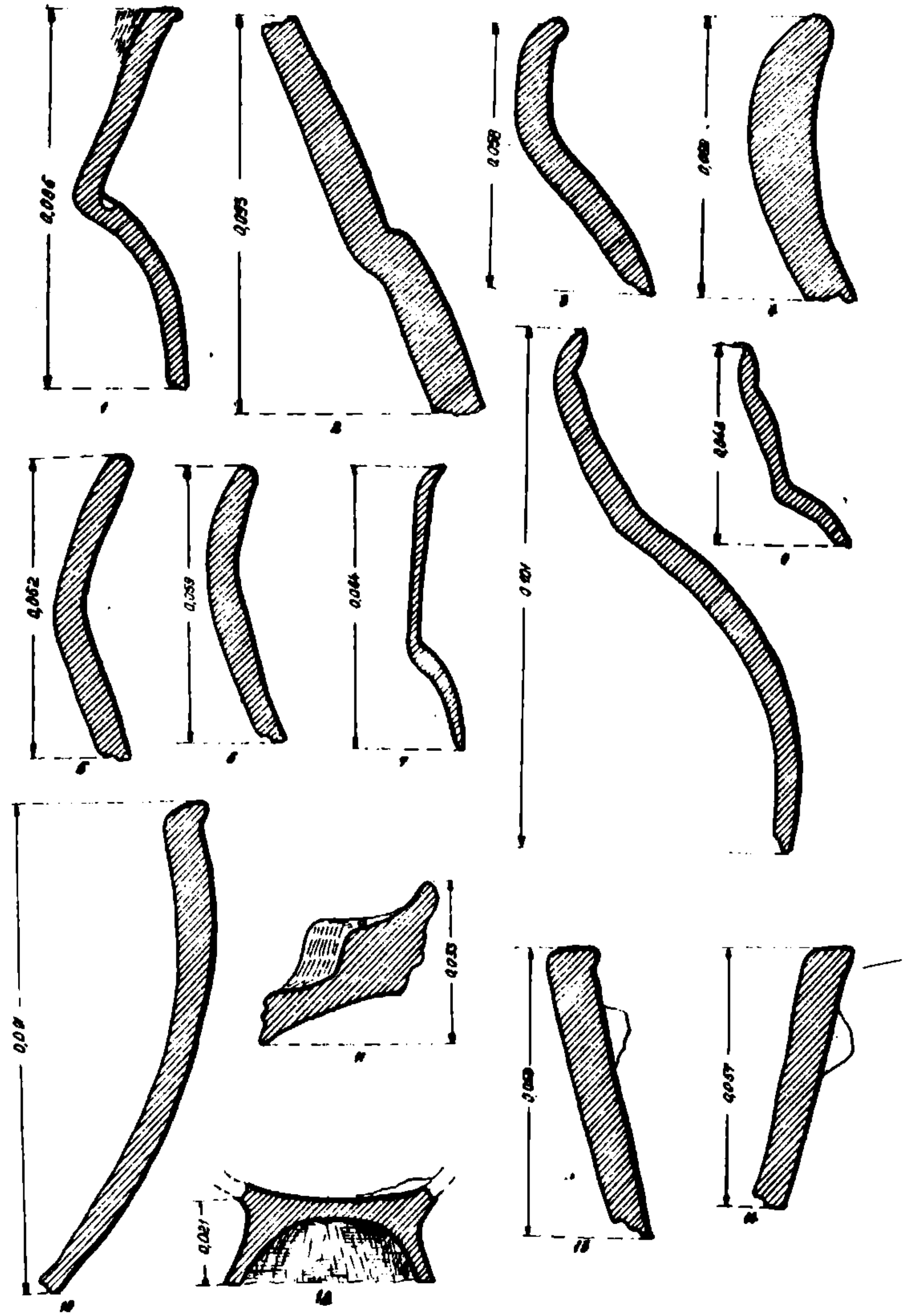

Fig.3 - Profile fragmentare de vase. Faza Tei IV

De vasele grupate în penultima şi ultima categorie se leagă fragmente de torţi cu secţiunea planconvexă, ovală şi, mai des, triunghiulară. Numai pe două fragmente de torţi apar creste transversale.

Ornamentarea ceramicii apare săracă - restrînsă ca procedee tehnice şi motive decorative. Pe suprafeţele recipientelor ornamentele se întîlnesc rar, iar atunci cînd sînt constatate, ocupă un loc redus. Dintre fragmentele de vase grupate în categoria a treia, numai pe unul singur s-a constatat decor: un şir orizontal de impresiuni superficiale asemănătoare unor paranteze, paralele, strîns grupate, executate probabil cu unghia. Pe vasele din lut amestecat cu mai mult nisip se întîlneşte - dar nu prea des - decorul de striuri obţinute cu măturica (pl. I/5, 7). Pentru ornamentarea recipientelor din această categorie, precum şi pentru ale celor din categoria a doua, s-au utilizat, relativ frecvent, brîurile aplicate alveolate (pl. I/2). Apar - în cîteva cazuri, şi numai pe fragmente de vase din pastă conţinînd cioburi pisate în procent relativ mare - brîuri aplicate simple, cu secţiune triunghiulară (p. I/1,8). Tot numai pe vasele din această categorie se găseau pastile discoidale aplicate (pl. I/6) sau ornamente din benzi aplicate, curbate sau circulare (pl.I/13), precum şi proeminenţe-apucători oval-tronconice, cu suprafaţa terminală alveolată în formă de şea (pl. I/14). În sfîrşit, pe vasele din prima şi a doua categorie apare relativ frecvent decorul de adîncituri circulare sau ovale, desfăşurat fie în şiruri simple (pl. I/4) sau duble (pl. I/11), fie în ornamente oarecum mai elaborate, obţinute - cîteodată - şi prin asociere cu motive executate în alte procedee (de exemplu, aplicaţiuni de segmente de benzi, arcuite în formă de potcoavă, fig.2).

În categoria ceramicii fine, numai pe patru fragmente (între care şi un segment de toartă) s-a constatat decorul obţinut în tehnica împunsăturilor succesive. În toate cazurile apar împunsături înguste şi superficiale, combinate şi cu linii incise, continui sau segmentate, care nu păstrează nici un indiciu de încrustaţie. Motivele decorative sînt benzi de linii paralele şi triungiuri haşurate, asociate pe trei din cele patru fragmente menţionate (pl.I/9-10).

*

Ceramica descoperită la Izvoarele prezintă trăsături pe deplin caracteristice fazei Tei IV. Aprecierea ţine seamă - în privinţa tehnicii de lucru a pastei - îndeosebi de prezenţa categoriei de vase lucrate din lut amestecat cu multe cioburi pisate, în asociere cu categoria recipientelor din lut cu procent crescut de nisip, precum şi de raritatea frapantă a fragmentelor de vase din pastă fină; de asemenea, în ce priveşte repertoriul formelor - de proporţia crescută a fragmentelor de vase cu corp bitronconic, de prezenţa vaselor cu corp globular şi fund inelar, a capacelor (rombice?) sau a torţilor cu secţiunea triunghiulară, prevăzute uneori cu creste sau cu butoni; tot astfel, trebuie ţinut seamă de repunerea "în modă" a unor ornamente executate prin incizie, şi de u-

www.mnir.ro

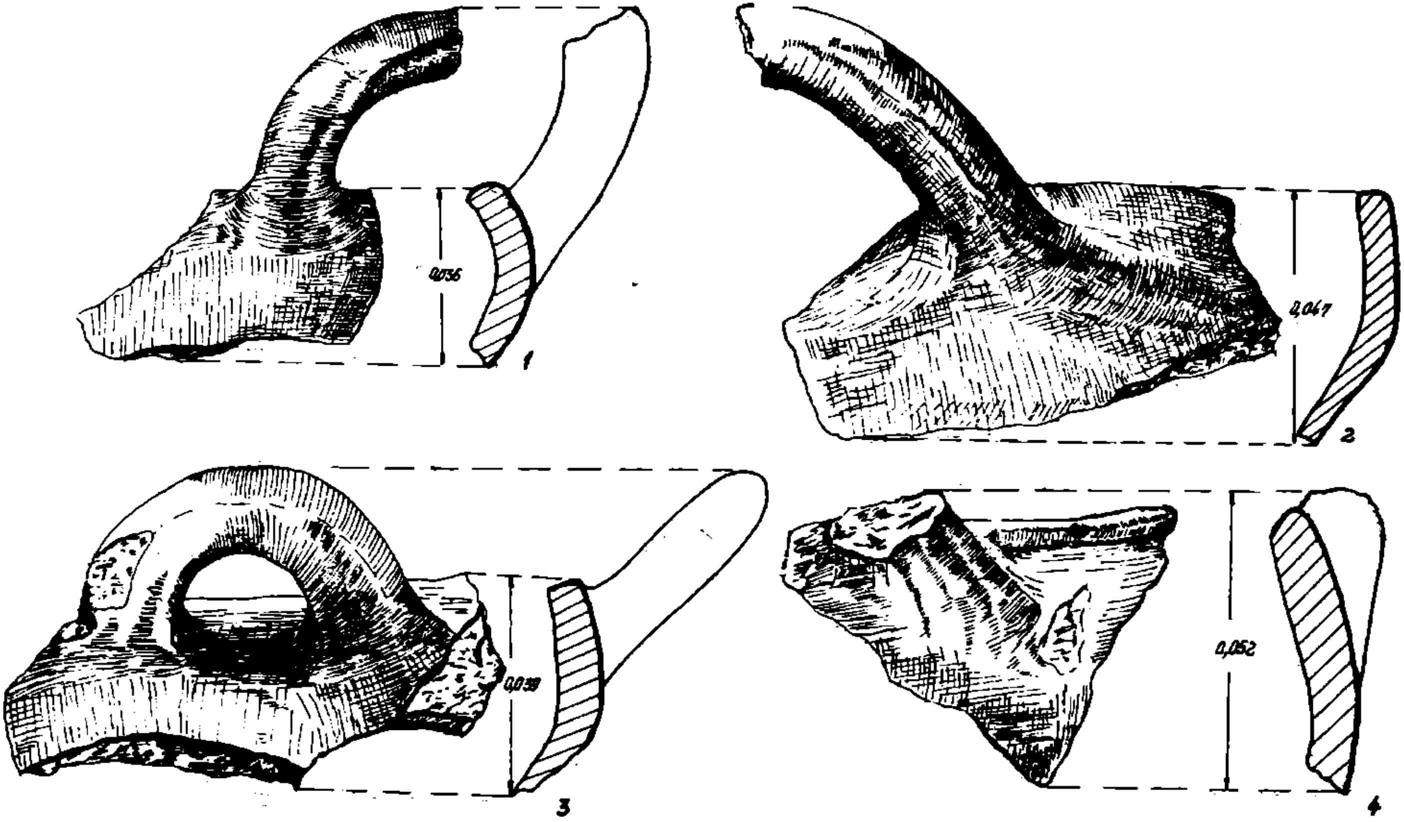

Fig.4 - Fragmente de vase descoperite în aşezarea Tei IV de la Izvoarele

www.mnir.ro

tilizarea unor împunsături succesive subţiri (înguste) sau superficiale, dispuse în flanc, iar nu în şir cu întrepătrunderi - în cadrul procedeelor tehnice de ornamentare a ceramicii; în fine, de procentul simţitor redus pe care îl ocupă în ansamblul resturilor de olărie, recipientele ornamentate.

Este adevărat că alte elemente, definitorii - şi ele - pentru faza Tei IV lipsesc din descoperirea de la Izvoarele. În sensul acesta, avem în vedere, îndeosebi, prezenţa unor fragmente de vase din pastă fină sau "bună", decorate cu caneluri. S-ar putea motiva neînregistrarea unei atare ceramici prin caracterul cu totul restrîns al săpăturii, prin împrejurarea că oricum două din secţiunile deschise au afectat o zonă aflată sigur la periferia aşezării din epoca bronzului.

De altă parte, compararea ceramicii Tei IV de la Izvoarele cu materiale aparţinînd aceleiaşi faze, descoperite în alte staţiuni, îngăduie asocieri şi diferenţieri, de natură să contribuie la o fixare mai certă în timp şi în cadrul evoluţiei culturii Tei, a locuirii prezentate în aceste pagini. Apare astfel evident faptul că ceramica de la Izvoarele se deosebeşte de cea de tip Tei IV de la Giuleşti-Sîrbi (acolo fiind mai frecvente formele cu profil tronconic şi bitronconic, vasele cu corp globular şi fund inelar, cu torţi supraînălţate; torţile cu creste şi butoni, ornamentele meandrice)[5], în acelaşi timp, existînd multe apropieri (în privinţa categoriilor ceramice, a proporţiilor în care sînt ele reprezentate, în privinţa frecvenţei unor forme etc.) faţă de descoperirile efectuate în nivelul 3 al sălaşului de la Novaci[6]. Pe atare temeiuri se poate considera că aspectul Tei IV de la Izvoarele este corespunzător - cronologic şi tipologic - orizontului reprezentat de nivelul Novaci 3, amîndouă acestea (Izvoarele şi Novaci) fiind anterioare faciesului Tei IV surprins la Giuleşti-Sîrbi.

Încadrarea cronologică absolută obţinută de Alexandru Vulpe pentru topoarele de tip Begunci, şi descoperirea la Izvoarele a unui exemplar de acest tip în relaţie cu o locuire Tei IV îngăduie şi un plus de argumentare pentru fixarea în timp a penultimei faze de evoluţie a culturii Tei.

În această din urmă privinţă, o soluţie a putut fi adoptată ţinîndu-se seamă de raporturile fixate - prin prezenţa în cenuşarul cercetat la Gîrbovăţ-Zahareasca - a unui fragment ceramic Tei IV în mediu caracteristic etapei Noua I[7]. Această etapă fiind datată de Adrian Florescu "între a doua jumătate sau, eventual, sfîrşitul sec. al XIV-lea şi începuturile sau poate chiar prima jumătate a sec. al XIII-lea"[8], s-a putut admite, implicit, un atare cadru cronologic şi pentru faza a IV-a a culturii Tei. O asemenea datare este acum susţinută şi prin legătura stabilită între aşezarea Tei IV de la Izvoarele şi toporul fragmentar de tip Begunci, întrucît acest tip de armă de bronz se datează în sec. al XIII-lea î.e.n. (nefiind de asemenea exclusă apariţia sa încă în veacul anterior)[9].

www.mnir.ro

În sfîrşit, materialele descoperite la Izvoarele introduc elemente noi şi în problema relaţiilor dintre cultura Tei şi alte culturi, vecine sau sincrone cu ea, în etapa iniţială a perioadei tîrzii a epocii bronzului din România.

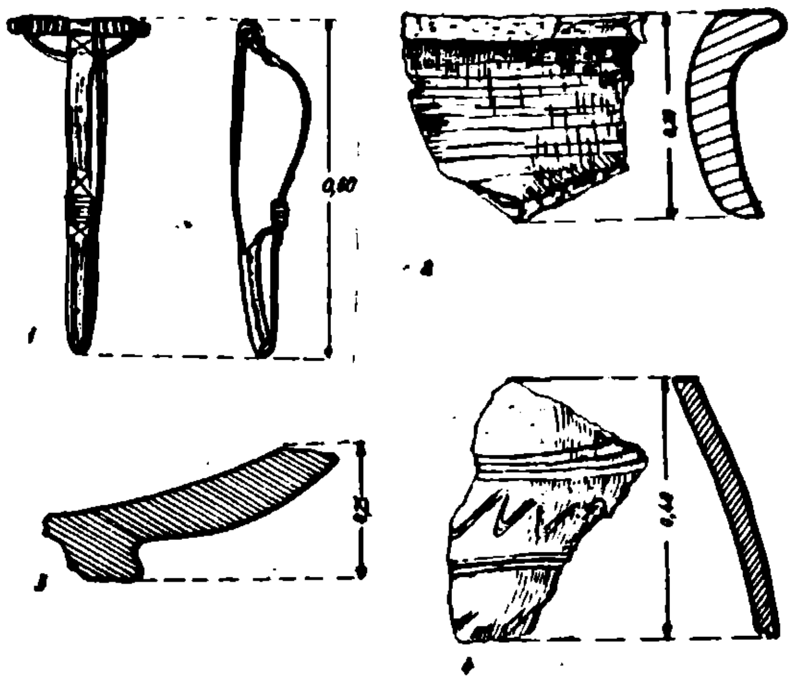

Fig.5 - 1, fibulă de argint, sec.IV e.n. 2-4, fragmente ceramice lucrate la roată, sec.VI-VII e.n.

În sensul acesta, semnalăm,mai întîi, la Izvoarele, ca şi în alte aşezări Tei IV, prezenţa categoriei ceramice cu multe cioburi pisate în pastă şi, în cadrul ei, forme cum sînt vasele de tip "sac" şi ornamente, ca brîul simplu (nealveolat) aplicat, de secţiune triunghiulară. Atare elemente sînt, în cultura Tei, bine reprezentate pe ceramica fazei a V-a, dar, după cum se constată, ele îşi fac apariţia - pentru prima dată în evoluţia şi conţinutul culturii menţionate - încă în faza a IV-a. Este,neîndoielnic, rezultatul contactelor pe care cultura Tei le realizează în sectorul estic şi sud-estic al ariei sale de difuziune, cu purtătorii culturii Coslogeni, în a căror ceramică, vasele de tip "sac" din pastă grosolană, cu cioburi pisate, prevăzute cu brîu simplu, de secţiune triunghiulară apar ca o trăsătură specifică[10]. Problema de a şti: cînd s-au putut stabili contacte statornice, durabile între triburile Tei şi Coslogeni; şi cînd s-au putut produce şi contaminări între aceste două culturi materiale - trebuie încă să fie urmărită. Cercetătorii culturii Cos-

www.mnir.ro

logeni sînt de părere că aceasta ocupa deja zonele estice și sud-estice ale Munteniei, într-o vreme corespunzătoare fazei Tei II[11]. Faptul pare pe deplin posibil - dar urmează să se explice de ce pînă acum nu s-au putut surprinde influențe ale noilor veniți asupra triburilor Tei încă înainte de faza e IV-a a acestei culturi.

În al doilea rînd, trebuie semnalată în ceramica Tei de la Izvoarele prezența repetată a unor fragmente de recipiente prevăzute cu torți orizontale sau orizontal-oblice. Acestea nu constituie o trăsătură specifică culturii Tei (au apărut, pînă în prezent, numai într-unele din așezările cercetate și, în atare cazuri, doar într-unul - două exemplare). Trebuie însă semnalat și acum că ele își fac apariția în faza Tei II, că în faza a III-a par a deveni mai frecvente și că se întîlnesc apoi în unele din așezările Tei IV și V. De altă parte, dacă se are în vedere că la Izvoarele, în condițiile unei cercetări arheologice restrînse, au apărut fragmente din - sigur - opt recipiente cu torți orizontale sau orizontal-oblice, se pare că e îngăduită supoziția că astfel de vase ar putea fi mai frecvente în sectoarele de sud și sud-est ale ariei de răspîndire a culturii Tei. Originea acestui tip de torți este căutată cu deosebire în Macedonia[12]. Dar prezența lor este semnalată deopotrivă și în complexe culturale ale epocii bronzului de pe teritoriul R.P.Bulgaria[13] - și este foarte probabil că din acest mediu vor fi pătruns torțile orizontale în cultura Tei. O atare concluzie - dacă este acceptată - prezintă importanță, pentru că, astfel, se adaugă elemente noi mărturiilor care probează, în interiorul ariei Tei, în conținutul acestei culturi, legături cu populațiile epocii bronzului de pe teritoriul R.P. Bulgaria. Este însă adevărat că, în stadiul actual al cunoașterii, nu se poate ști precis de care anume complex cultural de la sud de Dunăre se leagă aceste recipiente cu torți orizontale (este vorba, cum s-a menționat, de castroane sau străchini cu picior tronconic, gol în interior). Alexandru Vulpe leagă aria de răspîndire a topoarelor de tip Begunci, de o cultură materială ce ar apărea jalonată de descoperiri ca cele de la Razkopanica, Plovdiv și Zimnicea[14]. După cum a arătat însă Alexandrina Alexandrescu, materialele de la Razkopanica, în cea mai mare parte a lor, nu se atașează grupului Zimnicea-Plovdiv[15]. Adăugăm că în tellul de lîngă Manole este vorba și de mai multe orizonturi cronologice în cadrul stratului de cultură din epoca bronzului. De altă parte, este interesant de observat că recipientele cu torți orizontale nu au apărut nici în depozitul de vase de la Plovdiv, nici în necropola de la Zimnicea și nici în alte complexe conținînd ceramică atribuită grupului Zimnicea-Plovdiv. Astfel, rămîne de clarificat în viitor dacă această absență se datorește caracterului special al descoperirilor din cele două stațiuni eponime aduse în discuție (depozit de vase, necropolă) - repertoriul de forme al acestui grup rămînînd să fie completat cu descoperiri din așezări; sau dacă nu cumva, castroanele ori străchinile cu picior, cu torți orizontale sînt proprii altui grup cultural, încă neidentificat. Pentru moment înclinăm către alternativa din urmă, ținînd seamă că printre ma-

www.mnir.ro

terialele de suprafaţă descoperite la Kovaci - relativ numeroase - nu figurează forme care să arate a aparţine grupului Zimnicea-Plovdiv. Neîndoielnic, clarificarea acestei probleme va avea răsfrîngeri şi asupra studiului culturii Tei, iar în chip particular şi asupra descoperirilor de la Izvoarele.

VALERIU LEAHU

NOTE

1 La Izvoarele, pe versantul nordic al văii Coşcova, se află şi o staţiune neo-eneolitică, cercetată în 1961. Cf. EUGEN COMŞA - Sondajele de la Izvoarele, în: Materiale şi cercetări arheologice, vol. IX, Bucureşti, 1970, p.87 şi urm.

2 ALEXANDRU VULPE - Toporul de bronz cu două tăişuri de la Izvoarele (jud.Ilfov) în: Studii şi cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), tom 22, nr.3, 1971, p.485-489.

3 Amîndouă piesele au fost depuse (de elevii care le-au descoperit) la Şcoala generală nr.2 din satul Izvoarele, fiind desenate în primăvara anului 1974 de Gh.Trohani. În vara aceluiaşi an un celt a dispărut (ajungînd - se pare - în colecţiile Institutului pedagogic din Bacău); exemplarul rămas la şcoală a fost preluat de Muzeul Arheologic din Olteniţa şi introdus, în cele din urmă, în patrimoniul său. În prezent amîndouă celturile, împreună cu alte piese de bronz inedite, descoperite în zona estică şi sud-estică a Munteniei, sînt studiate şi vor fi publicate de Done Şerbănescu şi Gh.Trohani.

4 Aduc şi pe această cale mulţumiri tovarăşului profesor Ion Dumitraşcu director al Şcolii generale nr.2 din Izvoarele, pentru solicitudinea manifestată şi pentru concursul dat în efectuarea cercetării arheologice.

5 Cf. Cercetări arheologice în Bucureşti, f.a. p.223 şi urm.

6 ALEXANDRU VULPE şi VALENTINA VESELOVSKI-BUŞILĂ - Date noi privind periodizarea culturii Tei şi cunoaşterea culturii Basarabi (Săpăturile de la Novaci, 1961), în: S.C.I.V., tom 18, nr.1, 1967, p.87-101.

7 Descoperire şi informaţie Adrian Florescu, conducătorul cercetărilor arheologice de la Gîrbovăţ. Faptul a mai fost menţionat de noi, cf. VALERIU LEAHU - Cultura Tei, f.a. p.166.

8 ADRIAN FLORESCU - Contribuţii la cunoaşterea culturii Noua, în: Arheologia Moldovei, II-III, 1964, p.189; vezi de asemenea, idem, Sur les problèmes du bronze tardif carpato-danubien et nord-ouest pontique (Ire - partie), în: Dacia, N.S., tome XI, 1967, p.89 şi urm.

9 ALEXANDRU VULPE - op.cit., p.489.

10 SEBASTIAN MORINTZ şi NIŢĂ ANGHELESCU - O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni, în: S.C.I.V.,

www.mnir.ro

tom 21, nr.3, 1970, p. 405 şi fig. 3-4, 11-13, 15-16, 19 etc.

11 Ibidem, p.410.

12 De altfel, înrîuriri la nordul Dunării de Jos ale culturilor epocii bronzului din Macedonia se constată pe un plan mai larg, cf.D.BERCIU - Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre, Bucureşti, 1966, p. 174.

13 Cf. Izvestiia, Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare, XXIV, Sofia, 1961, p.297, cu fig. Alte exemplare, unele foarte apropiate de fragmentele cu torţi orizontale din cultura Tei, au fost descoperite în 1974, la Kovaci, districtul Stara Zagora, la suprafaţă, pe un teren care păstrează resturile unei aşezări din perioada tîrzie a epocii bronzului. Informaţie Nencio Dimitrov (Muzeul din Stara Zagora) care mi-a permis să văd materialele.

14 ALEXANDRU VULPE, op.cit., p.488.

15 AL.D. ALEXANDRESCU - La nécropole du bronze récent de Zimnicea (dép.) de Teleorman), în: Dacia, N.S., tome XVII, 1973, p.80.

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE DE IZVOAREELE

- Résumé -

L'établissement Tei de Izvoarele (la commune Hotarele, dép.Ilfov) est situé à 44 km sud-est de Bucarest, sur un promontoire-prolongement de la haute terrasse de l'Argeş. En présent, l'établissement est en grande partie détruit, tandis que la partie restée est plantée de vigne; de sorte qu'une recherche archéologique plus ample est pratiquement impossible. Pourtant on l'a explorée tenant compte de deux situations:

1. Sur le terrain de cet établissement on a trouvé une hache fragmentaire en bronze, à deux tranchants, du type Begunci. Pour une multitude de significations qui peuvent résulter, il est nécessaire de préciser à la quelle des cinq phases de l'évolution de la civilisation de Tei se lie la hache du type Begunci, qui a l'aire de diffusion spécialement en Bulgarie, et qui d'après Alexandru Vulpe date du XIIIe siècle, son apparition n'étant pas exclue ni pour le siècle antérieur.

2. Jusqu'à présent, nous manquons de recherches archéologiques dans le secteur du sud-est de l'aire de diffusion de la civilisation de Tei, c'est à dire dans une zone de contactes et contaminations avec les civilisations de Coslogeni et Zimnicea-Plovdiv.

Dans les section ouvertes - au mois d'octobre 1974 - on n'a trouvé aucun complèxe d'habitation (hutte, hutte enterrée, foyer etc.). Les traits caractéristiques de l'établissement Tei de Izvoarele ont été défini surtout à base du matériel céramique. Dans le cadre de celui-ci on

www.mnir.ro

a remarqué des fragments des chaudrons hémisphérique et des vases au corps bombé, col cylindrique et tétine évasé, de pâte sabloueuse; vases au corps tronconique et bitronconique d'une pâte contenant des tessons céramiques pilés; dans le cadre d'une catégorie céramique intermédiaire entre les premiers - fragments d'écuelles ou chaudrons à pied, avec des anses horizontales (fig.4) et des vases au corps bombé et fond annulaire (pl.IV/12); enfin de pâte fine, cruches et tasses à anse surélevé. Quelques anses fragmentaires étaient prévues avec des crêtes ou boutons. La céramique est décorée avec des bandes appliquées, simples ou alvéolées, des sinus de profondeur, des traces provoqué par le petit balai, rombes, triangles et bandes de lignes obtenues par la technique des piqûre succesives.

La céramique est caractéristique pour la phase Tei IV. Sur la base de quelques traits caractéristiques-reflétés sur la céramique - l'habitat Tei IV de Izvoarele est antérieur à celui de Giuleşti-Sîrbi (toujours Tei IV) mais corespond du point de vue chronologique et typologique à l'habitat appartenant à la même phase de la civilisation de Tei conatatée dans le 3e niveau de Novaci.

Dans la céramique d'Izvoarele on constate la contamination de la civilisation de Coslogeni (les vases de types "sac" d'une pâte avec beaucoup de fragments céramiques, les bandes simples,à section triangulaire, les bandes appliquées en forme de fer à cheval). Le vase au corps bombé et fond annulaire peut-être dérivé de la civilisation Zimnicea-Plavdiv. Les relations des tribus de la civilisation de Tei avec les populations de l'époque du bronze du territoire de la R.P. de Bulgarie sont reflétées aussi par la présence à Izvoarele de la hache du type, Begunci, en même temps que les chaudrons et écuelles à pied avec anses horizontales.

Légende des figures

Fig.1 Outils en silex découverts à Izvoarele
Fig.2 Vase au corps bombé de la phase Tei IV
Fig.3 Coupes de vases Tei IV
Fig.4 Fragments de vases à anses horizontales
Fig.5 Fibule en argent du IVe siècle de n.è. (1); céramique des VIe-VIIe siècle découverte à Izvoarele

Pl.I - Céramique Tei IV découverte à Izvoarele

www.mnir.ro

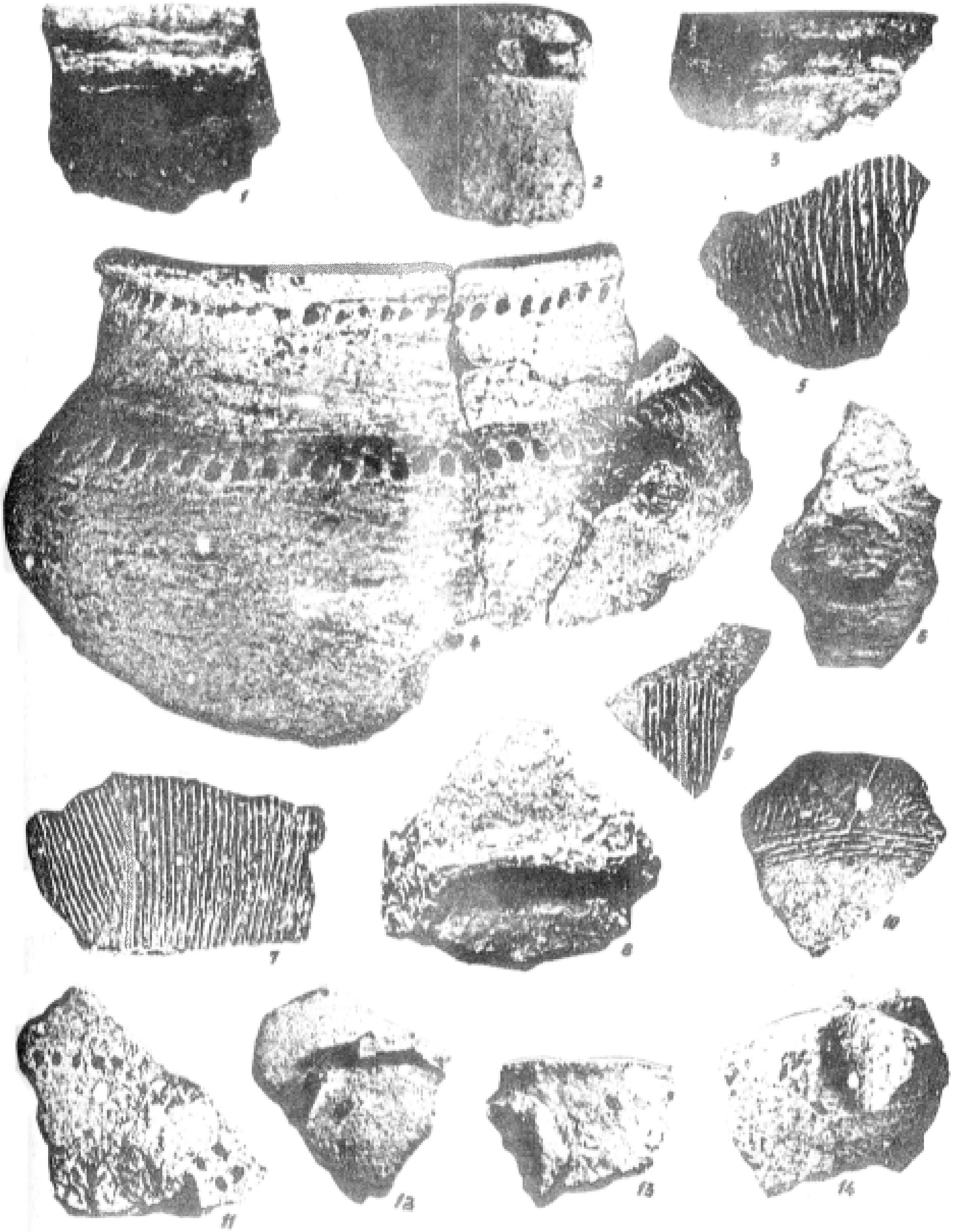

Pl.I - Ceramică Tei IV de la Izvoarele, jud.Ilfov

RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DE LA CORNEŞTI, COM. ADĂMUŞ, JUD.MUREŞ, DIN ANUL 1972

În luna octombrie 1972, Muzeul de Istorie al R.S.România a efectuat un sondaj într-o aşezare de tip Wietenberg în satul Corneşti, com. Adămuş din judeţul Mureş. Punctul fusese semnalat Muzeului de către cercetătorul Vlad Zirra, de la Institutul de arheologie din Bucureşti.

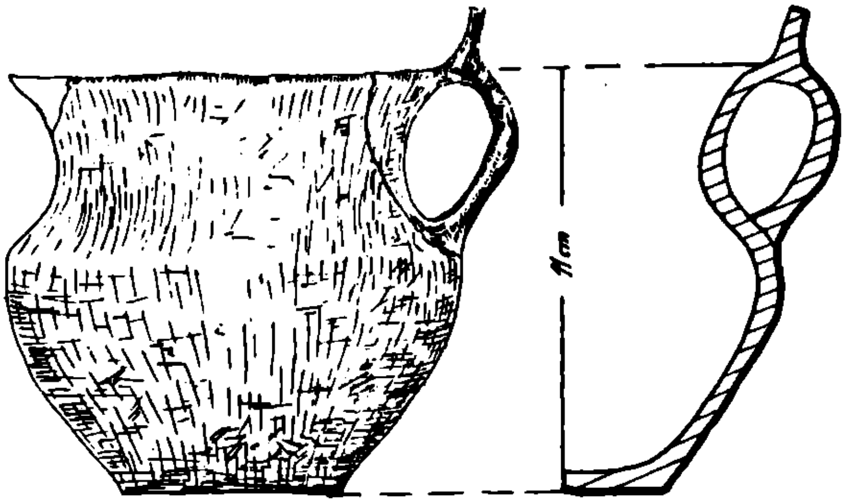

Fig.1 - Cană cu toartă. Cultura Wietenberg

In urma unei cercetări de suprafaţă am identificat două puncte care prezentau vestigii ale culturii Wietenberg. Am ales în vederea săpăturii o porţiune de teren în capătul de est al satului Corneşti, între Adămuş şi Corneşti, în locul numit Podeiul Mic, un bot de deal care se prelungeşte dinspre colinele aflate în sudul satelor către Tîrnava Mică, care curge pe latura de est a dealului. Probabil că în antichitate rîul înconjura dealul din trei părţi. Marginile de est, vest şi nord ale Podeiului sînt abrupte. In partea de sud Podeiul este tăiat de şoseaua Blaj-Tîrnăveni. Este posibil să fi existat unele urme şi dincolo de şosea, dar terenul fiind plantat cu vie, nu s-a putut observa nimic. Tot în partea

www.mnir.ro

de sud a şoselei a existat un cimitir scitic distrus în întregime prin nivelarea locului în vederea amenajării unui teren de fotbal.

Din cauza faptului că porumbul s-a cules doar pe mici porţiuni, secţiunile deschise s-au aflat la o oarecare depărtare unele de altele.

Prima s-a deschis la circa 200 m de la şosea, în latura de est a drumului de hotar ce traversează Podeiul de la nord spre sud. Lungimea şi orientarea ei au fost determinate de strîngerea porumbului pe porţiunea respectivă. Astfel prima secţiune avea o lungime de 13 m şi a fost orientată N-NE 60°. Din observaţiile noastre am constatat că terenul a fost foarte mult răscolit ca urmare a unor arături adînci efectuate în vederea încercării de plantare a viţei de vie (locul fiind un vechi islaz al satului), precum şi ca urmare a arăturilor executate an de an. Primele materiale au apărut încă de la adîncimea de 0,10 - 0,20 m: fragmente ceramice caracteristice culturii Wietenberg, incizate, torţi late, fragmente de coarne şi oase de animale, scoici, jumătate de fusaiolă de lut şi un fragment dintr-o greutate de piatră, fragmente ceramice arse pînă la zgurificare.

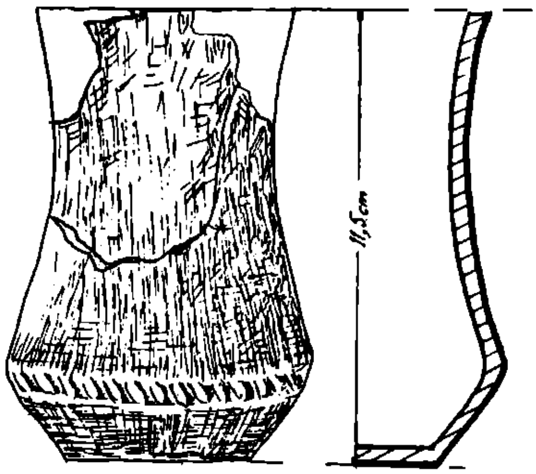

Fig.2 - Vas descoperit la Corneşti-Adămuş

La adîncimea de 0,70 m de la suprafaţa solului s-au conturat clar limitele unei locuinţe. O porţiune de aproximativ 1 m^2 în partea de vest a şanţului, la aproximativ 10,60 - 11 m, prezenta o puternică arsură la roşu.

Bucăţi de chirpic ars şi cioburi scoase la iveală au arătat că era vorba de o vatră. Pe vatră s-a găsit un vas întreg, cu gura în jos. Este o cană cu toartă trasă de buză şi cu o proeminenţă înălţată deasupra buzei în forma a două cornițe (fig.1).

Altă vatră a apărut la 7 m de la capătul de vest al secţiunii, la limita de vest a bordeiului. Podeaua locuinţei se afla la adîncimea de 0,80 m şi era destul de clar marcată de urme de lut bătătorit.

Locuinţa se prelungea şi dincolo de marginea de sud a şanţului. Pe peretele de nord al şanţului, între 8,50 - 11,50, s-a conturat o groapă care se adîncea pînă la 2 m. Din groapă a rezultat o cantitate destul de mare de oase, cioburi, coarne de căprior. Pentru a urmări limitele de nord şi de est ale bordeiului am deschis încă o secţiune (a III-a) în partea de nord a şanţului I şi o casetă în prelungirea acestuia. Secţiunea a III-a avea o lungime de 20 m; în ea s-au surprins doar limitele locuinţei.

In prelungirea şanţului I au apărut limitele de est ale locuinţei, la aproximativ 3-4 m de la marginea de vest a casetei. Astfel s-a conturat

www.mnir.ro

o locuință de formă rectangulară, de dimensiuni relativ mari, lungimea de aproximativ 3 m, lățimea neputînd fi exact precizată din cauză că locuința se prelungea în porțiunea nesăpată de pe latura de sud a șanțului I și a casetei. În prelungirea șanțului I a mai apărut o groapă de mici dimensiuni conținînd cioburi, cărbune, pămînt bătătorit, groapă ce pare a fi ținut tot de locuință. În locuințe au fost descoperite două vetre, pe una din ele aflîndu-se cana amintită.

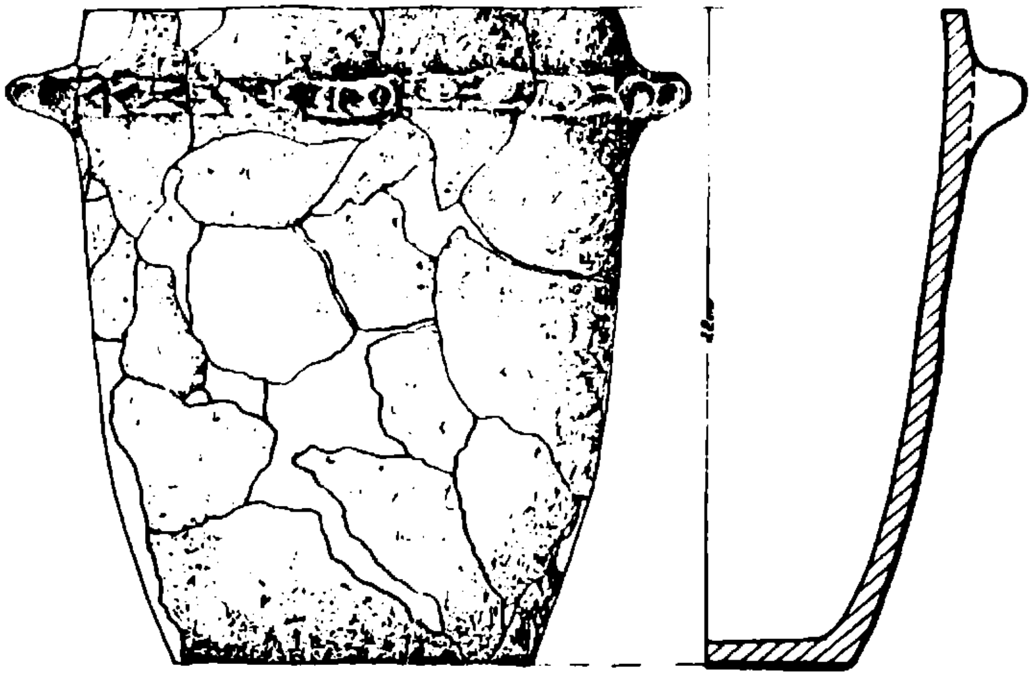

Fig.3 - Vas tronconic decorat
cu brîu alveolat

Secțiunea a II-a a fost deschisă pe latura de vest a drumului de hotar. Lungimea sa a fost de 20 m și lățimea de 5 m. La adîncimea de 15 cm și pînă la 30 cm între 15,50 m și 19,50 m de la capătul dinspre drum al șanțului a apărut un strat gros de pămînt ars la roșu conținînd cioburi. Stratul de pămînt ars era răvășit de fierul plugului, neputîndu-se face, astfel, observații clare. În restul șanțului nu s-a mai putut observa nimic altceva decît cioburi împrăștiate și oase de animale, precum și un văscior aproape întreg, bitronconic, care după formă este străin mediului Wietenberg, apropiindu-se ca formă și tehnică de realizare a pastei de mediul BodrogKeresztur (fig.2).

Stratigrafia. Așa cum a rezultat din observațiile noastre nu există decît un strat de locuire preistorică de culoare brună ce începe la adîncimea de 0,30 m și ține pînă la 0,60-070 m.

www.mnir.ro

S-a săpat pînă la adîncimea de 1 m unde începe un strat foarte gros de argilă.

Locuințe și gropi. S-a descoperit o singură locuință de dimensiuni destul de mari și puțin adîncită în pămînt. S-au descoperit două gropi ce porneau de la nivelul podelei locuinței destul de clar marcat de urme de pămînt bătătorit. Doar una dintre ele era de dimensiuni mari adîncindu-se pînă la 2 m și avînd un diametru de 2,50 m.

Unelte. Nu s-a descoperit nici o unealtă, cu excepția unei jumătăți de fusaiolă și a greutății de piatră amintite. Oasele descoperite nu prezentau urme de prelucrare.

Ceramica. Materialul cel mai abundent îl constituie ceramica, încadrîndu-se în cele două mari categorii cunoscute:

1. Ceramica din pastă grosolană, cu pietricele sau cioburi pisate, prezentînd un aspect zgrunțuros sau poros, arsă cenușiu sau roșu.

2. Ceramica din pastă fină, bine frămîntată și arsă.

Din prima categorie, forma cea mai frecventă este cea de vas sac cu brîu alveolat sau crestat, cu alveole mari sau mărunte, uneori cu cîte patru proeminențe-apucători (fig.3). Apar fragmente de vase cu buza lată, mult răsfrîntă în afară, teșită drept.

Formele celei de a doua categorii sînt: vase de dimensiuni mari cu corpul globular sau piriform, cu gîtul cilindric și două torți late rotunde, sub buză sau pe gît (fig.6/1,2,3; 9/4); căni cu gura largă și corpul scund cu toartă supraînălțată trasă din buză, rotundă sau în bandă lată (fig.6/4,5,6); străchini, castroane cu forme specifice culturii Wietenberg, străchini cu gura lobată (fig.8/3,4). Vasele din pastă fină sînt bine arse, la negru sau la roșu-cărămiziu, în multe cazuri prezentînd un luciu metalic în exterior.

Decorul ne permite o încadrare mai precisă a ceramicii. El se compune din linii incizate, șiruri de impresiuni circulare sau triunghiulare realizate cu vîrful unui bețigaș (fig.6/6; 7/1). Decorul cel mai caracteristic este cel realizat din benzi umplute cu șiruri de impresiuni mărunte realizat cu rotița (fig.7/3,4,5,6; 9/1,2). Pe multe fragmente se remarcă urme de incrustație cu o materie albă. Buza vaselor decorate în acest mod (în general căni) este decorată cu șiruri de impresiuni mărunte (fig.6/5; 8/1). Frecvent apare canelura verticală sau oblică (fig. 9/4,6). Motivele ornamentale realizate în această tehnică sînt meandrele cu colțuri drepte și spirale duble.

Printre fragmentele ceramice de la Cornești au apărut și cioburi aparținînd culturii Noua provenind de la vase cu brîu în relief continuu (fig.5/8).

Nu s-a putut preciza raportul exact între materialele de tip Noua și cele Wietenberg, primele apărînd la adîncimi mici - 0,10 m însă amestecate cu cele Wietenberg.

Încadrare cronologică. În ansamblu locuirea de la Cornești se poate data în faza a III-a a culturii Wietenberg. Pentru această încadra-

www.mnir.ro

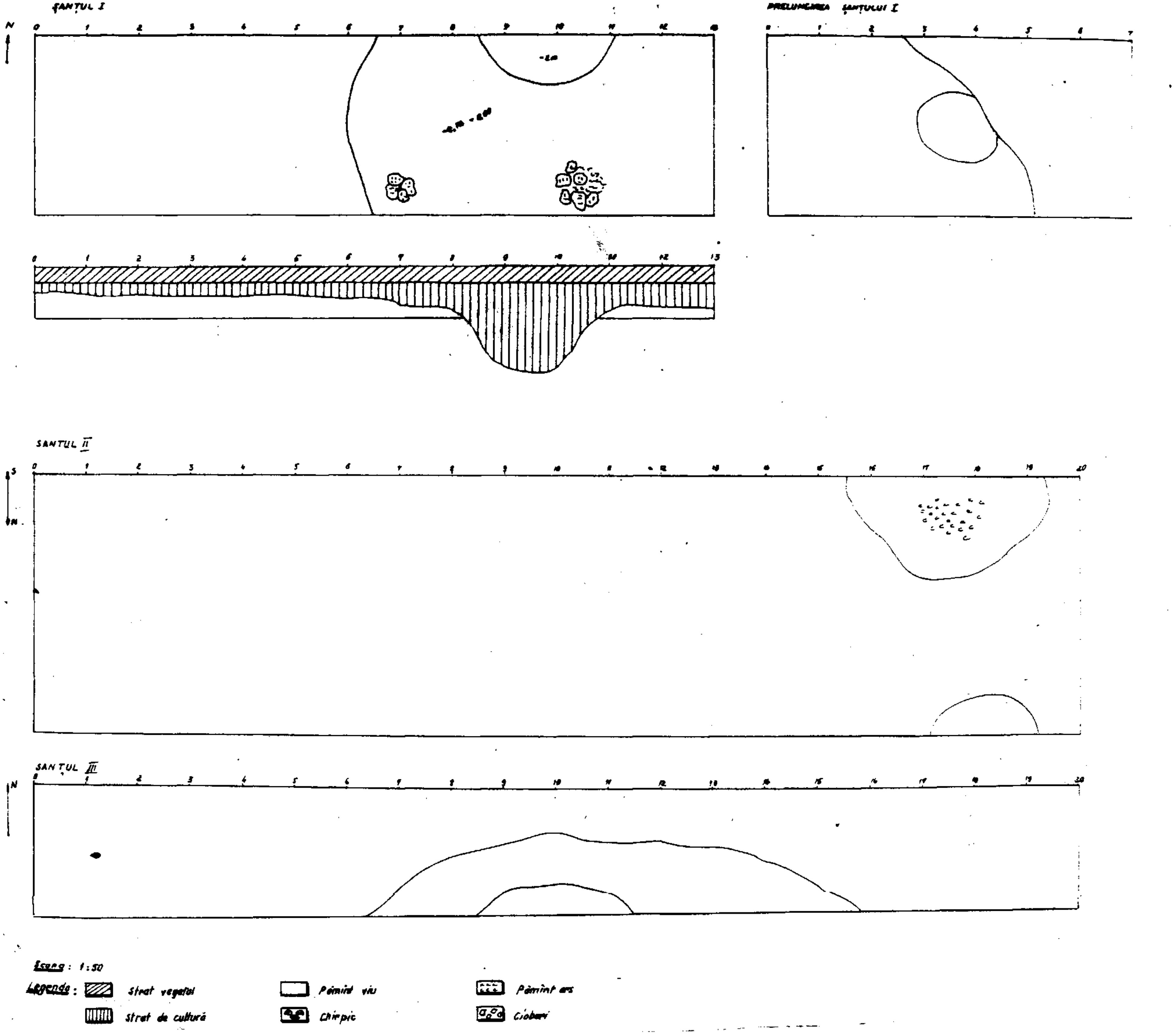

Fig.4 – Planul săpăturilor de la Cornești "Podeiul Mic"

www.mnir.ro

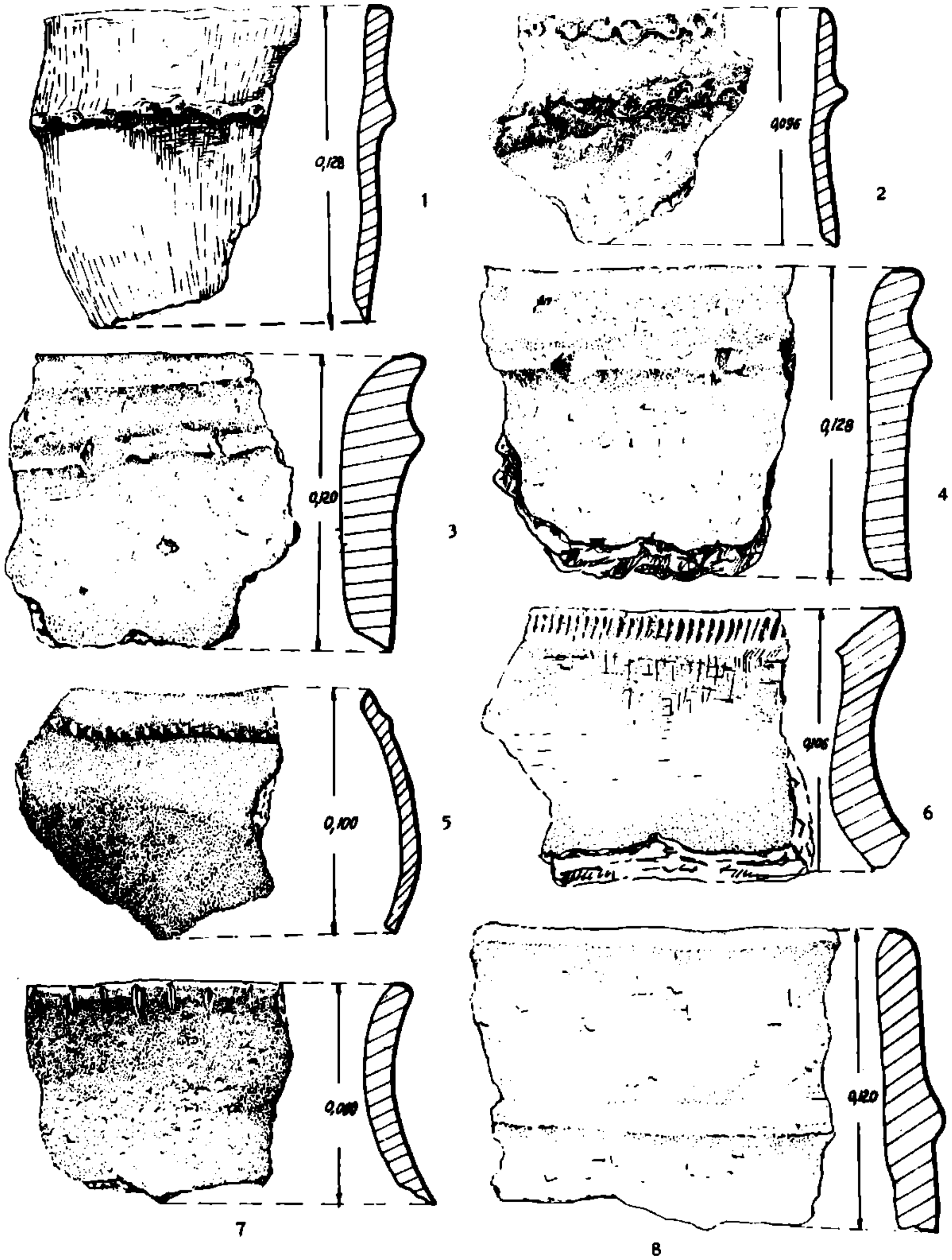

Fig.5 - Ceramica grosieră

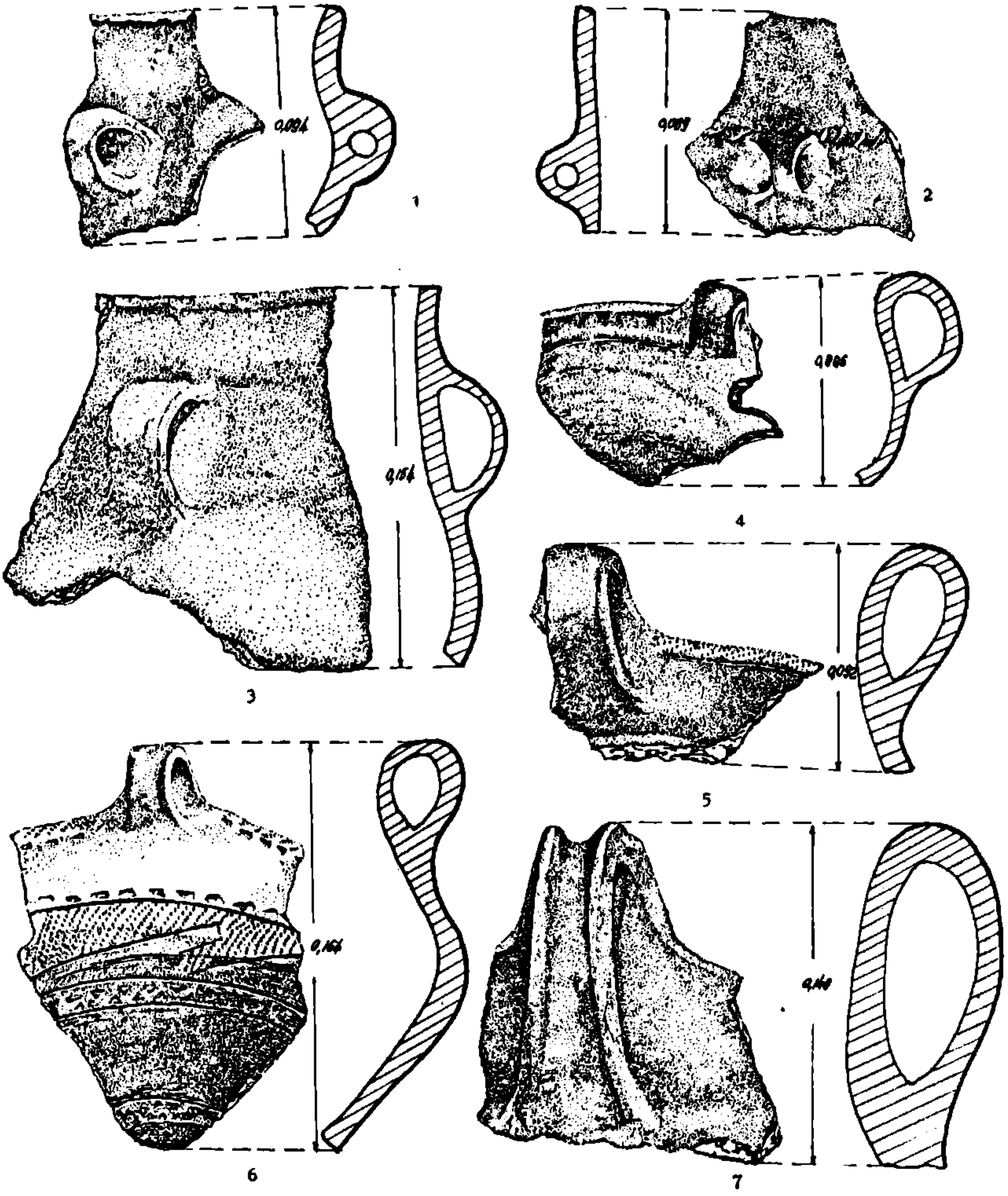

Fig.6 - Torţi de vase din categoria fină de la "Podeiul Mic"

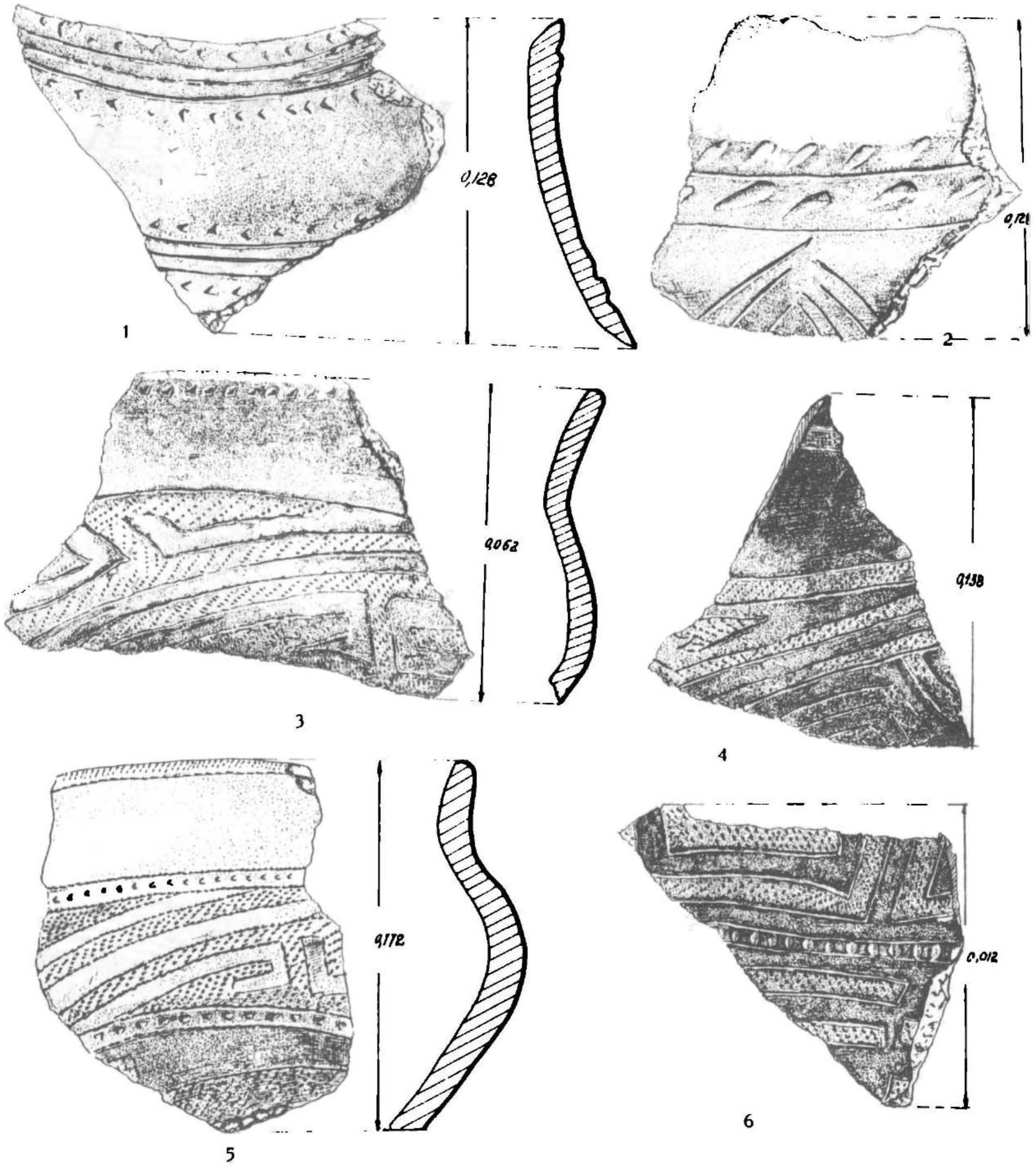

Fig.7 - Fragmente de vase cu decor incizat şi încrustat cu alb

www.mnir.ro

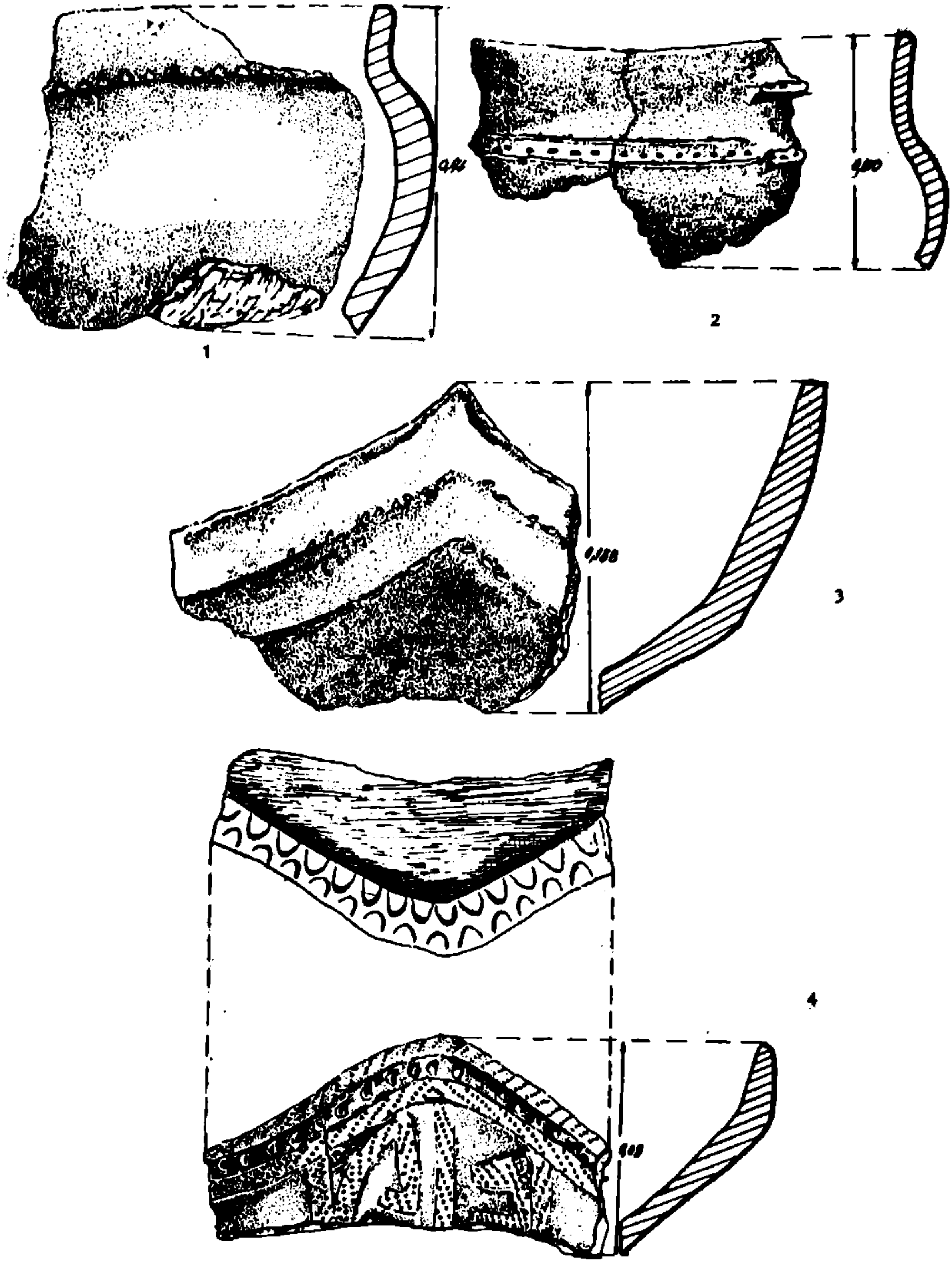

Fig.8 - Castroane şi străchini cu gura lobată

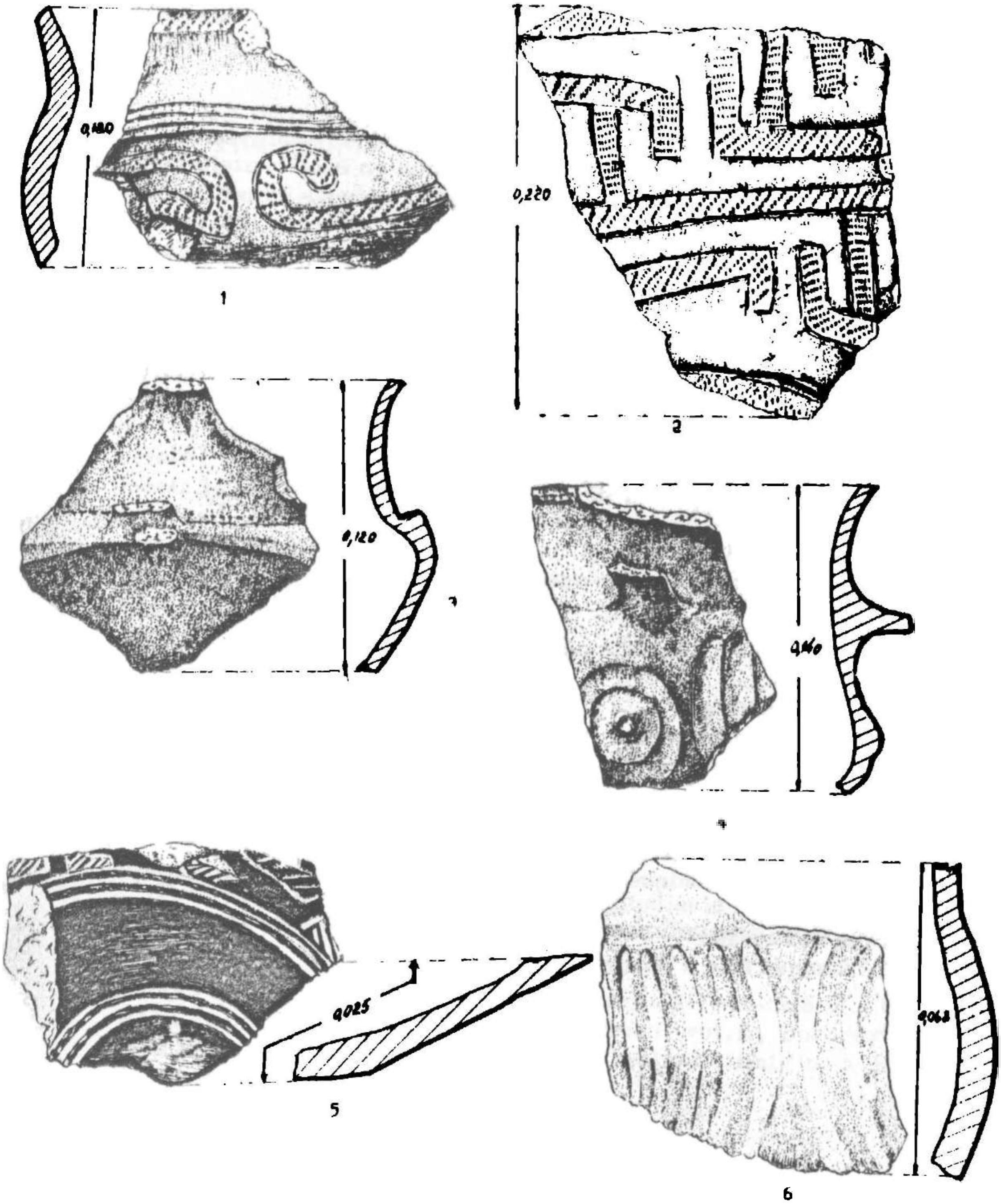

Fig. 9 – Ceramica din categoria fină cu decor incizat și canelat

www.mnir.ro

re pledează frecvența mare a decorului de benzi umplute cu şiruri de impresiuni mărunte, a canelurii şi străchinilor lobate.

VLAD PROTOPOPESCU

RAPPORT SUR LES FÔUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE CORNESTI, COMMUNE ADAMUS, DÉP. MUREŞ, 1972

– Résumé –

Au cours du mois d'octobre 1972, le Musée d'Histoire de la RS de Roumanie, a fouillé une site de l'époque du bronze (culture Wieten - berg) dans le village de Corneşti, com. Adămuş, le dép. Mureş. On a ouvert trois sections, qui ont fourni un materiel céramique tipique appartenant à la seule couche archéologique identifié, celle de la culture Wietenberg. On a trouvé les traces d'une habitation, de plusieurs fosses et de quelques foyers. Les outils manquent des sections ouverts. La céramique presente les deux categories connues de la culture de Wieten - berg: la ceramique grossière, décoré avec des bandes en relief alveolées, ou sans décor, et la céramique a pâte fine, bien cuite. Les formes et le décor sont aussi celles bien connues de la culture de Wietenberg. On peut encadrer la site de Corneşti dans la phase Wietenberg III.

Légende des figures

Fig. 1 Cruche à pâte grise
Fig. 2 Petit vase neolithique
Fig. 3 Vase décoré de bandes alveolées
Fig. 4 Plan des fouilles de Corneşti "Podoiul Mic"
Fig. 5 Céramique grossière
Fig. 6 Anses des vases de la categorie fine
Fig. 7 Fragments céramiques à décor incisée et incrustée de matiére blanche
Fig. 8 Bols et ecuelles
Fig. 9 Céramique fine à décor incisée et canelée

www.mnir.ro

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE EFECTUATE LA CHIRNOGI, JUD. ILFOV, ÎN ANII 1971-1972*

În marginea de vest a com. Chirnogi, jud. Ilfov, în cartierul Rudărie, dintr-o zonă de unde se lua nisip pentru construcţia şoselei asfaltate Olteniţa-Greaca, au ieşit la iveală în vara anului 1971 resturile unei aşezări geto-dace. Constatîndu-se, cu prilejul unei cercetări arheologice de suprafaţă, că mai bine de jumătate din aşezare era distrusă, în anii 1971 şi 1972 s-au efectuat două campanii de săpături arheologice în scopul salvării resturilor de aşezare, pentru determinarea şi studierea complexelor de locuire Latène de la Chirnogi.

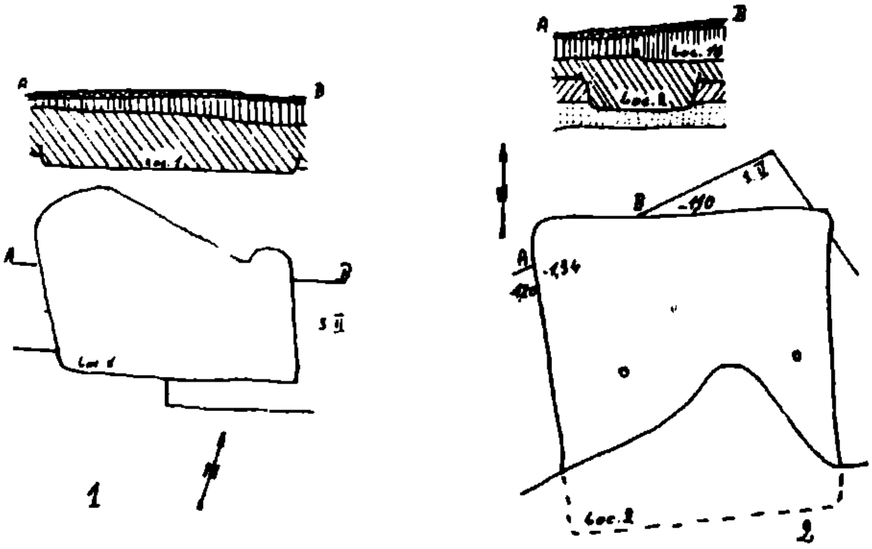

Fig.1 - Profilele şi planurile locuinţelor nr.1(1) şi 2(2)

Prin deschiderea a trei secţiuni longitudinale (est-vest) (s.II=44 m, s.IV=48 m şi s.V=66,50 m) şi două transversale (nord-sud) (s.I=22 m şi

---

* Pentru unele probleme ridicate de aşezarea geto-dacică cf.: G.TROHANI şi D.ŞERBĂNESCU, Muzeul Naţional, vol.II, Bucureşti, 1975 (sub tipar); comunicare ţinută la prima sesiune ştiinţifică a Muzeului de Istorie al R.S.România.

www.mnir.ro

s.III=11 m) s-a putut constata că aşezarea mai cuprindea o suprafaţă de circa 200 m lungime şi 30-40 m lăţime.

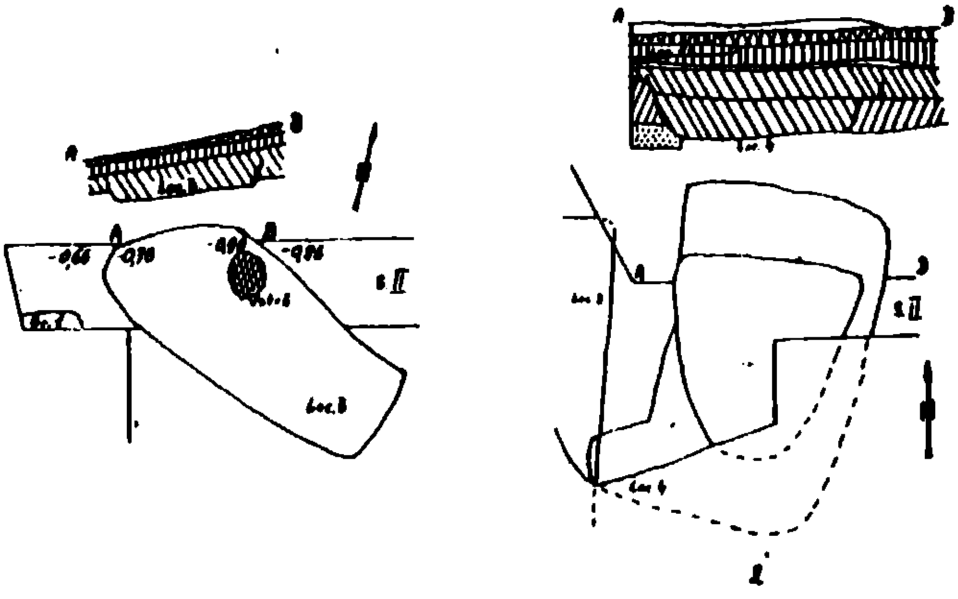

Fig.2 - Profilele şi planurile locuinţelor nr.3(1) şi 4(2)

Observîndu-se profilurile din pereţii malurilor surpate şi a secţiunilor, s-a stabilit următoarea stratigrafie: peste o argilă nisipoasă, de culoare vineţie-cenuşie, cu concreţiuni calcaroase - pămînt viu - se găseşte un pămînt cenuşiu-negricios, sfărîmicios, gros de circa 0,50 - 0,70 m cu urme materiale din a doua epocă a fierului. Din acest nivel de locuire fac parte doar cîteva gropi menajere, aflate toate spre marginea de est a aşezării, în s. V. Urmează pe o grosime de 0,50 - 0,60 m un pămînt negricios-cenuşiu, sfărîmicios, conţinînd de asemenea urme de locuire din a doua epocă a fierului. De la acest nivel pornesc locuinţele şi majoritatea gropilor geto-dace. În s. V spre marginea de est, pămîntul este nisipos şi are o culoare cenuşie-gălbuie. Ţinînd seama de faptul că în unele cazuri un bordei geto-dac taie sau suprapune un alt bordei tot geto-dac, sîntem în măsură să admitem existenţa mai multor nivele de locuire, ce n-au putut fi însă sesizate decît rareori. In s.II şi s.IV, peste acest al doilea nivel de locuire geto-dacă se află un pămînt negricios, sfărîmicios, gros de 0,30-0,40 m, cu urme materiale din perioada prefeudală şi feudală timpurie (locuinţe de suprafaţă şi bordeie). Şi în acest caz nu se poate face o delimitare stratigrafică precisă între cele două perioade de locuire, deoarece terenul fiind în pantă, pămîntul s-a scurs spre centrul aşezării, unde, cum este situaţia în s.II, urmează peste acest nivel prefeudal şi feudal timpuriu un strat de argilă nisipoasă (viitură) de culoare gălbuie, pe o grosime

www.mnir.ro

de circa 0,30 m. În s. V, unde nu există o locuire prefeudală şi feudală timpurie, această viitură apare direct peste al doilea nivel geto-dacic. În sfîrşit, la suprafaţă, se află depunerea de pămînt vegetal actual, cu o grosime de 0,10–0,45 m.

În urma secţiunilor deschise au apărut 21 locuinţe şi 16 gropi. Dintre acestea, 15 locuinţe şi 12 gropi sînt din a doua epocă a fierului, celelalte datînd din epoca prefeudală şi feudală timpurie.

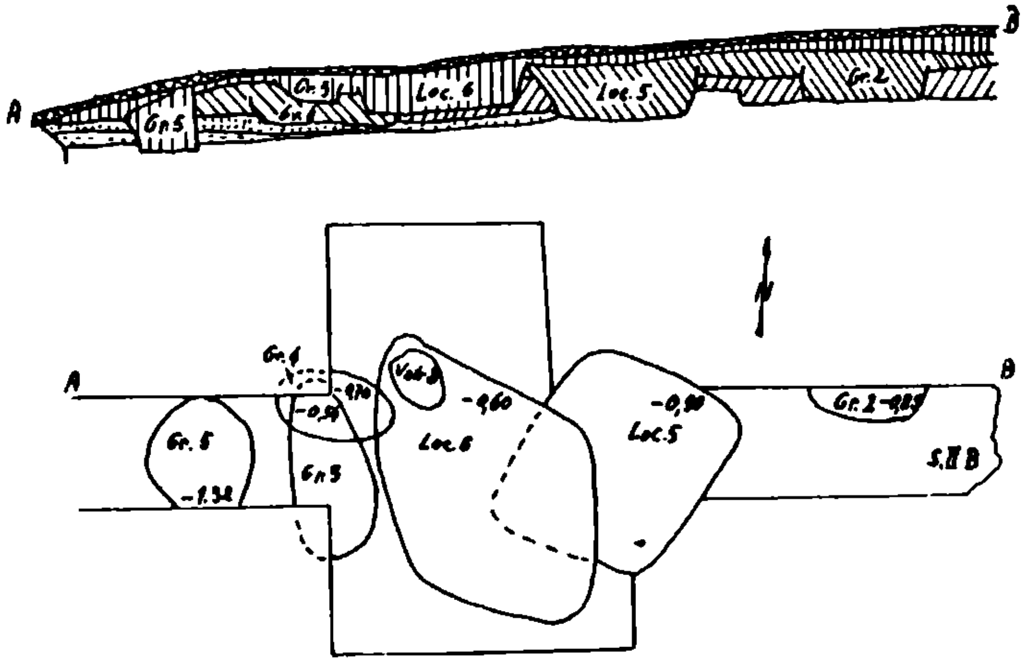

Fig.3 – Profilele şi planurile locuinţelor nr.5 şi 6 şi ale gropilor nr.2, 3, 4,5

I. Locuirea geto-dacă

Locuinţele 1,2,3,4,5,9,11,12,13,14,15,17,18,19 şi 20 sînt toate de tipul bordei şi au în general o formă rectangulară cu colţurile rotunjite. Podeaua este făcută din pămînt bine bătătorit.

Locuinţa 1, aflată în s.II, de formă trapezoidală, cu gîrlici în partea nordică, are lungimea maximă de 4,20 m, iar lăţimea de 3,10 m. Groapa bordeiului porneşte de la 0,30 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,92 m (fig.1/1).

Locuinţa 2, aflată tot în s.II, de formă pătrată cu colţurile rotunjite are laturile de 5,20 m. Groapa bordeiului porneşte de la 0,50 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 1,00 m. În podea au fost identificate gropile a doi pari ce susţineau acoperişul. Dat fiind faptul că se află în dreptul mijlocului laturilor scurte ale locuinţei, acoperişul trebuie să fi fost în două ape. Colţul de sud-est al locuinţei suprapune gîrliciul locuinţei 4 (fig.1/2).

Locuinţa 3 se află la vest de locuinţa 1, tot în s.II. De formă dreptunghiulară cu colţurile rotunjite (5,50x2,40 m). În colţul de nord se

www.mnir.ro

află o pată de arsură (diametrul 0,70x0,80 m) sub care s-au descoperit fragmente ceramice. Groapa bordeiului pornește de la 0,30-0,40 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 0,60 m (fig.2/1).

Locuința 4, aflată de asemenea în s.II, are o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite (5,80x3,30 m). În colțul de sud-vest se află un gîrlici suprapus de locuința 2. Groapa bordeiului pornește de la 0,15-0,20 m sub solul antic. La adîncimea de 0,50 m se află o limbă groasă de arsură ce căpăculește o groapă din cuprinsul locuinței al cărui fund se află la adîncimea de 1,00 m față de solul antic (fig.2/2).

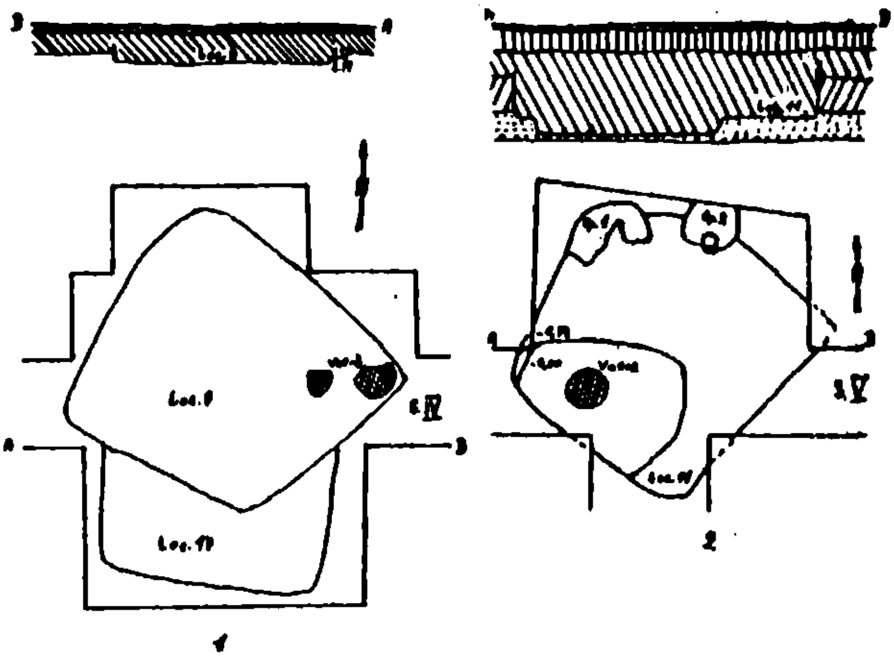

Fig.4 - Profilele și planurile locuințelor nr.9,17(1) și 11(2)

Locuința 5, aflată în s.II B, de formă pătrată cu colțurile rotunjite (2,60x2,75 m). Groapa bordeiului pornește de la 0,20 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,80 m adîncime. Aproape un sfert din locuință, tot colțul de sud-vest, este tăiat de locuința 6, care aparține culturii Dridu (fig.3).

Locuința 9, se află în s.IV, are o formă trapezoidală cu colțurile rotunjite (4 x 5 m). Groapa bordeiului pornește de la 0,10 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 0,54 m. În mijloc și în jumătatea de vest s-au găsit aglomerări de vase sparte. În colțul de est se află o vatră ovală (diametrul 0,70 m), iar 0,50 m mai la vest, spre cen-

www.mnir.ro

trul bordeiului; o altă vatră, mai mică, dar dreptunghiulară. Colţul de sud al locuinţei taie jumătatea de nord a locuinţei 17 (fig.4/1).

Locuinţa 11, aflată în s.V are o formă dreptunghiulară-(3,75x4,45 m). Groapa bordeiului porneşte de la 0,30 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 1,15 m. În colţul de nord se află, alăturate, două cuptoare de meşter, iar la 1,40 m est de colţul de vest se află o vatră ovală cu diametrul de 0,90 m. Sub această vatră se află o adîncitură a bordeiului al cărui fund se găseşte la 1,40 m faţă de solul antic. Toată suprafaţa dintre vatră şi cuptoare era plină de cenuşă şi zgură de metal topit, ceea ce ne face să atribuim această locuinţă unui meşter fierar (fig.4/2).

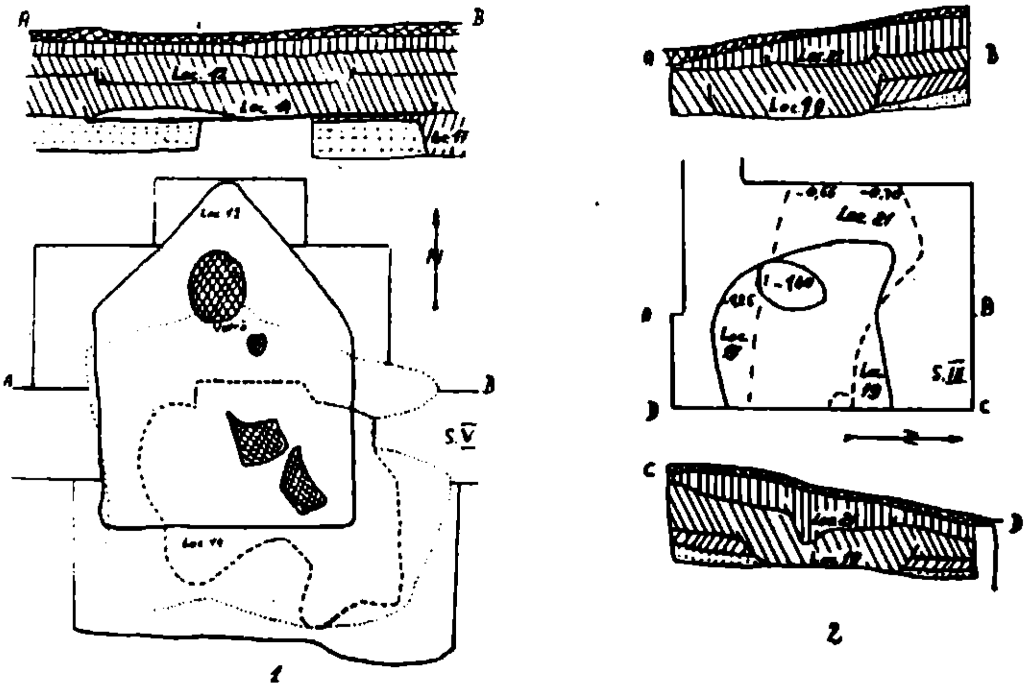

Fig.5 - Profilele şi planurile locuinţelor nr.12, 14(1), 19 şi 21(2)

Locuinţa 12, aflată tot în s.V, are forma unui pentagon, laturile de est, sud şi vest fiind perpendiculare între ele, iar în partea de nord fiind celelalte două laturi ce formează un unghi ascuţit, ele închizînd o absidă. Groapa locuinţei porneşte de la 0,30 m sub solul antic, iar podeaua se află la 1,50 m. Înspre colţul de sud-est se găsesc două plăci din pămînt bine bătătorit şi apoi ars, de o formă neregulată (lungimile maxime 0,88-1,00 m), prezentîndu-se ca nişte vetre. În jumătatea de nord a locuinţei, în absidă, sînt situate două vetre rotunde, una cu diametrul de 0,43 m, iar cealaltă de 1,00-1,20 m (fig.5/1). În jurul acestor două ultime vetre s-au găsit numeroase vase ceramice sparte şi

www.mnir.ro

în mare parte întregibile. Prezenţa lor lîngă vetre nu se poate datora decît faptului că au fost depuse drept ofrandă. De aceea, ţinînd seama de arhitectura construcţiei, precum şi de inventarul descoperit sîntem îndemnaţi a-i conferi rolul unui lăcaş de cult, asemănător în parte cu cel descoperit la Popeşti[1] şi datînd de la mijlocul sec. I î.e.n.

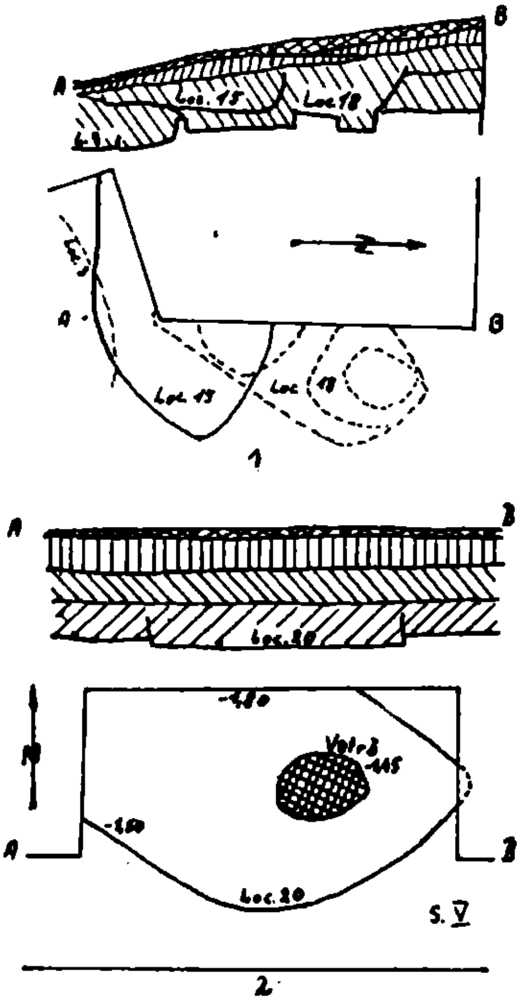

Fig.6 - Profilele şi planurile locuinţelor nr.15, 18(1) şi 20(2)

Locuinţa 13, aflată de asemenea în s.V, este singura ce se găseşte în primul nivel de locuire. Ea a avut un rol funerar şi a constituit subiectul unei lucrări aparte[2]. De formă pătrată cu colţurile rotunjite, ea conţine resturile unui înhumat Infans I (circa 2 ani) orientat sud-nord şi căruia i s-au depus ca ofrandă, pe lîngă cîteva fragmente ceramice, oase de animale. Pe baza analizării acestora din urmă s-a stabilit că este vorba de un anumit ritual ce se practica cu ocazia înmormîntărilor. Oasele de animal provin de la două specii - Ovis aries şi Bos taurus - sacrificate tinere şi punîndu-li-se în mormînt doar anumite părţi ale corpului - craniul şi părţi din membre.

Locuinţa 14, aflată în s.V la 0,45 m sub locuinţa 12, are o formă dreptunghiulară (2,00 x 2,30 m). Podeaua este alcătuită dintr-un pămînt bine bătătorit şi apoi ars (fig.5/1).

Locuinţa 15, dezvelită doar parţial în caseta din nordul locuinţei 3, o suprapune atît pe aceasta, cît şi locuinţa 18. Groapa bordeiului porneşte de la 0,10 m sub solul antic, iar podeaua se află la adîncimea de 0,50 m (fig. 6/1).

Locuinţa 17 se află în caseta făcută la sud de locuinţa 9 care-i taie jumătatea de nord. De formă dreptunghiulară, cu colţurile foarte puţin rotunjite, lungimea ei este de 3,70 m, iar lăţimea trebuie să fi fost de circa 3,00 m (fig.4/1).

Locuinţa 18, dezvelită doar parţial (jumătatea de est), se află în caseta de la vest de locuinţa 8 Dridu. De formă dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite (3,40 x 1,75 m). Groapa bordeiului porneşte de la

www.mnir.ro

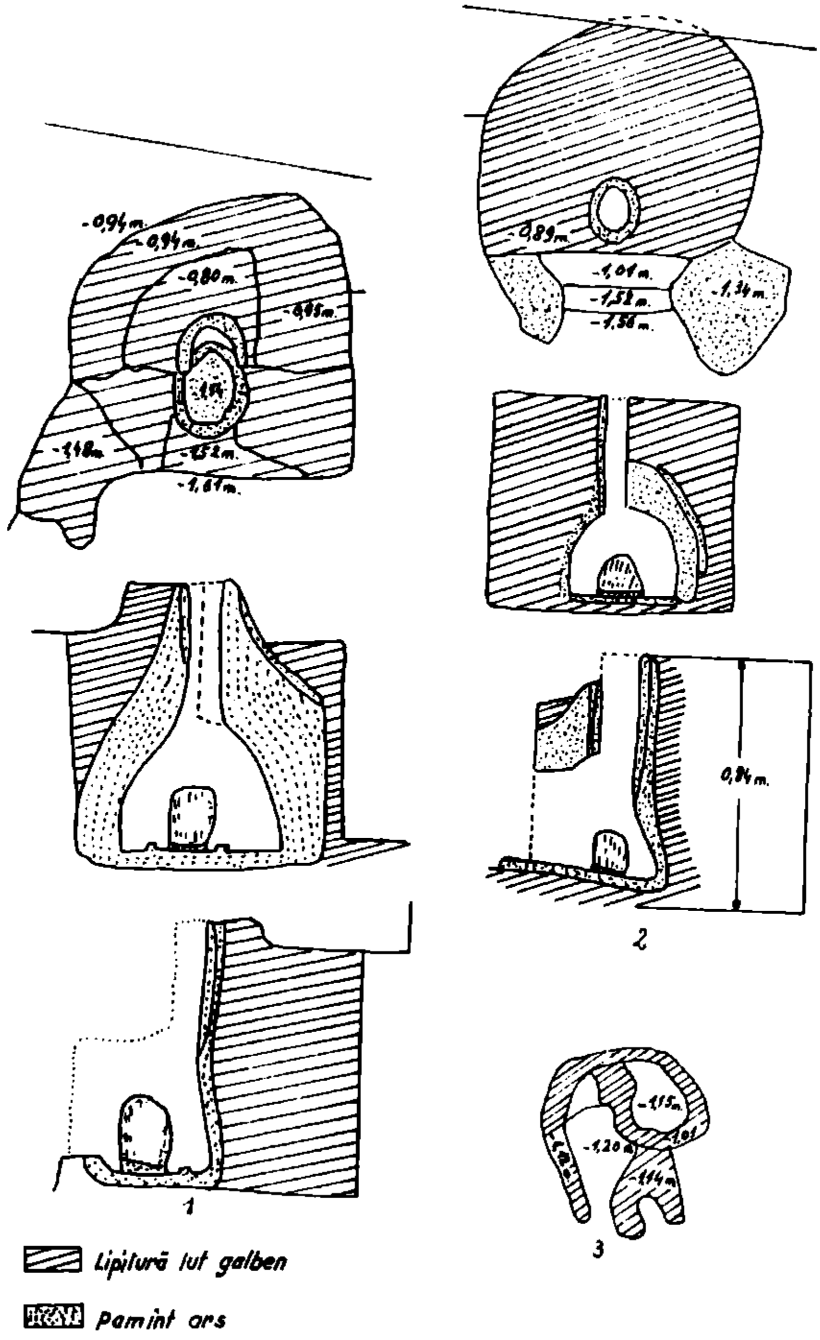

Fig.7 – 1. Cuptorul nr.1 din locuința nr.11; 2. Cuptorul nr.2 din locuința nr.11; 3. Vatra din groapa nr.11

0,20 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,70 m. Atît în partea de sud, cît şi în cea de nord se află două adîncituri rotunde al căror fund se afla la 0,96 m sub solul antic. În partea de sud bordeiul este suprapus de locuinţa 15 (fig.6/1).

Locuinţa 19, aflată în s.III, a fost dezvelită doar parţial pe o lungime de 2,80 m. Groapa bordeiului porneşte de la 0,60-0,80 m sub solul antic, iar podeaua se află la 1,10-1,30 m (fig.5/2).

Locuinţa 20, aflată în s.V, a fost dezvelită parţial. De formă dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite (lăţimea 1,20 m). Groapa bordeiului porneşte de la 0,60 m sub solul antic, iar podeaua se află la 0,95 m. În partea de est se află o vatră ovală (0,95 x 1,30 m),(fig.6/2).

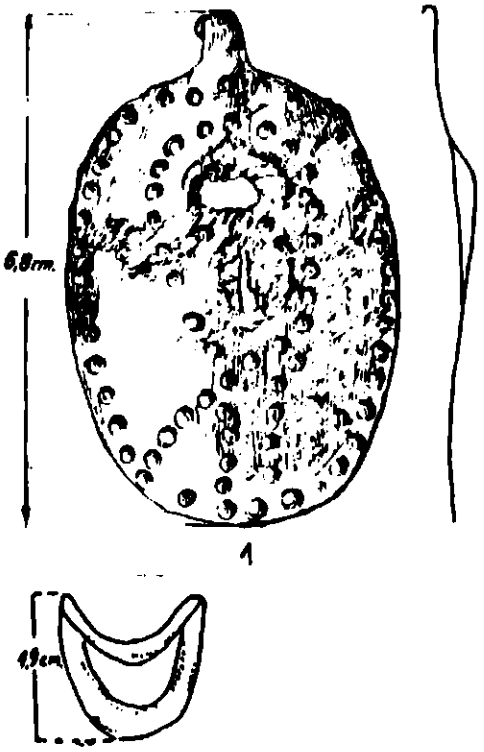

Fig.8 - 1. Pandantiv din argint (loc.19); 2. Verigă din argint (locuinţa 12)

Gropile aparţin nivelelor de locuire I (14,17,19 şi 20) şi II (1, 2, 4, 10,11,13,18 şi 21). Dezvelite în majoritatea lor parţial au în general o formă ovală neregulată. Toate sînt gropi menajere conţinînd fragmente ceramice şi oase de animal.

Vetre de foc, de formă ovală, conţin prin urmare doar locuinţele 3, 9,11,12 şi 20. Locuinţa 12, pe lîngă cele două vetre, conţine în plus şi cele două plăci. Un cuptor-vatră (nr.1), descoperit în mal şi distrus în mare parte trebuie să fi aparţinut nivelului doi de locuire. El este asemănător cu cel descoperit în groapa 11 (fig.7/3). Amîndouă au o gardină semicirculară şi două focare.

În locuinţa 11, după cum s-a mai menţionat, sînt două cuptoare de meşter (fig.7/1,2) unul dintre ele, nr.1, fiind în parte distrus. Făcute din pămînt galben, bine ars, pînă la pietrificare, au o înălţime de 0,96 m (nr.1) şi 0,84 m (nr.2). Gura largă - 0,37 m şi înaltă - 0,30 m, de formă circulară. Camera de foc, semisferică (diametrul 0,57, respectiv 0,38 m) are în mijloc o vatră ovală, cu gardină, iar la mijloc o piatră mare. Din centrul boltei camerei de foc porneşte un coş înalt, de formă cilindrică (diametrul 0,15 m; înălţimea 0,34-0,48 m.

Inventarul aşezării este alcătuit dintr-o rîşniţă mare de piatră (loc.1), o verigă de argint (loc.12), un pandantiv tot de argint (loc.19), o fusaiolă din lut ars (grp.4), un cuţit de fier (loc.19), plăci şi verigi mici din bronz, mărgele din lut ars, precum şi o placă din bronz şi fier (loc.11).

www.mnir.ro

Pandantivul (fig.8/1), dintr-o placă subţire de argint lucrat în tehnica "au repoussé", este de formă ovală. Decorul constă din puncte în relief înşirate pe margine. În centru un cap de animal, foarte stilizat, în relief, lucrat prin batere, este înconjurat la rîndul său de o ghirlandă de puncte ce se termină sub bărbie ca o fundă.

Veriga de argint (fig.8/2), obţinută prin batere dintr-o bară groasă de 3 mm, cu secţiunea ovală, la îndoituri este plată. Se aseamănă cu cea de la Kovin[3] făcută însă dintr-o bandă lată şi lucrată în filigran, datînd de la mijlocul sec. I f.e.n.

Rîşniţa de piatră este de tipul specific sec. I f.e.n.-I e.n. prin prezenţa celor două părţi meta şi cata.

Placa din bronz şi fier[4] provine de la o centură, iar decoraţia constă din linii, semicercuri şi cercuri în relief executate prin batere.

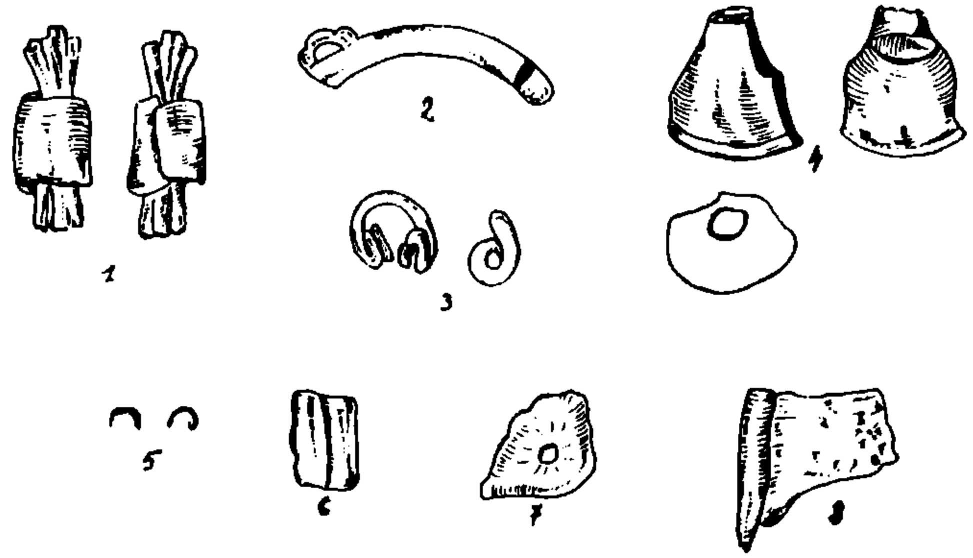

Fig.9 - Obiecte descoperite în groapa nr.19

În gropile 17, 18 şi 20 au apărut numeroase fragmente din oase de vită. În groapa 13 într-un picior de fructieră, din pastă cenuşie lucioasă, lucrată la roată, aşezat cu baza în sus, se aflau depuse picioare de pasăre (femur şi tibiotars) înfăşurate fiecare în cîte o tablă de bronz. La un loc cu acestea erau şi diferite fragmente din obiecte de bronz: arc de fibulă, un clopoţel, o bară curbă cu o toartă mică, verigi şi fragmente de tablă. După modul de îngropare bănuim că avem de-a face cu un anumit ritual magico-religios (fig.9/1-8).

Majoritatea inventarului îl constituie însă ceramica - lucrată cu mîna şi la roată. O categorie aparte o formează ceramica de import, în special amforele, lucrate de asemenea la roată.

In urma analizei formelor, a decorului vaselor şi a stratigrafiei aşezării, atît pe verticală,cît şi pe orizontală, se poate stabili încadra-

www.mnir.ro

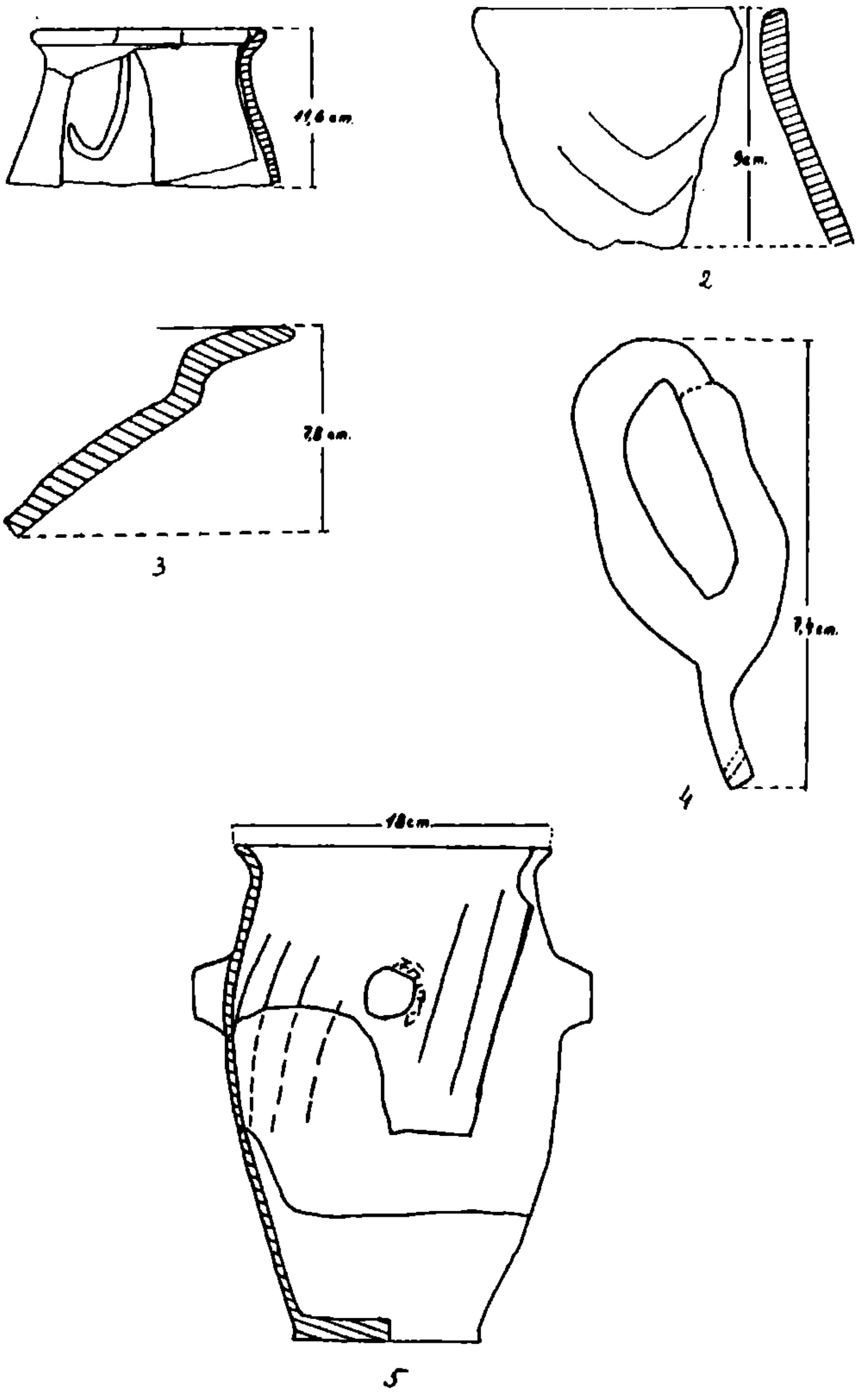

Fig.10 - 1-3. Ceramică din grupa A (1,3 loc.13; 2 loc.20); 4-5 Ceramică din grupa B (locuința 4)

www.mnir.ro

rea în timp a diferitelor tipuri de ceramică şi implicit a locuinţelor şi gropilor respective. Astfel, în locuinţele 13 şi 20, precum şi în gropile 14 şi 17 predomină ceramica lucrată cu mîna, de culoare cărămizie. Vasele au buza rotunjită, uneori puţin răsfrîntă în exterior, iar corpul bitronconic. Aceleaşi buze, dar la vase cu pereţii bombaţi, se întîlnesc şi în cadrul ceramicii cenuşii. Din această categorie de ceramică fac parte şi fructierele cu buza orizontală. Decorul constă din linii curbe sau oblice, incizate, brîuri alveolate şi apucătoare în general plate şi orizontale. Ceramica lucrată la roată este cărămizie - un fragment de chiup cu decor în val - şi cenuşie - torţi de căni. Toate complexele respective, cărora le adăugăm gropile 19 şi 20, aflate în primul nivel de locuire cu urme materiale geto-dace le încadrăm în grupa A (fig. 10/1-3).

După cum am mai relatat, din nivelul doi de locuire fac parte majoritatea locuinţelor şi gropilor. Dar analizînd tipologic ceramica se pot face anumite diferenţieri pe grupe de complexe.

În locuinţele 4, 14 şi 17, care formează grupa B, predomină vasele borcan cu pereţii arcuiţi. Buzele sînt rotunjite sau teşite şi puţin răsfrînte în exterior. Sînt lucrate cu mîna şi au o culoare cărămizie sau cenuşie. Decorul constă din linii incizate - verticale, oblice şi arcuite (fig.10/5). Vase de acest tip, datate în sec. II î.e.n., s-au găsit, printre alte localităţi, la Popeşti[5] şi Histria[6]. Linii incizate se întîlnesc uneori şi pe partea superioară a buzelor de fructiere. Interesant este un vas mare de provizii, de culoare cărămizie (loc.4) (pl.I), cu pereţii arcuiţi, buza puţin răsfrîntă în exterior, fundul drept. Pe corp sînt patru butoni rotunzi. Decorul constă din mici pastile, discoidale, răspîndite pe tot corpul vasului fără o ordine anumită. Două fragmente asemănătoare, dintre care unul conţine şi două brîuri alveolate au apărut şi în locuinţa 14, ele asemănîndu-se cu fragmentele de la Mănăstirea[7] şi Piscul Crăsani[8]. În privinţa ceramicii lucrate la roată, se întîlnesc chiupuri, strecurători, căni de culoare cărămizie şi cenuşie (fig.10/4).

Grupa C o formează locuinţele 3, 11, 18 şi 19 şi gropile 1,2,4,10, 11,13 şi 18 în cadrul căreia ceramica lucrată la roată, cenuşie şi mai rar cărămizie, are o pondere mai mare. Acum apar şi primele fragmente de amfore greceşti. În ceea ce priveşte ceramica lucrată cu mîna, atît cărămizie cît şi cenuşie, se observă pe lîngă păstrarea unor forme vechi - vase cu buza dreaptă şi cu decor format din impresiuni, brîuri alveolate şi butoni apucătoare - creşterea numărului unor forme mai noi - fructiere cu picior, vase cu buza răsfrîntă sau îngroşată în exterior, capace de vase, de formă conică, căţui etc. (fig.11/1).

În sfîrşit, locuinţele 1,2,5,9,12,15, groapa 21 şi cuptorul nr.1 formează grupa D. Acum ceramica lucrată la roată se întîlneşte în cantitate mare - căni cu toartă, străchini, fructiere cu picior, chiupuri cu decor de linii orizontale şi în val (fig.11/2-5; 12/1-4; pl.I). De asemenea numărul amforelor greceşti de import creşte, două dintre ele (loc.12) putînd fi reconstituite şi fiind de un tip mai rar întîlnit în a-

www.mnir.ro

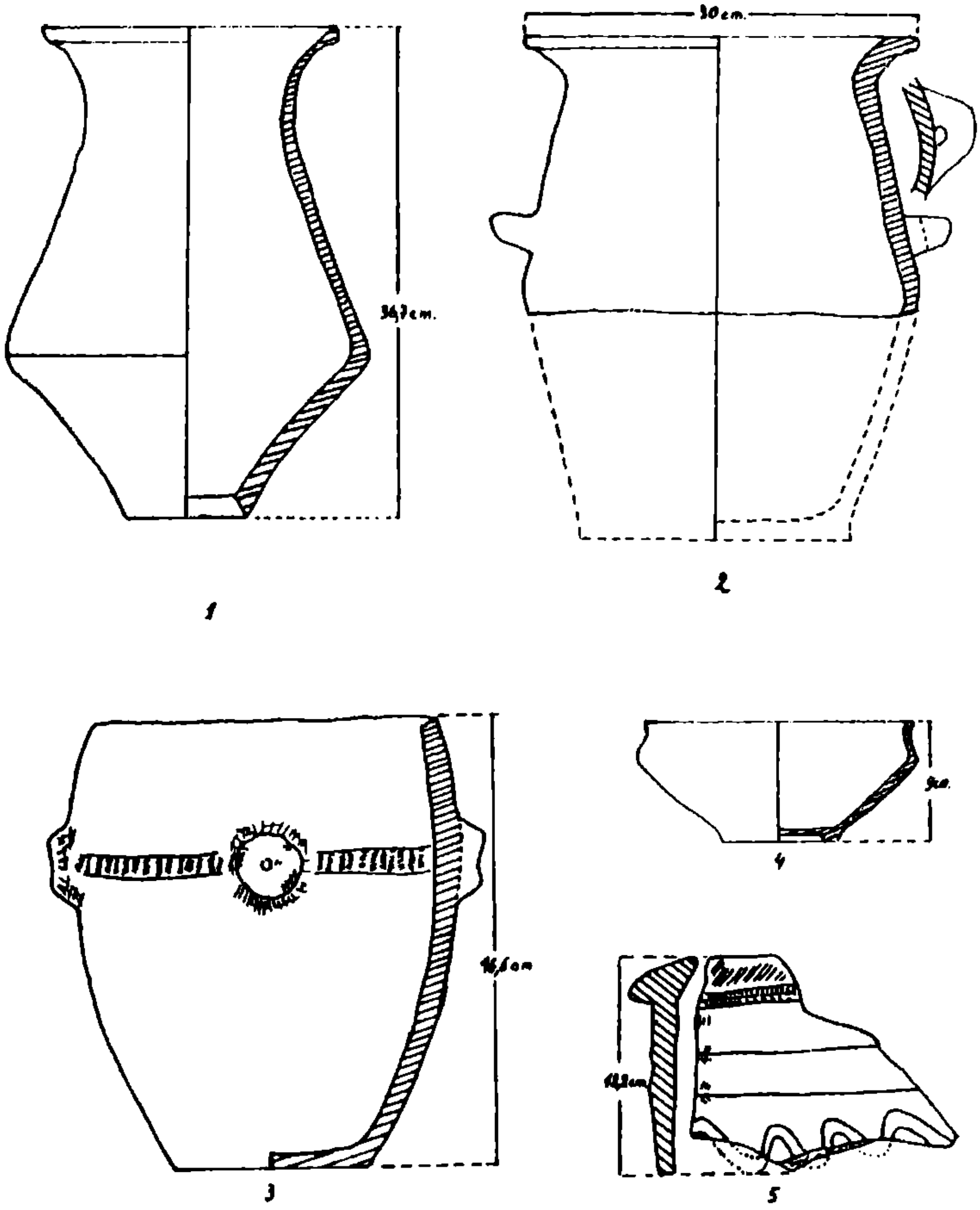

Fig.11 - 1. Vas din grupa C (groapa 10); 2-5. Ceramică
din grupa D (2-3, loc.1; 4. loc.12; 5. loc.9)

www.mnir.ro

Fig.12 – Vase din grupa D: 1-3, Loc. 12; 4. Loc.17

www.mnir.ro

ceste părţi[9]. Pe gîtul uneia din ele, cu vopsea roşie-brună se află reprodus un semn grafic. În locuinţa 5 s-a descoperit, printre altele, un fragment de bol "delian" al cărui decor constă din linii de relief, orizontale, şi şiruri de imbricaţii - frunzuliţe stilizate şi transformate în colţişori triunghiulari, haşuraţi (fig.13/1).

Ceramica lucrată cu mîna continuă a fi întîlnită în cantitate mare însă mult mai diversificată - vase urnă cu brîuri alveolate oblice, orizontale şi în ghirlandă, butoni-apucătoare rotunzi şi plaţi, căni cu o toartă, fructiere. În locuinţa 1 s-a descoperit un vas cu buza teşită şi răsfrîntă în exterior, corpul cu pereţii arcuiţi, fundul drept. Sub buză se află un decor ce constă dintr-o linie incizată în val, în timp ce de pe umăr pornesc linii verticale şi oblice de asemenea incizate, decor ce se întîlneşte, după cum am văzut la vasele din grupa B (fig.13/2).

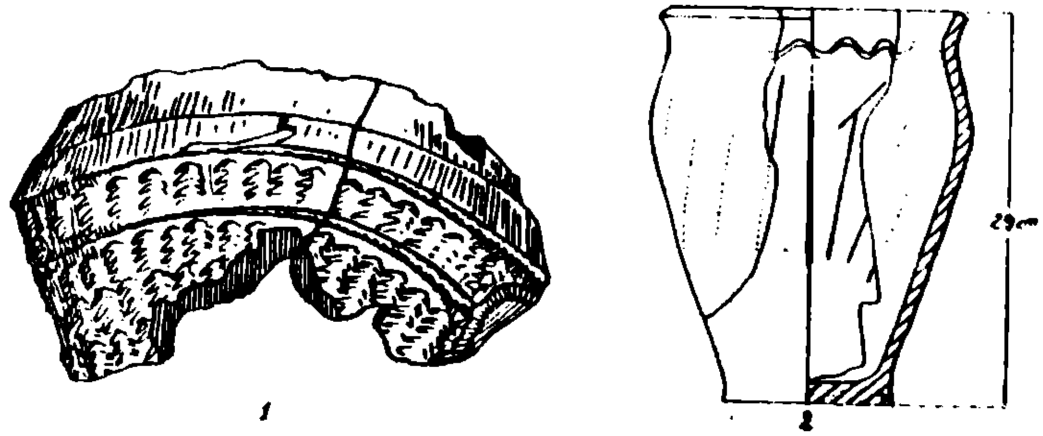

Fig.13 - 1. Fragment de cupă "deliană" (loc.5); 2. Vas (loc.1)

Sintetizînd cele consemnate mai sus, în grupa A sînt cuprinse complexe aflate doar în primul nivel de locuire, deci cele mai vechi. În grupa B doar acelea a căror ceramică, pe baza analogiilor, datează din sec. II î.e.n. De asemenea trebuie ţinut seamă şi de faptul că respectivele complexe sînt suprapuse sau tăiate de unele din grupa D. De aceea, grupa A, care este mai veche,am datat-o între sfîrşitul sec.III - mijlocul sec. II î.e.n., iar grupa B în a doua jumătate a sec. II î.e.n.

Complexele din grupele C şi D sînt în unele privinţe asemănătoare. Cele din grupa C prin anumite elemente de inventar mai bine datate - placa de centură -, precum şi prin suprapunerea locuinţei 3 de către locuinţa 15 ne fac a le atribui o vechime ceva mai mare. În orice caz însă ele sînt posterioare celor din grupa B şi le datăm în prima jumătate a sec. I î.e.n. Complexele din grupa D le-am datat parţial tot în această perioadă dar continuînd şi în a doua jumătate a sec. I î.e.n.

www.mnir.ro

În urma analizei materialului descoperit, a suprafeţei şi poziţiei aşezării se poate conchide că avem de-a face cu o aşezare de tip rustic foarte des întîlnită în lungul apelor şi bălţilor de lîngă Dunăre, probabil un centru tribal, în care populaţia se ocupa cu agricultura, păstoritul, pescuitul şi care avea nu puţine relaţii de schimb cu lumea sud-dunăreană.

II. <u>Locuirea prefeudală şi feudală timpurie</u>

Locuinţele sînt semiîngropate şi au în general o formă rectangulară cu laturile şi colţurile mai mult sau mai puţin rotunjite. Podeaua netedă este amenajată din pămînt bine bătătorit.

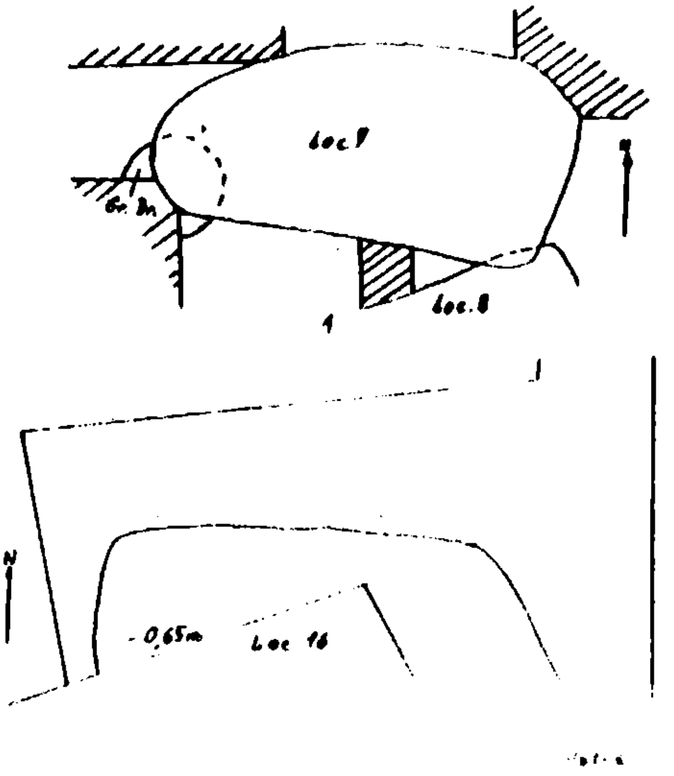

Fig.14 - Planurile locuinţelor nr.7(1) şi nr.16(2)

Locuinţa 21, situată în s.III, dezvelită fragmentar, are o formă dreptunghiulară neregulată cu colţurile rotunjite.

Este orientată est-vest, în partea de nord-vest aflîndu-se un gîrlici. A fost dezvelită pe o lăţime (totală) de 1,70 m şi o lungime de 3,70 m, lungimea totală nedepăşind 4-4,30 m. Podeaua se află la 0,55-0,70 m faţă de solul actual.

Inventarul este alcătuit dintr-o greutate pentru plasa de pescuit, fragmentară, şi cîteva fragmente ceramice. Dintre acestea din urmă, mai important este un fragment de vas piriform dintr-o pastă cu aspect zgrunţuros, în amestec cu pietricele, de culoare cenuşie şi lucrat la roată. Buza vasului este rotunjită şi răsfrîntă oblic în exterior. Pe gît şi umăr sînt incizate linii oblice şi orizontale circulare. Prin formă şi decor el se asemăna cu vasele descoperite la Spanţov[10] şi datate în sec. IV e.n. (fig.15/1).

Inventar caracteristic sec. IV e.n. s-a găsit şi în afara complexelor, în strat. Astfel la 1,50 m nord de locuinţa 21 s-a descoperit un fragment de fibulă din bronz cu piciorul întors pe dedesubt[11]. Tot din sec. IV e.n. datează unele fragmente ceramice de culoare cărămizie sau

www.mnir.ro

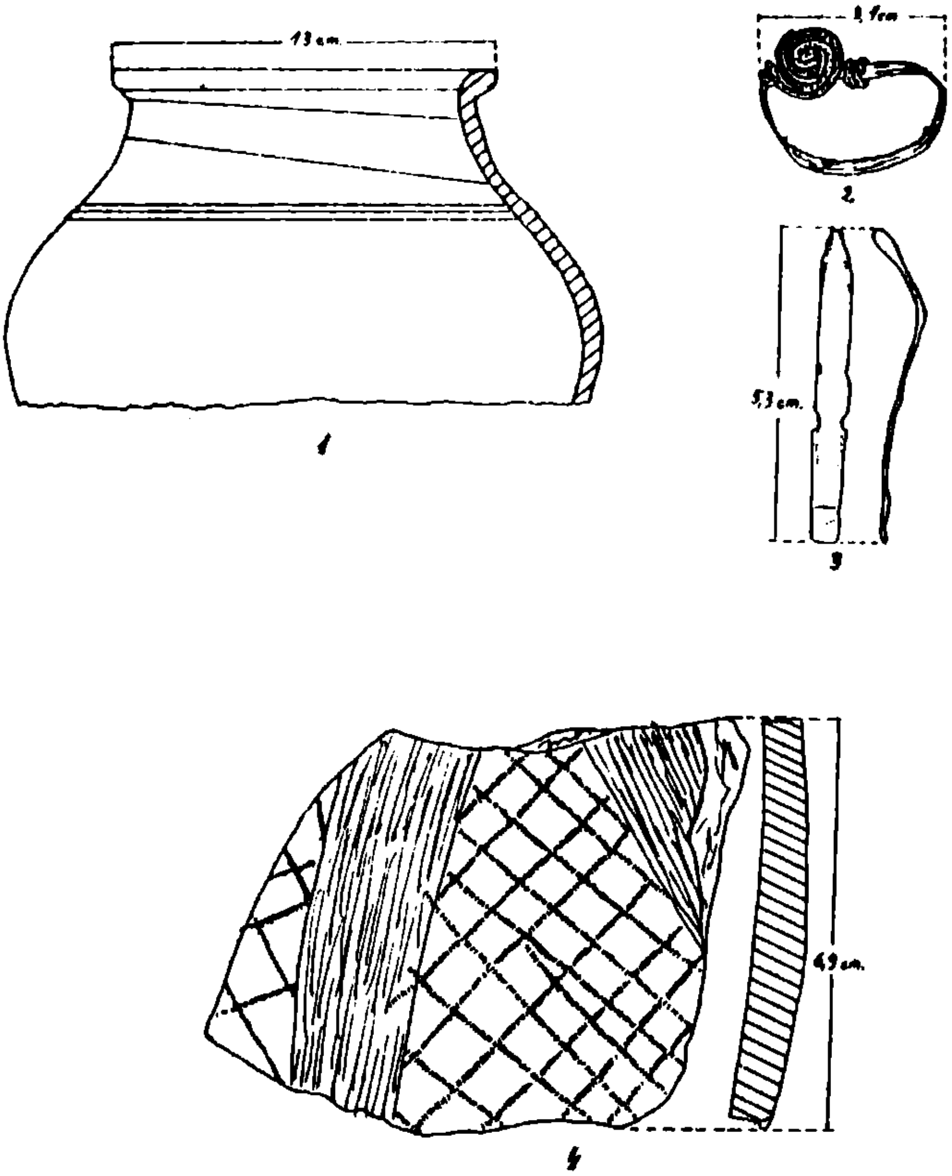

Fig.15 - Piese din sec.III-IV e.n.: 1. Fragment de vas (loc.21); 2. Inel din cupru (loc.16); 3. Fibulă de bronz (strat); 4. Fragment ceramic (loc.16)

www.mnir.ro

cenuşie, lucrate la roată rapidă dintr-o pastă bine aleasă şi arsă, cu suprafaţa lucioasă, iar decorul constînd uneori din linii lustruite, întretăiate în reţea[12]. De asemenea sec.III-IV e.n. le aparţine un inel de aramă[13] (loc.16) format dintr-o sîrmă aplatizată, subţiată spre cele două capete care după ce se întretaie formează cîte trei spirale - şatonul - şi apoi se înfăşoară de două ori pe cap. Descoperirea lui într-o locuinţă dintr-o epocă ulterioară (loc.16) ne îndeamnă a-i atribui o refolosire a sa (fig.15/2-4).

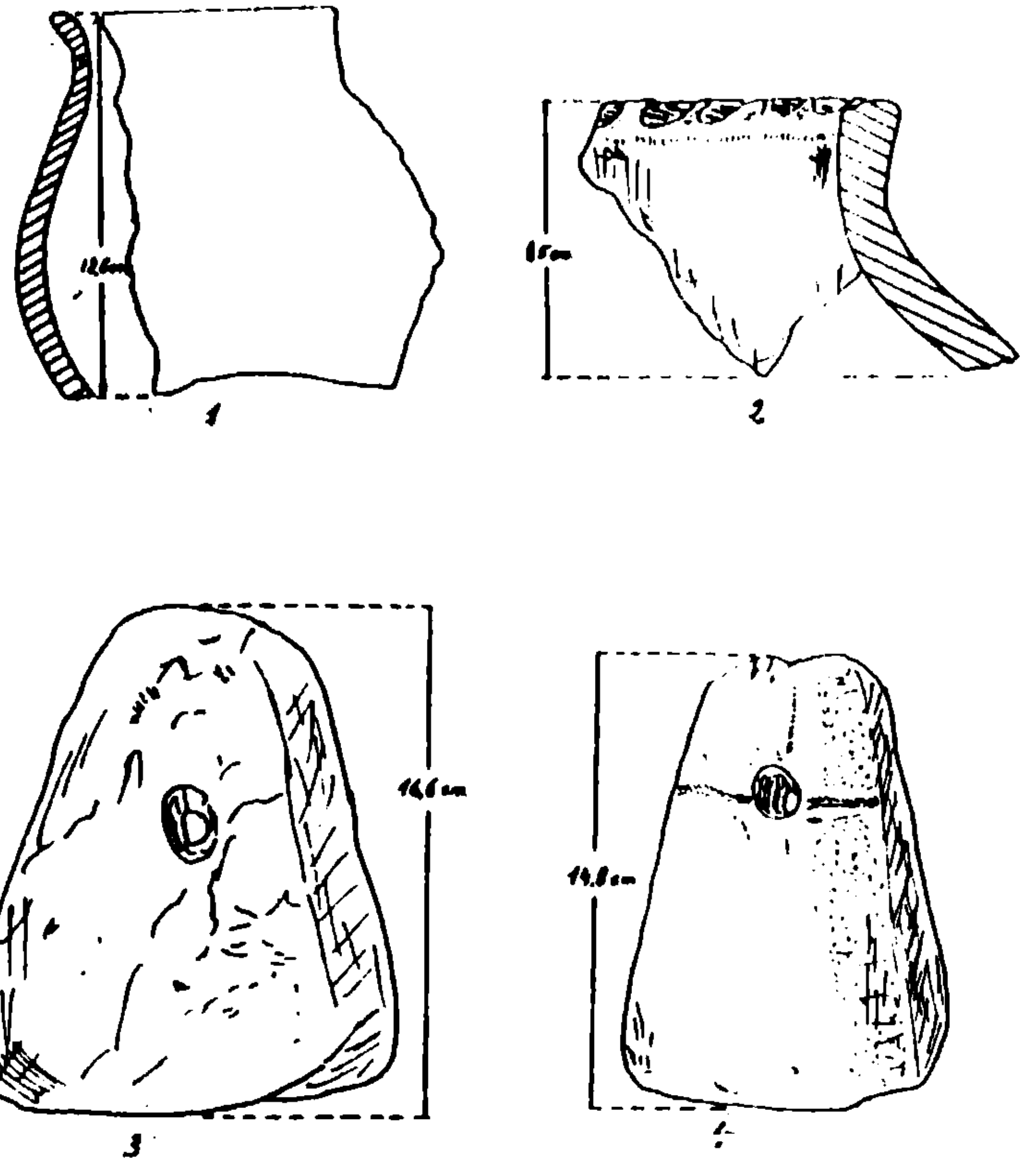

Fig.16 - Piese din sec.VI-VII e.n.: 1. Fragment de vas (loc.10); 2. Fragment de vas (loc.16); 3-4. Greutăţi de plasă (loc.16 şi 7)

www.mnir.ro

Locuinţa 7 de formă dreptunghiulară (5,50 x 2,50 m), cu laturile mult ascuţite, este orientată est-vest, iar podeaua se află la 0,34 m sub solul actual. Colţul de sud-est este tăiat de colţul de nord-est al locuinţei 8, iar cel de sud-vest de o groapă (fig.14/1).

Locuinţa 10, parţial dezvelită, se pare că avea tot o formă dreptunghiulară cu laturile mult arcuite. Este orientată nord-est – sud-vest, iar podeaua se află la 1 m sub solul actual.

Locuinţa 16 are o formă trapezoidală cu colţurile rotunjite (6,00 x x3,20 m) fiind orientată est-vest. Lucrările de excavaţii au distrus-o pe jumătate. În colţul de sud-est s-a păstrat o vatră semiovală (0,46 m) Podeaua aflată la 0,65 m sub solul actual era acoperită de pereţii din chirpic ce s-au prăbuşit pe ea (fig.14/2).

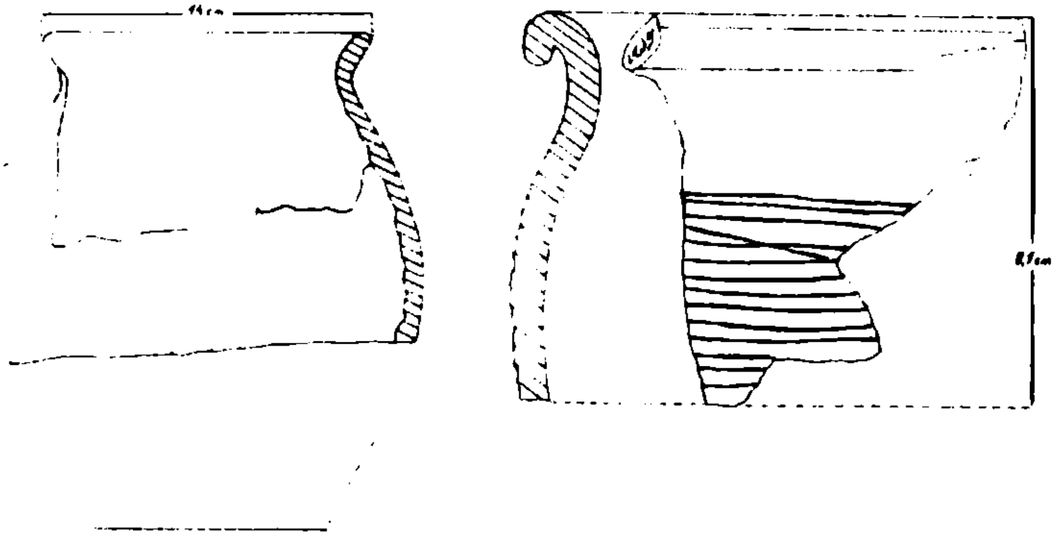

Fig.17 – Piese din sec.IX–X e.n. Fragmente ceramice din groapa ce taie loc.7

Inventarul acestor trei locuinţe (7, 10 şi 16) se compune în majoritate din greutăţi de lut ars de forma unui trunchi de piramidă sau tronconice, unele avînd drept decor pe partea superioară două linii late, adîncite, întretăiate în cruce (fig.16/3–4).

Ceramica foarte fragmentară este reprezentată în special de partea superioară a unor vase-borcan lucrate dintr-o pastă poroasă, de culoare cenuşie-deschis. Buzele sînt răsfrînte oblic în exterior, fiind decorate uneori cu alveole sau crestături oblice. Prin formă şi decor această ceramică se aseamănă cu cea descoperită pe teritoriul oraşului Bucureşti la Căţelu Nou[14], Militari – Cîmpul lui Boja[15] datată în sec. VI–VII e.n. (fig.16/1–2).

Locuinţa 6 are o formă rombică cu colţurile rotunjite (2,60–2,80x x2,60–3,00 m) şi este orientată nord-vest – sud-est. Podeaua se află

www.mnir.ro

la adîncimile de 0,60 m față de solul actual. Mare parte din colțul de nord-est taie locuința 5 geto-dacică. În colțul de nord-vest s-a descoperit o vatră ovală (0,65 x 0,80 m) cu gardină (fig.3).

Locuința 8, parțial sesizată, fiind distrusă de pămîntul alunecat în urma ploilor, avea o formă dreptunghiulară cu colțurile puțin rotunjite și era orientată nord-est - sud-vest. În colțul de nord, cel păstrat, s-a descoperit o vatră adîncită față de podea, dreptunghiulară (0,52x0,72 m), latura din fund fiind puțin curbată. Gardina groasă de 3 cm, este înaltă de 0,16 m, partea ei superioară fiind la nivelul podelei ce se află la 0,70 m sub solul actual.

Gropile descoperite în afara locuințelor sînt de mici dimensiuni și au în general o formă ovală, una din ele, groapa nr.5, fiind ca un clopot.

Inventarul locuințelor 6 și 8, precum și al gropilor este alcătuit din cîteva fragmente ceramice ale unor vase-borcan lucrate la roata înceată, de culoare cenușie, decorate cu linii incizate orizontal și în val, caracteristice perioadei sec.IX-X e.n., culturii Dridu[16] (fig.17/1-2).

Toate aceste descoperiri cu elemente din sec.III-IV, VI-VII și IX-X e.n. vin să întregească cunoștințele de pînă acum referitoare la popularea zonei din apropierea Dunării în mileniul I e.n.

GEORGE TROHANI

NOTE

1 R.VULPE - Materiale și cercetări arheologice, VI, 1959, p.308, fig.1.
2 G.TROHANI, L.GEORGESCU, M.ST.UDRESCU - Studii și cercetări de antropologie, 9, 2, 1972, p.123-127.
3 K.ROŠAJSKI - Rad Voivodjinskih muzeja, 10, 1961, p.11, pl.I/2.
4 G.TROHANI - Muzeul Național, I, 1974, p.195-198.
5 R.VULPE - Studii și cercetări de istorie veche (S.C.I.V.), 1-2, 1955, p.250, fig.12/1.
6 E.CONDURACHI - Materiale, IV, 1957, p.46, fig.30.
7 GH. STEFAN - Dacia, II, 1925, p.396, fig.11/6.
8 I.ANDRIEȘESCU - Piscul Crăsani, București, 1926, p.22 și 53, fig.57.
9 I.ZEEST - Materialî i Issledovania po Arheologhiia (M.I.A.), Moscova, 19, 1951, p.109, 117, pl.5; 83, 1960, p.107 și 161, pl. XXV/54-55; AL.DIMITROVA, în: Arheologhia, Sofia, 2, 1971, p. 43, fig.14; T.SAUCIUC-SAVEANU - Dacia, II, 1925, p.116, fig. 29/10.
10 B.MITREA și C.PREDA - Necropole din sec.IV, București, 1966, p.132 și passim.

www.mnir.ro

11 M.ZGÎBEA - Cercetări arheologice în Bucureşti, I, 1962, p.373-376, pl.I; VL.ZIRRA şi GH.CAZIMIR - Ibidem, p.52, fig.7/1-2; B.MITREA şi C.PREDA,op.cit., p.137, 401.

12 B.MITREA şi C.PREDA, op.cit., passim.

13 CL.CÔTE - Revue archéologique, V, 1, 1905, Paris, nr. 6, 7 şi 36; F.H.MARSCHALL - Cataloque of the Finger Rings ..., London, 1907, pl.XXXIII/1448; P.AURELIAN - Dacia, N.S., VI, 1962, Bucureşti, p.241, fig.3/6, p.243, fig.4/3 a,b, 5,6; M.GRAMATOPOL şi R.THEODORESCU - Studii şi cercetări de istoria artei, Bucureşti, 1/1966, p.70-71, cerceii nr.58-76, pl.XII/1-19.

14 V.LEAHU - Cercetări arheologice în Bucureşti, I, 1962, p.40,fig. 27, 29.

15 VL.ZIRRA şi GH.CAZIMIR - op.cit., p.59-60, fig.15/6-11.

16 EUG.ZAHARIA - Săpăturile de la Dridu, Bucureşti, 1967, p.70-89; D.ŞERBANESCU - S.C.I.V., 4, 1973, p.668, pl.1/4,5.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES À CHIRNOGI, DÉP.ILFOV, DURANT LES ANNÉES 1971-1972

Les fouilles archéologiques effectuées à l'Ouest de la Commune Chirnogi, dép.Ilfov, au bord de l'ancien lac Cătălui, ont porté à la découverte d'un établissement géto-dace, au - dessus du quel se trouvent des habitats de la période préfeodale et du début du féodalisme.

I. L'habitat géto-dace - se compose de 15 habitations et 12 fosses. Stratigraphiquement l'établissement se compose de deux niveaux d'habitat. Du premier niveau font parti seulement quelques habitations et fosses. Tenant compte que quelques fois, dans le deuxième niveau, une habitation coupe ou se trouve au-dessus d'une autre, on doit admettre l'éxistence de plusieurs niveaux d'habitat qui n'ont pu être que rarement saisis.

Les habitations sont toutes du type hutte et ont généralement une forme réctangulaire aux coins ronds. Le plancher est fait de terre battue. Dans la déscriptioe des habitations l'auteur insiste sur les suivantes: no.2, qui contenaient deux trous pour les pieux qui soutenaient le toit en deux eaux; no.4, dans la quelle on entrait par un passage étroit; no.11, la quelle par la présence de deux fourneaux doit être une habitation-atélier d'un forgeron; no.12, qui par sa forme poligonale, par ses 4 foyers et nombreux vases céramiques a eu un rôle culturel: et no.13, qui a eu un rôle funéraire.

Les fosses ont généralement une forme evale. Elles sont ménagères et contiennent des fragments céramiques et des os d'animaux.

Après une présentation des foyers et fours on passe à la description de l'inventaire découvert: moulin à main, chaînon et pendantif en argent, couteau en fèr, plaque et chaînons en bronze, perles et fusaïoles en terre cuites, et une plaque de ceinture en bronze et fèr. La

www.mnir.ro

majorité de l'inventaire est constituée par la céramique - travaillée à la main ou par la tour du potier. Une catégorie à part est représentée par la céramique d'importation, les amphores.

A la suite de l'analyse des formes, de la décoration des vases et de la stratigraphie horisontale et verticale on peut établir la chronologie des differents types céramiques et par suite des habitations et fosses respectives. Ainsi dans le groupe A sont compris les complexes qui se trouvent dans le premier niveau d'habitat, donc les plus anciens, qui datent de la fin du IIIe s. - la première moitié du IIe s.av.n.è., dans la quelle prédomine la céramique travaillée à la main, de couleur brique. Dans le groupe B seulement ceux dont la céramique - vases booaux décorés de lignes incisés -, à base des analogies datent de la deuxième moitié du IIe s.av.n.è. Des groupes C et D, qui se ressemblent, ceux où la céramique travaillée à la tour du potier est prédominante et qui datent de la première moitié du I s.av.n.è., le groupe D continuant aussi dans la deuxième moitié.

II. L'habitat préfeodal et du début du féodalisme - est représenté de 6 habitations et 4 fosses. Les habitations sont demi-enfouillées et ont une forme réctangulaire avec les côtes et les coins plus ou moins ronds.

L'habitation no.21, par son inventaire date du IVe s. Des pieces caractéristiques pour les III-IV s. ont étè découvertes aussi hors des complexes - fibule, anneau etc. La céramique et les objets des habitations 7, 10 et 16 appartienent aux VI-VII s. tandie que celles des habitations no.6 et 8 et des fosses aux IX-X s.

Légende des figures

Fig. 1 Profils et plans des habitations no.1 1) et 2(2)
Fig. 2 Profils et plans des habitations no.3(1) et 4(2)
Fig. 3 Profils et plans des habitations no.5 et 6 et des fosses no. 2, 3, 4, 5.
Fig. 4 Profils et plans des habitations no.9,17(1) et 11(2)
Fig. 5 Profils et plans des habitations no.12,14(1), 19 et 21(2)
Fig. 6 Profils et plans des habitations no.15,18(1) et 20(2)
Fig. 7 1. Le fourneau no.1 de l'habitation no.11; 2. Le fourneau no.2 de l'habitation no.11; 3. Le foyer de la fosse no.11
Fig. 8 1. Pendantif en argent (l'hab.19); 2. Chaînon en argent l'hab. 12)
Fig. 9 Objets découverts dans la fosse no.13
Fig.10 1-3. Céramique du groupe A (1,3. l'hab.13; 2. l'hab.20); 4-5. Céramique du groupe B (l'hab.4)
Fig.11 1. Vase du groupe C (fosse 10); 2-5. Céramique du groupe D (2-3. l'hab.1; 4. l'hab.12; 5. l'hab.9)

www.mnir.ro

Fig.12 Vases du groupe D: 1-3. L'habitation 12; 4. L'habitation 17

Fig.13 1. Fragment de coupe "délienne" (l'hab. 5); 2. Vase (l'hab.1)

Fig.14 Plans des habitations no.7(1) et 16(2)

Fig.15 Pieces des III-IVe s.n.è.: 1. Fragment de vase (l'hab. 21); 2. Anneau en cuivre (l'hab. 16); 3. Fibule en bronze (passim); 4. Fragment céramique (l'hab. 16).

Fig.16 Pieces des VI-VIIe s.n.è.: 1. Fragment de vase (l'hab. 10); 2. Fragment de vase (l'hab. 16); 3-4. Poids pour le filé (les hab. 16 et 17)

Fig.17 Pieces des IX-X^{e} s.n.è. Fragments céramique de la fosse qui coupe l'habitation no.7

Pl.I Vases découverts à Chirnogi: 1. Vase (l'hab. 4); 2. Amphore (l'hab. 12); 3. Cruche (l'hab. 12); 4. Vase (l'hab. 17)

www.mnir.ro

Pl.I – Vase descoperite la Chirnogi: 1. Vas (loc.4); 2. Amforă (loc.12); 3. Cană (loc.12); 4. Vas (loc.17)

www.mnir.ro

RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN AŞEZAREA GETO-DACICĂ DE LA VLĂDICEASCA, JUD. ILFOV, ÎN ANUL 1973

În vara anului 1972 s-a început amenajarea pentru irigaţii a perimetrului Mostiştea, lucrare prevăzută în programul naţional de extindere a suprafeţelor irigate din ţara noastră. Pentru salvarea obiectivelor arheologice situate pe valea rîului menţionat, Muzeul de arheologie din Olteniţa în colaborare cu Muzeul de Istorie al R.S.România şi Institutul de arheologie din Bucureşti a procedat cu începere din primăvara anului 1970 la ample cercetări arheologice de suprafaţă, care au avut drept rezultat descoperirea a circa 130 puncte arheologice, mare parte dintre acestea urmînd a fi afectate de lucrările de construire a celor zece sisteme parţiale de irigaţii sau a fi inundate prin crearea lacurilor de acumulare.

În vara anului 1973 s-au efectuat săpături arheologice,printre alte puncte, şi în sectorul Ghergălăul Mare, aflat la sud-vest de satul Vlădiceasca, com. Valea Argovei, jud.Ilfov. Ghergălăul Mare este o insulă lungă de circa 100 m cu orientarea nord-sud, lată de 40 m est-vest, şi înaltă de 5,80 m faţă de nivelul apei. Este alcătuită dintr-un platou ce se continuă cu pante abrupte pînă la nivelul apei.

Săpăturile arheologice au avut drept obiectiv studierea aşezării geto-dace ce fusese descoperită anterior prin cercetări de suprafaţă efectuate de Done Şerbănescu şi Barbu Ionescu de la Muzeul din Olteniţa.

Pentru explorarea printr-un sondaj a aşezării, ce suprapune locuiri Gumelniţa şi Boian, s-au deschis trei secţiuni orientale sud-nord, lungi de 72 m şi late de 2 m fiecare.

Stratigrafia este următoarea: sub un strat de pămînt vegetal, nearat, gros de circa 0,10 m se află o depunere de pămînt brun-negricios, lutos, grăunţos, cu elemente structurale rotunjite, afînat, gros de 0,50 m, conţinînd urme materiale din perioada geto-dacică; sub acesta urmează o altă depunere de pămînt brun-slab cenusiu, lutos, alunar, afînat[1], în care se situează locuirea neolitică.

În cele trei secţiuni au fost identificate 22 locuinţe (9 dezvelite în întregime) şi 11 gropi. Locuinţele sînt de suprafaţă, de un tip aparte - cu podeaua adîncită în solul antic - şi au în general o formă dreptunghiulară, uneori trapezoidală, iar orientarea lor este fie nord-est-sud-

www.mnir.ro

vest, fie nord-vest - sud-est. Despre sistemul de construcție a suprastructurii lor, nu se poate spune nimic, deoarece urmele unor eventuali pari ce ar fi susținut acoperișul sau ale pereților prăbușiți (din chirpic) nu au fost descoperite. Podeaua netedă, alcătuită din pămînt bătătorit, se află îndeobște la adîncimea de 0,50-0,80 m față de solul actual. În interiorul unor locuințe, de la nivelul podelei pornesc gropi de provizii, de dimensiuni mici și mijlocii, ce fac parte din locuința respectivă. La studierea cronologiei așezării trebuie ținut seama de faptul că unele locuințe sînt tăiate sau suprapuse de altele, situație care, coroborată cu piesele de inventar descoperite, duce la concluzia existenței mai multor faze de locuire.

În cele ce urmează prezentăm succint locuințele:

Locuința nr.1 - situată în s.I-II, orientată nord-est - sud-vest are o formă dreptunghiulară (5,00 x 3,00 m). Podeaua se află la 0,50 - 0,65 m sub șolul actual. În colțul de vest se află o groapă circulară, parte componentă a locuinței, al cărui fund se află la adîncimea de 0,90 m, și conținînd un bogat material ceramic, în mare parte întregibil.

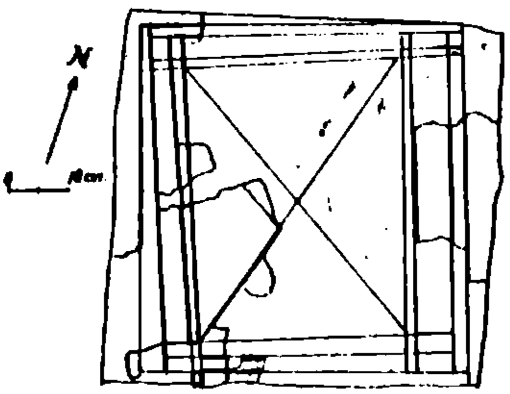

Fig.2 - Vatra nr.3

Locuința nr.2 - situată în s.I, orientată nord-est - sud-vest are o formă rombică (2,50 x 2, 10). Podeaua se află la adîncimea de 0,68 m față de solul actual.

Locuința nr.3 dezvelită doar parțial, (colțul de sud, din s.II), este orientată tot nord-est - sud-vest. Partea de nord-est a fost tăiată de locuința nr.4, situată în s.I-II și orientată nord-vest - sud-est, avînd o formă dreptunghiulară (4,90 x x 3,50 m). Podeaua se află la adîncimea de 0,70 m față de solul actual. În centru se află două adîncituri de 0,35 m, una la nord, ovală (1,30 x 0,90 m) și a doua la sud, rotundă (0,85 m).

Locuința nr.5 - situată în s.I a fost dezvelită doar parțial, avînd o orientare nord-est - sud-vest.

Locuința nr.6 - situată în s.II și parțial în s.I, orientată nord-est-sud-vest, are o formă dreptunghiulară (3,45 x 3,00 m). Podeaua se află la 0,60 m sub nivelul actual. Colțul de nord este tăiat de colțul de sud al locuinței nr.7 ce se află în s.I-II, orientată nord-est - sud-vest, cu o formă dreptunghiulară (4,15 x 3,15 m). Podeaua se află la 0,64 m sub solul actual, iar în centru, o groapă, aparținînd locuinței, în formă de clopot (0,95 x 1,45 m) adîncă de 0,78 m, ai cărei pereți fuseseră fățuiți și arși.

Locuința nr.8 - situată în s.I și dezvelită parțial, orientată nord-est - sud-vest este tăiată de locuința nr.9 situată în s.I-II, orientată

www.mnir.ro

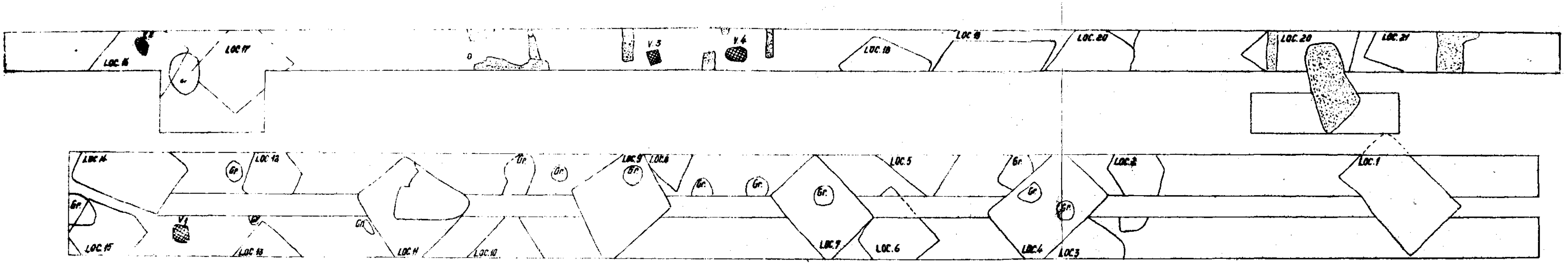

Fig.1 - Planul săpăturilor efectuate pe Ghergălăul Mare

sud-est - nord-vest şi care are forma unui paralelogram (3,95 x 3,75 m). Podeaua se află la adîncimea de o,52 m faţă de solul actual. În colţul de est se află o groapă cilindrică, adîncă de 0,68 m, conţinînd în majoritate ceramică şi silexuri specifice culturii Gumelniţa.

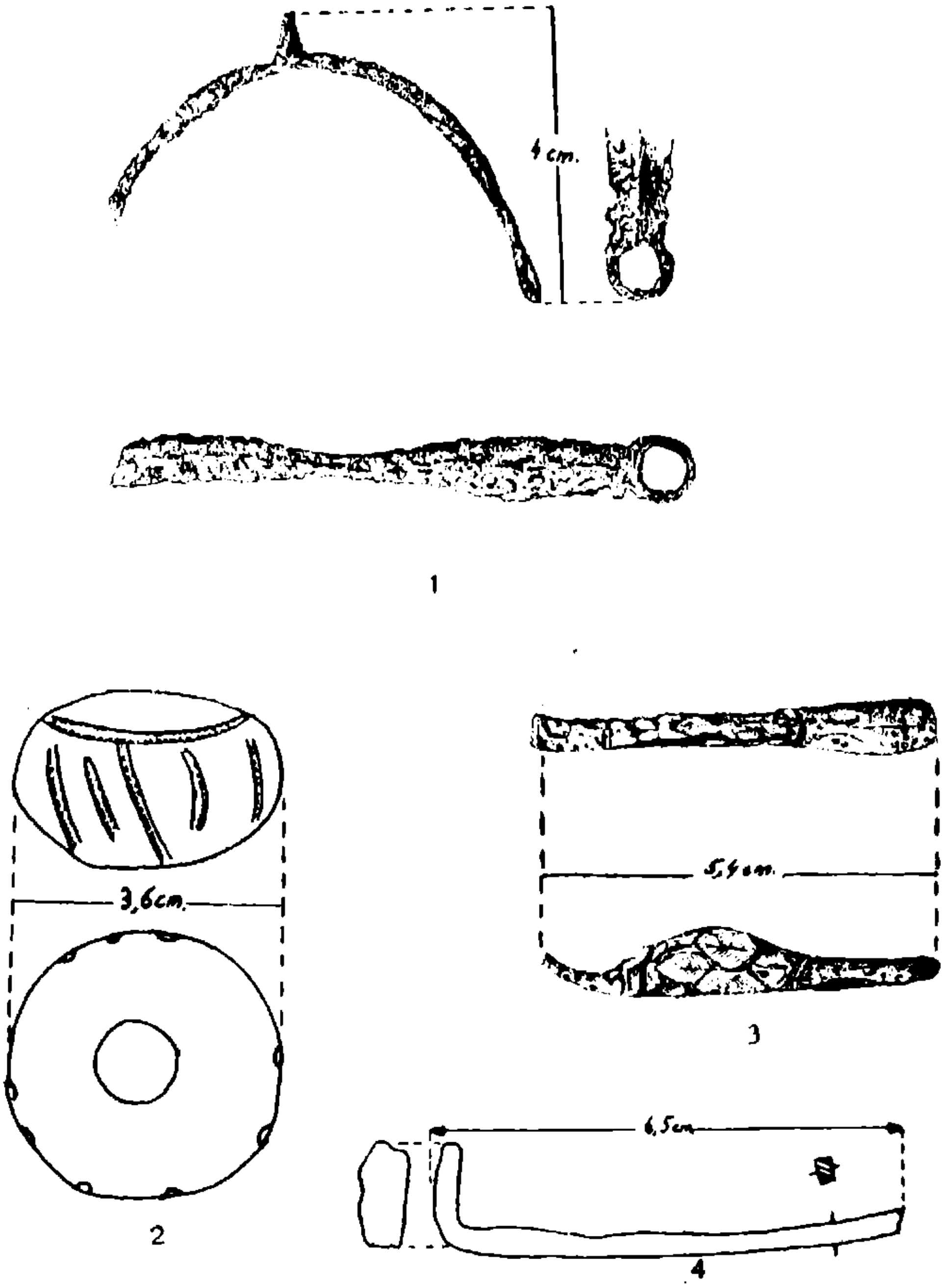

Fig.3 - Obiecte descoperite în timpul săpăturilor: 1. Pinten de fier (loc.4); 2. Fusaiolă din lut ars (strat); 3. Fragment de toartă, din bronz (loc.4); 4. Cui de fier (loc.1)

www.mnir.ro

Locuinţa nr.10 - situată în s.II, orientată nord-est - sud-vest, a fost parţial dezvelită. Podeaua ei se află la adîncimea de 0,54 m faţă de solul actual.

Locuinţa nr.11 - situată în s.I-II, orientată nord-est - sud-vest, are o formă trapezoidală (3,00-4,60 x 3,90-4,50 m). Podeaua se află la adîncimea de 0,75 m faţă de solul actual. În partea de sud-est, podeaua face o treaptă, coborînd cu 0,19 m.

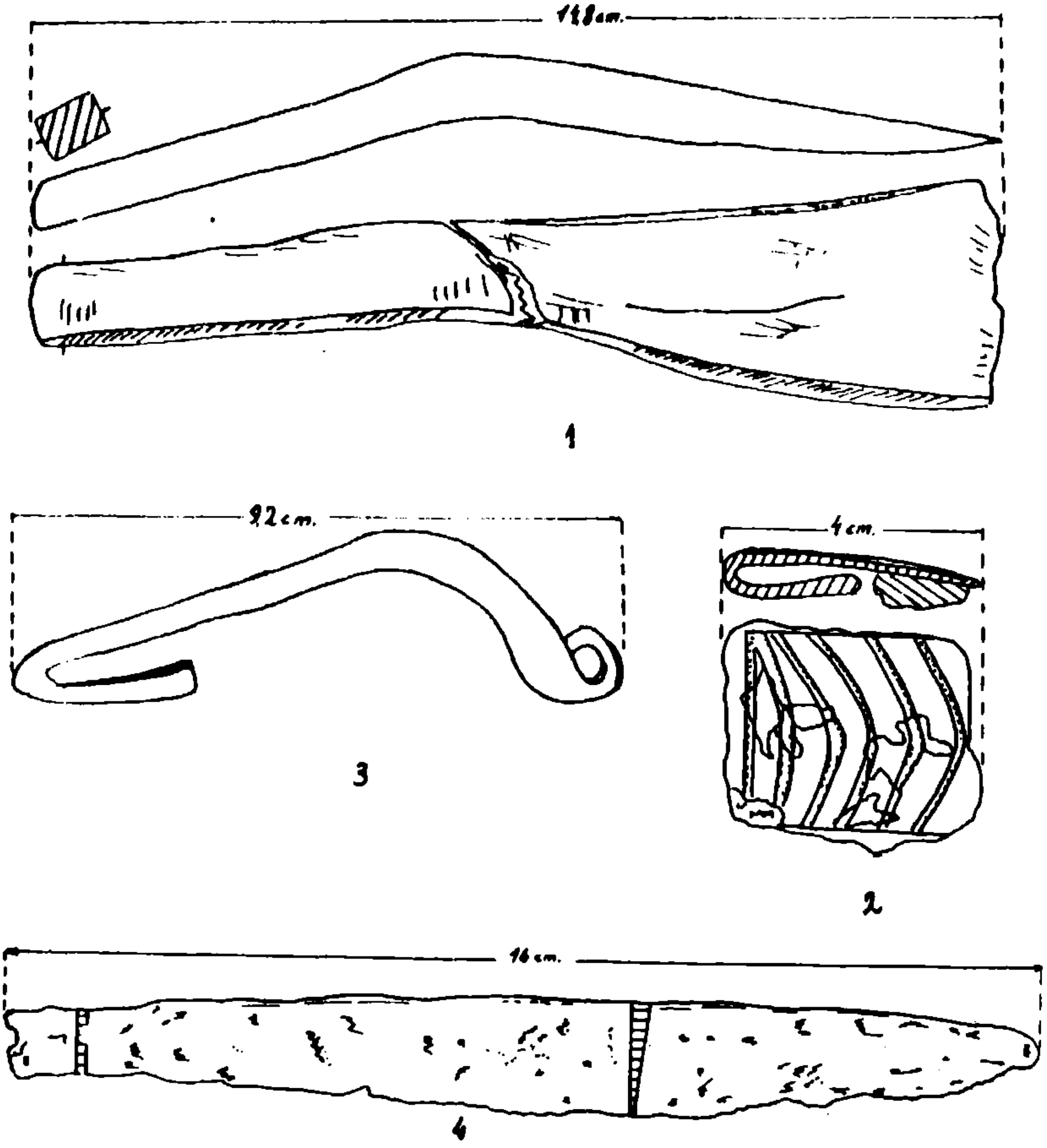

Fig.4 - Obiecte din fier: 1. Săpăligă (strat); 2. Placă de centură placată cu bronz şi aur (loc.5); 3. Fibulă (loc.15); 4. Cuţit (loc.22)

www.mnir.ro

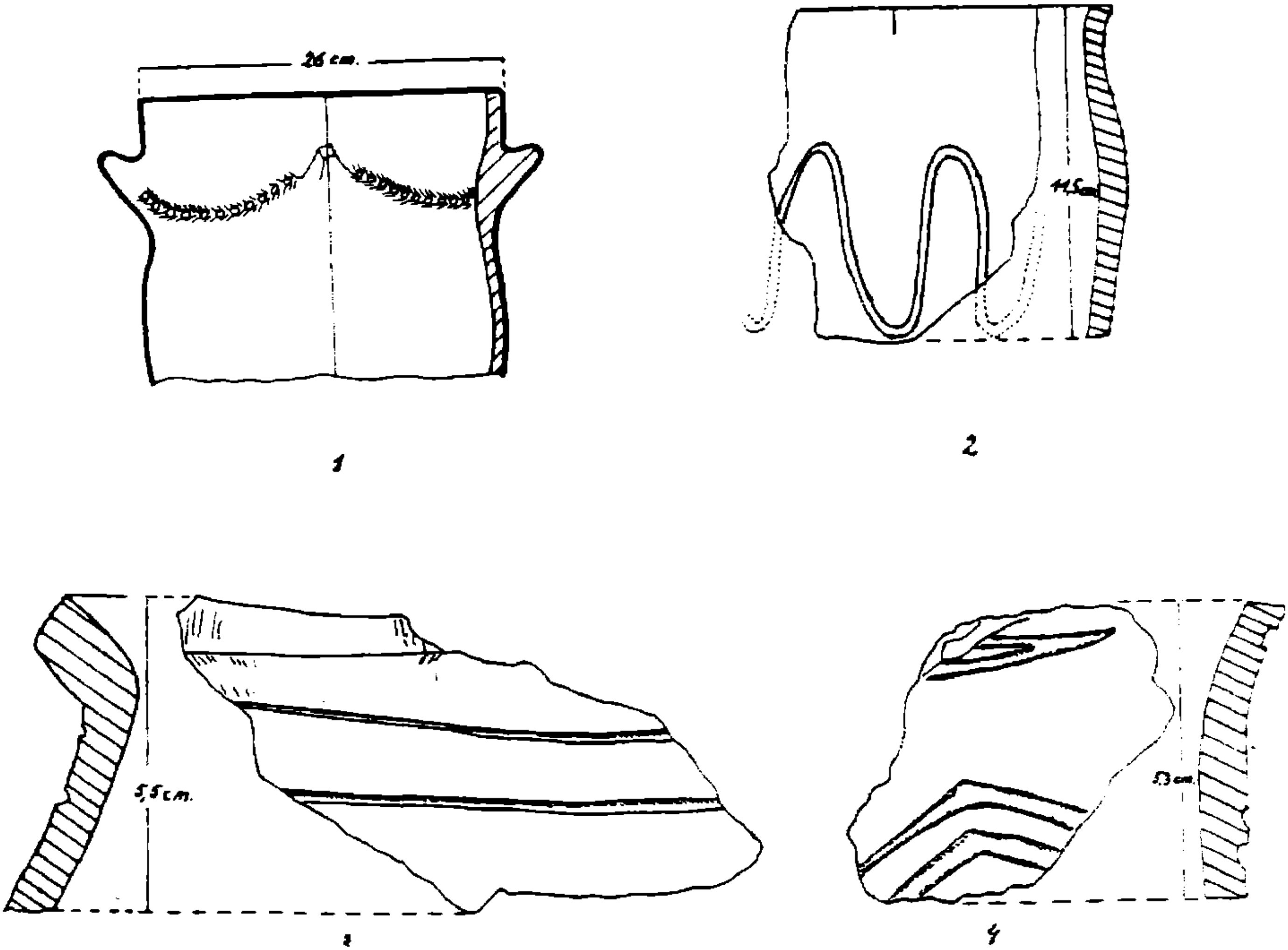

Fig.5 - Ceramică lucrată cu mîna, poroasă, de culoare cărămizie sau cenușiu deschis: 1 - loc.1; 2 - loc.15; 3-4 - loc.2.

www.mnir.ro

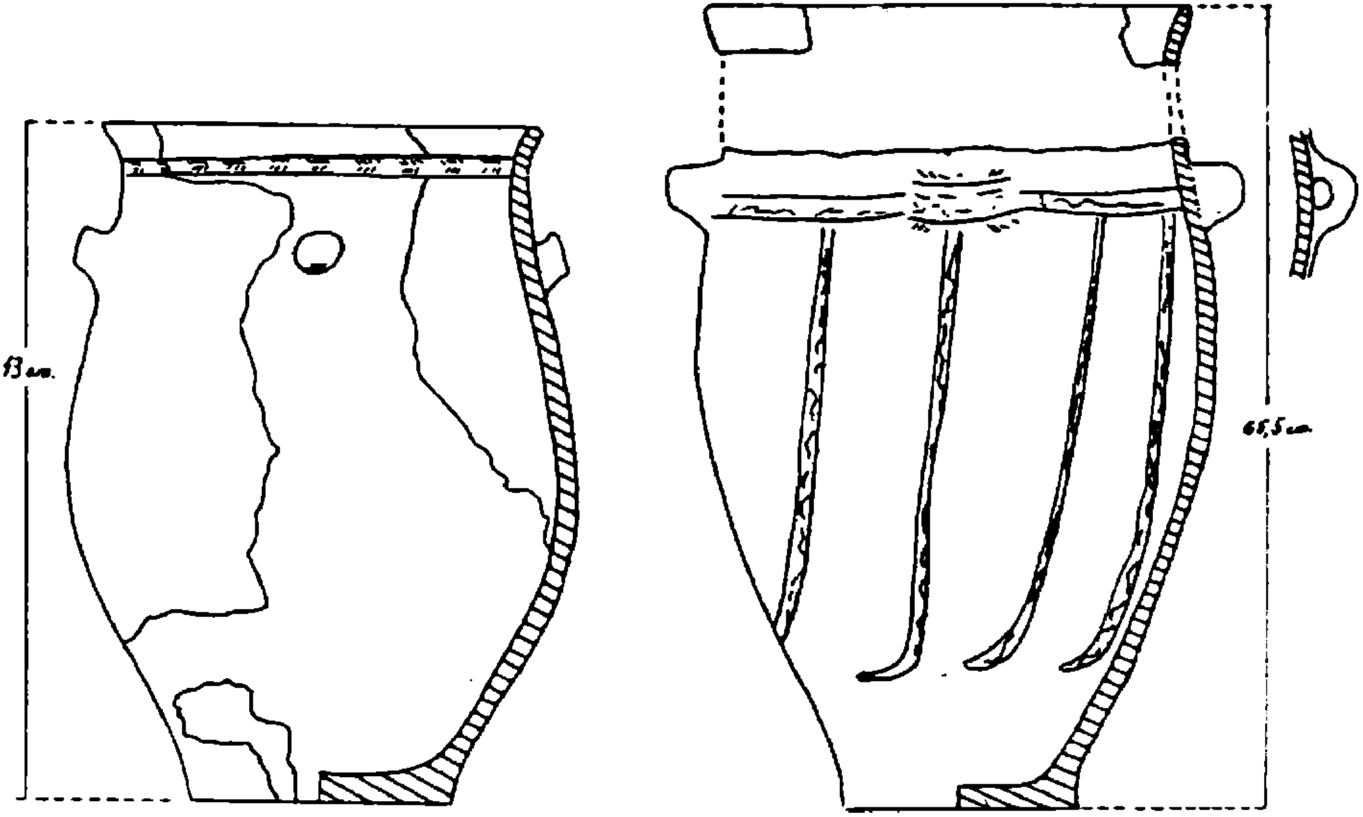

1 2

Fig.6 - Vase mari de provizii, lucrate cu mîna, din pastă poroasă, de culoare cărămizie: 1 - loc.9; 2 - loc.1

www.mnir.ro

Locuinţa nr.12, aflată în s.I, orientată sud-est-nord-vest, a fost dezvelită parţial. Prinzîndu-i-se colţurile de nord şi sud i se poate stabili forma - rectangulară - şi dimensiunile laturilor (2,35 x 2,75 m). Podeaua se află la 0,40 m sub solul actual.

Locuinţa nr.13, situată în s.II, orientată nord-est-sud-vest a fost de asemenea parţial dezvelită.

Locuinţa nr.14, situată în s.I, orientată nord-est - sud-vest, are o formă dreptunghiulară (2,60 x 1,35 m). Colţul de est nu a fost dezvelit. Podeaua se află la 0,78 m sub solul actual.

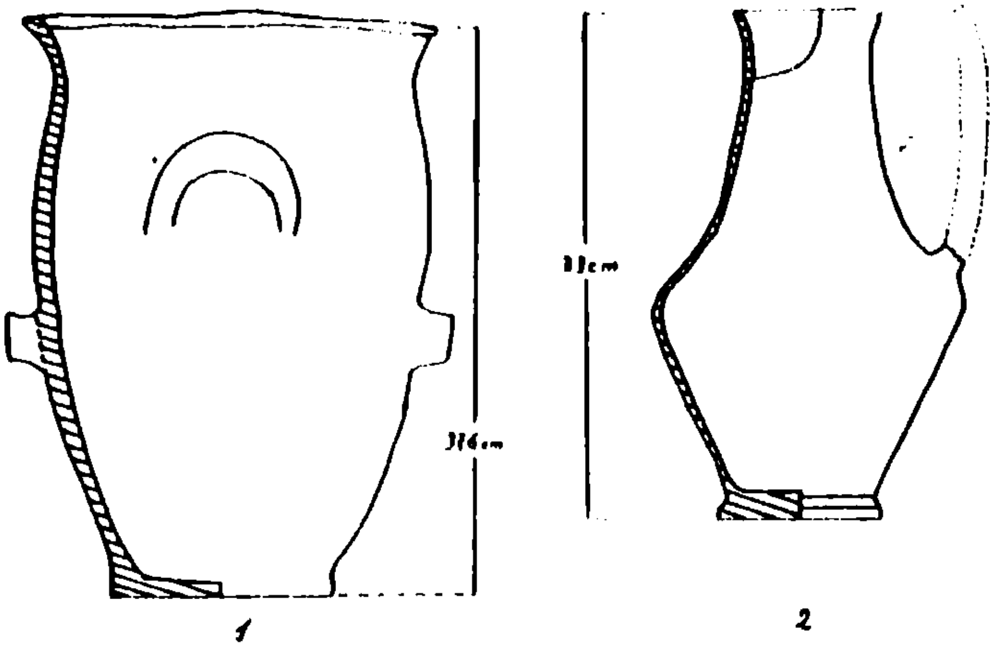

Fig.7 - Vase lucrate cu mîna, poroase, de culoare cărămizie-cenuşie: 1 - loc.1; 2 - loc.9

Locuinţa nr.15, situată în s.II, orientată nord-est - sud-vest are o formă dreptunghiulară (3,00 x 2,75 m), colţul de vest nefiind dezvelit.

Locuinţa nr.16 - situată în s.III, orientată nord-vest - sud-est, de formă dreptunghiulară, a fost parţial dezvelită, ca de altfel toate locuinţele din s.III.

Locuinţa nr.17 - situată de asemenea în s.III, este orientată nord-vest - sud-est şi are o formă dreptunghiulară. Aceeaşi formă şi orientare o au şi celelalte locuinţe din s.III: nr.18-22. Colţul de sud al locuinţei 20 este distrus de vizuina unui animal, în timp ce locuinţele 21 şi 22 sînt suprapuse de fragmente de chirpici, in situ, ce par a face parte din pereţii prăbuşiţi ai unei construcţii ulterioare de mari dimensiuni. Existenţa acestei construcţii va putea fi dovedită sau infirmată de

www.mnir.ro

cercetările viitoare; va trebui însă a se ţine seama de prezenţa a două vetre (nr.3 şi 4) ce par a aparţine acestei mari construcţii. În cazul că se va confirma existenţa ei, precum şi constatarea că unele locuinţe sînt suprapuse de altele, ne duc la concluzia că în aşezarea de la Vlădiceasca au fost două sau trei faze de locuire. Precizarea lor va putea fi însă stabilită prin cercetările viitoare.

Gropile situate în afara locuinţelor, în măsura în care au fost cercetate, au prezentat dimensiuni reduse, formă cilindrică şi au un inventar sărac, nesemnificativ. De aceea nu insistăm în descrierea lor. În cele ce urmează ne vom ocupa de vetrele descoperite pînă în prezent, în număr de patru.

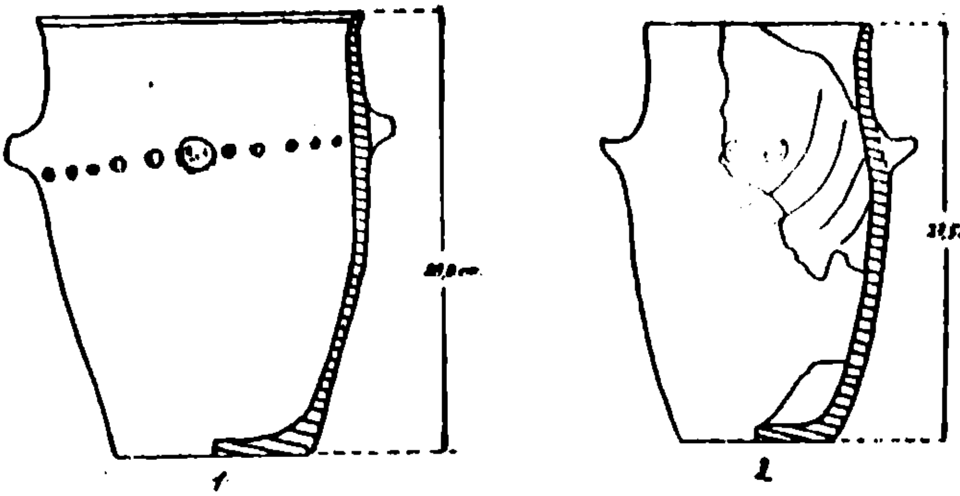

Fig.8 - Vase lucrate cu mîna, poroase, de culoare cărămizie-cenuşie: 1 - loc.1; 2 - loc.9

Vatra nr.1 descoperită în s.II, în afara vreunei locuinţe este de formă dreptunghiulară (0,75 x 0,90 m) cu colţurile rotunjite. Nu are gardină, ca de altfel şi celelalte trei, fiind alcătuită dintr-o crustă tare, groasă de 0,03 m, din pămînt bine ars, sub care se află un strat de pămînt galben, ars şi el.

Vatra nr.2, păstrată fragmentar, este aproape pătrată (1,35x1,42 m) şi are marginile oblice în jos. Se află în interiorul locuinţei nr. 16.

Vatra nr.3, păstrată de asemenea fragmentar, şi tot pătrată (0,64 x x 0,66 m) este decorată cu linii incizate ce formează două chenare pătrate, paralele cu marginile, cel din interior avînd în plus trasate şi diagonale (fig.2).

Vatra nr.4, este ovală (0,80 x 1,05 m) şi bine păstrată. După cum s-a menţionat, vetrele 3 şi 4 identificate în s.III se aflau probabil în interiorul unei construcţii de mari dimensiuni. Este posibil ca pe lîngă funcţia lor utilitară-gospodărească să fi avut şi un rol de cult. Acestui

www.mnir.ro

din urmă scop i-au servit probabil vetrele decorate, cum este vatra nr.3, asemănătoare în unele privințe cu cele descoperite la Popești[2], Poiana[3], București - Mihai Vodă[4] şi mai recent la Cîrlomănești[5], toate datate în majoritate în sec.I î.e.n., deşi modelul lor se întîlneşte şi în secolele anterioare - cum o atestă vetrele din sec. IV-III î.e.n. de la Seutopolis[6]. Tot cultului presupunem că a servit şi vatra nr.2, care prin marginile sale piezişe era nepractică în uzul de fiece zi.

Inventarul aşezării geto-dacice de la Vlădiceasca este alcătuit din obiecte de metal, os, lut ars, silex şi ceramică.

Din metal au fost descoperite cîteva obiecte importante prin funcția şi forma lor. Din fier, în afara unui pinten (loc.4), (fig.3/1), cuțit (loc. 22),(fig.4/4), cui (loc.1),(fig.3/4), verigă (loc.7) şi săpăligă (strat)(fig. 4/1) s-a descoperit un pumnal (loc.9) cu lama lungă, triunghiulară şi cu

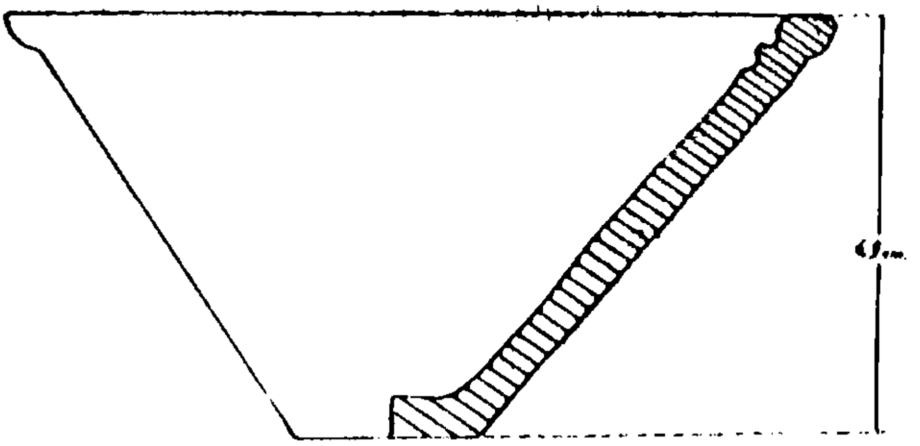

Fig.9 - Cupă tronconică lucrată cu mîna, de culoare cărămizie (strat)

dublă nervură mediană. Mînerul este lung şi subțire. S-au păstrat cîteva fragmente carbonizate din teaca lui, făcută din lemn şi înfăşurată într-o pînză. O piesă interesantă, cu miezul tot din fier, dar placată în exterior cu o foaie de cupru şi una de aur, este un fragment dintr-o placă de centură descoperită în locuința nr.5. Plăcile de cupru şi aur sînt decorate, prin ciocănire, cu linii arcuite, incizate (fig.4/2).

De asemenea din fier a fost descoperită o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt, aparținînd probabil locuinței nr.15 (se afla într-un gang de rozătoare de sub locuința 15),(fig.4/3).

Din plumb s-a descoperit o aplică plată (loc.9), iar din bronz două fragmente dintr-o brățară (loc.15) prinse între ele printr-o şarnieră, precum şi un fragment de toartă de căzănel în forma unui cap de lebădă

www.mnir.ro

(loc.4), decorat cu linii incizate, asemănător cu cel descoperit la Popești[7] și datat în prima jumătate a sec.I f.e.n. Tot din bronz este un inel sigilar (loc.6) reprezentîndu-l pe Heracles trăgînd cu arcul.

În privința obiectelor de os interesant este faptul că aproape în fiecare locuință s-au descoperit cîte una-două falange sau astragale. Una dintre falange este străpunsă transversal de un orificiu mare, rotund, ceea ce confirmă ipoteza folosirii lor. În ce scop, însă, este greu de precizat, dar probabil în magie ca talismane sau la ghicit viitorul. De altfel chiar forma lor se apropie de cea a unei mici figurine.

Din lut ars sînt în general fusaiolele, predominînd cele de formă bitronconică, alături de unele plate, cilindrice, sferice sau din cioburi de vase (fig.3/2).

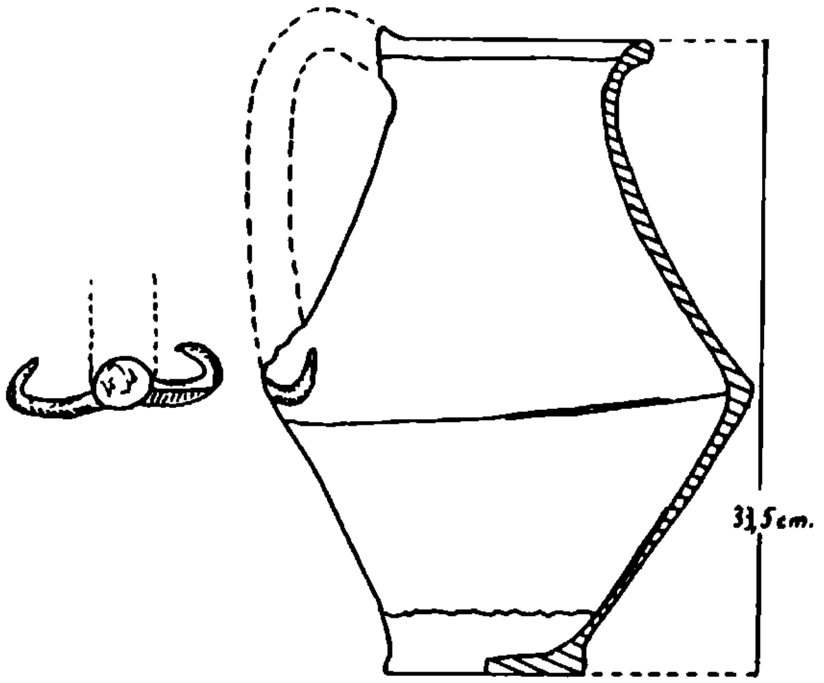

Fig.10 - Cană cu toartă lucrată cu mîna de culoare cenușie (passim)

Dat fiind faptul că la o adîncime nu prea mare față de așezarea geto-dacică se află locuirile neolitice, geto-dacii au folosit uneori și obiecte neolitice apărute din întîmplare la suprafața solului. Dintre acestea, cel mai adesea erau folosite lamele de silex, descoperite adeseori în locuințele geto-dacice.

Ceramica constituie însă inventarul caracteristic, fiind lucrată cu mîna și la roată. O categorie aparte o formează ceramica de import.

1. Ceramica lucrată cu mîna se compune la rîndul ei din două categorii:

www.mnir.ro

a) de culoare cărămizie sau cenuşiu deschis - lustruită -, reprezentată prin vase mari cu pereţii puţin arcuiţi şi buza răsfrîntă oblic în exterior, vase mari bitronconice cu apucători plate şi orizontale, căni bitronconice cu toartă, castroane, căţui, strecurători şi cupe semisferice (fig.5/10). Pe unele vase sînt butoni cilindrici sau plaţi. De un tip aparte sînt unele apucători în trepte de pe cîteva vase bitronconice. De asemenea se întîlnesc apucători orizontale alveolate, bilobate sau tronconice.

Decorul constă din brîuri alveolate orizontale, verticale-oblice sau în ghirlandă; linii subţiri sau late, incizate, verticale, în zig-zag sau în val; linii trase cu pioptenul şi împunsături.

Interesantă este o fructieră cu corpul mic şi tronconic avînd piciorul înalt prevăzut cu două rînduri de "ferestre" triunghiulare (loc. 11),(fig.11/2).

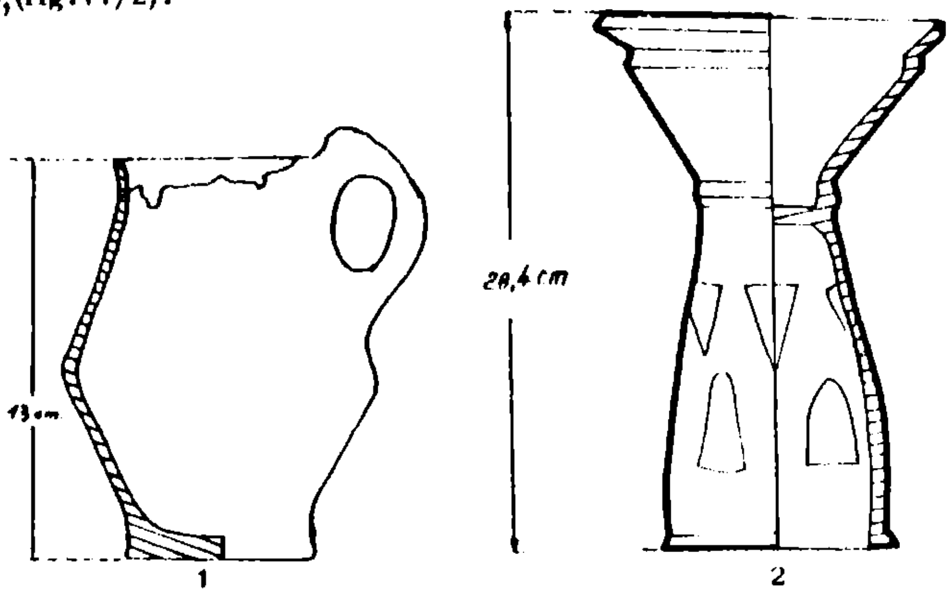

Fig.11 - Vase din pastă fină, lucrate cu mîna, de culoare cenuşie-negricioasă, lustruite: 1 - passim; 2 - loc.11

Tot din această categorie ceramică fac parte cinci opaiţe al căror exterior a fost vopsit cu un strat gros de materie albă. Două dintre ele sînt fragmentare, iar altele două au piciorul înalt, tronconic, gol pe dinăuntru, iar corpul semisferic. Buza este prevăzută cu trei proeminenţe cilindrice, respectiv patru conice, ce se prelungesc pe corp şi picior pînă la bază unde formează o umflătură. Al cincilea opaiţ are piciorul înalt, plin, pătrat în secţiune, iar cupa semisferică, în patru colţuri. Pe două laturi ale piciorului se află cîte un corn lunar cu concavitatea în sus. Dată fiind forma şi aspectul lor bănuim că aceste vase, descoperite şi în alte aşezări - Poiana[8], Popeşti[9], Radovanu[10], Răcătău[11] - nu erau folosite ca opaiţe,ci probabil în cult la libaţii (nu se observă urme de ardere, iar unele sînt vopsite în interior (fig.12);

www.mnir.ro

b) de culoare cenuşie-închisă - reprezentată prin vase mari bitronconice, fructiere cu piciorul uneori ferestruit triunghiular, iar buza lobată, căţui, castroane, căni cu toartă, vase cu pereţii arcuiţi şi buzele verticale sau răsfrînte oblic în exterior, cupe cu umbo în interior (fig.11/1; 13/1-2).

Pe corpul unor vase sînt butoni cilindrici, uneori alveolaţi, tronconici, apucători dreptunghiulare.

Decorul constă din linii incizate - verticale, curbe, oblice -, linii trase cu pieptenul, brîul alveolat. Uneori torţile cănilor sînt torsionate.

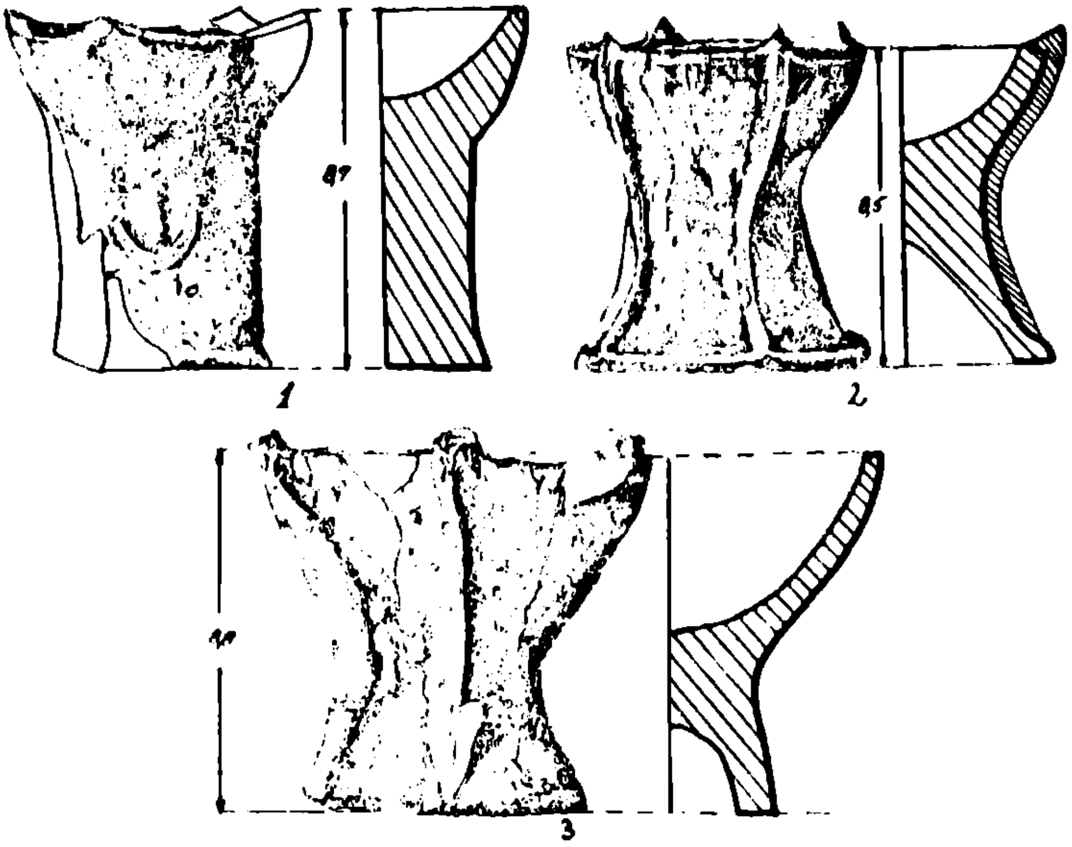

Fig.12 - "Opaiţe" descoperite în timpul săpăturilor

2. Ceramica lucrată la roată se împarte şi ea în două categorii:

a) de culoare cenuşie, în majoritatea cazurilor lucioase, reprezentată prin căni bitronconice cu toartă, vase bitronconice, fructiere, castroane şi strecurători (fig.14-17).

Decorul constă din caneluri, linii incizate în val, linii în relief, rozete cu 8 sau 9 raze (fig.18/1), linii lustruite. Torţile cănilor au marginea lobată, iar uneori sînt duble.

www.mnir.ro

O formă de vas aparte o formează imitaţiile locale după bolurile deliene, decorate cu motive vegetale, zoomorfe - bucranii - şi geometrice - rozete, cercuri, linia înfăşurată (fig.19-20);

b) de culoare cărămizie - chiupuri, strecurători, fructiere, vase şi căni bitronconice (fig.21-22).

Decorul constă din linii incizate orizontale şi în val, rozete (fig. 18/2). Unele vase au buza îngroşată în exterior, cu caneluri orizontale şi vopsite cu negru.

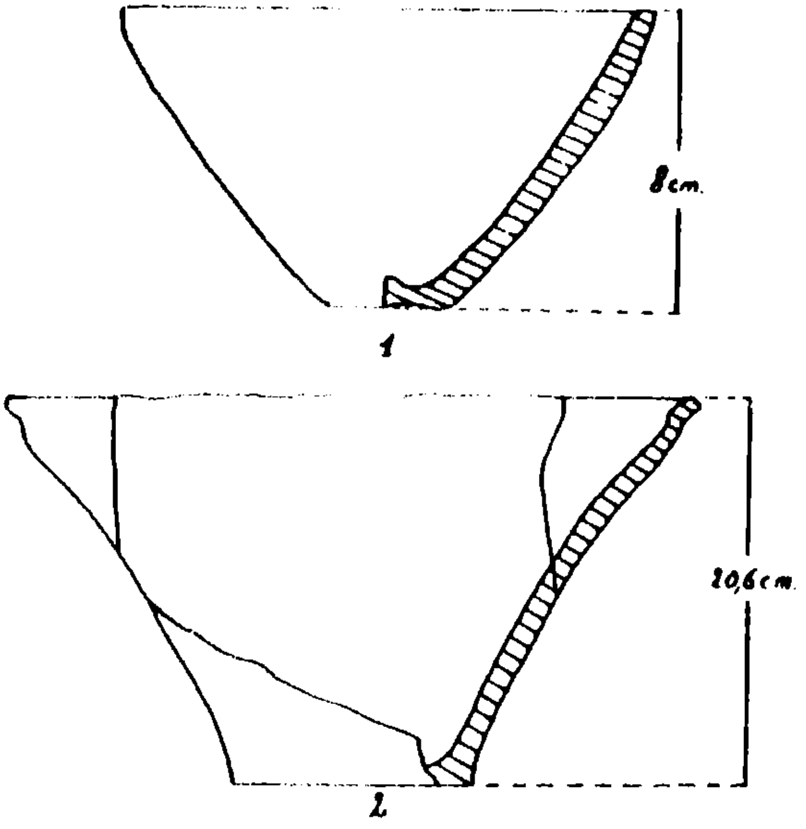

Fig.13 - Vase din pastă fină, lucrate cu mîna, de culoare cenuşie-negricioasă, lustruite:
1 - loc.10; 2 - passim

Un tip aparte este reprezentat de un capac de vas alb-gălbui, decorat cu dungi circulare brun-roşcate (fig.23).

Tot din categoria ceramicii lucrate la roată, atît de culoare cărămizie, cît şi cenuşie, fac parte imitaţiile locale după amforele greceşti. În general sînt lucrate dintr-o pastă grosolană, iar torţile neregulate au pe ele proeminenţe sau părţi torsionate (fig.24/1).

3. Ceramica de import - reprezentată în majoritate prin amfore de culoare cărămizie-roşiatică, albicioase sau cenuşiu-deschis. Torţile sînt canelate, ovale sau duble. Una singură este ştampilată, păs-

www.mnir.ro

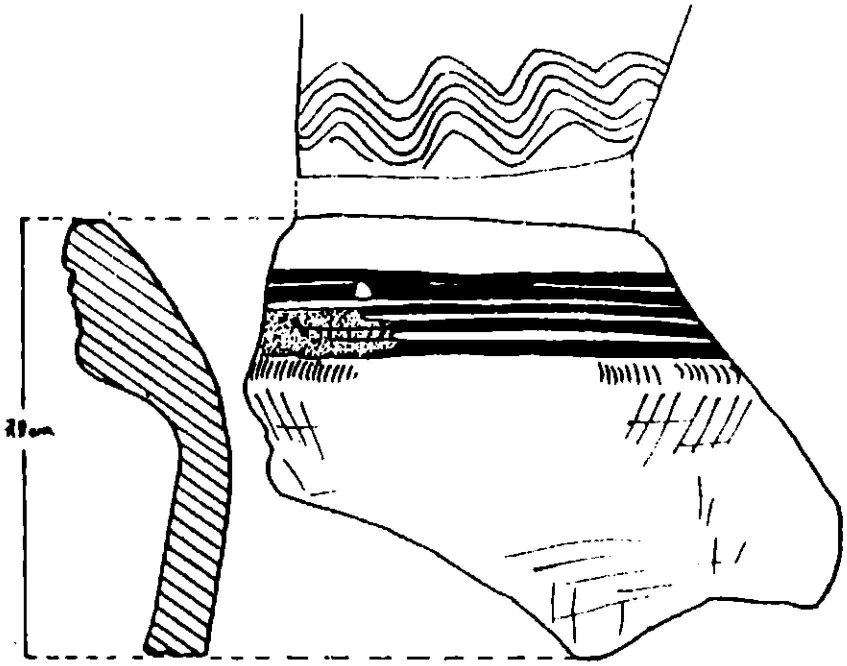

Fig.14 - Ceramică lucrată la roată, de culoare cenușie - buză de chiup (strat)

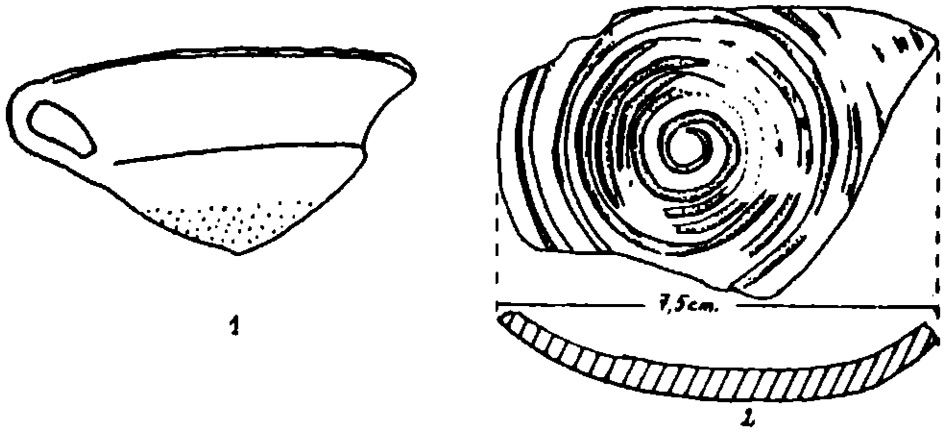

Fig.15 - Ceramică lucrată la roată, de culoare cenușie: 1 - strecurătoare (strat); 2 - fund de bol (strat)

www.mnir.ro

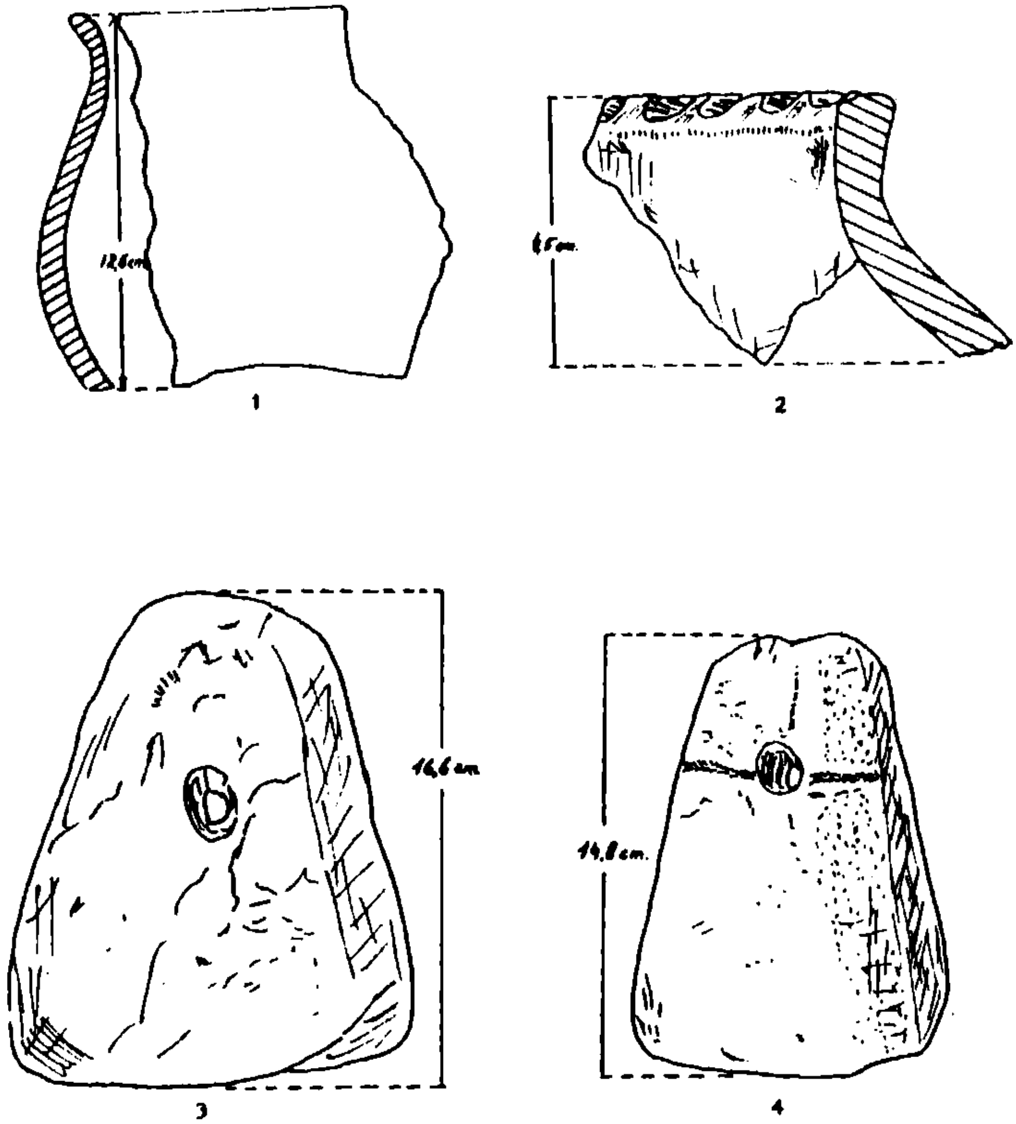

Fig.16 - Fragmente ceramice din pastă fină, lucrate la roată (1-2); Greutăţi piramidale de lut ars (3-4)

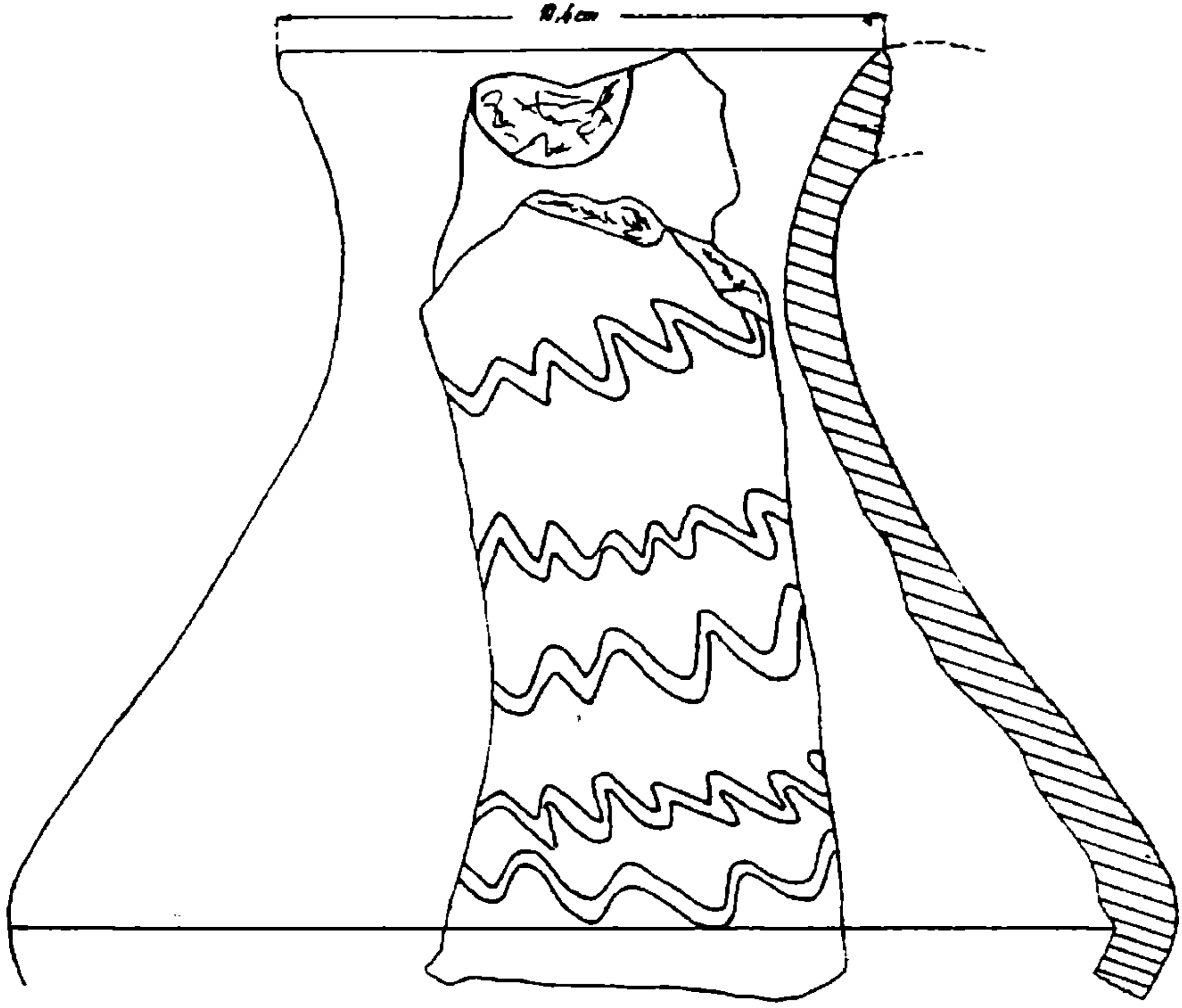

Fig.17 - Fragment de cană mare, lucrată la roată, cenușie - loc.11

www.mnir.ro

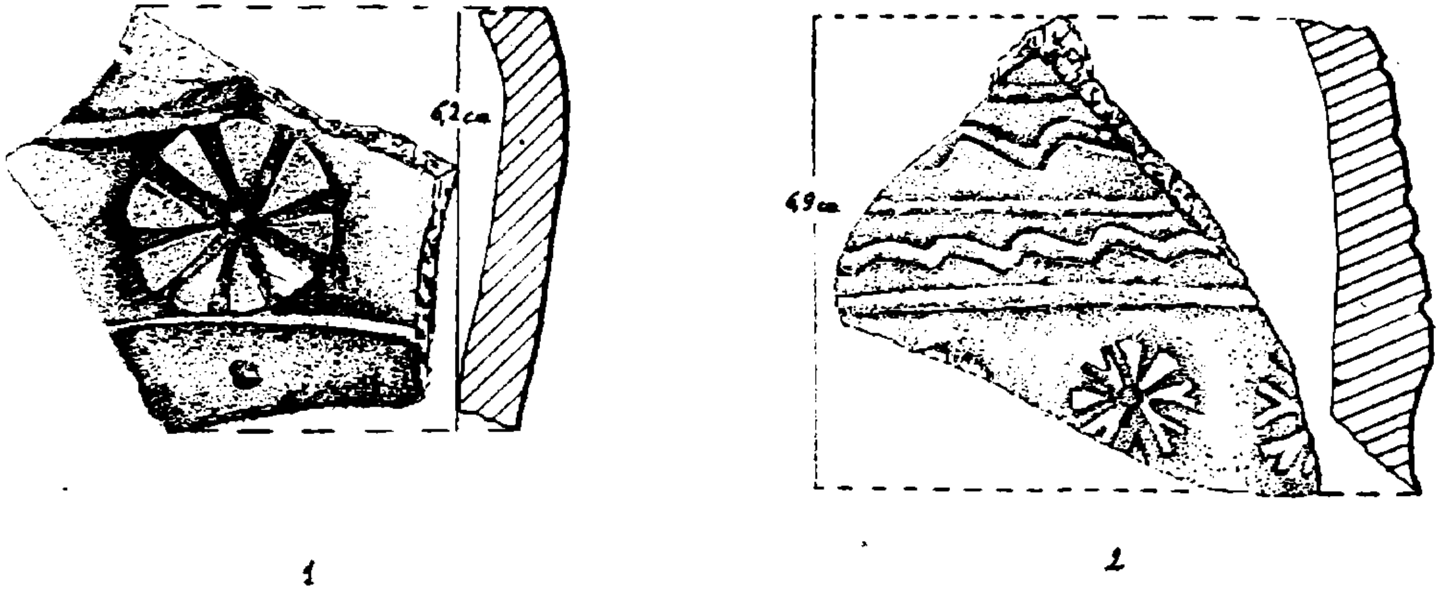

Fig.18 - Fragmente de vase decorate cu rozete, lucrate la roată:
1 - cenușiu, loc.4; 2 - cărămiziu, loc.10

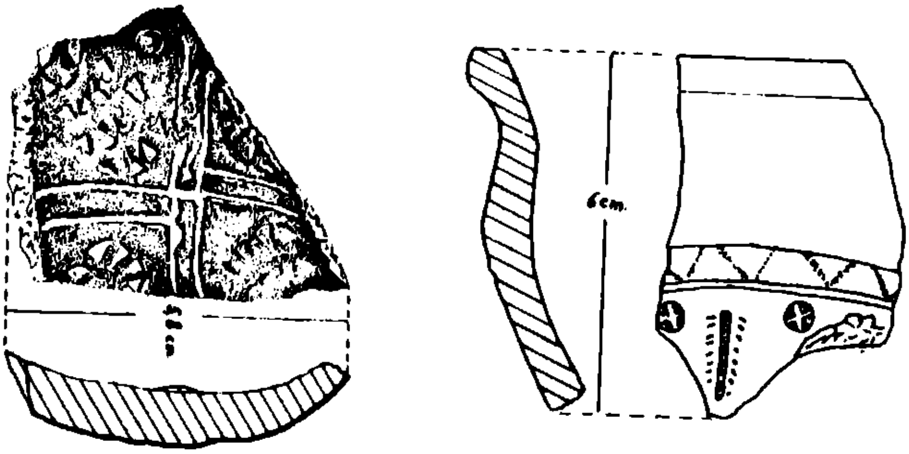

1 2

Fig.19 - Imitații locale după boluri deliene: 1 - loc.4; 2 - loc.10

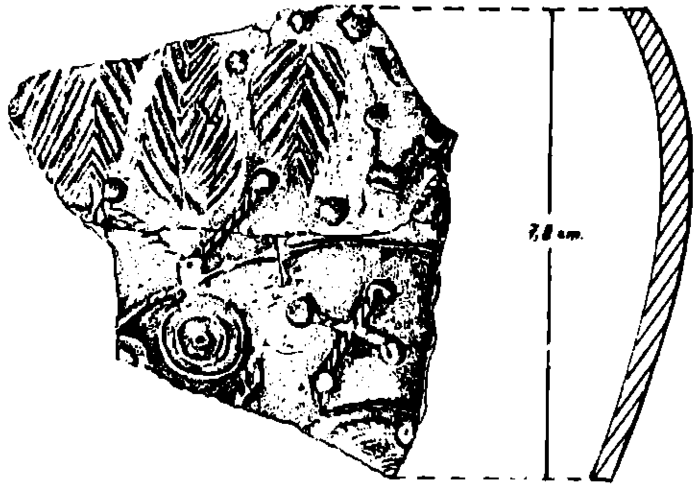

Fig.20 - Imitație locală după bol delian - loc.10

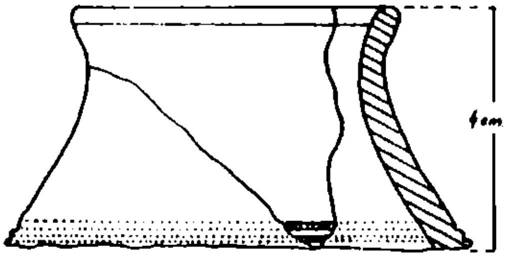

1

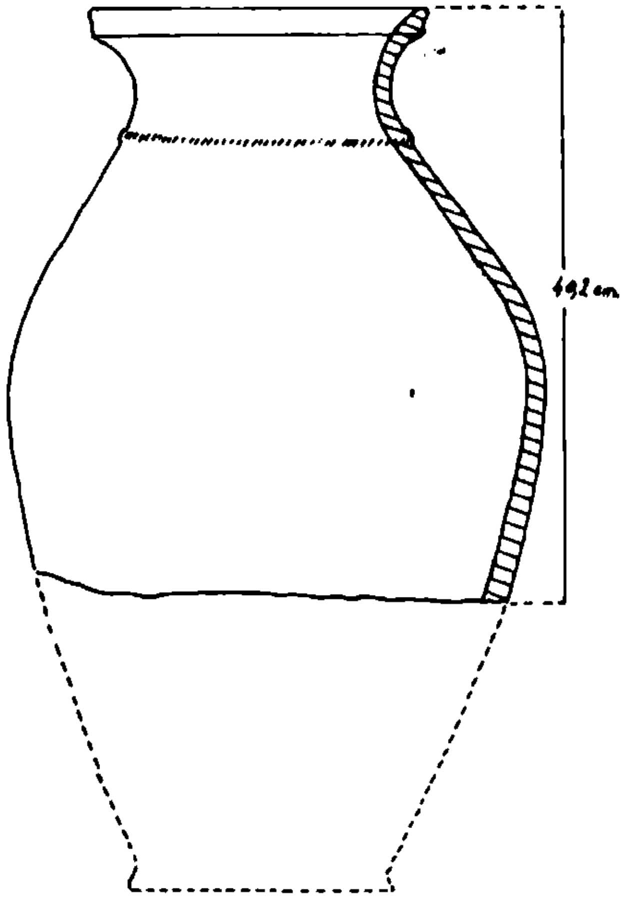

2

Fig.21 - Fragmente de vase din pastă fină, lucrate la roată, de culoare cărămizie-cenușie deschis (strat)

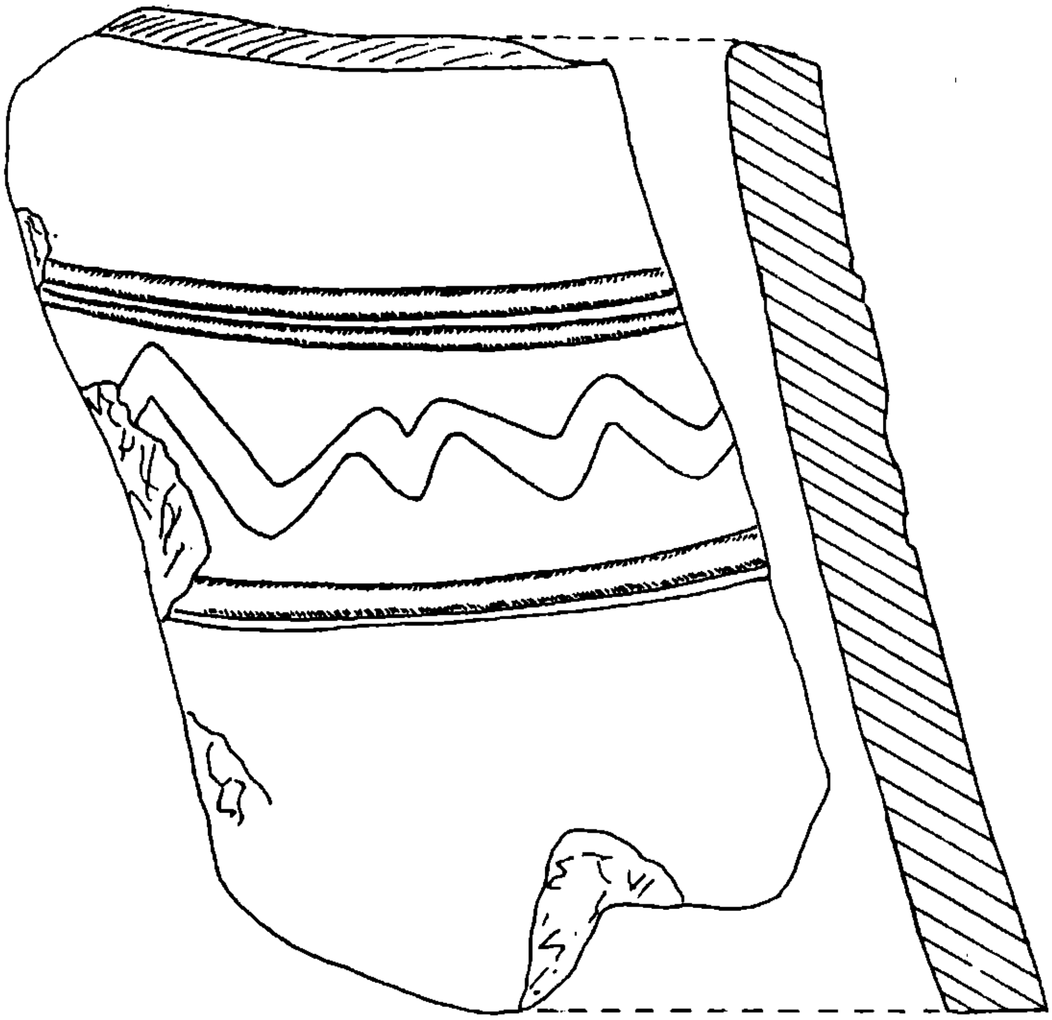

Fig.22 - Fragment de chiup - strat

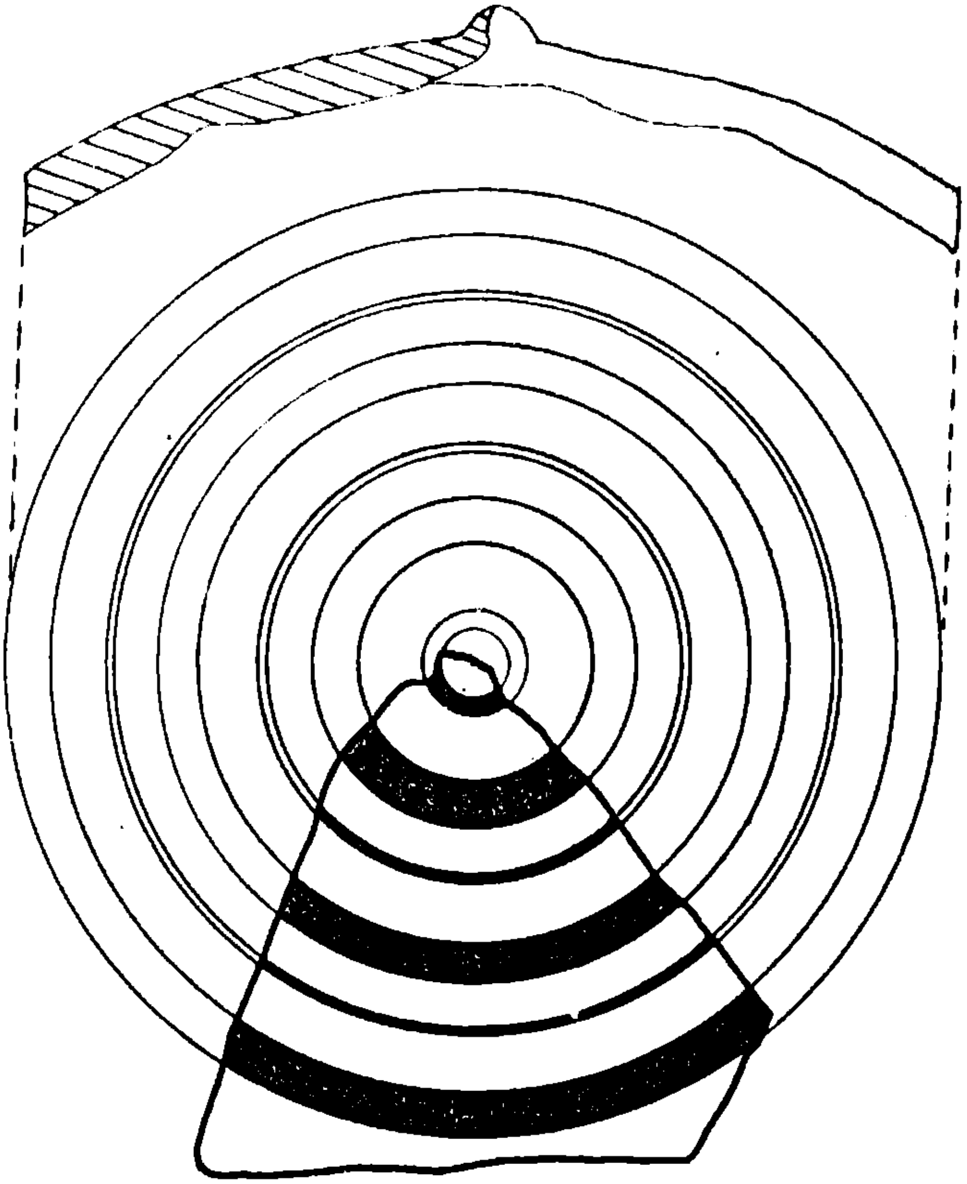

Fig.23 - Fragment ceramic pictat - loc.4

trîndu-i-se doar primele trei litere ΠΥΘ, din numele ΠΥΘΙΩΝ ce se întîlneşte pe torţile de amfore tasiene[12] din sec.III-II î.e.n.Fundul amforelor este tronconic sau discoidal (fig.24/2,3).

Tot de import sînt cîteva fragmente de vase greceşti: un vas mic bitronconic cu toartă şi firmis negru, un fund de vas, inelat,decorat cu benzi circulare negre şi cărămizii-gălbui, precum şi un fragment de culoare roşiatică cu decor spiralic (fig.25).

www.mnir.ro

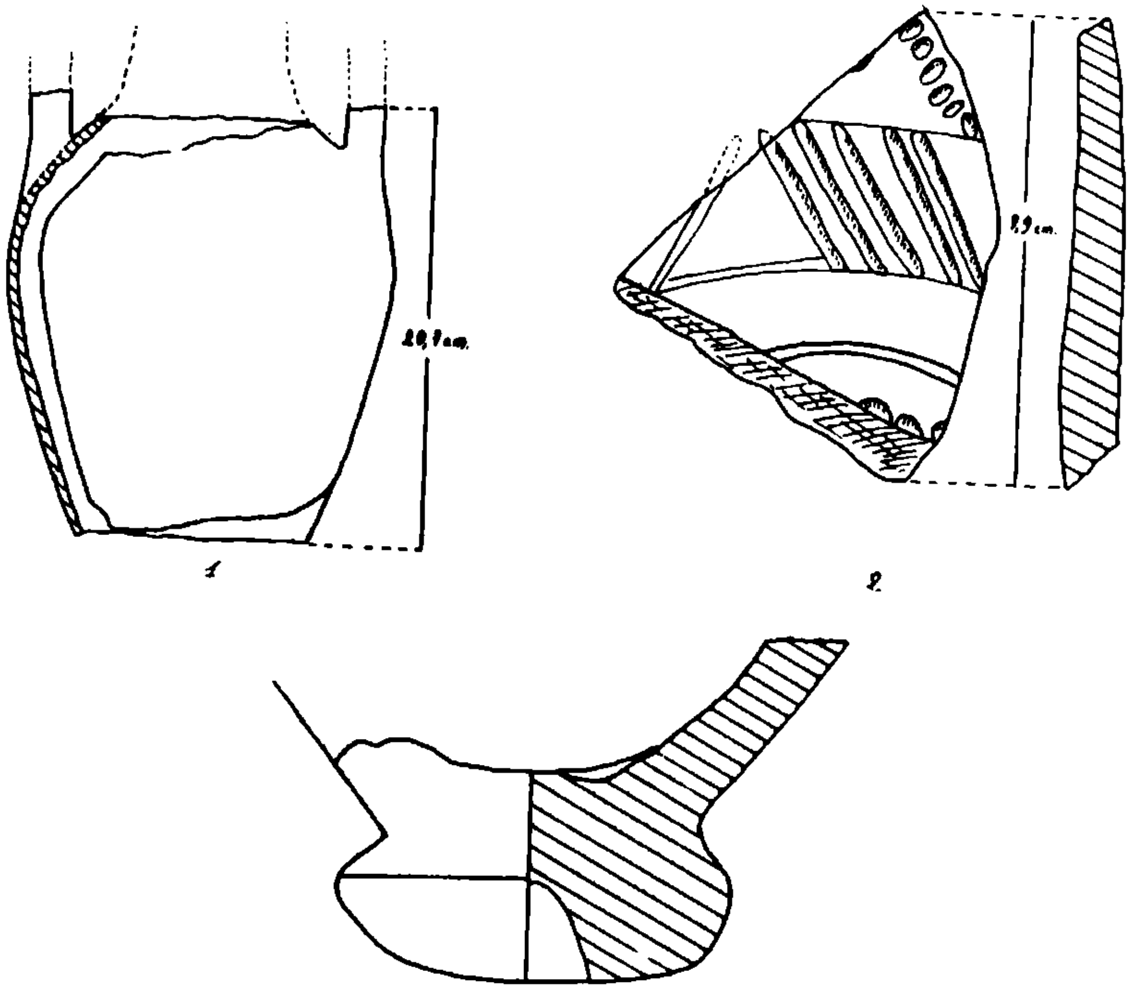

3

Fig.24 - Fragmente de amfore: 1 - imitaţie locală (loc.1); 2 - loc.1; 3 - loc.5

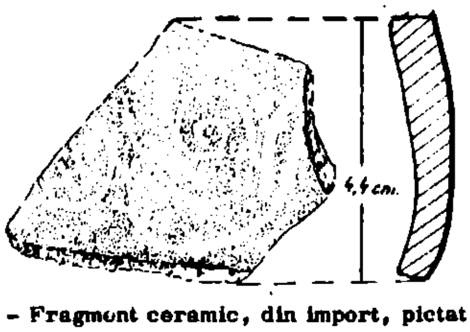

Fig.25 - Fragment ceramic, din import, pictat - strat

www.mnir.ro

Ţinînd seama de caracteristicile ceramicii şi ale celorlalte obiecte de inventar, aşezarea geto-dacică de la Vlădiceasca se datează în sec.III-I î.e.n., fiind contemporană în parte cu aşezările de la Chirnogi[13], Popeşti[14], Căţelu Nou[15], Radovanu[16] etc. O datare mai precisă a diferitelor complexe se va putea face doar după cercetarea în amănunţime a întregii aşezări, cercetare ce se impune cu necesitate avîndu-se în vedere că ea va fi inundată în urma amenajării unui lac de acumulare.

GEORGE TROHANI

NOTE

1 Cf. C.D.CHIRIŢA, C.PAUNESCU, D.TEACI - Solurile României, Bucureşti, 1967, p.85, pl.4.
2 R.VULPE - S.C.I.V., 1-2, 1955, p.245; Materiale, III, 1957, p. 238, fig.18/2; VI, p.313, fig.7.
3 R.VULPE - S.C.I V., III, 1952, p.194, fig.3.
4 GH.CANTACUZINO - Studii şi referate privind istoria României, I, Bucureşti, 1954, p.334, fig.5-6.
5 Comunicare M.BABEŞ - Sesiunea de comunicări a Institutului de arheologie, Bucureşti, 1974.
6 D.DIMITROV - Sovetskaia arheologhia, 1, 1957, p.203, fig.10-13.
7 R.VULPE - Materiale, VI, 1959, p.318, fig.12/6.
8 R. şi EC.VULPE - Dacia, III-IV, 1927-1932, p.293, fig.43/11-16.
9 R.VULPE, Materiale, III, 1957, p.235, fig.10; VI, 1959, p. 317, fig.11; VIII, 1962, p.458, fig.1/2.
10 Informaţie Done Şerbănescu, pentru care-i mulţumim.
11 V.CAPITANU şi V.URSACHI - Carpica, II, 1969, p.196, fig.11.
12 A.M. şi A.BON - Les timbres amphoriques de Thasos, Etudes Thasiennes, IV, Paris, 1957, passim.
13 G.TROHANI şi D.ŞERBANESCU - Urme geto-dacice în jud.Ilfov, Muzeul Naţional, II (sub tipar).
14 R.VULPE - op.cit.
15 V.LEAHU - Cercetări arheologice în Bucureşti, I, 1962, p.15-41; II, 1965, p.55-67.
16 G.TROHANI şi D.ŞERBANESCU - op.cit.

www.mnir.ro

RAPPORT CONCERNANT LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES ÉFFECTUÉES DANS L'ÉTABLISSEMENT GÉTO-DACE DE VLADICEASCA PENDANT L'ANNÉE 1973

– Résumé –

L'auteur présente les résultats des fouilles éffectuées en 1973 dans l'établissement géto-dace de Vlădiceasca, jud.Ilfov, ou on a découvert 22 habitations et 11 fosses. Les habitations sont de surface et ont généralement une forme réctangulaire. Quelques-unes contiennent des fosses pour les provisions. On trouve aussi la situation suivante - une habitation coupe ou se trouve au-dessus d'une autre, ce qui signifie qu'il y à plusieurs phases d'habitat. Après une description des habitations on passe aux foyers qui peut-être ont eu un rôle dans le culte.

L'inventaire se compose de pièces en métal, os, terre cuite et silex - couteau, clous, poignard, bracelet, anse de chaudron, anneau-sceau, applique, fusaïoles etc. La céramique constitue l'inventaire caractéristique etant travaillée à la main et à la tour du potier. Une catégorie à part est représentée par la céramique d'importation.

Tenant compte des données de l'inventaire, l'établissement géto-dace de Vlădiceasca date du III-I s.av.n.è. Une datation plus prècise pourra être faite seulement après une recherche attentive de tout l'établissement.

Légende des figures

Fig. 1 Le plan des fouilles éffectuées sur l'ille Ghergălăul Mare de Vlădiceasca

Fig. 2 Le foyer no.3

Fig. 3 Objets découverts pendant les fouilles: 1. Éperon en fer (l'hab. 4); 2. Fusaïole en terre cuite (passim); 3. Fragment d'anse, en bronze (l'hab.4); 4. Clou en fer (l'hab.1)

Fig. 4 Objets en fer: 1. Binette (passim); 2. Plaque de ceinture, plaquée en bronze et or (l'hab.5); 3. Fibule (l'hab.15); 4.Couteau (l'hab.22)

Fig. 5 Céramique travaillée à la main, grossière, rougeâtre ou grise: 1. l'hab.1; 2. l'hab.15; 3-4. l'hab.2

Fig. 6 Grands vases de provisions, travaillés à la main, d'une pâte grossière, rougeâtre: 1. l'hab.9; 2. l'hab.1

Fig. 7 Vases travaillés à la main,grossiers, rougeâtre-gris: 1. l'hab. 1; 2. l'hab.9

Fig. 8 Vases travaillés à la main, grossiers, rougeâtre-gris: 1. l'hab. 1; 2. l'hab.9

www.mnir.ro

Fig. 9 Coupe tronconique, travaillée à la main, rougeâtre (passim)
Fig.10 Cruche à anse, travaillée à la main, grise (passim)
Fig.11 Vases en pâte fine, travaillés à la main, gris-noir, vernis: 1. passim; 2. l'hab.11
Fig.12 "Lampes" découvertes pendant les fouilles
Fig.13 Vases en pâte fine, travaillés à la main, gris-noir, vernis: 1. l'hab.10; 2. passim
Fig.14 Céramique travaillé à la roue, grise-jarre (pasim)
Fig.15 Céramique travaillé à la roue, grise-jarre (passim): 1. Passoir (passim); 2. Fond de bol (passim)
Fig.16 Fragments céramiques de pâte fine, travaillés à la roue (1-2); poids en terre glaise (3-4).
Fig.17 Fragment d'une grande cruche, travaillée à la tour, grise - l'hab.11
Fig.18 Fragments de vases décorés aux rosettes, travaillés à la tour: 1. gris, l'hab.4; 2. rougeâtre, l'hab.10
Fig.19 Imitations locaux de bols déliens: 1. l'hab.4; 2. l'hab.10
Fig.20 Imitation locale de bol délien - l'hab.10
Fig.21 Fragments de vases de pâte fine, travaillés à la roue, rougeâtre-gris (passim)
Fig.22 Fragment de jarre (passim)
Fig.23 Fragment céramique peint (l'hab.4)
Fig.24 Fragments d'amphores: 1. imitation locale (l'hab.1); 2. l'hab. 1; 3. l'hab.5
Fig.25 Fragment céramique, d'importation, peint (passim)

www.mnir.ro

În aşezarea geto-dacică de la Vlădiceasca, jud. Ilfov, din totalul de 22 locuinţe descoperite pînă în prezent, material faunistic a rezultat numai din 5 locuinţe şi anume din cele cu numărul 6, 7,9,10 şi 11.

Materialul faunistic este în cantitate mică - 76 fragmente osoase, dintre care au putut fi determinate 54, restul fiind fragmente lipsite de caractere morfologice semnificative care să poată face posibilă determinarea lor.

Materialul prezintă un caracter extrem de fragmentar; în afara unor falange descoperite, de altfel, în majoritatea locuinţelor, nu a fost găsită nici o altă piesă întreagă.

Caracterul fragmentar, ca şi faptul că a fost descoperit în incinta unor locuinţe, dovedeşte că materialul faunistic studiat reprezintă resturi menajere.

Rezultatele cercetărilor noastre, în ceea ce priveşte repartiţia pe locuinţe a materialului şi frecvenţa pe familii a mamiferelor identificate, sînt prezentate în tabelele 1 şi 2.

Analizînd tabelul 1, observăm repartiţia inegală pe locuinţe a materialului faunistic. Astfel cele mai multe resturi de faună (46,26%) au fost descoperite în locuinţa 11, unde s-au găsit fragmente de oase provenind de la mamifere din toate grupele prezente în aşezare.

O situaţie asemănătoare în ceea ce priveşte diversitatea speciilor o întîlnim în locuinţa 9, unde însă resturile de faună sînt în număr mai mic (31,50%).

Locuinţele 6 şi 7 prezintă o situaţie total diferită de cea amintită anterior, în ele descoperindu-se cîte un singur fragment osos, aparţinînd Suinelor (locuinţa 6) şi Canidelor (locuinţa 7).

Analizînd tabelul 2, observăm că materialul faunistic descoperit aparţine exclusiv mamiferelor, atît domenstice,cît şi sălbatice.

Se observă predominarea fragmentelor osoase provenind de la mamifere domestice (81,49%) faţă de cele sălbatice (18,51%).

Dintre mamiferele domestice mai bine reprezentată este familia Bovidae (46,28%) cu subfamilia Bovinae, respectiv specia Bos taurus L şi subfamilia Ovicaprinae, în interiorul căreia nu s-a putut face o de-

www.mnir.ro

limitare netă a genurilor Ovis şi Capra, din cauza absenţei unor fragmente osoase cu caractere diferenţiale.

Familia Suidae (subfamilia Suinae) reprezintă 14,81% din totalul materialului, iar familia Equidae (Equus cabaluus) 12,96%.

Dintre carnivore, familia Canidae (7,40%) este reprezentată numai prin specia Canis familiaris.

Este de remarcat faptul că fragmentele osoase provenite de la mamifere sălbatice aparţin exclusiv familiei Cervidae şi respectiv speciei Cervus elaphus.

O analiză definitivă a materialului faunistic se va putea face numai după cercetarea în ansamblu a întregii aşezări, studiindu-se piesele atît din complexe închise, cît şi din afara lor.

Tabelul 1

Repartiţia pe locuinţe a materialului faunistic

GRUPA	Loc.6		Loc.7		Loc.9		Loc.10		Loc.11	
	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%	Nr. frag.	%
Fam. Canidae	-	-	1	1,85	1	1,85	1	1,85	1	1,85
Fam. Suidae Subfamilia Suinae	1	1,85	-	-	2	3,72	-	-	5	9,25
Fam. Cervidae	-	-	-	-	2	3,72	4	7,40	4	7,40
Fam. Bovidae Subfamilia Bovinae	-	-	-	-	3	5,55	2	3,72	9	16,66
Fam. Bovidae Subfamilia Ovi-caprinae	-	-	-	-	6	11,11	2	3,72	3	5,55
Fam. Ecvidae	-	-	-	-	3	5,55	1	1,85	3	5,55
Total	1	1,85	1	1,85	17	31,50	10	18,54	25	46,26

www.mnir.ro

Tabelul 2

Frecvența (în fragmente), pe familii a mamiferelor identificate

GRUPA	Nr. frag.	%
Mamifere domestice	41	81,48
Fam. Canidae	4	7,40
Fam. Suidae, subfamilia Suinae	8	14,81
Fam. Bovidae, subfamilia Bovinae	14	25,92
subfamilia Ovi-caprinae	11	20,35
Fam. Ecvidae	7	12,96
Mamifere sălbatice	10	18,51
Fam. Cervidae	10	18,51

EDITH IONESCU

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL FAUNIQUE PROVENANT DE QUELQUES HABITATIONS GÉTO-DACES DE VLADICEASCA

- Résumé -

Dans l'établissement géto-dace de Vlădiceasca, dép. Ilfov, on a trouvé jusqu'a present des restes fauniques seulement dans cinq habitations - 76 fragments d'os, desquels ont pu être détérminés 54.

En analysant les deux tableaux on constate la prépondérance des animaux doméstiques (81,49%) en rapport aux sauvages (18,51%).

www.mnir.ro

Valea Geoagiului, bogată în urme de locuire antică, coboară din versantul sudic al Apusenilor spre Mureş. Materialele arheologice, dintre care amintim depozitul de bronzuri de la Balşa, aparţinînd orizontului Uriu-Domăneşti (bronz D)[1], tezaurul de monede dacice de tip "Hunedoara" de la Bozeş[2], unelte, podoabe şi ceramică de la Ardeu, provin mai ales din descoperiri întîmplătoare.

Pe valea Geoagiului, la 25 km nord de Mureş, în satul Ardeu, unde s-au găsit multe materiale arheologice de epocă dacică, s-a deschis o carieră de piatră. Lucrările acesteia ameninţau să distrugă toate urmele dintr-o zonă bogată, dealul Cetăţeaua.

Înălţimea Cetăţeaua se situează în partea de sud-vest a satului, izolată de terenul din jur prin văile Bozeşului şi Madei şi prin pante abrupte, greu accesibile.

Săpăturile de la cariera de piatră au dus la găsirea lamei unui pumnal de bronz cu nervură mediană (fig.1/3), caracteristic bronzului mijlociu, a unor arme, şi podoabe de epocă dacică.

În iulie 1973 s-a făcut un sondaj pe culmea dealului, prin care s-a urmărit atît salvarea unei părţi din zona cu urme arheologice, unde înainta cariera de piatră, cît şi stabilirea succesiunii straturilor de cultură şi a dnratei şi caracterului locuirii.

Sondajul a constat din patru secţiuni şi patru casete, dintre care trei secţiuni chiar pe coama dealului, iar a patra secţiune şi casetele pe panta de est, mai puţin abruptă.

În funcţie de conformaţia terenului secţiunile au avut lungimi variabile, între 6 şi 8m, cu lăţimea de 1 m.

În secţiunile de pe culme stînca este suprapusă direct de un strat de cultură, de numai 0,10 m grosime, format dintr-un sol de pădure, cu rare fragmente ceramice şi acoperit de un strat de pămînt vegetal de 0,10 m. Nu au apărut nici gropi şi nici urme de construcţii sau locuinţe.

În secţiunea a treia de pe coamă, imediat după îndepărtarea stratului vegetal, a apărut o platformă amenajată din piatră de rîu, pe care s-au găsit şi cîteva fragmente dintr-un chiup. Platforma a fost prinsă

www.mnir.ro

pe toată lungimea ei (3 m), în secțiune, dar nu a fost desfăcută în întregime, pe lățime.

Pe pantă de est, unde s-au deschis secțiunea a patra și casetele, situația stratigrafică este identică, dar stratul de cultură este ceva mai gros, el fiind aici format din pămînt scurs de pe creastă. Nici aici nu s-au găsit urme de amenajări ale pantei sau construcții.

Materialul arheologic recoltat este format din fragmente de unelte de fier, ceramică și chirpici.

Metalul descoperit în sondaj este reprezentat de un fragment de seceră și o cheie (fig.1/1,2).

Ceramica provenită de pe dealul "Cetățeaua" se poate împărți, din punctul de vedere al tehnicii de lucru, în două categorii: lucrată cu mîna și cu roata.

Din prima categorie ceramică fac parte fragmentele de vase din pastă galbenă grosieră, avînd ca degresant nisip cu granule mari, pietricele, cioburi pisate și fragmente din pastă bună.

Ceramica grosieră este prost și neuniform arsă, cu urme de ardere secundară de la utilizare. Culoarea este cenușie sau roșie-cărămizie. Pereții sînt asprii atît în interior cît și în exterior. Din acest fel de pastă sînt fragmentele de cești dacice, oale, vasul borcan, un vas miniatural (fig.4/4), toate fiind forme comune așezărilor dacice din Transilvania.

Ornamentația este bogată, realizată în relief, prin incizie sau lustruire, într-o mare varietate de motive și combinații.

Decorurile în relief sînt formate din butoni de diferite dimensiuni, simpli, cu alveole sau cu cruce (fig.1/5). Acest ultim tip, răspîndit în sec.II î.e.n., nu este întîlnit, după I.H.Crișan[3], decît în mod excepțional în sec.I e.n.

Butonii sînt asociați cu brîuri în relief simple sau în ghirlandă (fig.2/3,4), crestate orizontal sau oblic.

Brîurile în relief sînt combinate în unele cazuri cu linii incizate în val sau drepte. Modul de grupare a liniilor incizate este diferit de la vas la vas.

Un alt tip de decor este cel format din linii incizate adînc în val și foarte dese (fig.3/2).

Uneori liniile în val se întretaie formînd un decor în formă de funie (fig.3/5).

Pe unele fragmente sînt plasate sub buză impresiuni alveolare și linii incizate în formă de brăduț (fig.4/1,2,3).

Cele cîteva fragmente ceramice lucrate cu mîna din pastă bună, bine arsă, de culoare cenușiu-închis fac parte din căni înalte cu toarta ușor supraînălțată, asemănătoare cu cele de la Poiana Galați.

Notă aparte în cadrul ceramicii lucrate cu mîna de la Ardeu o formează un fragment din peretele unui vas mijlociu, din pastă de proastă calitate și prost arsă, de culoare cărămizie, pe care s-au aplicat benzi pictate de culoare brun-roșiatică.

www.mnir.ro

Pînă în prezent nu cunoaştem din publicaţii un al doilea fragment de acest fel.

A doua categorie ceramică este formată din fragmente de la vase lucrate la roată. Ea se divide în două subcategorii: una este,mai puţin numeroasă, din fragmente arse la cărămiziu roşcat, provenind de la vase de dimensiuni mijlocii, din pastă mai puţin omogenă, cuprinzînd pietricele, iar alta compusă din fragmente arse cenuşiu de diferite nuanţe din pastă bună.

Formele sînt cele întîlnite în aşezările dacice din sec.I î.e.n. - I e.n.: oale, străchini, căni, chiupuri, fructiere.

Ceramica lucrată cu roata este decorată prin incizie, lustruire şi pictură. Liniile incizate grupate în benzi drepte sau în val,uneori combinîndu-se între ele, sînt cele mai frecvente motive pentru această categorie ceramică (fig.5/4,5).

Cîteva fragmente dintr-un vas cu profil aproape drept şi dintr-o fructieră au decor lustruit. Pe primul sînt lustruite benzi verticale care alternează cu linii spiralice lustruite.

Pe buza de fructieră (fig.5/1) sînt lustruite linii în val care se continuau în interiorul acesteia.

Ceramica lucrată cu roata este pictată cu motive geometrice şi este reprezentată de 3 fragmente:

- fragment dintr-o fructieră (fig.5/2),(buza) din pastă de foarte bună calitate, arsă omogen, de culoare galben-cărămizie, pictat cu benzi orizontale paralele, de culoare roşu-închis.
- fragment de oală, dintr-o pastă bună, în ruptură prezintă un nucleu cenuşiu îmbrăcat într-un strat subţire de culoare roşie,pe care s-a aplicat pictura tot în benzi.
- un al treilea fragment este de la un vas de dimensiuni mari, grosimea peretelui fiind de aproximativ 1,8 cm, din pastă pură, bine arsă, de culoare cenuşiu-deschis. In exterior este lustruit şi pe benzile lustruite s-a aplicat stratul de vopsea de culoare brună, de lăţimi inegale.

*

În concluzie, în ceramica dacică găsită la Ardeu sînt reprezentate aproape toate tipurile ceramice cunoscute în ceramica clasică din Latèn-ul tîrziu. Afirmatia priveste atît tehnica de executie,cît si decorul, dar mai puţin formele, avînd în vedere starea fragmentară a materialului .

In afară de materialele amintite, în săpătură s-au găsit bucăţi de zgură şi mult chirpic.

Obiectele din metal şi ceramica de pe dealul Cetăţeaua îşi au analogi în aşezările dacice în general şi în special în cele de pe Mureşul mijlociu.

În cadrul ceramicii avem cîteva elemente care ne ajută la datare: butonul ce cruce şi vasele cu profil aproape drept,care se pot data cel

www.mnir.ro

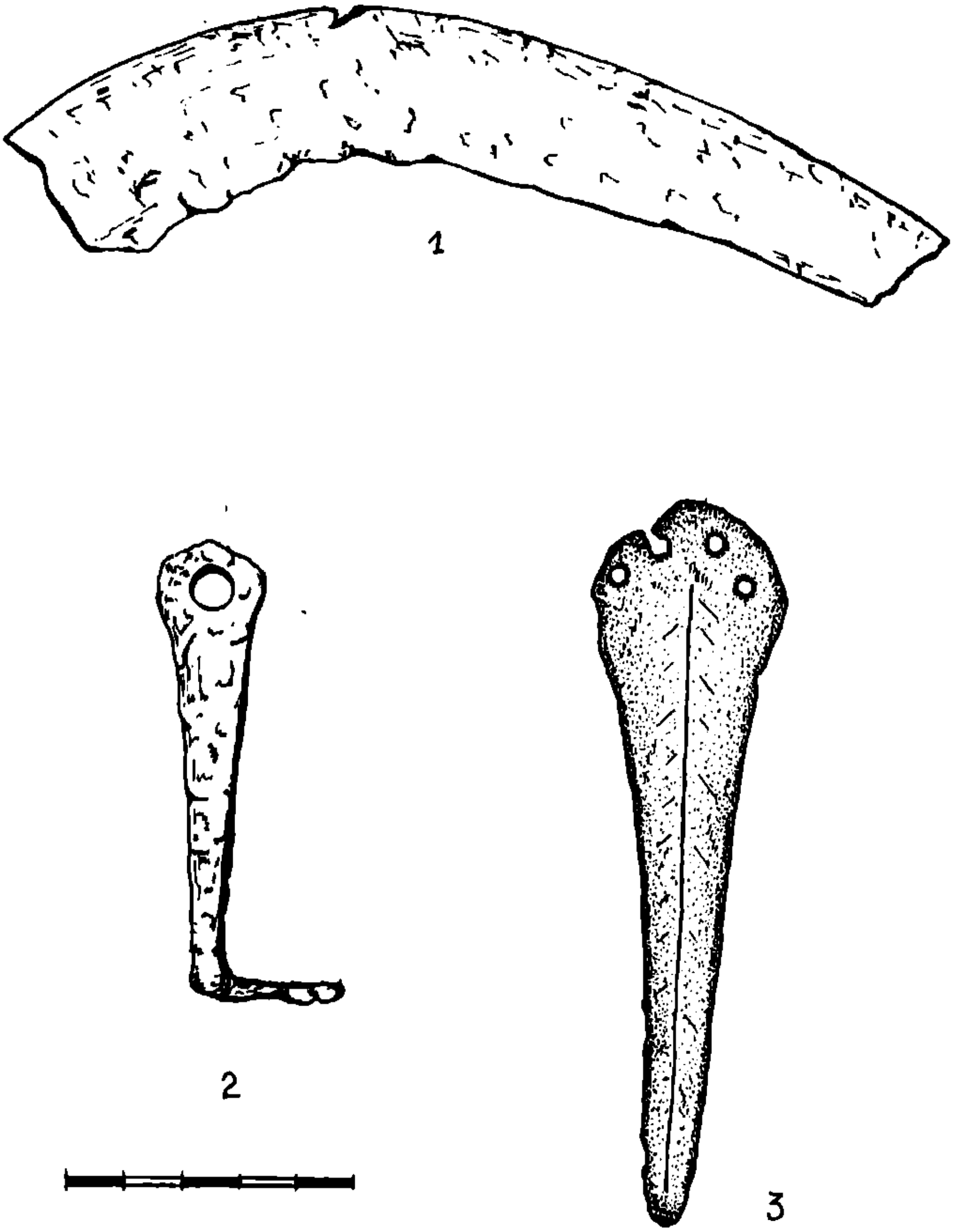

Fig.1 - Piese metalice de la Ardeu: 1 - fragment de seceră; 2 - cheie; 3 - lamă de pumnal cu nervură mediană

www.mnir.ro

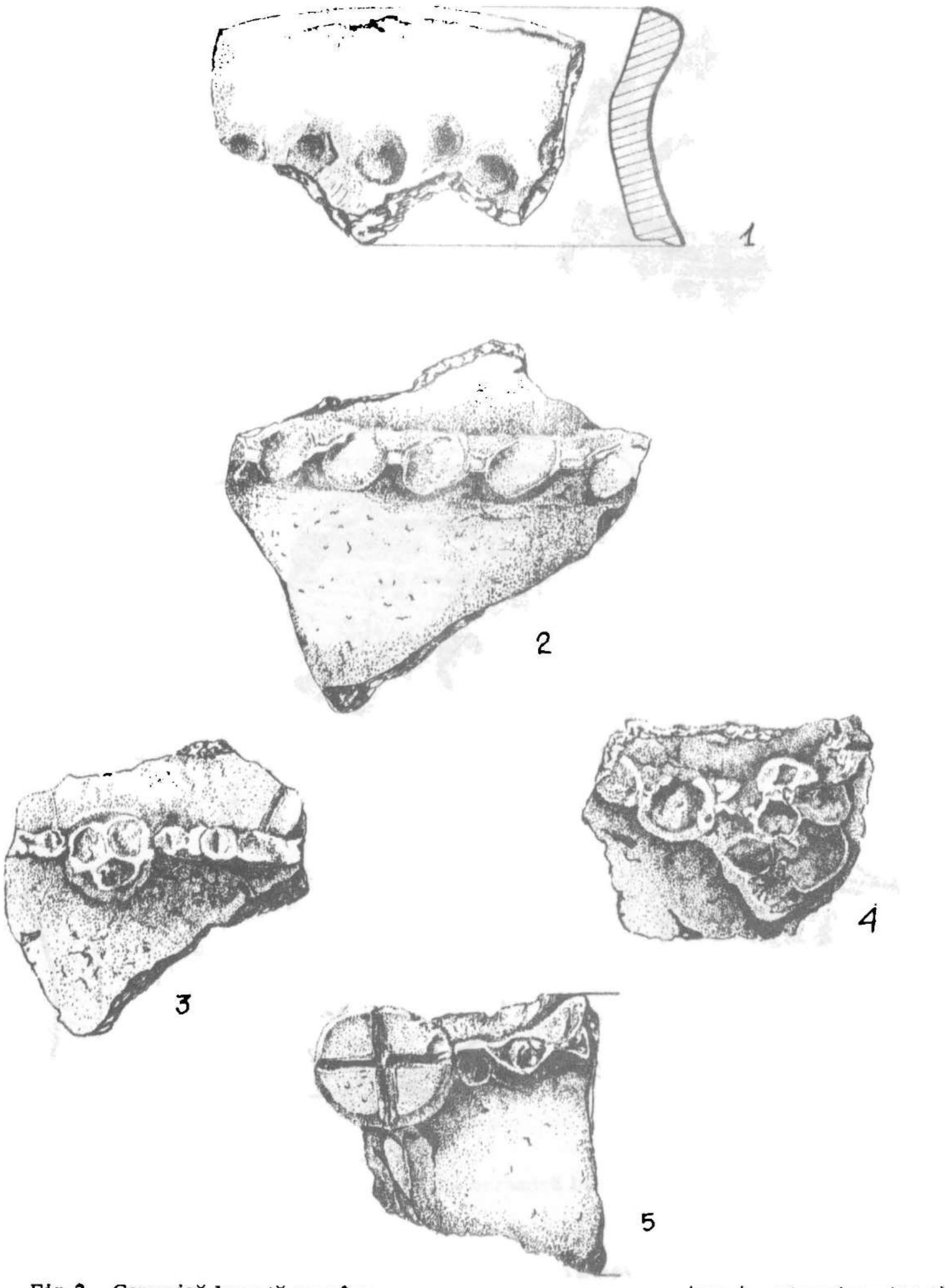

Fig.2 – Ceramică lucrată cu mîna

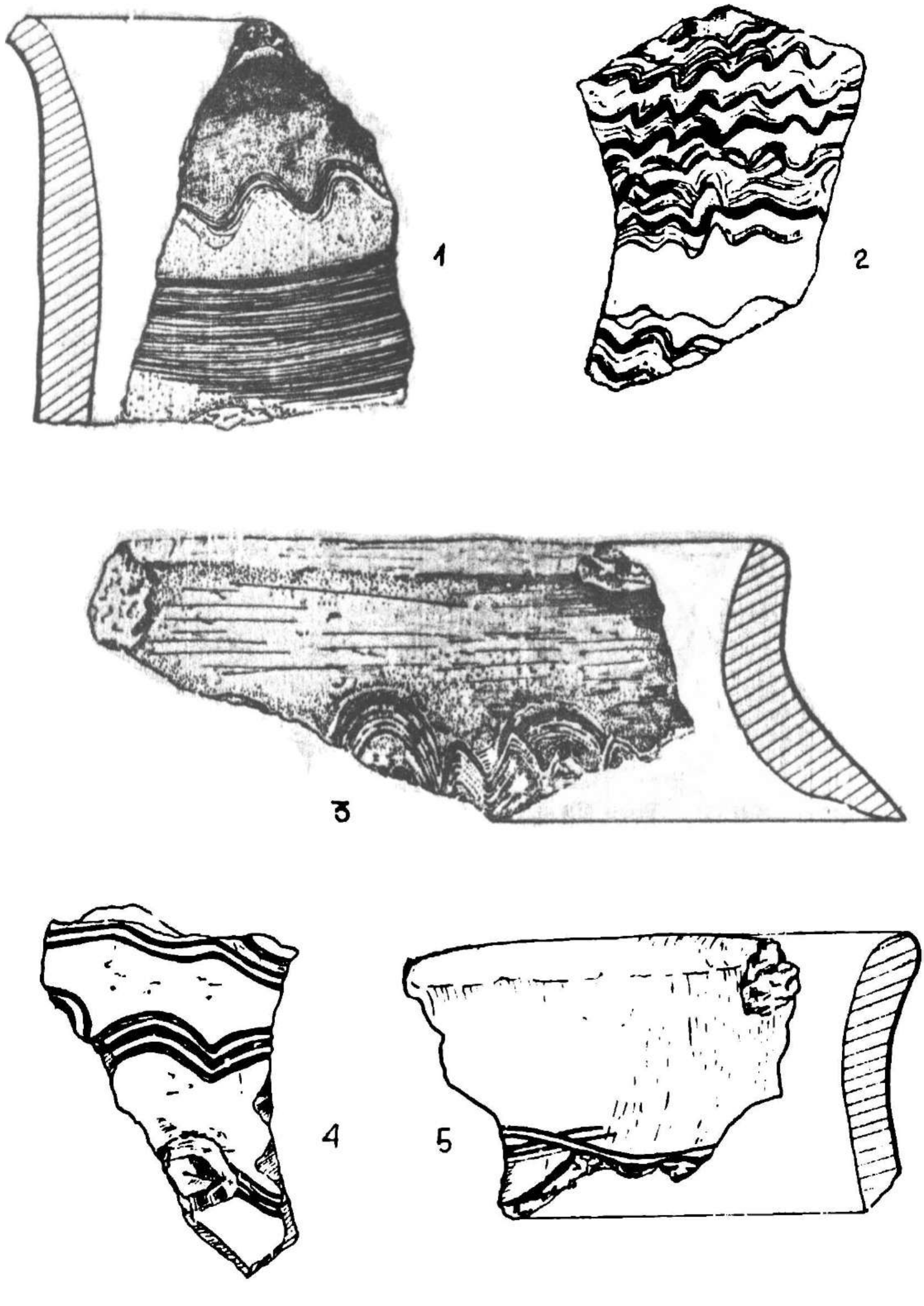

Fig.3 – Ceramică lucrată cu mîna

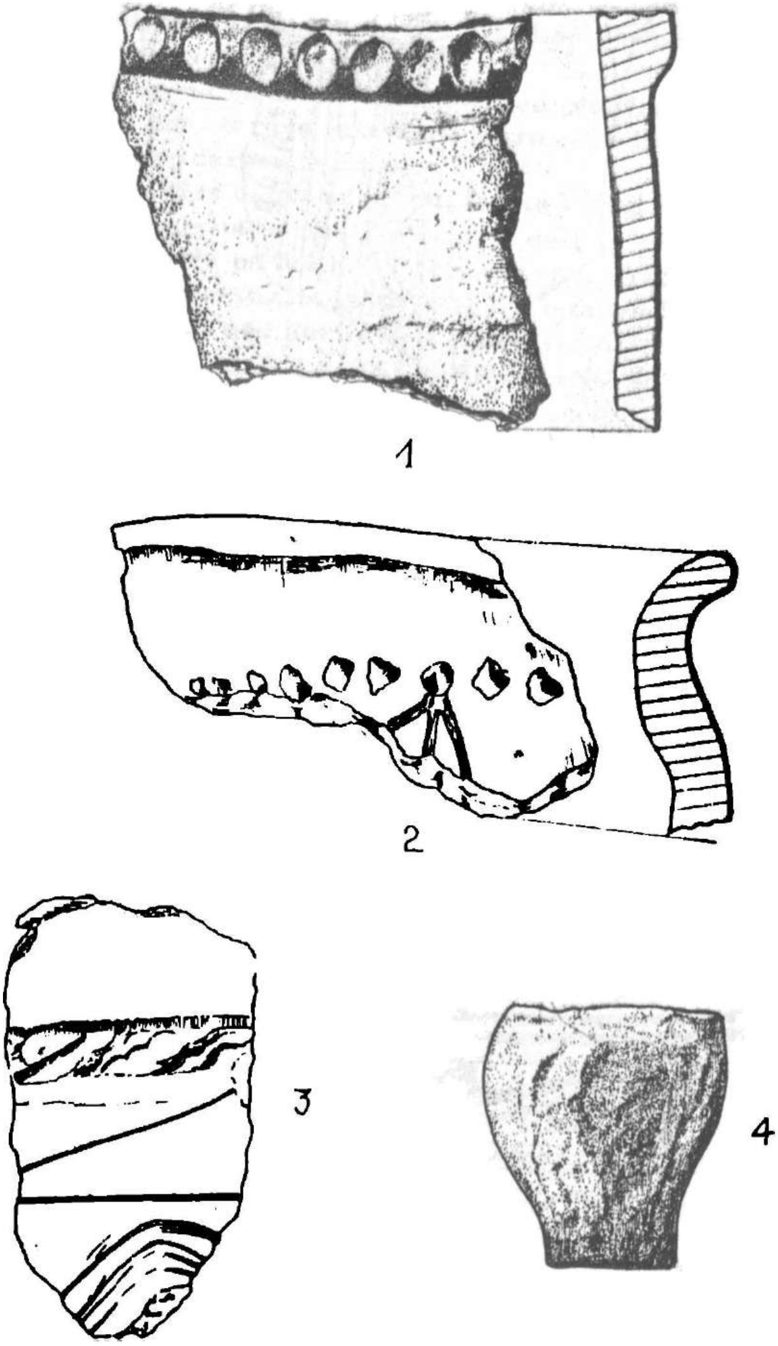

Fig.4 - ceramică lucrată cu mîna

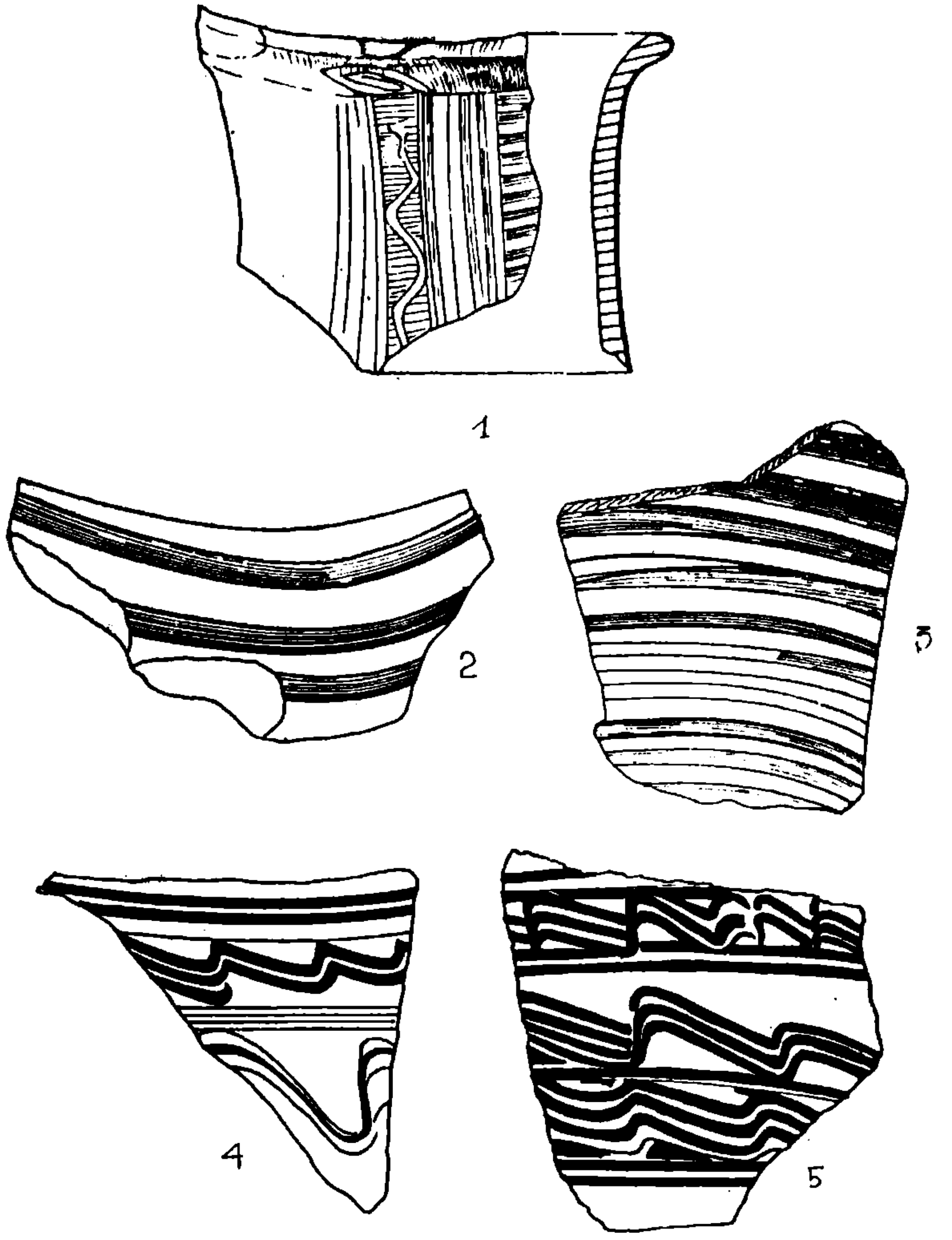

Fig.5 – ceramică lucrată la roată

mai tîrziu la începutul sec.I î.e.n.; ceramica pictată este întîlnită la sfîrşitul sec. I î.e.n. şi, mai ales, în sec.I e.n.

Caracterul redus al sondajului de pe dealul Cetăţeaua nu ne permite o stabilire precisă a duratei locuirii, încît ne mulţumim să o considerăm, după ceramica şi obiectele din metal ca datînd de la începutul sec. I î.e.n. şi pînă în sec. I e.n.

Urme de locuire nu se află pe înălţimea sondată. La poalele acestuia, în ruptura unei terase a apărut vatra unei locuinţe, poate bordei şi multe fragmente ceramice dacice.

Nu se poate preciza deocamdată dacă este vorba de o simplă aşezare pe înălţime, sau a avut şi unele elemente de fortificaţie.

Locuirea intensă de pe dealul Cetăţeaua este firească dacă ţinem seama de faptul că este aşezată pe drumul care făcea legătura dintre zona Munţilor Orăştiei şi cea auriferă a Zlatnei.

LARISSA NEMOIANU şi ION ANDRIŢOIU

LE SONDAGE ARCHÉOLOGIQUE D'ARDEU (BALŞA, DÉP. DE HUNEDOARA)

La vallée de Geoagiu, riche en vestiges antiques, descende du versant sud des Carpathes Occidentaux. À 25 km nord de la rivière de Mureş sur cette vallée, dans la zone du village d'Ardeu ont apparu, par hasard des materiaux daces. Cette chose a déterminé qu'en juillet 1973 on effectue un sondage archéologique sur la hauteur de "Cetăţeaua", la plus riche en vestiges daces. La coleine se trouve dans la partie du sud-ouest du village, isolée de la zone qui l'entoure.

Les fouilles ont mis au jour du matériel céramique et métallique (un fragment de faucille, une clef). La céramique on peut la partager, selon la technique de travail, en deux catégories: faite à la main ou au tour, et selon la pâte, en céramique grossière et céramique en pâte fine, décorée d'une manière variée (en relief, incisée ou peinte). Une note à part dans le cadre de la céramique faite à la main la constitue un fragment peint.

L'établissement dace d'Ardeu peut être daté au commencement du I^{e} s.av.n.è. - I^{e} s.n.è.

Le sondage effectué sur le plateau de la hauteur de Cetăţeaua n'a pas pu établir, à cause de son caractère restreint, s'il s'agit d'une forteresse et quel a été son système de fortification. On n'a pas pu non plus s'établir la surface relative de celle-çi.

Compte tenue du fait que l'établissement est placé sur la route qui liait la zone de la Montagne d'Orăştie avec la région aurifère dès environs de Zlatna, l'existence içi d'une fortification était complètement justifiée.

Seulement les fouilles futures vont repondre à ces questions.

www.mnir.ro

Légende des figures

Fig. 1 Les pièces métalliques d'Ardeu; 1) fragment de faucille; 2) clef; 3) fer d'un poignard en bronze avec la nervure médiane
Fig. 2 Céramique fait à la main
Fig. 3 Céramique fait à la main
Fig. 4 Céramique fait à la main
Fig. 5 Céramique fait au tour

NOTE

1 MIRCEA RUSU - Depozitul de bronzuri de la Balşa, în: Sargeţia, IV, 1966, p.17-32.
2 TRAIAN BALAN - Tezaurul de monede dacice de la Bozeş, în: Sargeţia IV, 1966, p. 51-63.
3 I.H.CRIŞAN - Ceramica daco-getică cu privire specială la Transilvania, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p.208.

www.mnir.ro

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN NECROPOLA TUMULARĂ DE LA ROMULA

În legătură cu existenţa de peste un secol şi jumătate a oraşului Romula[1] - aşezare romană întemeiată, după cum s-ar părea, sub domnia lui Hadrian şi devenită, probabil, municipium odată cu bifurcarea administrativă a Daciei, iar, apoi, colonia pe timpul lui Septimius Severus[2] - stau nemijlocit cîteva necropole[3], dintre care două apar astăzi mai întinse şi mai bine constituite: una plană, birituală (cu predominarea ritului incinerării) identificată şi cercetată la nord de oraş; şi o alta, cu înmormîntări tumulare, situată la sud - întocmai ca prima, în afara zidurilor de incintă ridicate pe timpul domniei lui Filip Arabul.

Spre deosebire de cimitirul plan, care, recent, a putut fi explorat în chip riguros ştiinţific[4], necropola tumulară oferă, din acest punct de vedere, o situaţie particulară. Încă din a doua jumătate a veacului trecut ea a constituit obiectul a numeroase investigaţii neştiinţifice, practicate de colecţionari de antichităţi - îndeosebi banul Mihail Ghica şi scriitorul Cezar Bolliac procedînd la deschiderea multor tumuli şi la evacuarea inventarului descoperit[5]. Cum se va vedea, faptul din urmă a avut răsfrîngeri directe în privinţa stării de conservare a necropolei şi chiar asupra posibilităţilor de cercetare şi de descoperire a diferitelor complexe funerare.

Cimitirul tumular este situat pe platoul de pe malul stîng al rîului Teslui, mormintele sale fiind dispersate pe ambele laturi ale drumului care duce din satul Reşca spre Caracal. Astfel aşezată, necropola mărginea în antichitate, de o parte şi de alta, drumul roman care pleca spre sud din aşezarea civilă Romula şi se îndrepta spre Sucidava.

În lipsa unor ridicări exacte în plan sau a unor fotografii aeriene, este greu să se cunoască cu precizie întinderea şi traseul limitelor necropolei. Se poate doar aprecia că ea va fi ocupat în antichitate o suprafaţă de aproximativ 75 ha. În aceleaşi condiţii nu se poate stabili cu exactitate nici topografia vastului cîmp funerar. S-a observat sigur că, adeseori, tumulii se grupează; dar anume reguli în această privinţă nu se pot discerne, aşa cum nu se poate determina topografic nici o variaţie de densitate a grupurilor de înmormîntări în perimetrul cimitirului.

www.mnir.ro

Starea actuală de conservare a necropolei tumulare de la Romula este cu deosebire precară, fiind urmarea unui proces de degradare început încă din antichitate, prin numeroasele jefuiri de morminte (fapte înregistrate),dar accentuat mai ales în ultimul veac - cînd au avut loc intervenţiile amintite ale colecţionarilor de antichităţi şi, îndeosebi,de cînd, odată cu reforma agrară din 1864, s-a dezvoltat mai intens satul Reşca. Plantaţiile de vii, dar mai cu seamă repetatele arături, efectuate în ultimele două decenii cu mijloace mecanizate moderne au cauzat - şi determină şi în prezent - aplatizarea aproape completă a movilelor mai scunde (cele mai numeroase) - pînă într-atît încît abia se mai pot recunoaşte - şi, nu de puţine ori, au produs - şi produc încă - chiar atingerea complexelor funerare îngropate sub mantalele tumulilor, ducînd nemijlocit la deschiderea lor ocazională şi la împrăştierea inventarului funerar descoperit întîmplător.

Cercetările arheologice practicate în 1969 de către Colectivul de organizare a Muzeului Naţional de istorie a României - din iniţiativa şi sub conducerea prof.dr.doc. Dumitru Tudor - marchează primele explorări ştiinţifice întreprinse în necropola tumulară romulensă.

În campania din 1969 au fost cercetaţi trei tumuli, selectarea acestora fiind impusă de distrugerea parţială a doi dintre ei, prin arături adînci care au cauzat dezvelirea fortuită a mormintelor. Grupul acestor trei complexe funerare se situa pe partea dreaptă a drumului ce duce din Reşca spre Caracal, la o depărtare de aproximativ 1200 m de monumentul eroilor din satul menţionat. În acest loc, tumulii se aflau la circa 70 m distanţă de drumul actual (şi, probabil, în antichitate, la aceeaşi depărtare aproximativă de drumul roman - în ipoteza, admisă, că, în genere, ambele trasee coincid)[6].

Tumulul I. Forma şi înălţimea acestuia nu au putut fi întrutotul precizate, întrucît, în momentul începerii campaniei de săpături, mantaua era complet împrăştiată, iar pe două porţiuni de teren - dislocate chiar nivelele superioare ale solului antic pe care fusese amenajată movila.

Pentru explorarea a ceea ce mai rămăsese din complexul funerar s-a practicat o săpătură în suprafaţă, divizată în patru sectoare, separate prin două profile diametrale perpendiculare, acestea fiind astfel plasate încît axele lor să se situeze în zone cu baza mantalei cît mai mult păstrată şi cu solul antic nedislocat. În funcţie de lungimile celor două diametre (4,380 m x 4,250 m) şi de porţiunea de manta rămasă intactă, tumulul pare să fi avut iniţial conturul cvasicircular (fig. 1). Elemente de infrastructură nu au fost determinate[7], fiind sigur că nu au fost folosite. Mantaua a fost simplă, amenajată direct pe solul antic, din pămînt galben lutos.

În centrul movilei a fost descoperit un sarcofag de piatră - de tip cu arcă simplă, cu capac - parţial îngropat în solul antic, într-o fossă cu forma rectangulară, lungă de 2,84 m, lată de 1,33 m şi adîncă de

www.mnir.ro

0,55 m. Fossa şi sarcofagul erau orientate, prin axele lor lungi, NNE-SSV.

Anterior dezgropării fortuite şi distrugerii actuale a tumulului (dar fără a putea preciza - dacă în antichitate sau în veacul trecut) mormîntul a fost jefuit prin spargerea (ruperea) în două a capacului şi prin practicarea unei deschideri pe mijlocul laturii estice a arcei.

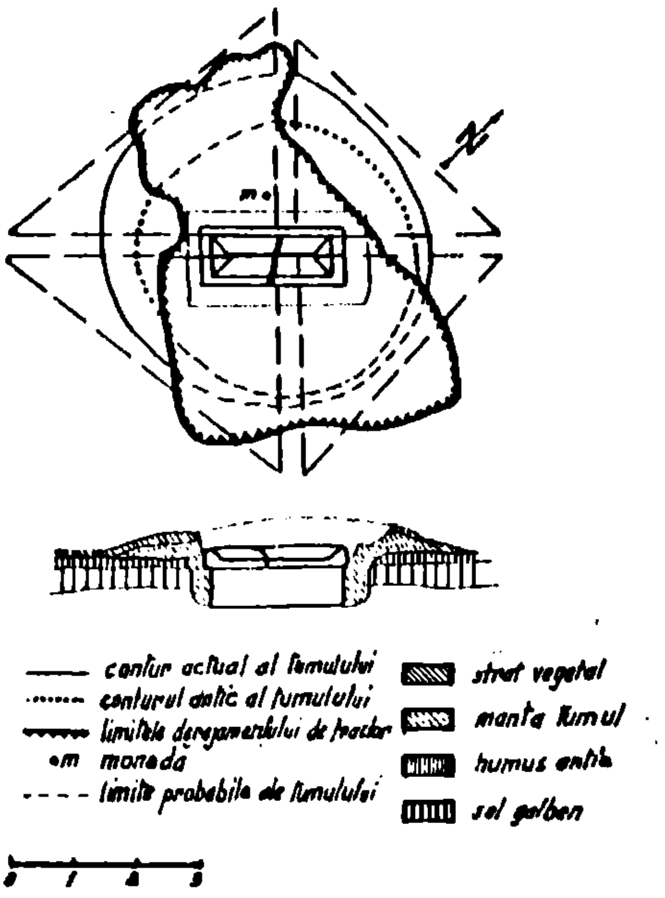

Fig.1. Planul şi profilul NNE-SSV ale tumulului I

Oasele descoperite (mandibula, părţi din cutia toracică şi din centura scapulară, din centura pelviană, un femur, două tibii, oase din scheletele mîinilor şi picioarelor) aparţinînd evident, prin dimensiuni şi structură, unui adult, fără nici o urmă de arsură şi întregi, atestă practicarea ritului înhumării. Starea de conservare - resturile osteologice erau puternic deranjate din poziţia normală (fig.2) nu îngăduie nici o precizare asupra poziţiei scheletului în sarcofag. Tot astfel, datorită jefuirii tumulului, nu se poate şti nici dacă în sarcofag, alături

www.mnir.ro

de înhumat, a fost eventual depus un inventar funerar, ca ofrandă a înhumării. Cum se va vedea însă, în această privință unele indicii par să fi fost surprinse.

Sarcofagul (fig.3) a fost lucrat din piatră calcaroasă; cioplit, n-a fost şlefuit şi nici ornamentat. Arca - cutie paralelipipedică cu pereţii groşi de maximum 0,130 m - avea în exterior lungimea de 2,260 m, lăţimea de 0,775 m şi înălţimea de 0,760 m. Locus-ul era orizontal, cu o mică porţiune înălţată oblic la capătul nord-nord-estic, pentru susţinerea mai ridicată a capului celui înhumat. Pe conturul deschiderii cutiei, marginile interioare erau înălţate, formîndu-se astfel, pentru prinderea mai fixă a capacului, o ramă dreptunghiulară, ale cărei laturi erau înalte de 0,009 m şi late de 0,012 m. Capacul sarcofagului (operculum) avea forma acoperişului de templu, cu frontoane triunghiulare şi cu acrotere la colţuri (fiecare în forma optimei de sferă). Pe mijlocul crestei capacului se afla orificiul pentru libaţii - o deschidere circulară, fără bordură, cu diametrul de 0,030 m, adîncită concav şi avînd la bază, în centru, un orificiu de asemenea circular, cu diametrul de 0,018 m (care, probabil, se continua în interiorul sarcofagului, cu un tub de plumb). Pentru a fi aşezat etanş pe arcă, laturile capacului formau de asemenea o ramă dreptunghiulară, masivă (fiecare din laturi avînd lăţimea de 0,018 m). Marginile interioare ale laturii erau şănţuite (faţetate în unghi drept) încît se crea astfel un lăcaş în care intra - "perfect" - rama cutiei. Lungimea capacului era de 2,260 m, lăţimea de 0,775 m, iar înălţimea frontoanelor şi acroterelor măsura 0,330 m. Pe ambele laturi înguste ale arcei şi capacului se aflau cîte două orificii necesare introducerii capetelor îndoite ale crampoanelor de fier.

În exteriorul sarcofagului, la baza acestuia şi alăturate lui, s-au găsit - depuse pe fundul fossei, ca ofrandă a înmormîntării - următoarele:

Pe latura estică: Ulcior, spart. Profil complet, fără toartă. Gura evazată, cu margine verticală lată, şănţuită în interior, cu trei nervuri orizontale paralele în exterior, cu buză uşor teşită oblic către interior. Gît scund, cilindric, evazat spre gură, cu trei nervuri orizontale paralele, în trepte. Pansă elipsoidală uşor aplatizată, cu două caneluri orizontale apropiate, slab reliefate către baza jumătăţii superioare. Fund inelar.

Argilă cărămizie-brună, roşiatică în miez, fin poroasă, omogenă, compactă, cu rare şi minuscule particule de mica. Angobă cafenie închisă, strîns aderentă, parţial pe jumătatea inferioară.

Înălţime: 0,198 m; diam. gurii: 0,080 m; diam.max. pansă: 0,160 m; diam. fund: 0,079 m (fig.4).

-Unguentarium de tip Candelstick, spart, profil complet. Corp conic cu fund uşor adîncit în centru; gît cilindric înalt, plasat asimetric, delimitat prin uşoară contracţie; gura trasă uşor oblic în exterior, cu buză inelară îngroşată asimetric.

www.mnir.ro

Sticlă relativ groasă, slab verzuie, translucidă pe alocuri, irizată violaceu la bază.

Înălţime: 0,098 m; diam.gurii: 0,049 m; diam.maxim: 0,065 m (fig. 5).

-Frunză cu formă rombică, întreagă (dimens.: 0,037 x 0,022 m) şi şapte fragmente - unul mai mare (lung.maxim.: 0,035 m), două cu mărime medie şi patru minuscule - din foaie foarte subţire de aur. Două fragmente cu nervuri "au repousée" (pl. II/1).

Pe latura vestică:-Ulcior cu toartă, profil complet. Gură inelară, aplatizată, cu buză teşită arcuit oblic; gît relativ înalt, tronconic; pansă bitronconică cu pereţii uşor arcuiţi, cu etaj superior mai dezvoltat; fund tronconic, scund, inelar. Toartă verticală cu secţiune oval-rectangulară, prinsă pe gît, la mijloc şi pe etajul superior al pansei.

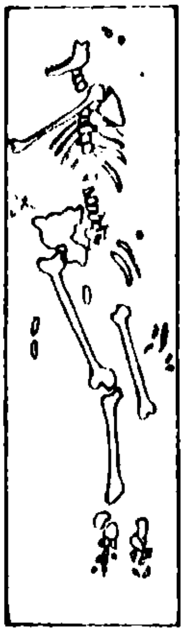

Fig.2 - Tumulul I Resturile scheletului din sarcofag

Argilă cărămizie, poroasă, omogenă, compactă, cu rare şi minuscule particule de calcar. Angobă roşiatică strîns aderentă, parţial păstrată. Bandă cafenie închisă, orizontală, lată pe diametrul maxim al etajului inferior, neuniform conservată.

Înălţime: 0,146 m; diam. gurii: 0,051 m; diam.maxim.pansă: 0,131 m; diam.fund: 0,060 m (pl. I/4).

-Fructieră cu picior, profil complet. Gură evazată, uşor şănţuită în interior: cu buză dreaptă, scundă, mărunt alveolată, cu prag în exterior, la bază, alveolat asemenea. Corp tronconic, cu bază profilată în afară; cu trei nervuri orizontale, paralele, distanţate, slab reliefate, în exterior. Piciorul tronconic, cu piedestal, gol în interior.

Argilă roz-cărămizie, uşor nisipoasă, poroasă, omogenă, compactă. Angobă cărămizie-roşiatică, subţire, strîns aderentă, bine conservată în exterior.

Înălţime: 0,123 m; diam.gurii: 0,171 m; diam. bază picior: 0,077 m (pl.I/2).

– Cană cu toartă, profil complet. Margine lată oblic înălţată, cu buza rotunjită, şănţuită în interior la bază. Corp ovoidal (partea superioară mai înaltă) cu şase caneluri orizontale, paralele, slab reliefate, apropiate, grupate pe treimea medie, în exterior. Fund discoidal plat, cu uşoară bombare centrală, în exterior. Toarta de secţiune planconvexă, cu capetele lăţite şi subţiate, prinsă sub margine şi pe mijlocul pansei.

Argilă roz-cărămizie, uşor nisipoasă, slab pulverulentă, omogenă, compactă.

Înălţimea: 0,099 m; diam.gurii: 0,088 m; diam.maxim pansă: 0,102 m; diam.fund: 0,049 m (pl. I/1).

www.mnir.ro

-Ulcior cu toartă, spart, reconstituit, profil complet. Gură inelară, lată, aplatizată, cu buză rotunjită. Gît cilindric, ușor evazat în extremități. Pansă ovală puternic aplatizată, sprijinită pe fund inelar. Toartă de secțiune rectangulară prinsă pe gît, la mijloc și pe zona superioară a pansei, bine arcuită pe doimea superioară.

Argilă cărămizie, omogenă, compactă, dură, cu rare particule minuscule de calcar. Angobă roșiatică, strîns aderentă, subțire, în exterior, neuniform conservată.

Înălțime: 0,127 m; diam.gurii: 0,058 m; diam.maxim pansă: 0,127 m; diam.fund: 0,058 m (pl. I/3).

Conținea în interior doi bulgări minusculi de sulf[8].

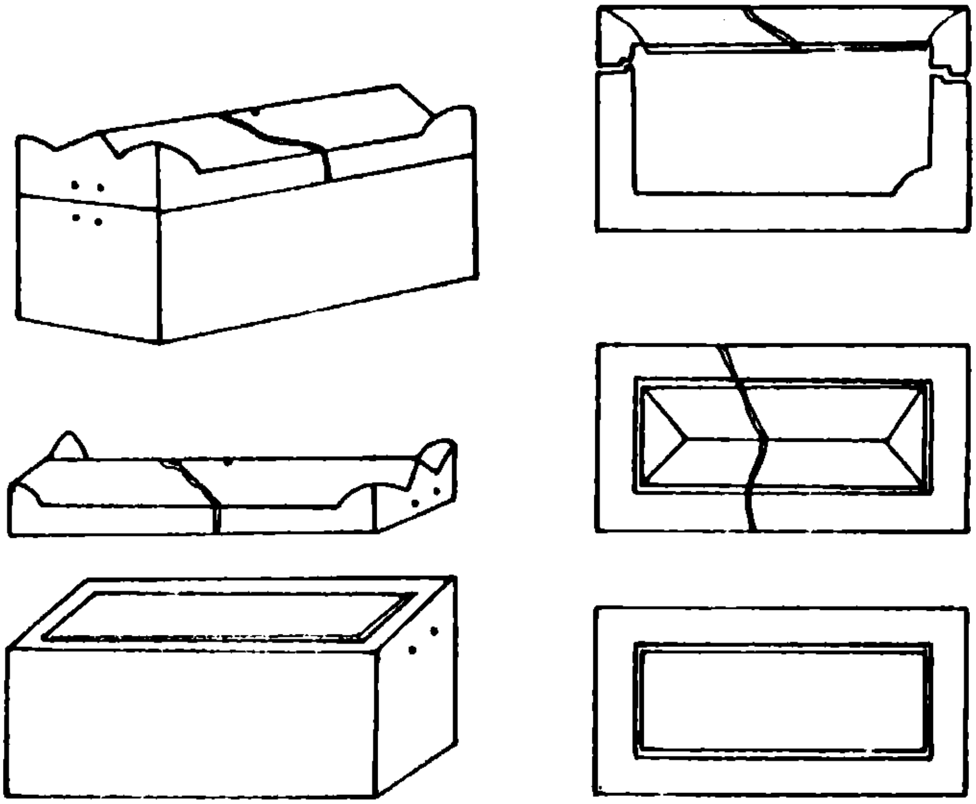

Fig.3 - Schiță a sarcofagului descoperit în tumulul I

În perimetrul movilei, pe solul antic (pe suprafața funerară) într-o arsură rituală (zonă cvasicirculară cu diam.maxim: 0,028 m, de sol colorat cenușiu-negru, cu pete slab-cărămizii) aflată la o depărtare de 0,047 m de mijlocul laturii vestice a fossei în care era depus sarcofagul, a fost descoperită o monedă imperială romană de argint (pl. II/3):

www.mnir.ro

– Septimius Severus.

Av. L. SEPT. <SEV PERT> AVG. IMP VIII. Capul laureat al împăratului, cu barbă, spre dreapta.

Rv. LIBERO PATRI. Liber nud, din faţă, cu cap spre dreapta, punîndu-şi cu mîna dreaptă pe cap cunună. În mîna stîngă ţine tyrsus vertical. La picioare, în stînga, panteră şezînd, cu capul spre dreapta.

Denar, Roma, 197.

BMC, 222; RIC, 99.

Greutate: 2,84 g; diam.: 0,018 m [9].

Pe fundul fossei sarcofagului, apropiate de peretele sudic s-au descoperit:

– Crampon. Bară de fier, cu secţiune rectangulară, cu capete subţiate, îngustate şi întoarse – întîi în unghi drept, apoi în formă de arc strîns semioval.

Lungime: 0,260 m; lăţime: 0,020 m; grosime: 0,007 m (pl. II/15).

– Şase cuie de încălţăminte, din fier, cu cap (floare) emisferic, puternic oxidate, îndoite.

În pămîntul dislocat şi răvăşit al mantalei tumulului 1 s-au mai descoperit:

– Trei obiecte de os, fragmentare. Unul (ac de păr?), poate piesă de ofrandă a înhumării, depusă în sarcofag (?), lucrat prin şlefuire şi incizare. Un capăt, rupt, de secţiune rectangulară, decorat cu două linii incizate neregulat paralele, relativ depărtate. Celălalt capăt, de asemenea rupt, în formă de bulb. Corpul acului (?), de secţiune rotundă, subţiat spre capătul-bulb, decorat aici cu două linii circulare incise, paralele, apropiate; către celălalt capăt treptat contracţie. Lungime: 0,137 m; diam. maxim: 0,007 m (pl. II/5). Al doilea obiect, asemeni prelucrat, de secţiune circulară, subţiat treptat de

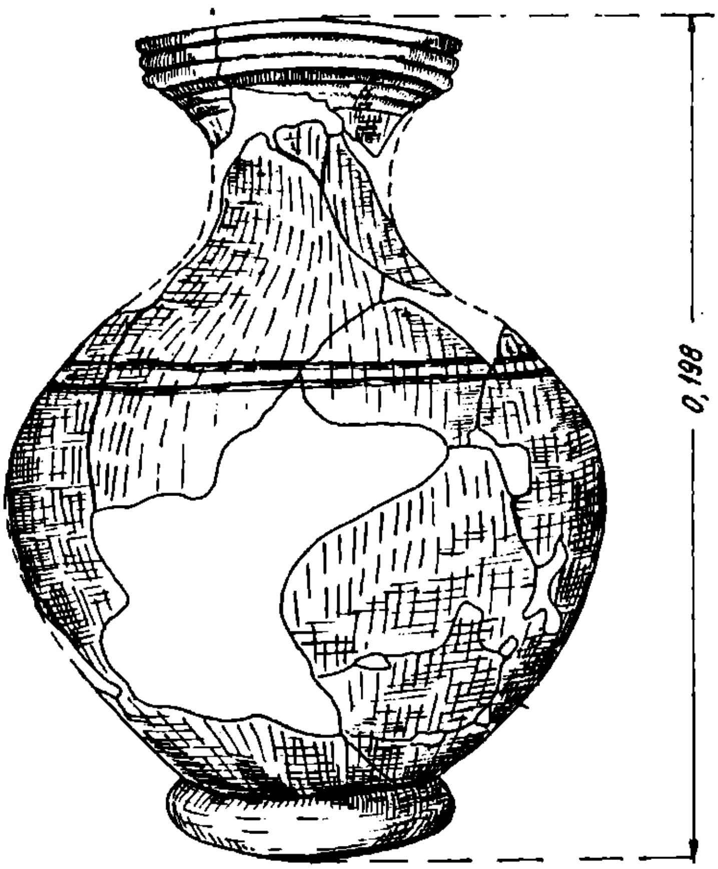

Fig. 4 – Ulcior fragmentar din tumulul I

www.mnir.ro

la un capăt spre celălalt; pe zona diametrului maxim trei linii circulare incise, paralele, apropiate. Lungime: 0,097 m; diam.maxim:0,012 m (pl. II/6a). Al treilea obiect, tăiat, cioplit, fațetat,neșlefuit, formă atipică. Lungime: 0,043 m; lăț. maxim.: 0,008 m (pl. II/6b).

Tumulul II. Starea sa de conservare a fost identică cu cea a tumulului descris anterior, astfel încît, nici în cazul acesta, înălțimea și forma mantalei nu au putut fi precizate. Pentru explorare s-a recurs de asemenea la o săpătură în suprafață, divizată prin două profile diametral perpendiculare, în patru sectoare de forma sferturilor de romb. Și aici, pe baza celor două profile, cu lungimile de 6,12 m x 6,19 m, se pare că movila funerară a avut forma cvasicirculară cu diametre de 5,86 x 5,95 m. Nici în acest caz nu au existat elemente de infrastructură, mantaua simplă fiind alcătuită tot din pămînt galben-lutos, depus pe solul antic. Mormîntul a fost descoperit - și în acest tumul - în centrul său: cavou de cărămizi legate cu pămînt, parțial îngropat într-o fossă rectangulară lungă de 2,180 m, lată de 1,620 m și adîncă de 0,550 m. Atît fossa, cît și sarcofagul erau orientate, prin axele lungi - și ele - pe direcția nord-sud.

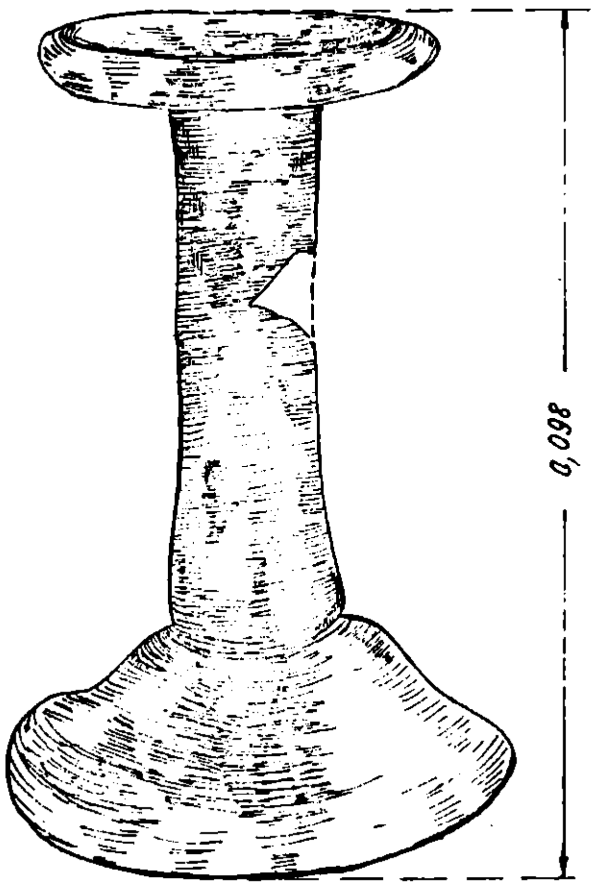

Fig.5 - Unguentarium de sticlă descoperit în tumulul I

Cavoul avea arca de forma unei cutii paralelipipedice, cu laturile construite din cîte opt rînduri de cărămizi (cele întregi, cu laturile de 0,450 x 0,290 x 0,050 m). Aprecierea ține seamă de situația constatată pe latura estică, mai bine conservată. Pe laturile lungi ale cavoului cărămizile erau așezate cu lungimile paralele la axul nord-sud, iar pe laturile înguste, cu lungimile paralele la axul vest-est. Astfel, grosimea pereților arcei era corespunzătoare lățimei cărămizilor. Sistemul de clădire al pereților a utilizat, pe laturile lungi ale cavoului, alternarea unor rînduri (1,3,5,7) de cîte patru cărămizi așezate în șir, cu rînduri (2,4,6,8) care alăturau cîte trei cărămizi avînd la capetele șirului cîte o jumătate de cărămidă. Pereții înguști aveau fiecare din cele

www.mnir.ro

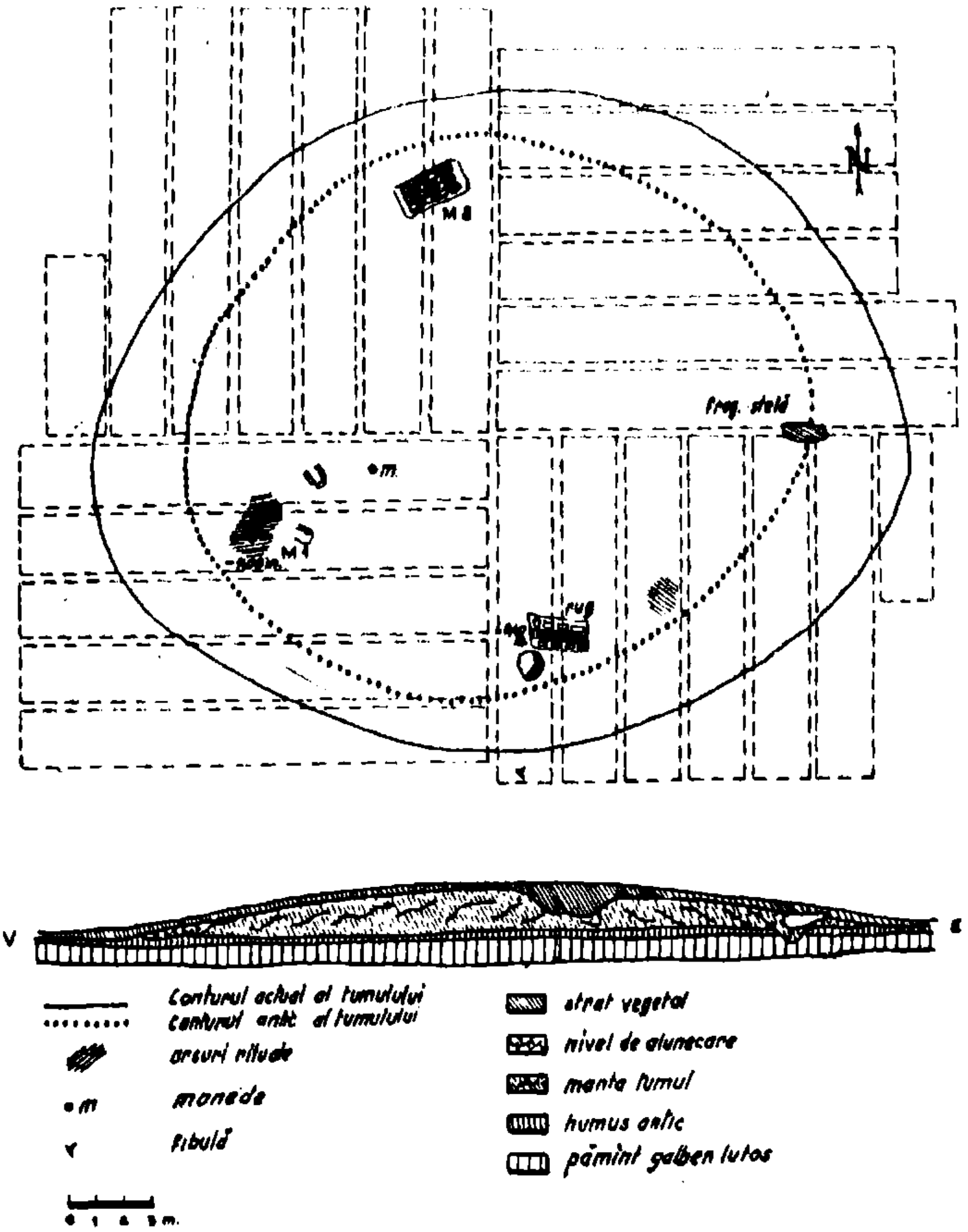

Fig.6 – Plan şi profil E–V al tumulului III

opt rînduri alcătuit din cîte o cărămidă flancată de cîte două jumătăţi. Locus-ul - orizontal pe întreaga suprafaţă - era amenajat prin dispunerea alăturată a cinci cărămizi (cu laturi de 0,450 x 0,290 x 0,050 m) aşezate cu lungimile paralele la pereţii înguşti ai arcei. Capacul pare să fi fost construit în trepte, din cărămizi aşezate pe patru nivele - primele trei din cîte două şiruri (întîul, pe jumătate sprijinit pe cîte unul din pereţii lungi ai cavoului, următoarele - jumătate aşezate pe rîndul de dedesupt), al patrulea nivel - închizînd capacul - fiind alcătuit dintr-un singur şir. Puternic deranjat pe latura vestică şi în zona capacului, atît prin jefuire, cît şi prin arătura adîncă (lama plugului lovindu-l direct) dimensiunile cavoului, măsurate şi consemnate sînt, desigur, aproximative. Lungimea şi lăţimea, în exterior, erau de 1,810 m şi, respectiv, 1,060 m. Adîncimea arcei în interior, măsurată pe latura estică, era de 0,740 m.

Ţinînd seama că nici înăuntrul sarcofagului, nici în preajma sa şi nici în pămîntul răvăşit al mantalei nu a fost descoperit vreun rest osteologic, oricît de fragmentar sau mărunt, este îngăduită supoziţia că tumulul II a conţinut un cenotaf.

În exteriorul cavoului, în apropierea peretelui sudic au fost descoperite (nu însă în poziţie iniţială, ci deranjate de plug) următoarele recipiente, depuse ca ofrandă a înmormîntării:

- Vas-borcan (oală) spart, profil complet. Gura dreaptă, buza profilată triunghiular în exterior, umăr tronconic, pansă arcuită convex în afară, cu pereţii contractaţi la bază, fund plat. Două caneluri orizontale, reliefate, paralele, apropiate, pe umăr.

Argilă cărămizie-şocolatie, slab nisipoasă, poroasă, dură, omogenă.

Înălţime: 0,143 m; diam.gurii: 0.111 m; diam.max.pansă: 0,127 m; diam.fund: 0,063 m (pl. I/6).

- Vas mic, spart, profil complet. Gură dreaptă, profil bitronconic, cu etaj superior dezvoltat, fund plat.

Argilă cărămizie, fină, slab pulverulentă, omogenă, compactă.

Înălţime: 0,051 m; diam.maxim: 0,062 m; diam.fund: 0,033 m.

În perimetrul movilei, pe solul antic (suprafaţa funerară), la o depărtare de 0,460 m de peretele vestic al cavoulu, arsură rituală, fără inventar (pată de sol colorat cărămiziu, cu bandă circumferenţială cărbunoasă-neagră, cu diam.maxim 0,310 m).

Tumulul III. Deşi forma împreună cu tumulii precedenţi un grup oarecum unitar, acesta s-a deosebit atît prin suprafaţa şi înălţimea sa, evident mai mari, dar - aşa cum a rezultat pe parcursul cercetărilor - şi prin amenajările şi resturile funerare mai numeroase, alcătuind un ansamblu funerar mai complex.

Ţinînd seama de dimensiuni, pentru explorare s-a procedat la deschiderea unui sistem de secţiuni paralele, cu profile intermediare, care prin îndepărtare să creeze suprafeţe - secţiunile fiind grupate în patru sectoare, rezultate din cruţarea a două profile diametrale perpendiculare (fig.6).

www.mnir.ro

Deşi întinderea şi volumul mantalei au fost - cum s-a menţionat - relativ mari, nici la acest al treilea tumul nu s-au utilizat elemente de infrastructură[10]. Studierea tuturor profilelor (fig.6) a dovedit însă aici că mantaua, depusă direct pe solul antic, a fost alcătuită din straturi alternante (pămînt galben-lutos şi humus)[11]. În antichitate, tumulul a avut o înălţime de minimum 1,150 m şi o suprafaţă ovală cu diametrele de 18,00x15,50 m.

Un mormînt central nu a fost descoperit, complexul funerar fiind jefuit într-un chip deosebit de al tumulilor I şi II. În centrul movilei a fost surprinsă (pe profilele secţiunilor apărînd foarte bine marcată) o mare groapă, în al cărui pămînt de umplutură au atras atenţia numeroase resturi de cărămizi sparte. Se poate, de aceea, presupune existenţa probabilă a unui cavou de cărămizi, distrus după ce a fost deschis, eventual de colecţionari de antichităţi (ţinînd seama că groapa avea limite de pornire imediat sub depunerea de humus recent).

Fazei de ridicare a movilei îi aparţine un mormînt de incineraţie cu ardere pe loc, surprins la o depărtare de aproximativ 6 m spre sud-vest de centrul suprafeţei funerare:

Fig.7 - Fragment de terra sigillata cu marcă de olar

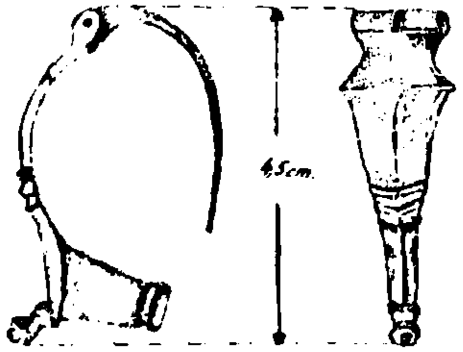

Fig.8 - Fibulă de bronz descoperită în vecinătatea tumulului III

Groapă de formă dreptunghiulară, orientată est-nord-est - vest-sud-vest, adîncă de 0,290 m, cu pereţii laterali evazaţi oblic spre nivelul antic, de la care a fost săpată. Pereţii înguşti placaţi cu cărămizi: pe est-nord-est, una singură, pe vest-sud-vest, cu două, aşezate pe lungime, sparte. Fund drept, neted.

În jurul gropii pe toate laturile şi pe o distanţă de maximum 0,400 m, nivelul de călcare era puternic ars, colorat roşu-cărămiziu şi vitrificat. Conturul zonei arse lasă să se întrevadă că rugul instalat a avut, probabil, forma dreptunghiulară.

În groapă - care a servit pentru obţinerea tirajului, în timpul arderii pe rug, precum şi ca lăcaş al mormîntului - se afla, la bază, un strat dens şi gros de 0,090 m, de cenuşă în amestec cu numeroase frag-

www.mnir.ro

mente de cărbune de lemn şi cu resturi osteologice puternic arse şi fragmentate, precum şi cu piroane şi cuie de fier (utilizate la fixarea materialului lemnos care a alcătuit rugul şi targa funerară), cu fragmente de pieptene de os, ars şi cu obiecte şi vase de lut, depuse ca ofrandă.

S-au descoperit:

- Şase piroane de fier, întregi, unele variabil îndoite şi opt fragmente, din bară cu secţiunea rectangulară, subţiată treptat pe lungime, dinspre capăt spre vîrf; capete conice aplatizate, cu diametre variabile; arse, oxidate, corodate.

Lungimi: între 0,140 - 0,112 m; diam.capete: între 0,038-0,022 m (pl. II/16-19).

- Treisprezece cuie de fier, unele îndoite, din sîrmă cu secţiune rectangulară, subţiate pe lungime, fără capete marcate, arse, oxidate.

Lungimi: circa 0,030 m; gros.maxim.: 0,003 m.

- Trei fragmente dintr-un pieptene de os, cu două rînduri de dinţi, cu corp îngust purtînd nervură mediană orizontală, dublă. Carbonizate, friabile.

Lungimi: 0,025 m (1); 0,018 m (2); 0,027 m (3); (pl. II/8,9,11).

Ca ofrandă a înmormîntării, depuse după cremaţie:

- Ac de păr, din bronz, din sîrmă cu secţiunea rotundă, subţiată treptat spre cap şi vîrf. Capul lăţit şi subţiat, în formă de disc minuscul, tras oblic.

Vîrful rupt; patină malignă, verde-deschis, cu pete bleu-verzui spre cap şi verde-închis către vîrf.

Lungime:0,121 m; grosime maxim.: 0,003 m (pl. II/7).

- Ac de os, fragmentar, slab faţetat, subţiat treptat pe lungime, secţiune cvasirotundă, cap conic.

Lipsă aproximativ treimea cu vîrful: două "encoches" pe jumătatea superioară; patină cafenie-deschis.

Lungimea: 0,042 m; grosime maxim.: 0,005 m (pl. II/14).

- Zar de os, neregulat paralelipipedic, întreg; laturi lustruite, numere indicate prin cercuri mici incise cu punct central.

O muchie aşchiată, patină cafenie-deschis.

Mărimea maximă a unei laturi: 0,008 m (pl. II/12).

- Mărgea cu corp sferoidal aplatizat, întreagă; în exterior, incizii verticale şi vertical-oblice, neregulat paralele, neregulat distanţate, formînd lobi; orificiu central, circular, larg deschis.

- Gresie (?) fină, compactă, dură, slab pulverulentă, vernil.

Înălţime: 0,011 m; diam.maxim.: 0,013 m (pl. II/13).

- Mărgea bitrunchipiramidală tetragonală străpunsă de orificiu circular.

Sticlă subţire, verzuie, translucidă.

Înălţime: 0,009 m; grosime maxim.: 0,004 m (pl. II/10).

- Trei fragmente, cu forme atipice, de mărgea.

Sticlă groasă, alb-verzuie, slab irizată violaceu.

www.mnir.ro

Lungimi: 0,018 m (1); 0,013 m (2); 0,012 m (3).

- Fructieră cu picior, spartă ritual, reconstituită, profil complet. Gura dreaptă, cu dublă buză, formînd prin contracţii ritmice, egale, alveole adînci alungite, orizontale. Corpul - două trunchiuri de con etajate: etajul superior, cu pereţi deschişi arcuit, cu buza profilată; etajul inferior, mai scund, mai oblic spre bază. Picior cilindric, plin, cu bază discoidală.

Argilă cărămizie-roşiatică, fină, omogenă, compactă, cu particule minuscule, rare, de mica. Angobă gris-închis, subţire, strîns aderentă, neuniform păstrată.

Înălţime: 0,088 m; diam.gurii: 0,141 m; diam.fund: 0,058 m (pl. III/2).

- Căniţă cu toartă, spartă asemenea, reconstituită, profil complet. Margine lată, oblic înălţată, buză rotunjită. Corp sferoidal. Nervură circulară pe linia de unire a marginii cu corpul. Fund discoidal. Toartă de secţiune planconvexă, verticală, prinsă pe margine şi la baza jumătăţii superioare a pansei.

Argilă cărămizie-cafenie, omogenă, compactă, dură, slab nisipoasă, cu particule minuscule de mica. Parţial, angobă cafenie-închisă, strîns aderentă.

Înălţime: 0,087 m; diam.gurii: 0,068 m; diam.pansă: 0,093 m; diam. fund: 0,036 m (pl. III/1).

Fazei de ridicare a movilei i-au aparţinut, de asemenea, trei arsuri rituale, cu elemente de inventar şi o amenajare de cărămizi - toate plasate în perimetrul tumulului, pe suprafaţa funerară şi stînd, desigur, în legătură cu rugul-mormînt de incineraţie.

Prima arsură rituală, identificată spre sud-sud-est de rug, la o depărtare de 1,040 m - zonă cvasicirculară cu diametrul maxim de 1,200 m, de sol colorat cărămiziu, cu bandă circumferenţială lată, inegală, cenuşie-neagră - conţinea:

- Pachet de fragmente ceramice mărunt sparte, incomplete, provenind din cel puţin trei recipiente de dimensiuni reduse (cu margini drepte sau evazate, cu umeri rotunjiţi sau drepţi, purtînd în exterior una, două sau trei caneluri orizontale; cu funduri inelare prevăzute cu umbo).

- Două fragmente terra sigillata, dintre care unul (fund de cupă ?) păstra segment de ştampilă: ...VOBN... (prin reconstituire, neîndoielnic: SVOBNILIVS), (fig.7).

A doua arsură rituală, asemănătoare ca formă şi structură cu prima, dar cu un diam. maxim de 1,900 m, identificată la 8,600 m depărtare spre est-sud-est de centrul tumulului, către periferia suprafeţei funerare, a conţinut următorul inventar:

- Farfurie, spartă ritual, reconstituită, profil complet. Margine formată din două laturi: una trasă oblic în jos din corpul emisferic aplatizat; cealaltă - trasă din prima, vertical în sus, cu buza rotunjită. Fund inelar. În exterior latura verticală a marginii poartă două cercuri incizate, orizontale, paralele, distanţate, unul sub buză, al doilea la

www.mnir.ro

bază, inegal reliefate. În interior, cerc incizat circumscrie fundul.

Argilă cărămizie, fină, omogenă, compactă, dură, cu rare particule de mica. Slabe urme de angobă roșiatică, strîns aderentă, în interior. Angobă cafenie-închisă, neuniform păstrată, în exterior.

Înălțime: 0,049 m; diam.gurii: 0,178 m; diam.fund: 0,058 m (pl. III/3).

- Opaiț, întreg. Infundibulum de formă ovală, cu pereții rotunjiți, disc ușor concav, cu orificiu circular central, relativ larg deschis; rostrum de formă ogivală, cu deschidere circulară; ansa lenticulară, oblică.

Argilă roșiatică, fină, compactă, omogenă, pulverulentă.

Lungime: 0,076 m; lățime: 0,048 m; înălțime rezervor: 0,020 m (pl. III/5).

- Opaiț, spart, reconstituit, complet. Infundibulum rotund, cu pereții arcuiți, cu fund plat; disc plat, circumscris de bordură, cu orificiu circular ușor deplasat din centru; rostrum ogival, ușor alungit, ușor înălțat, cu orificiu circular; ansa lenticulară verticală.

Argilă roșiatică, fină, compactă, omogenă, slab pulverulentă.

Lungime: 0,072 m; lățime: 0,054 m; înălțime rezervor: 0,022 m; înălțime la ansa: 0,041 m (pl. III/4).

A treia arsură rituală a fost constatată de asemenea pe solul antic (suprafața funerară) la o depărtare de 3,60 m spre est-sud-est de mormîntul rug: zonă ovală, cu diametrul maxim de 0,042 m, de sol ușor cenușos, slab înegrită pe margini, în perimetrul căreia a fost descoperită o monedă imperială romană, de bronz (pl. II/2):

- Hadrian

Av. L. AELIVS CAESAR. Bustul împăratului, cu barbă, în profil spre dreapta.

Rv. TR POT COS II. În cîmp, de o parte și alta S/C. Fortuna-Spes, drapată, în picioare, spre stînga. Cu mîna dreaptă ține o floare, cu stînga cornul abundenței. Jos, dreapta - cîrma.

Roma, 137 e.n.

BMC, 1927; RIC, 1065

Greutate: 10,76 gr; diam.: 0,025 m.

În fine, fazei de ridicare a tumulului îi aparține și o amenajare de trei cărămizi, surprinsă la 2 m depărtare spre est-sud-est de mormîntul-rug. Cărămizile, cu laturile de 0,450x0,050 m, așezate pe cant, adîncite în solul antic cu circa doi centimetri, constituiau o închidere parțială, cu trei laturi, în interiorul căreia nu a fost descoperit însă nici un inventar.

Tumulul III a constituit lăcaș și pentru o înmormîntare secundară - un mormînt de inhumație depus în cavou de cărămizi, orientat nord-est-sud-vest și plasat la o depărtare de 11 m spre nord-vest de centrul complexului funerar.

www.mnir.ro

Mormîntul a fost de asemenea jefuit, prin săparea unei gropi cu plecare de la suprafaţa antică a mantalei şi prin practicarea unei deschideri pe mijlocul capacului. Tipul şi forma cavoului, sistemul de amenajare al arcei şi capacului (opt rînduri de cărămizi la pereţii cutiei paralelipipedice; patru nivele de cărămidă pentru capacul în trepte) tehnica de legare a cărămizilor au fost identice celor constatate la cavoul din tumulul II. Diferit a fost numai numărul cărămizilor aşezate pentru a alcătui locus-ul - opt la acest mormînt secundar din tumulul III.

Dimensiunile maxime ale cavoului (datorită intervenţiei jefuitorilor şi presiunii mantalei, acesta a suportat deformări şi deranjamente îndeosebi pe laturile lungi) au fost: 2,620 m lungimea şi 1,220 m lăţimea. Adîncimea arcei în interior a măsurat 0,690 m.

Resturile osteologice au fost descoperite - toate - în interiorul arcei, dar, şi în acest caz, puternic deranjate din poziţia normală. Prin dimensiuni şi structură aparţin, de asemeni, unui adult.

Singura piesă de inventar - ofrandă a înhumării - a fost o monedă imperială romană, descoperită în gura inhumatului (faţa interioară a maxilei colorîndu-se, de-a lungul timpului, verde-închis):

- AE, As, sec.II e.n.

Greutate: 7,92 gr; diam.: 0,026 m.

Stare de conservare precară.

În exteriorul cavoului, alăturat peretelui nord-estic, a fost descoperit un singur recipient de lut ars, depus ca ofrandă a înmormîntării:

- Ulcior cu toartă, spart, reconstituit, complet.

Gura inelară, cu şănţuire în interior, cu buza teşită orizontal şi profilare în exterior, cu prag circular la bază; gît scund evazat tronconic; pansă ovoidală cu pereţi contractaţi spre gît, purtînd pe doimea superioară nervură circulară slab reliefată; fund inelar; toartă cu margini ridicate prinsă pe gît şi pe doimea superioară.

Argilă cărămizie, slab nisipoasă, omogenă, compactă, dură. Angobă cafenie închisă strîns aderentă, neuniform păstrată.

Înălţime: 0,155 m; diam.gurii: 0,062 m; diam.pansă: 0,135 m; diam.fund: 0,065 m (pl. I/5).

În perioada de utilizare a tumulului III au mai fost amenajate - prin deschideri parţiale în manta - un rug pentru libaţii şi o arsură rituală.

Rugul a fost identificat la o depărtare de 7 m spre sud-est de centrul movilei funerare. Amenajarea sa s-a făcut prin deschiderea unei gropi cu formă rectangulară, orientată est-vest, lungă de 2,400 m şi lată de 1,340 m, adîncită - faţă de suprafaţa antică a tumulului - pînă la - 0,340 m, la care limită groapa a fost îngustată, amenajîndu-se în interior, pe toate patru laturile, o treaptă cu lăţimea de circa o,320 m. În continuare, groapa a fost adîncită pînă la 0,72 m faţă de suprafaţa tumulului în antichitate. Pe treapta interioară au fost depuse cîte trei rînduri de cărămizi, consolidîndu-se astfel pereţii superiori ai rugului. Pe fundul gropii se afla un strat gros, dar lipsit de densitate, de cenuşă

www.mnir.ro

în amestec cu oase de animale, rare, carbonizate (unele, sigur, de pasăre). Datorită arderilor repetate în groapă, pereţii acesteia au fost înegriţi.

Pe latura nordică a bordurii de cărămizi s-au găsit sparte ritual două vase:

- Fructieră cu picior, reconstituită, profil complet. Marginea scundă, verticală, cu buza mărunt alveolată, circumscrisă în exterior, la bază, de prag alveolat asemenea. Corp evazat tronconic, faţetat orizontal, cu două şănţuiri circulare, reliefate, paralele, apropiate, la bază; cu fund aplatizat, circumscris de şănţuire adîncă. Picior tronconic, gol în interior, cu bază profilată dincoidal.

Argilă cărămizie-deschis, fină, omogenă, compactă, dură, cu slabe particule de mica şi calcar.

Înălţime: 0,143 m; diam.gurii: 0,199 m; diam.fund: 0,090 m (pl. III/6).

- Ulcior cu toartă, reconstituit, profil complet. Margine dreaptă inelară, cu şănţuire circulară în interior, circumscrisă în exterior de trei nervuri paralele, egal distanţate. Gît relativ înalt, evazat tronconic. Pansă ovoidală, cu două cercuri incizate, reliefate, paralele, apropiate, pe doimea superioară. Fund inelar. Toarta cu marginile ridicate, cu creastă deplasată de pe linia mediană, prinsă pe gît şi pe doimea superioară a pansei.

Argilă cărămizie-deschis, slab nisipoasă, dură, omogenă, compactă, cu particule rare de mica şi calcar.

Înălţime: 0,224 m; diam.gurii: 0,074 m; diam.pansei: 0,154 m; diam.fund: 0,071 m (pl. III/7).

Pentru amenajarea arsurii rituale s-a practicat în manta, în vecinătatea sudică a rugului cu bordură de cărămizi, o fosă de formă cvasicirculară, adîncită pînă la 0,520 m faţă de nivelul antic. Pe fundul gropii şi cu deosebire în zona semicirculară estică - un strat de cenuşă, subţire, lipsit de consistenţă, fără inventar.

În fine, trebuie menţionată descoperirea în s.II, în sectorul semicircular estic al mantalei, a unei părţi - jumătatea inferioară - din stela funerară: piatră calcaroasă, masivă, prismatică, cu lungimea 1,260 m; lăţimea maximă (la bază) 0,810 m şi grosimea 0,300 m, cioplită şi neşlefuită, cu excepţia capătului superior, unde se păstra un mic segment de ornament floral. Stela fusese amplasată pe un "soclu" amenajat într-o fosă adîncită în solul antic al suprafeţei funerare, prin umplere cu pietriş şi calcar sfărîmat, bine tasate.

Împreună cu amenajările şi materialele arheologice prezentate, făcînd nemijlocit parte din ansamblul funerar al tumulului III, s-au mai descoperit:

Pe suprafaţa antică a tumulului, sub strat de humus actual (vegetal), în zona de vîrf (centru) - o monedă romană imperială, de bronz (pl. II/4).

www.mnir.ro

– Faustina II

Av. FAVSTINA AVGVSTA AVG PIIF. Bustul împărătesei în profil spre dreapta.

Rv. 〈I〉 V 〈NO〉. În cîmp, de o parte şi alta: S/C. Iuno şezînd ţine cu dreapta patera, cu stînga sceptru, oblic. Lîngă tron, dreapta, jos, | ăun.

Roma, 161 e.n.

R.I.C., av. 1383, rv. 1399

Greutate: 10,40 gr; diam.: 0,025 m.

În imediata vecinătate sudică a tumulului (în s.III) pe solul antic – o fibulă de bronz "cu balama", cu arc curbat lin, compus dintr-un segment trapezoidal cu laturi înguste arcuite în interior, continuat de segment triunghiular alungit, cu creastă mediană întreruptă de trei "praguri" perpendiculare, reliefate, paralele, strîns alăturate. Picior terminat cu trei butoni etajaţi: neregulat discoidal,conic,hemisferic. Portagrafa relativ înaltă.

Patină malignă, verde-deschis; vîrful acului rupt.

Lungime: 0,045 m (fig.8).

*

Încadrarea cronologică a celor trei tumuli cercetaţi în 1969,în necropola romulensă poate fi obţinută prin luarea în considerare a numeroaselor elemente de inventar descoperite. Evident, avem în vedere o încadrare de o oarecare aproximaţie, ţinînd seamă că pentru monedele de care dispunem se cere lăsat un cadru de timp corespunzător circulaţiei şi utilizării lor în sfera schimbului; ţinînd seamă, de asemenea, că ceramica, dar şi alte obiecte romane din Dacia nu au fost – pînă acum, cel puţin – într-atît de atent şi minuţios cercetate, încît, pentru ele, să se poată obţine datări strîns raportate la subdiviziunile secolelor II şi III ale e.n., unde atare antichităţi sînt – îndeobşte – grosso modo încadrate.

Pentru tumulul I, un prim argument îl constituie denarul de la Septimius Severus, indicînd prin urmare, ca reper cronologic, ultimii ani ai sec. al II-lea e.n., eventual primii ani ai veacului următor. Alte elemente de inventar se grupează, de asemenea în sec. II e.n., în parte şi în prima jumătate a sec. III. Unguentariul de sticlă, de pildă, aparţine unui tip (cu corp conic aplatizat şi gît cilindric înalt) care, deşi apărut – se pare – la sfîrşitul sec. I e.n. şi durînd pînă în sec. al III-lea, se datează , cu deosebire – dovedindu-se de altfel şi mai frecvent – în sec. II. Un exemplar asemănător acestuia de la Romula a fost descoperit la Constanţa, într-un mormînt, în asociere cu monedă de la Antoninus Pius[12]. Altul, de acelaşi tip, a fost găsit în necropola tumulară a Histriei, într-un mormînt datat de asemenea în sec.II e.n.[13]. Fructiera cu picior, cu buza şi pragul exterior al marginii mărunt alveolate, îşi găseşte şi ea analogii în ceramica romană din Dacia, datată în a doua jumătate a sec. II – prima jumătate a sec.III e.n.[14]. În fine, unul din

www.mnir.ro

ulcioarele descoperite pe marginea sarcofagului, în exteriorul său, este foarte asemănător unui recipient de acelaşi tip, din tumulul III, care, după cum se va vedea, poate fi încadrat cu mai multă siguranţă, la mijlocul sau la începutul celei de a doua jumătăţi a sec. II e.n.

Penuria inventarului face mai dificilă şi mai puţin certă datarea tumulului al II-lea. Tipul de olla descoperit aici pare să aparţină sec. II e.n., după cum ar proba-o unele analogii[15]. Pentru această datare - evident, largă - se mai poate utiliza însă şi un alt argument: cavoul de cărămizi întrutotul asemănător, ca tip, sistem şi tehnică de construcţie, cavoului din tumulul III, şi unde moneda descoperită în gura scheletului datează din secolul menţionat.

Mai bogat în inventar, tumulul III oferă şi argumente oarecum mai bine întemeinte necesare încadrării sale în timp. Moneda de la Hadrian fixează ca terminus post quem pentru ridicarea complexului funerar, sfîrşitul deceniului al patrulea al secolului II e.n., iar moneda de la Faustina II, descoperită pe suprafaţa antică a mantalei, întăreşte această datare, probînd că la începutul deceniului al VII-lea al secolului amintit tumulul era oricum "închis". De altă parte, fragmentul de terra sigillata cu marca Suobnilius, aparţinînd fazei de ridicare a movilei funerare, poate şi el indica momentul acesta - eventual în perioada de mijloc a sec. II, ştiut fiind că olarul menţionat a activat pe timpul lui Antoninus Pius şi al urmaşilor săi[16]. Celelalte elemente de inventar, descoperite în mormîntul-rug de incineraţie - ceramică, obiecte de podoabă - corespund pe deplin încadrării cronologice admise de noi, dar, e drept, nu o şi susţin riguros, cunoscută fiind datarea largă admisă încă pentru piese ceramice cum sînt fructierele cu picior, ulcioarele. căniţele cu toartă. O fructieră cu picior întru totul asemănătoare celeia din mormîntul-rug a fost descoperită în necropola romană de la Alba Iulia, dar nu nemijlocit într-un complex funerar, ci "în spaţiul dintre morminte", unul dintre acestea fiind însă datat cu un as de la Marcu Aureliu, emis între anii 139-141 e.n.[17]. Admiţînd, îndeosebi pe baza monedei descoperite pe suprafaţa funerară, ca moment de ridicare a tumulului III, sfîrşitul deceniului al IV-lea - eventual începutul deceniului al V-lea al sec. II e.n., mai dificil este să se precizeze limita pînă la care a fost utilizat acest complex funerar. Moneda de bronz asociată mormîntului secundar, de inhumaţie, datorită stării sale de conservare, indică doar vag, sec. II. De altă parte, cele două vase descoperite pe bordura de cărămizi a rugului mai nou, îşi găsesc analogii - îndeosebi fructiera cu picior - în vase romane din Dacia detate în a doua jumătate a secolului II - prima jumătate a sec. III e.n.[18]. Oricum, ţinînd seama de existenţa unui mormînt secundar şi de amenajările funerare ulterioare ridicării tumulului, precum şi de utilizarea - probată[19] - a necropolei romulense cu înmormîntări tumulare şi în cursul veacului al treilea, este posibil să se admită o utilizare a tumulului III pînă spre sfîrşitul veacului al doilea şi chiar prima jumătate a secolului următor.

www.mnir.ro

Alăturat considerațiilor privitoare la încadrarea cronologică, se mai poate aprecia ca fiind sigur faptul că fiecare din cei trei tumuli cercetați la Romula, în 1969, au fost ridicați pentru a adăposti cîte un singur mormînt. În tumulul III, mormîntul secundar datînd dintr-o vreme corespunzătoare - în mare - celei inițiale, este posibilă ipoteza că acest complex funerar a constituit un mormînt de familie. Existența într-unul și același tumul atît a ritului incinerării, cît și al celui al inhumației este explicată de faptul - îndeobște cunoscut - că în perioada ocupației romane în Dacia se face - și aici - trecerea de la un rit la celălalt, treptat înmulțindu-se și în necropolele romane din Oltenia, înmormîntările de inhumație.

VALERIU LEAHU

NOTE

1 Ruinele, cîte se mai păstrează, sînt îngropate în perimetrul satului Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt, Cf. DUMITRU TUDOR - Romula, București, Edit. Meridiane, 1968, p.5.
2 Idem, Oltenia romană, ed.III-a, 1968, p.185, 196; idem, Orașe, tîrguri și sate în Dacia romană, 1968. p.350.
3 Un grup de înmormîntări tumulare se poate observa și spre nord de satul Reșca.
4 Cf. MIRCEA BABEȘ - Zu den Bestattungsarten im nördlichen Flachgräberfeld von Romula. Ein Beitrag zur Grabtypologie des römischen Daziens, în: Dacia, XIV, 1970, p.167 și urm.
5 În legătură cu acestea, cf. DUMITRU TUDOR - Romula, p.9-10.
6. Ibidem, p.41.
7 În alcătuirea unui tumul se definesc ca elemente de infrastructură: șanțul periferic, platforma funerară, centura de pietre; cf. P. ALEXANDRESCU, în: Histria, II, 1966, p.236-237.
8 Bulgări mici de sulf, puși ritual s-au descoperit și în morminte romane din Dobrogea; vezi M.BUCOVALA - Descoperiri noi în zona subterană a Tomisului, în: Pontica,3, 1970, p.200.
9 Determinarea monedelor a fost făcută de Maria Chițescu (Institutul de arheologie București) și Constanța Știrbu (Muzeul de Istorie al R.S.România).
10 Spre sfîrșitul campaniei de săpături din 1969, în timpul lucrărilor agricole de toamnă, arătura adîncă a unui tractor a deranjat mantaua unui tumul, scoțînd la iveală o cantitate apreciabilă de pietriș de rîu, cu bulgări relativ mari. Timpul nu a îngăduit cercetarea exhaustivă a acestui complex funerar, ci doar constatarea existenței unei centuri de pietre circumscriind suprafața funerară.

www.mnir.ro

11 Un studiu atent asupra tipului de tumuli cu manta din straturi alternante a întreprins Petre Alexandrescu (op.cit., p.244-247). Cercetătorul constată răspîndirea acestui tip, în epoca romană, între mijlocul sec. I şi mijlocul sec.II e.n., pe litoralul vestic al Mării Negre şi în zonele aferente, cît şi în Tracia. Apariţia sa este explicată prin preluarea unei tradiţii locale tracice pe care s-au grefat influenţele unei tehnici de construcţii tumulare mai evoluate, venite probabil din Asia Mică. Tumulul III de la Romula extinde spre vest, în vastul teritoriu stăpînit de romani, aria de răspîndire a movilelor funerare cu manta din straturi alternante.

12 M.BUCOVALA - Vase antice de sticlă la Tomis, 1968, p.102.

13 P.ALEXANDRESCU, op.cit., p.212-213.

14 Cf. RADU POPA - Săpături într-o villa rustica de lîngă Haţeg, în: Acta Musei Napocensis, IX, 1972, p.445, fig.15, c (răsturnată, fiind greşit publicată drept capac).

15 O.FLOCA - Villa rustica şi necropola daco-romană de la Cinciş, în: Acta Musei Napocensis, II, p.170; MIRCEA BABEŞ - op.cit., fig. 9/a, 13/e.

16 DUMITRU TUDOR - Oltenia romană, p.82. Fragmentul de terra sigillata din tumulul III este al doilea cu marca Svobnilivs descoperit la Romula.

17 D.PROTASE - Şantierul arheologic Alba Iulia, în: Materiale şi cercetări arheologice, VI, 1959, p.400, 402 şi fig.5/4.

18 Vezi nota 14.

19 Cercetările în necropola tumulară de la Romula au fost reluate în 1972 de Liviu Petculescu (Muzeul de Istorie al R.S.România).

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE ROMULA

- Résumé -

En 1969 a commencé l'exploration scientifique de la nécropole tumulaire romaine située au sud des ruines de la ville de Romula (le village Reşca, com. Dobrosloveni, dép. Olt). Ont été fouillés trois tumulus, leur sélection étant imposée comme suite de la destruction partielle de deux d'entre eux, causé par le sillonage profond qui provoqua la découverte fortuite des tombes.

Le tumulus I a eu - à ce qu'il paraît -, au commencement, un contour quasicirculaire (les diamètres 4,38 x 4,25 m). Le remblai a été simple, amenagé directement sur le sol antique, de terre jaune argileuse. Au centre de la surface funeraire a été découvert un sarcophage en pierre - du type arche simple avec couvercle (fig.3), enterré partiellement dans une fosse rectangulaire. La sépulture - un inhumé - était

www.mnir.ro

profanée. A l'exterieur du sarcophage, au fond de la fosse on a découvert, dépôsé comme offrande un unguentarium en verre, trois cruches, une fruitiére et une petite tasse en terre cuite, des feuilles "de lauriers" travaillés d'une feuille mince en or (fig.4-6) et un denar en argent de l'an 197. Le tumulus date de la fin du IIe siècle, éventuellement du commencement du siècle suivant.

Le tumulus II à eu le contour et le type du remblai semblable au précédent. Au centre de la surface funéraire a été découvert un caveau en briques avec l'arche en forme de boîte parallélippipédique. Sépulture-cénotaphe. Tenant compte d'un vase de type olla (fig.10), du type et de la mode de construction du caveau, on peut le considérer comme datant du IIe siècle.

Le tumulus III, de dimensions plus grandes (l'hauteur minime, pendant l'antiquité, de 1,15 m, occupant une surface ovale aux diamétres de 18,00 x 15,60 m) a eu le remplai formé de couches alternées.

Il a constitué un ensamble funéraire plus complexe. Une sépulture centrale n'a pas été découverte, le tumulus étant profané par une large et profonde ouverture au milieu. A l'époque de la construction du tumulus appartient une sépulture d'incinération sur place, dans une fosse réctangulaire. Comme inventaire: grop clous et clous en fer, fragments d'un peigne en os, carbonisés, et comme offrande: aiguilles en bronze et os, perles, un dé, une fruitière et une petite tasse en terre cuite (fig. 8,9,12). Ultérieurement, dans le tumulus a été deposé et un inhumé dans un caveau en brique, et a l'aide d'une autre ouverture dans le remblai on à aménagé un bûcher pour les libations. Une monnaie en bronze d'Hadrien fixé comme terminus post quem pour la construetion du tumulus III la fin de la quatrième décennie du IIe s. À base de l'inventaire on peut admêttre une utilisation de ce complexe funéraire jusque vers la fin du IXe s., peut être même dans la première moitié du siècle suivant.

Légende des figures

Fig.1 – Le plan et le profil NNE-SSO du tumulus I
Fig.2 – Le tumulus I. Les restes du squelette trouvé dans le sarcophage
Fig.3 – Esquisse du sarcophage du tumulus I
Fig.4 – Cruche découverte dans le tumulus I
Fig.5 – Unguentarium découvert dans le tumulus I
Fig.6 – Plan et profil ouest-est du tumulus III
Fig.7 – Fragment de terra sigillata à marque de potier: (S)VOBN(ILIUS)
Fig.8 – Fibule en bronze découverte auprès du tumulus III

Planche I – Céramique découverte à Romula, dans le tumulus I (1-4), II (6) et III (5)

www.mnir.ro

Planche II - Romula: feuille et fragments travaillés en feuilles d'or, découvertes dans le tumulus I (1); monnaies en argent et en bronze découvertes dans les tumulus I (3) et III (2,4); objets en os (5,6,8-12,14),en bronze (7) et en verre (10,14) découverts dans le tumulus III; crampon découvert dans le tumulus I (15) et gros clous en fer du tumulus III (16-19)

Planche III - Céramique découverte à Romula dans le tumulus III

www.mnir.ro

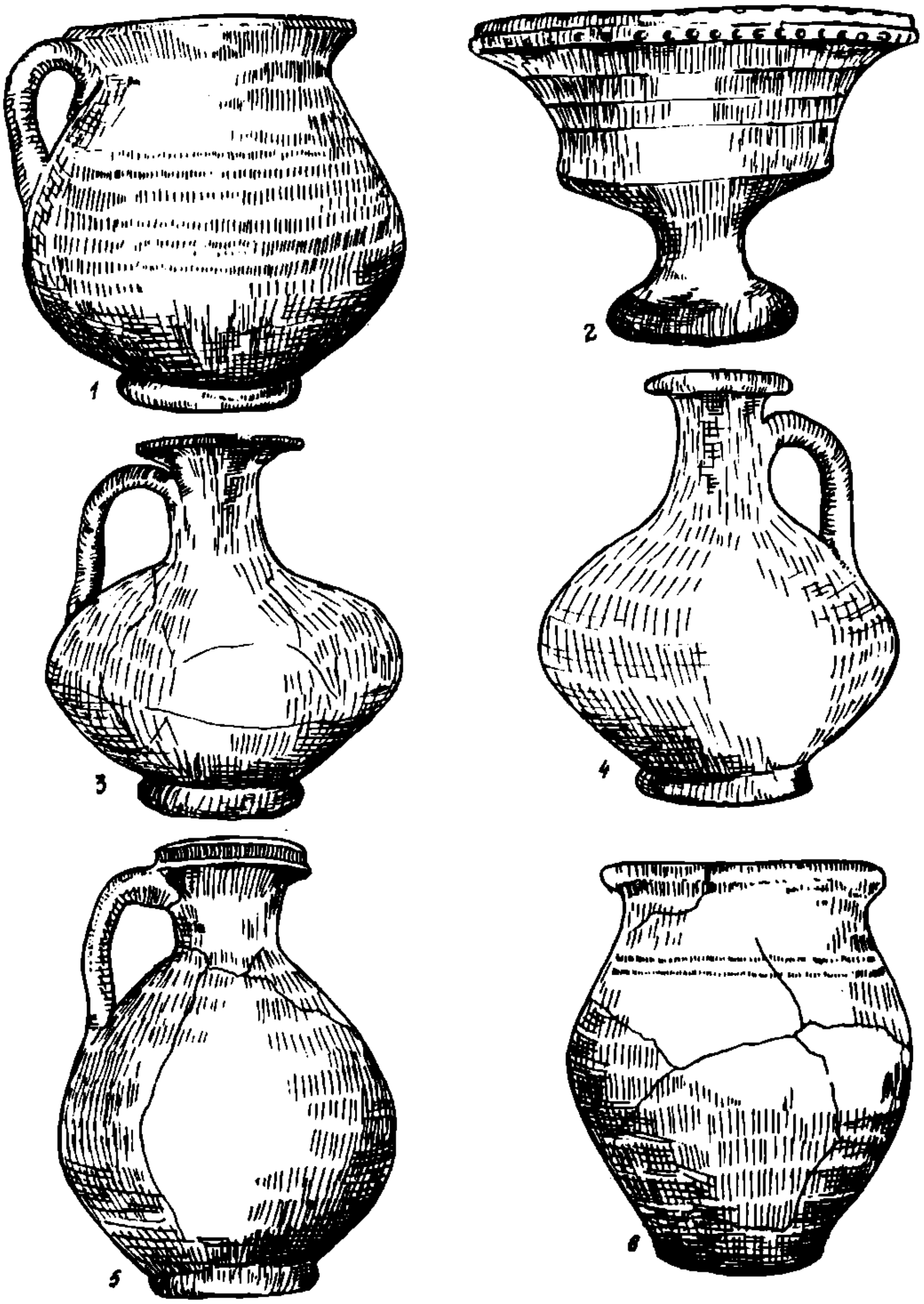

Planşa I – Ceramică descoperită la Romula în tumulul I (1–4), II(6) şi III(5)

www.mnir.ro

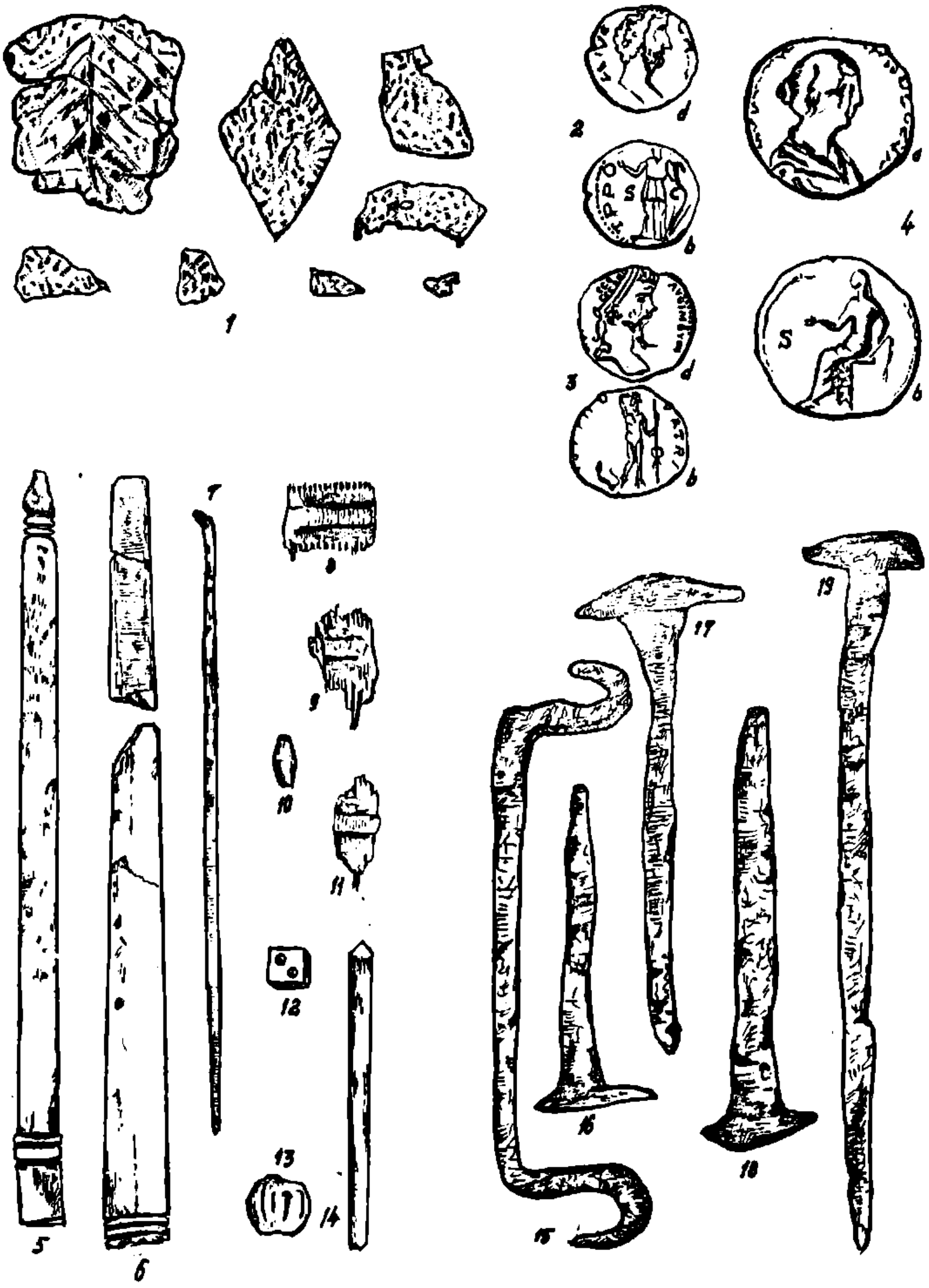

Planşa II - Monede şi obiecte descoperite în tumulii I şi III de la Romula

www.mnir.ro

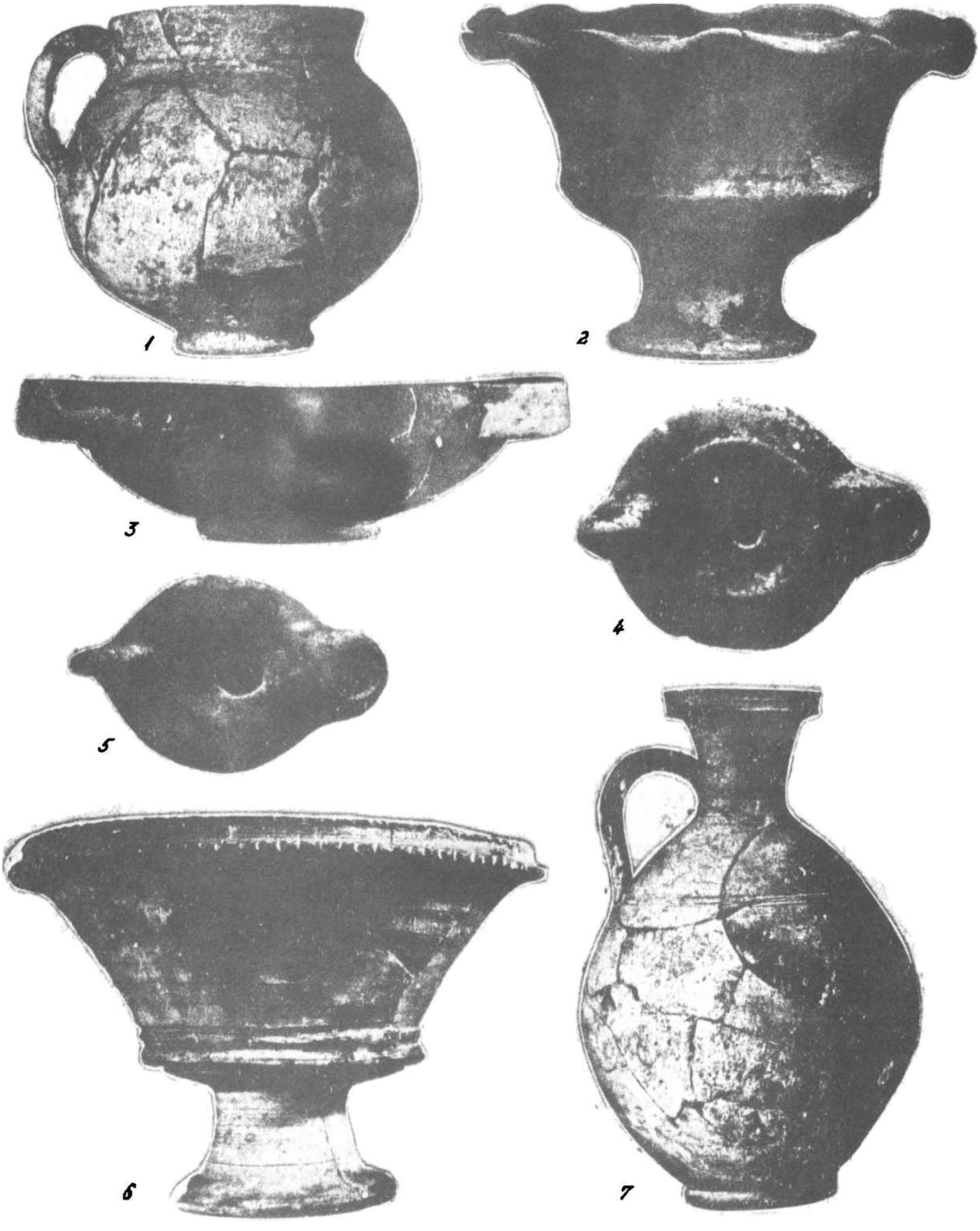

Planşa III – Ceramică descoperită la Romula, în tumulul III

www.mnir.ro

THERMELE ROMANE DE LA MICIA

RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR DIN ANII 1971-1974

Devierea cursului rîului Mureş, datorită ridicării unor construcţii industriale, a determinat ridicarea unui dig ce a acoperit un grup de cuptoare[1]. Perspectiva continuării acestuia spre vest a impus continuarea cercetărilor în această zonă - ducînd la descoperirea, în anul 1967, a thermelor. Clădirea, identificată astfel şi din punct de vedere arheologic, era cunoscută de mai multă vreme din două inscripţii: una atestă refacerea băilor de către cohors II Flavia Commagenorum, în primul an al domniei lui Septimius Severus[2]; cealaltă aminteşte o nouă refacere în timpul împăratului Severus Alexander[3].

În anii 1967-1969, colectivul Muzeului arheologic din Deva, în colaborare cu Institutul de istorie şi arheologie din Cluj, au dezvelit o parte însemnată din latura de est a thermelor; rezultatele sînt încă inedite[4]. Din 1971, s-au continuat cercetările de către Muzeul de Istorie al R.S.România, ale căror rezultate se prezintă în acest raport[5].

S-au săpat în aceşti ani cinci secţiuni (s.1 - s.5)[6] (vezi planul general şi profilele secţiunilor).

Prima secţiune (s.1) a fost dezvoltată sub forma unei suprafeţe ce cuprinde un complex de mai multe camere din partea de vest a clădirii[7].

Camera A are dimens.:L = 5,65, l = 5,70 m. La comunicaţia cu camera B se află 2 mici încăperi de dimens.:1,55 x 1,50 m şi 1,50 x 1,30 m. Comunicaţia cu camera B are lăţimea de 1,40 m.

Pe latura de vest, la 0,55 m depărtare de latura de nord, se află o intrare cu lăţimea de 1,56 m.

Sub stratul vegetal, în nivelul superior, s-a descoperit o mare cantitate de oase şi fragmente ceramice; ele s-au aflat, în adîncime, pînă la nivelul pragului intrării de pe latura de vest.

Dedesubt s-a aflat un strat de nisip cu mortar (prăbuşitură), pe o grosime de 0,25 m. Urmează un strat de pămînt cu cioburi; sînt 5 nivele, despărţite prin dîre de pămînt ars.

Camera era destinată probabil celui ce îngrijea de întreţinerea focului şi depozitării lemnelor. În comunicaţia cu camera B se afla cuptorul; la gura acestuia s-a găsit o mare cantitate de cenuşă. Cuptorul a fost construit din pietre mari, legate cu lut; are deschiderea de

www.mnir.ro

0,60 m. Pereţii acestuia se sprijină de cei ai celor două mici încăperi pătrate alăturate, a căror destinaţie este necunoscută.

Acest cuptor alimenta cu aer cald hypocaustul camerelor aflate în continuare.

Camera B este de formă pătrată (6,80 x 6,80 m), cu o absidă pe latura de vest.

Baza hypocaustului se află pe solul crud nisipos. Această podea este groasă de circa 25 cm: un strat din piatră de rîu (aprox. 10–15 cm) şi un strat de cocciopesto (10–11 cm). Din cauza temperaturii ridicate, solul este înroşit dedesubt pînă la o adîncime de circa 25 cm; culoarea scade treptat în intensitate[8].

Pe latura de vest, camera este prevăzută cu o absidă.

Fără absidă, hypocaustul are formă pătrată, cu 12 rînduri de pilae (încă un rînd în intrîndul dintre pătrat şi absidă). În absidă sînt 6 rînduri pe lung, 4 pe lat şi 1 rînd circular pe marginea acesteia.

Din interior s-a scos un număr mare de cărămizi, cu ştampilele cohortei II Flavia Commagenorum şi legiunii XIII Gemina.

Între pilele de lîngă şi în faţa praefurnium-ului de pe latura de nord, pe podea, s-a aflat cenuşă. Pămîntul de pe toată întinderea podelei era afumat..

Pe pilele din colţurile de nord-est şi sud-est s-au aflat, in situ, porţiuni de cocciopesto suspendate, nederanjate; de asemenea în absidă, în colţul de sud. Aceste bucăţi de cocciopesto se află aproape de nivelul actual al solului, aici era deci nivelul de călcare al camerelor.

Plafonul de cocciopesto se afla suspendat pe pilae. Pe podeaua perfect orizontală din cocciopesto se aşeza o cărămidă de dimensiunile 27 x 27 x 6 cm; apoi alte două de 20 x 20 x 6 cm; apoi patru cărămizi rotunde cu diametrul = 18 cm, î = 8,5 cm; apoi două cărămizi pătrate de 20 x 20 x 6 cm; deasupra o cărămidă mare de 58 x 58 x 6 cm. Distanţa între diametrele a două pilae este de 60 cm; diferenţa de 2 cm (1 cm de fiecare parte) servea pentru legătura de mortar. Deasupra s-a pus apoi un strat subţire de mortar roşiatic amestecat cu cărămidă pisată.

În dreptul praefurnium-ului, pilele au formă dreptunghiulară.

Pînă la podeaua pe care se află pilele, zidul are următoarele cote: zidul pătratului 1,50 m; la absidă, în punctul cel mai depărtat al arcului – 1,10 m. Pe latura de nord, cotele zidului sînt ceva mai scăzute. În absidă, deasupra plafonului de cocciopesto, zidul se păstrează pe o înălţime de 40 cm.

Pe latura de est, aproape de unirea cu camera C, se află un prag dintr-un bloc de augit-andezit (64 x 40 x 20 cm); peste el, un rînd de piatră legată cu mortar (adăugire ulterioară).

Spre colţul de sud-vest al camerei B, lîngă absidă, s-a aflat, in situ, o tegula mammata, prinsă cu două crampoane de fier în zid. Aerul cald care venea de la praefurnium trecea printre pile, apoi urca în spaţiul dintre zid şi tegule, încălzind pereţii.

www.mnir.ro

Hypocaustul camerei B comunica cu cel al camerei C prin trei intrări. Comunicaţia dinspre est este cea mai bine păstrată: baza este lată de 45 cm; peretele continuă vertical 50 cm; sus este o boltă din cărămidă - pînă la punctul cel mai înalt al arcadei, înălţimea fiind de 75 cm.

Comunieaţia de vest are bolta de cărămidă căzută; se mai păstrează parţial pe partea dinspre camera C. Cea din mijloc era total prăbuşită. Desigur că la nivelul plafonului suspendat pe pile se afla pragul de la intrarea spre camera C.

Camera C are dimensiunile: 6,80 x 6 m.

Pe peretele comun cu cel al camerei D se află două intrări de comunicaţie pentru aerul cald; cea dinspre vest a fost ulterior barată. Sistemul de construcţie este identic cu cel dintre camerele B-C.

Pilele sînt dispuse pe 11 rînduri pe lat, 12 pe lung. Sistemul de construcţie este acelaşi cu cel de la camera B; totuşi,peste pilele rotunde şi cele pătrate de sus (2+1), s-a pus cîte o cărămidă de dimens. 40 x 40 x 6 cm, apoi alta de 60 x 60 x 5 cm. Distanţa între 2 pile este de 60 cm. Deasupra s-a turnat un strat de cocciopesto de 20-25 cm.

În timpul săpăturilor, plafonul se păstra perfect în colţul de nord-est al camerei, pe o lungime de 4,10 m de-a lungul laturii de est şi 3 m de-a lungul laturii de nord.

Aproximativ la mijlocul laturii de vest, la circa 60 cm sub nivelul (păstrat al) zidului, se află o deschidere din blocuri de piatră roşiatică de dimens.: cele de pe laturi 60 x 28 cm, cel de sus 80 x 28 cm. Presupunem că este o gură de evacuare a aerului cald şi fumului venit dinspre camera B.

Pereţii au o înălţime (măsurată de la podea) între 1,50-1,80 m. Pe latura de est, spre capătul ei sudic, la nivelul ultimului rînd de pietre din zid, se observă o nesuprapunere între zidul de sus şi fundaţie.

Încăperea hypocaustului camerei C era tencuită cu un strat subţire de mortar (păstrat în special la bază, înegrit de fum).

Pe latura de sud, la înălţimea de 80 cm de la baza hypocaustului, se află pragul intrării spre camera D (bloc de piatră, 1,40 x 0,20 m). Această intrare a fost ulterior, în două rînduri, îngustată.

Camera D are dimens.: 6,80 x 6 m; pe latura de vest, prezintă o ieşire dreptunghiulară de 2,90 x 2 m. Plafonul de cocciopesto, gros de 35 cm, se păstrează aici în întregime. Pereţii acestui ieşind au două rînduri de tencuială de var, apoi încă unul, mai gros, din mortar cu cărămidă pisată.

Camera are două intrări pe laturile de est şi sud; ulterior aceasta din urmă a fost îngustată.

Pilele hypocaustului formează 12 rînduri pe lung şi 10 pe lat. Sistemul de construcţie este cel descris la camerele anterioare. Plafonul de cocciopesto s-a păstrat aproape în întregime, dar prăbuşit peste pile.

www.mnir.ro

Pe latura de sud, în jumătatea dinspre vest, s-au găsit cîteva tegulae mammatae încă in situ. Feţele lor erau tencuite şi frumos făţuite.

Înălţimea zidului, începînd de la baza hypocaustului, este de circa 1,75 m.

Camera E are dimens.: 6,80 x 6,40 m.

Podeaua camerei se află la nivelul pragului ce face legătura cu camera D. Deasupra acesteia, zidul se mai păstrează pe o înălţime de 0,30-0,40 m.

Pe latura de vest a acestei camere s-a construit o absidă, avînd diam. = 5,25 m şi raza (interior) 3,35 m. Zidul este realizat din piatră, de grosimea obişnuită (circa 70 cm) (spre nord este rupt pe o porţiune); este căptuşit cu un strat de cărămidă, tencuit cu ciment vulcanic.

Ulterior a intervenit o refacere: podeaua absidei s-a ridicat cu 20 cm, iar pereţii s-au tencuit din nou.

O ultimă refacere a dus iarăşi la strîmtarea absidei: diam. = 3,35 m, raza = 2,35 m. S-a construit un semicerc de piatră (sus cu strat de cărămidă); între acesta şi zidul iniţial al absidei s-a făcut un emplecton de piatră de rîu. Podeaua s-a ridicat cu încă 20 cm: peste podeaua anterioară s-a aşezat un strat de bolovani, apoi s-a tencuit.

Probabil că absida a servit ca bazin de apă rece, deoarece nu este prevăzută cu hypocaust.

În anul 1972, cercetările în acest sector au continuat prin săparea în capătul de sud a unei suprafeţe de 20 x 7,30 m.

Cu această ocazie s-a constatat că încăperea E prezintă spre sud o altă absidă, cu diametrul de 4,65 m; grosimea zidului absidei este de 0,60 m. Absida era prevăzută cu pile de hypocaust; podeaua, păstrată în bună parte, era prăbuşită.

Absida are două guri: una spre vest avînd un mic praefurnium; alta spre est, probabil pentru aerisire.

Acest hypocaust a fost se pare abandonat ulterior; aproape de baza absidei s-a găsit o podea parţial păstrată, de cărămizi, aşezate pe un strat de lut galben. În gura de est a absidei a apărut o ulcică şi un opaiţ cu ştampila OCTAVI.

Cu ocazia abandonării hypocaustului s-a construit probabil şi camera dreptunghiulară aflată la est de absidă, a cărei latură de vest face corp comun cu absida.

Această cameră are următoarele dimens.: 6,20 m zidul de sud, 6 m zidul de est; lăţimea 4,50 m. Pînă la punctul de maximă curbură a absidei, zidul are 9 m.

La nivelul zidului păstrat al absidei, lipit de aceasta, s-a descoperit un pavaj lat de 1,10-1,30 m; este vorba de pavajul camerei.

Sub nivelul acestei podele, în direcţie aproximativă est-vest, un zid traversează oblic camera, intrînd probabil sub camera E (la locul de contact cu acesta, a fost probabil demantelat). La sud şi vest de absidă s-au găsit alte două ziduri orientate nord-sud, secţionate de zidul

www.mnir.ro

de sud al camerei şi absidei (Aceste ziduri sînt tăiate şi de canalul care merge aproximativ paralel cu peretele sudic al secţiunii).

Canalul despre care este vorba mai sus merge paralel cu latura de est a camerei dreptunghiulare, apoi coteşte spre vest. Canalul are în zona de est lăţimea de 34 cm (latura de vest) - 17 cm (latura de est). El se sprijină pe zidul dinspre est al camerei, lat de 60 cm. Din capătul de sud al acestui zid se vede ieşind, pe dedesubt, un altul - paralel cu celelalte două ziduri suprapuse şi orientate nord-sud.

Faptul că acestea sînt suprapuse de absidă, camera dreptunghiulară şi canal,arată că sub nivelul acestora a existat anterior o altă construcţie, care s-a demolat. Pentru aceasta pledează şi faptul că podeaua acestei camere, păstrată în parte lîngă absidă, suprapune zidul oblic orientat est-vest.

În partea de sus a camerei au apărut două cărămizi ştampilate ale legiunii XIII Gemina cu numele lui Elius Iulius şi Memmius Fronto.

În cameră s-au descoperit patru monede de bronz: Diva Faustina (1), Faustina II (2), alta ilizibilă. Pe zidul canalului, în zona din cameră (-0,50 m), s-a găsit o monedă de la Commodus; la vest de absidă, sub nivelul gurii de alimentare, o monedă de la Antoninus Pius. O altă monedă de la Antoninus Pius a apărut la sud de absidă, pe zidul canalului.

Tot în această cameră, în nivelul de jos (contemporan cu zidul demolat), s-au mai găsit două căniţe şi un fragment de pahar de sticlă.

În porţiunea săpată la vest de absidă a apărut un cuţitaş de fier şi o ulcică bitronconică dacică (-0,80 m); în acelaşi loc - o fibulă de bronz şi fragmente dintr-o ceaşcă dacică.

Între materialele apărute în această zonă amintim şi un fragment de tipar (partea posterioară) pentru turnat figurine de lut reprezentînd pe Venus.

<u>Secţiunea a doua</u> s-a săpat în anii 1971, 1973. Lungimea 82 m; orientată nord-sud.

În capătul sudic al secţiunii a apărut un bazin de piatră; dimens. 6,2 x 4,9 m. Construcţia sa prezintă trei faze:

În prima fază a fost un mare bazin, construit din piatră (lat = 60 cm) tencuit, căptuşit cu cărămidă şi din nou tencuit pentru a fi impermeabil - astfel că lăţimea a ajuns pînă la 90 cm (pe latura de vest). Adîncimea bazinului era, măsurată de la nivelul actual al zidului, de 1,90 m. Pe latura de vest se află o intrare, lată de 3,30 m.

În faza următoare, podeaua s-a ridicat cu 60 cm; pe fundul bazinului s-a aşezat un strat de dărîmături (bucăţi mari de cocciopesto, lungi pînă la 20-25 cm), gros de aproape 40 cm, apoi o nouă podea de mortar. În această fază, intrarea de pe latura de vest a fost barată cu un zid de piatră, gros de 80 cm.

În faza a treia a bazinului, s-a aşezat peste podea un strat de pietriş gros de peste 30 cm. Intrîndurile de pe laturile de nord şi sud au fost barate. În nivelul de deasupra pietrişului s-a descoperit un bust

www.mnir.ro

acefal din marmură al zeului Liber[9]; de asemenea, trei fragmente din omoplatul unei statui de statura unui om.

În prima sa fază, bazinul comunica spre nord cu un canal de piatră orientat nord-sud, apoi cotind spre vest și intrînd sub peretele respectiv al secțiunii; el reapare în s.5.

Baza canalului este pavată, pînă aproape de intrarea în peretele secțiunii, cu 22 de cărămizi purtînd ștampilele legiunii XIII Gemina.

La 4,6 m spre nord de bazin, un zid (lat de 55 cm) traversează secțiunea pe deasupra canalului (același zid traversează și s.3, imediat la nord de hypocaustul de aici).

În sectorul dintre bazin și acest zid, canalul are lățimea de 38 cm. Peretele vestic al canalului are înălțimea de 1,20 m (față de pavajul de cărămizi), cel estic de 0,58. Cînd s-a renunțat la bazin și canalul a fost abandonat, s-a construit zidul perpendicular, iar pe suprafața dintre bazin și zid s-a așezat un strat de nisip și un pavaj de cărămizi (Din punct de vedere al cotelor, acest pavaj corespunde cu cel din s.3 care acoperă hypocaustul din această zonă).

Pe fundul acestui canal s-au descoperit o monedă de bronz de la Domițian, un denar de la Hadrian și un inel-cheie.

La nord de zidul perpendicular, pereții canalului scad în înălțime, atingînd cel mult 30-40 cm.

Canalul a fost săpat în pămîntul viu, sub nivelul de atunci al solului; față de actualul nivel, baza sa se află la 1,88-1,90 m. Stratul de dărîmături începe însă abia de la 1,30 m, adică de la nivelul inițial al zidului de est al canalului.

La 9,25 m spre nord de zidul perpendicular au fost descoperite alte încăperi, care se întind și în secțiunea următoare (s.3). Vor fi prezentate împreună, după descrierea acesteia din urmă.

<u>Secțiune a treia</u> are lungimea de 50 m, lățimea 2 m; orientată nord-sud, paralelă cu celelalte; s-a săpat în anii 1971-1973.

Complexul constructiv din jumătatea de nord identificat și prin săpăturile din s.2 va fi descris aparte.

În partea de sud a fost cercetat un alt grup de încăperi. Parte din acestea au apărut și în cercetările din anii 1967-1969; pentru a face legătura cu ele, s-a executat spre est o casetă.

Zidul perpendicular pe canalul din s.2 continuă în s.3 și casetă: spre nord lasă o încăpere, spre sud este legat de absida altei încăperi (cea cercetată în decursul săpăturilor din 1967-1969).

Camera este aproximativ patrată: 4,70 x 4,60 m; lățimea zidului este de 46 cm. Zidul de sud are două faze (o diferență de grosime de 14 cm).

În interior, făcînd corp comun cu latura de nord, se află un canal construit din piatră; în el s-a găsit o monedă de bronz de la Marcus Aurelius (a.166-167). Pe latura de vest a apărut alt canal, orientat nord-sud, în care s-a găsit un vas aproape întreg de sticlă. Prin acest canal se evacua apa din bazinul cu absidă dinspre est. Cele două

www.mnir.ro

canale converg în colţul de nord-vest, de unde apa se scurgea în afară.

Deasupra nivelului canalelor, pe o mică porţiune spre estul camerei, s-a păstrat un pavaj de cărămizi aşezate pe un strat de nisip. Pavajul este contemporan cu ultima fază a zidului de sud.

Între această cameră şi absidă, spre sud, s-a descoperit un pavaj de mortar, făcînd corp comun cu zidul perpendicular pe s.2-s.3-casetă. Pe acest pavaj a apărut un fragment sculptural, reprezentînd o mînă ţinînd un vas. Ar putea aparţine bustului lui Liber descoperit în bazinul din s.2.

Sub un strat de dărîmături, la 30 cm sub această podea, au apărut zidurile unei încăperi cu hypocaust (1,98 x 1,20 m).

O bună parte este suprapus de canalul de scurgere ce vine din absidă. Pereţii canalului au grosimea de 21 cm, înălţimea de 50 cm; deschiderea (lăţimea pe unde se scurgea apa) 10 cm; adîncimea canalului 32 cm. Suprafaţa acestuia era acoperită cu lespezi, aflate la acelaşi nivel cu pavajul - ceea ce arată o contemporaneitate între camera dinspre nord şi absidă. În schimb, faptul că acest canal întretaie hypocaustul arată că este ulterior acestuia.

Între pilele hypocaustului s-au găsit 3 fragmente de cărămizi ştampilate cu numele legiunii XIII Gemina. Tot aici au apărut şi cîteva fragmente de vase de sticlă.

Absida amintită aparţinea unei încăperi ce se formează spre est. Deschiderea (diametrul) acesteia (pe interior) era la început de 4,80 m; ulterior s-a redus la 3,30 m. S-a zidit din piatră (lat. = 60 cm; se adaugă tencuiala de 8-9 cm).

Cu ocazia refacerii, intrarea s-a îngustat cu 75 cm la capete, cu 15 cm în punctul de maximă curbură.

Pentru a fi impermeabili, pereţii acestui bazin au fost tencuiţi cu un ciment fin.

Intrarea în acesta se făcea prin două trepte.

În anul 1973, s-a dezvelit, în suprafaţă, complexul constructiv descoperit încă din 1971 în jumătatea de nord a s.2-s.3 (camerele a, b, c) avînd o instalaţie specială de hypocaust.

Instalaţia de hypocaust se află în dreptul camerei din mijloc, la vest de aceasta.

Praefurnium-ul este construit din piatră; lungimea = 1,27 m, grosimea pereţilor 0,70 m. Gura acestuia este lată (la bază) de 0,95 m; sus (bolta este prăbuşită) de 0,73 m. In interiorul acestuia s-au găsit vase întregi şi numeroase fragmente ceramice, obiecte şi deşeuri de bronz, sticlă.

Căldura din acest praefurnium intră într-un mic hypocaust (2,20 x 1,70 m); pilele acestuia se sprijineau pe o bază de mortar.

Camera dinspre sud este pavată şi tencuită cu mortar fin. Podeaua era spartă însă pe o porţiune în formă de cruce; s-a constatat că dedesubt se aflau două şanţuri cu pereţii de piatră. Fossa orientată nord-

www.mnir.ro

sud comunica printr-un orificiu cu camera cu hypocaust. Aerul cald trecea deci prin aceste fosse, încălzind apa din bazinul de deasupra.

Un sistem identic de încălzire s-a întîlnit şi la camera dinspre nord. Zidurile de est, vest şi nord ale acesteia erau complet demantelate, probabil de către căutătorii de piatră; l-am putut urmări după urmele substrucţiei, făcută din piatră de rîu aşezată într-un mic şanţ pe solul crud. In interiorul acestei camere s-au descoperit două monede de bronz, de la Hadrian şi Lucius Verus.

La nord de aceste camere, un pavaj de mortar, aflat la acelaşi nivel cu baza hypocaustului, se întinde pe o lăţime de 2 m spre nord.

Secţiunea a patra s-a săpat în 1971; orientată est-vest; între bazinul din s.2 şi absida din caseta din partea de sud a s.3.

Cu această ocazie s-a identificat praefurnium-ul care încălzea hypocaustul abandonat din sudul s.3.

Secţiunea a cincea (1972). Orientarea nord-sud; lungimea = 82 m; lăt. = 2 m.

Şanţul a căzut aproximativ pe latura de est a unor camere ce se deschid spre vest.

Paralel cu zidul, ieşind dintr-una din încăperi, un canal porneşte spre sud.

S-a surprins spre mijlocul secţiunii canalul de scurgere ce s-a descris în s.2. În el s-a găsit un capac de vas cenuşiu şi alte fragmente ceramice.

Alte camere s-au secţionat în partea de nord a secţiunii. In cea pavată cu mortar, s-a descoperit un fragment de terra sigillata.

În 1974 secţiunea a fost prelungită spre sud cu încă 15 m. Au apărut alte ziduri ale unor încăperi în curs de dezvelire.

*

* *

În decursul săpăturilor a apărut o însemnată cantitate de material arheologic, în parte publicat sau în curs de publicare.

Ţiglele stampilate reprezintă principala recoltă arheologică din therme. Ele se ridică la peste 500 de exemplare. Cele mai multe aparţin legiunii XIII Gemina (30 de tipuri). Alte patru tipuri aparţin cohortei II Flavia Commagenorum; un tip (reprezentat deocamdată numai prin două ştampile) - ala I Hispanorum Campagonum. Ele au format obiectul unui studiu complet[10], recent apărut.

Opaiţele descoperite sînt în număr de 17. Două dintre ele poartă ştampilele OCTAVI şi CRESCE; restul sînt anepigrafe. Un studiu detaliat asupra acestora este în curs de apariţie[11].

Ceramica reprezintă de asemenea o cantitate însemnată de material descoperit în cursul săpăturilor.

Ceramica romană de uz comun prezintă o mare diversitate de forme, care a făcut obiectul unui studiu, de asemenea în curs de apariţie[12].

www.mnir.ro

În cursul săpăturilor s-au descoperit şi cîteva fragmente de vase de lux şi terra sigillata.

De asemenea, au apărut o serie de vase şi fragmente ceramice dacice: un vas bitronconic, două ceşti dacice, alte fragmente ceramice lucrate cu mîna. Un studiu detaliat asupra acesteia este în pregătire[13].

În cursul săpăturilor au mai apărut cîteva obiecte mărunte de bronz (fibule, catarame, aplice etc.), os (zaruri, ace de os), fragmente de sticlă.

Monedele prezintă o valoare deosebită pentru istoricul thermelor; le publicăm în continuare cu toate datele[14]:

1. sestertius. Domiţian. 22,42 g; 33 mm; conservare slabă. Descoperit în canalul pavat cu cărămizi din s.2.

2. ↓, denar. Traian. 2,92 g; 18 mm; legenda ştearsă. Descoperit în stratul superficial.

3. ↓, denar. Hadrian. 2,52 g; 17 mm. RIC,286(a); a.134-138. Descoperit în canalul pavat cu cărămizi din s.2.

4. ↓, as. Hadrian. 8,60 g; 27 mm. RIC, 975 (b); a.134-138.

5. ↓, AE. Hadrian. 11,78 g; 26 mm. RIC,825(a);a.134-138. Descoperit în complexul din jumătatea de nord a s.2-s.3, -0,20 m, cu var pe el.

6. ↑, sestertius. Antoninus Pius. 24,67 g; 31 mm. RIC, 765; a. 145-161. Descoperit în suprafaţa săpată în capătul de sud al aripii de vest a thermelor.

7. ↑, sestertius. Antoninus Pius. 28,43 g; 30 mm. RIC, 765; a. 145-161.

8. ↑, sestertius. Antoninus Pius. 23,17 g; 32,50 mm. RIC,767; a.145-161. Descoperit în s.2 în prelungirea spre nord de complexul cu hypocaust.

9. ↓, dupondius. Antoninus Pius, 13,50 g; 21 mm. RIC, 919; a. 153-154. Descoperit pe zidul canalului din suprafaţa sud.

10. ↑, as. Antoninus Pius. 11,80 g; 28 mm. RIC, 563 (a); a 139.

11. ↓ AE. Antoninus Pius. 9,47 g; 25 mm. Cf.RIC, 951 (dar dupondius).

12. ↑, sestertius. Diva Faustina. 29,91 g; 31 mm. RIC, 1151; a. 141. Descoperit în suprafaţa sud.

13. ↓, AE. Diva Faustina. 9,63 g; 26 mm. RIC, 1161; a.141.

14. ↓, AE. Marcus Aurelius. 17,12 g; 29 mm; conservare slabă. Descoperit în caseta executată din s.3 spre est, în canalul de pe latura de nord a camerei.

15. ↑, as. Faustina II. 13,86 g; 27 mm. RIC, 1684 (dar Venus spre dreapta); a. 145-146. Descoperită în suprafaţa sud.

16. ↓, AE. Faustina II. 7,75 g; 26 mm; conservare slabă. Descoperită în camera dreptunghiulară din suprafaţa sud.

17. ↓, sestertius. Lucius Verus. 22,71 g; 19 mm. RIC, 1308; a. 161-162. Descoperită în complexul din partea de nord a s.2-s.3.

www.mnir.ro

18. ↓ , dupondius. Commodus. 12,65 g; 28 mm. RIC, 1614; a.179. Descoperit în camera dreptunghiulară din suprafaţa sud.

19. ↓ , dupondius. Commodus. 10,81 g; 25 mm. Conservare slabă. Descoperit în s.2 (prelungire 1972), deasupra pavajului de la nord de cele trei camere.

20. ↓ , AE. Commodus. 7,09 g; 24 mm; conservare slabă.

21-22 . Bronzuri, complet uzate.

Concluzii

Cum arătam la începutul acestui raport, inscripţia din anul 193 atestă o refacere a thermelor - ceea ce poate fi considerat drept terminus ante quem pentru datarea primei faze a edificiului.

Din punct de vedere arheologic, faza I a fost identificată prin cîteva segmente de construcţie în s.1 şi s.3, amintite cu ocazia descrierii generale.

Monedele descoperite în therme se repartizează astfel: Domiţian = 1; Traian = 1; Hadrian = 3; domnia lui Antoninus Pius - 9; domnia lui Commodus - 2 (una din a.179); nedeterminate - 2.

Moneda de la Domiţian este foarte uzată, datorită unei îndelungate circulaţii; de altfel, a fost găsită împreună cu denarul de la Hadrian în canalul care aparţine fazei II. De asemenea, nu prezintă importanţă moneda de la Traian şi cea de la Hadrian, aflate în stratul superficial.

În schimb, asul de la Hadrian, descoperit cu var pe el, poate fi utilizat ca terminus post quem. (T)

Cele mai multe monede (9) sînt din timpul lui Antoninus Pius; ele pot fi invocate în favoarea datării primei faze a thermelor în timpul domniei acestuia.

Refacerile datează din timpul lui Septimiu Sever şi Severus Alexander, după cum o atestă cele două inscripţii cunoscute de multă vreme. Se pare că ultima refacere atestată epigrafic, cel puţin după cum rezultă din cercetările din anii 1971-1974, nu a afectat planul general al thermelor. Unele refaceri de mică amploare se constată şi după aceea.

Cele două inscripţii arată că împăraţii Septimius Severus şi Severus Alexander au refăcut băile cohortei II Flavia Commagenorum - ceea ce, de fapt, desemnează această unitate drept autoare a lucrărilor. Numele ei apare imprimat pe un număr însemnat de cărămizi (patru tipuri de ştampile)[15]. Unitatea este atestată la Micia încă din timpul domniei lui Hadrian[16]; ea şi-a păstrat probabil neschimbat locul de garnizoană pînă la sfîrşitul dominaţiei romane în Dacia[17].

Cele mai numeroase şi variate ştampile aparţin însă legiunii XIII Gemina. Aşa cum s-a arătat mai de curînd, ele au fost aduse la Micia de la Apulum; este vorba deci numai de concursul atelierelor de cărămidărie ale legiunii XIII Gemina la reconstrucţie thermelor şi nu de prezenţa unor detaşamente ale acesteia la Micia[18].

www.mnir.ro

La reconstrucţia băilor a participat probabil şi ala I Hispanorum Campagonum[19]; dar condiţiile stratigrafice în care au apărut cele două ştampile ale acesteia sînt necunoscute (săpături anterioare anului 1971). A staţionat la Micia probabil începînd cu Antoninus Pius, pînă la sfîrşitul dominaţiei romane în Dacia[20].

Amploarea acestei construcţii (care va putea fi mai bine cunoscută după publicarea săpăturilor din 1967-1969) este o dovadă a vieţii înfloritoare a aşezării de tip quasi-urban (pagus) de la Micia[21].

Thermele de la Micia au căzut treptat în ruine după părăsire. Ele nu prezintă urme de distrugere violentă, ca urmare a unor atacuri din afară.

LUCIA MARINESCU
LIVIU MĂRGHITAN
CONSTANTIN C.PETOLESCU

NOTE

1 Pentru aceasta, vezi OCTAVIAN FLOCA, ŞTEFAN FERENCZI, LIVIU MĂRGHITAN - Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramică, Deva, 1970.
2 CIL, III, 1374.
3 C.DAICOVICIU - Micia I. Cercetări asupra castrului, în: ACMIT, III, 1930-1931, Suppl.epigr. 1.
4 Vezi: OCTAVIAN FLOCA, ŞTEFAN FERENCZI, LIVIU MĂRGHITAN, op.cit., p.8 şi urm.; DORIN POPESCU - Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1967, în: Dacia, N.S. XIII, 1968, p.430, nr.68.
5 Vezi SEBASTIAN MORINTZ - Les fouilles archéologiques dans la République Socialiste de Roumanie en 1972, în: Dacia, N.S., XVII, 1973, p.381-382; L.PETCULESCU, în: Muzeul Naţional, I, 1974, p.293.
6 Conducerea lucrărilor a avut-o Lucia Marinescu, şef de secţie la Muzeul de Istorie al R.S.România. Din colectiv au făcut parte Liviu Mărghitan, muzeograf principal, Constantin C.Petolescu şi L.Petculescu, muzeografi. Cercetările au însumat în 1971-1974 un număr de 140 de zile.
7 Planul şi profilele executate de ing. topo. I.Ivinis (Deva).
8 Sistemul de realizare a podelei s-a cunoscut astfel: în colţul de nord-vest al camerei, pe o suprafaţă apreciabilă, pilele lipseau. Aici, o groapă dintr-o săpătură fortuită a distrus podeaua, adîncindu-se în trepte pînă la circa 1 m; era plină de moloz, pietre, bucăţi de cărămidă. Aşa cum s-a constatat aici, zidul de fundaţie depăşea adîncimea de 1 m.
9 Publicat de C.POP - Reprezentări din Dacia dedicate lui Liber Pater şi acoliţilor săi, în: Apulum, X, 1972, p.173-175, nr.1, fig.1.
10 CONSTANTIN C.PETOLESCU şi LIVIU MĂRGHITAN - Ţigle şi cărămizi ştampilate din thermele de la Micia, în: Muzeul Naţional, I, 1974, p.247-258.

www.mnir.ro

11 M.GHEORGHIȚĂ - Opaițe romane de la Micia, în: Sargetia, XI, 1975 (sub tipar).

12 Comunicarea prezentată de LIVIU MĂRGHITAN la Sesiunea Muzeului de Istorie al R.S.România din decembrie 1974; în curs de apariție în: Muzeul Național, IV.

13 Studiul se va face de către L.MĂRGHITAN.

14 Determinarea monedelor s-a făcut de către Carmen Maria Petolescu, muzeograf la Cabinetul numismatic al Muzeului de Istorie al R.S. România.

15 CONSTANTIN C.PETOLESCU, LIVIU MĂRGHITAN în: Muzeul Național, I, 1974, p.255-256; C.C.PETOLESCU - Note epigrafice (III), în: SCIV, 26, 1975, 3 (sub tipar).

16 CIL, III, 1371.

17 Bibliografia completă: I.I.RUSSU, în: Acta Musei Napocensis, VI, 1969, p.172; adaugă: L.MĂRGHITAN, în: SCIV, 25,1974, 1, p. 143-148; C.C.PETOLESCU, L.MĂRGHITAN, în: Muzeul Național, I,1974,p.253-254; C.C.PETOLESCU, în: SCIV, 26,1975,3 (sub tipar).

18 C.C.PETOLESCU, în: Sargetia,IX,1972,p.47-48,nota 28; C.C. PETOLESCU, L.MĂRGHITAN,în: Muzeul Național,I, 1974,p.254; C.C.PETOLESCU - L'organisation de la frontière romaine dans la vallée du Mureș (Dacia Superior); comunicare prezentată la al X-lea Congres internațional de studii asupra frontierelor romane,Xanten-Nijmegen,13-19 septembrie 1974 (în curs de apariție în actele congresului). Analize chimice făcute de Cloșca L.Băluță (Alba Iulia) confirmă concluziile noastre (comunicare la Sesiunea Muzeului de arheologie Constanța, 27-29 octombrie 1974).

19 C.C.PETOLESCU, LIVIU MĂRGHITAN, în Muzeul Național, I,1974, p.255.

20 Bibliografia completă: I.I.RUSSU, în SCIV,21, 1970, 1, p.162-163; idem, SCIV, 23, 1972, 1,p.67.

21 Vezi LIVIU MĂRGHITAN - Micia a fost un "pagus" în tot timpul stăpînirii romane?, în: SCIV, 21, 1970, p.579-594.

LES THERMES ROMAINES DE MICIA. RAPPORT SUR LES FOUILLES EFFECTUÉES ENTRE 1971-1974

- Résumé -

Les auteurs présentent les résultats des fouilles effectuées par le Musée d'Histoire de la R.S. de Roumanie dans le secteur ouest des bains de Micia (aujourd'hui Vețel, dép.de Hunedoara).

Les thermes ont été construites pendant le règne de l'empereur Hadrien ou d'Antonin le Pieux. Ultérieurement, elles ont été restaurées par les empereurs Septime Sévère et Sévère Alexandre (voir <u>supra</u>, no-

www.mnir.ro

tes 2-3). Aux travaux ont pris part la cohors II Flavia Commagenorum et ala I Hispanorum Campagonum (stationnées à Micia); de même, il faut souligner l'apport de la légion XIIIe Gemina, dont les briques ont été apportées d'Apulum.

www.mnir.ro

MICIA

THERMAE ARIPA DE VEST

Plan topografic

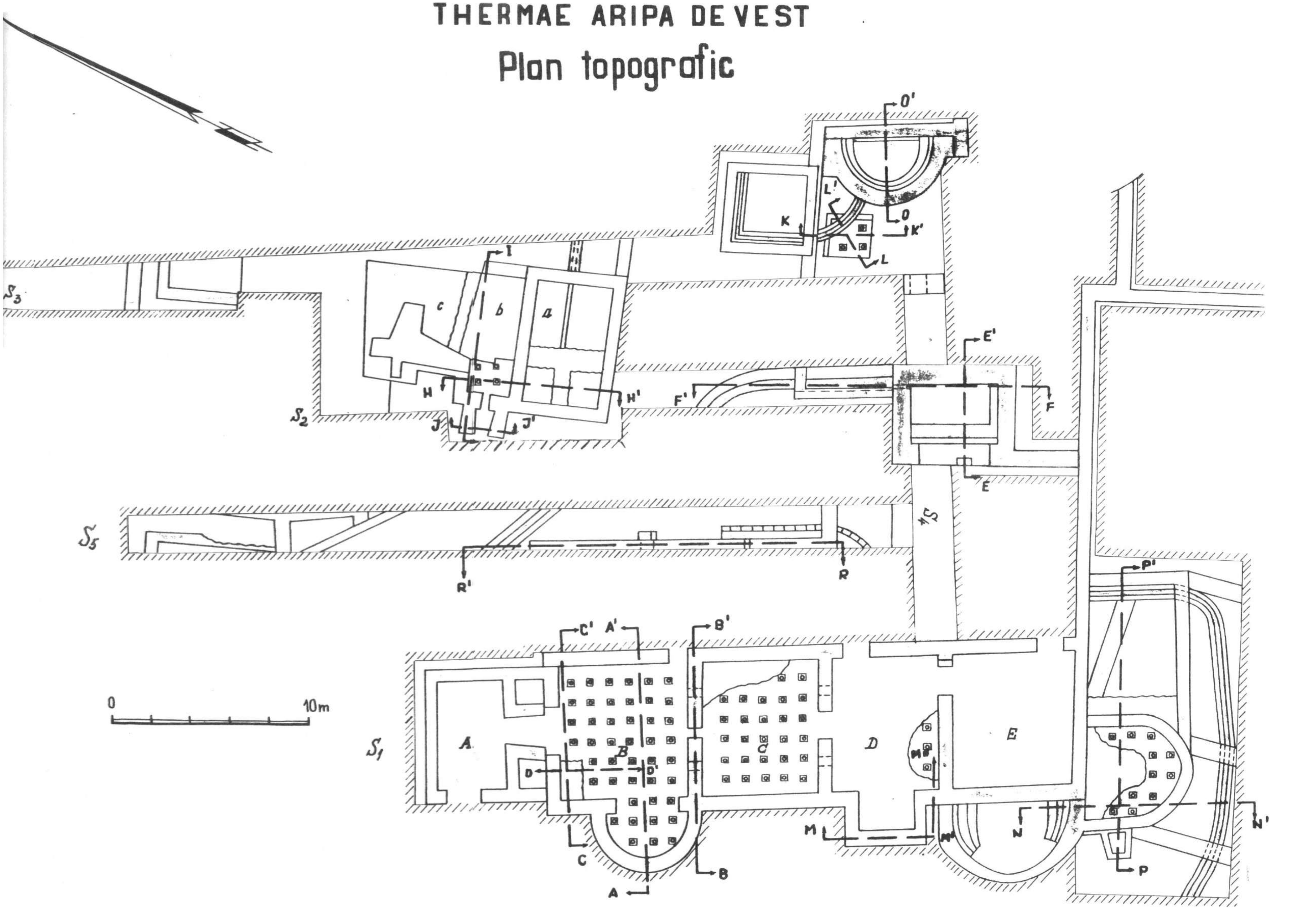

www.mnir.ro

SECȚIUNEA A - A'

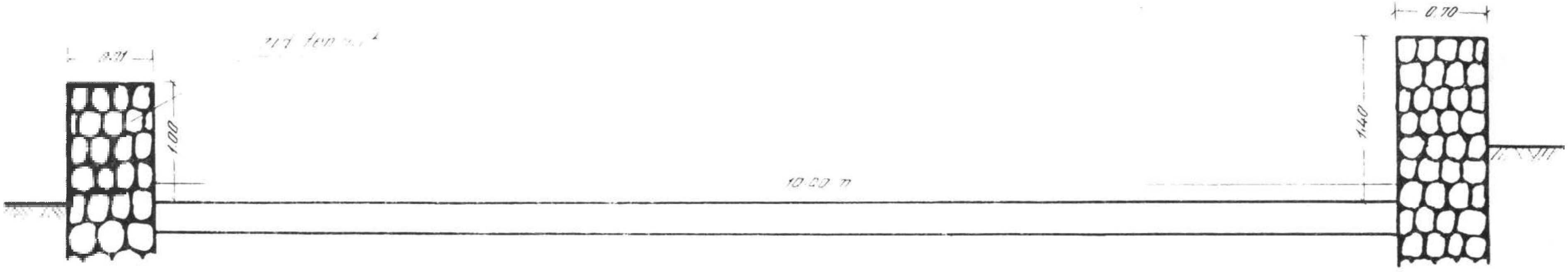

SECȚIUNEA B-B'

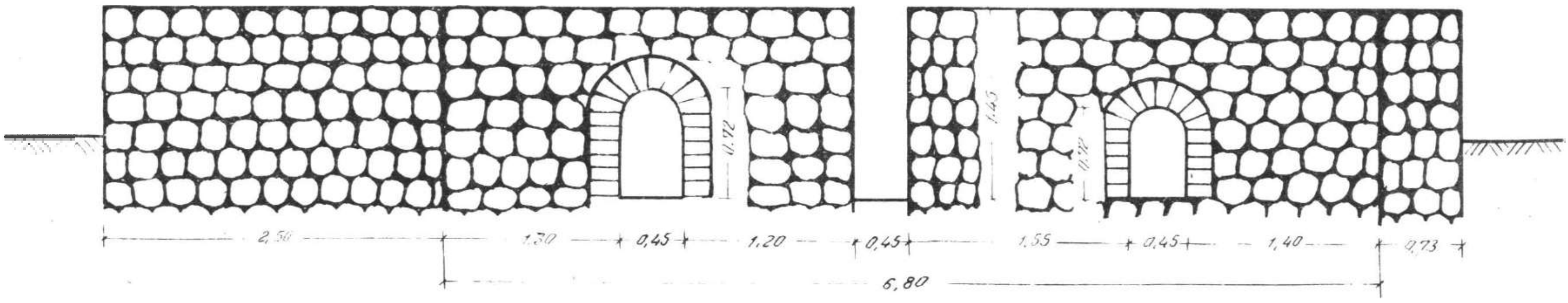

SECȚIUNEA C-C'

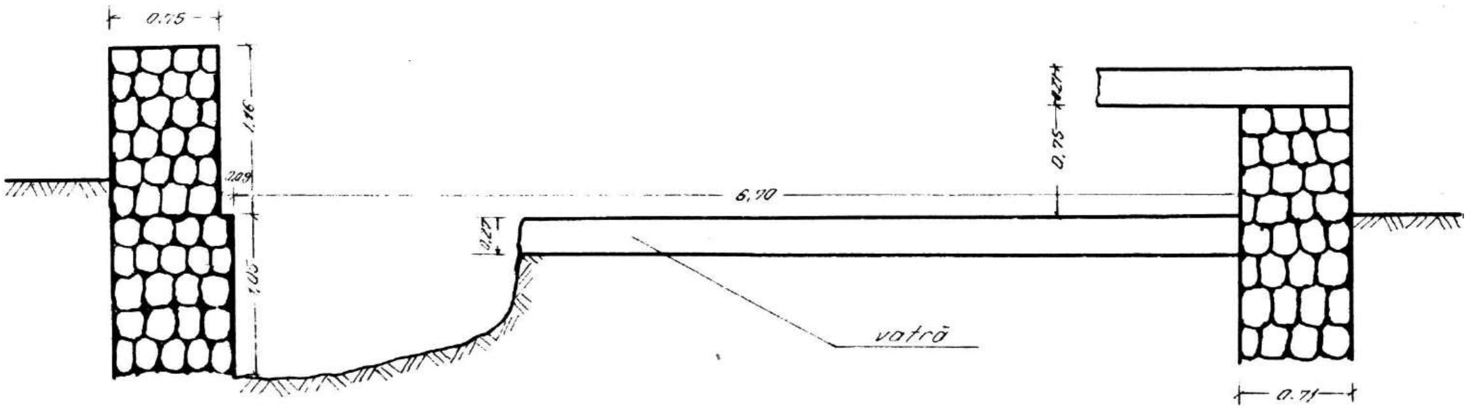

SECȚIUNEA D-D'

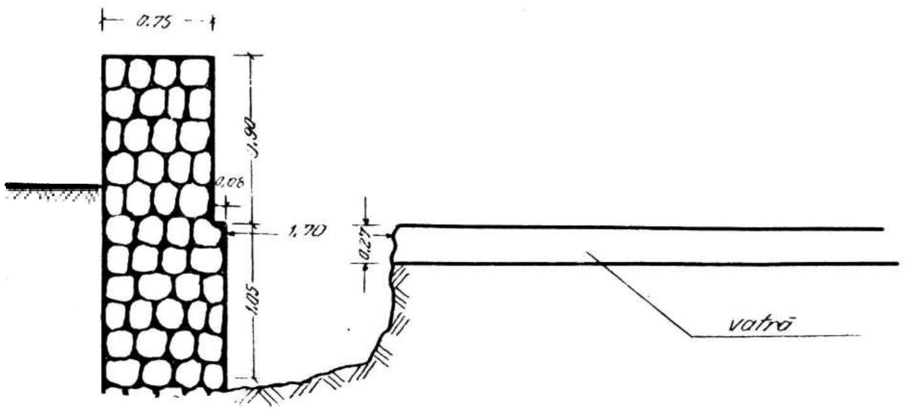

SECȚIUNEA E-E'

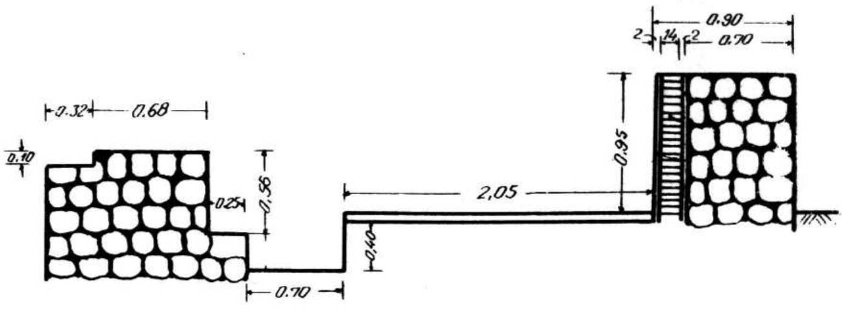

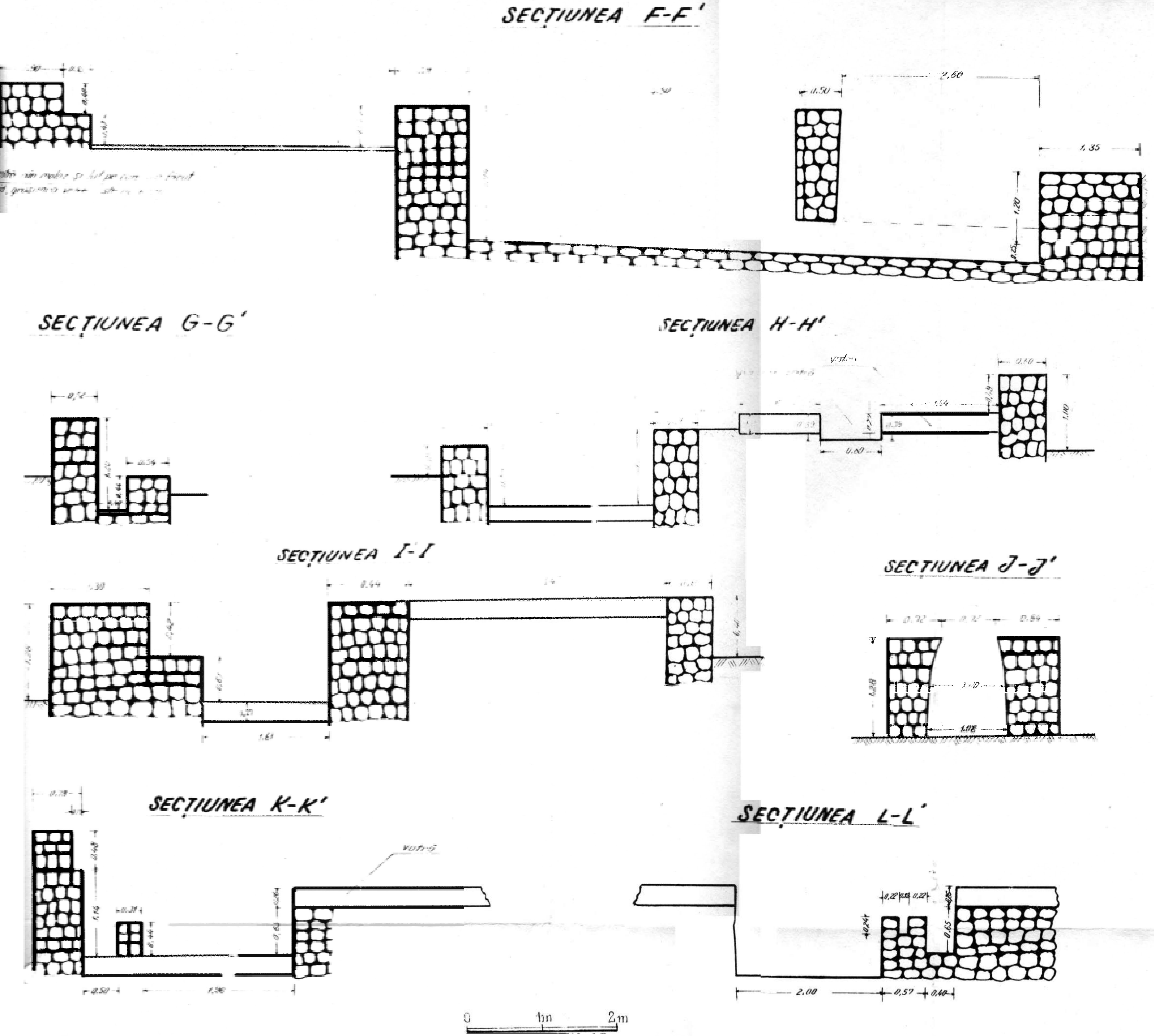
SECȚIUNEA F-F'
SECȚIUNEA G-G'
SECȚIUNEA H-H'
SECȚIUNEA I-I
SECȚIUNEA J-J'
SECȚIUNEA K-K'
SECȚIUNEA L-L'
0 1m 2m

www.mnir.ro

SECȚIUNEA M-M'-M''

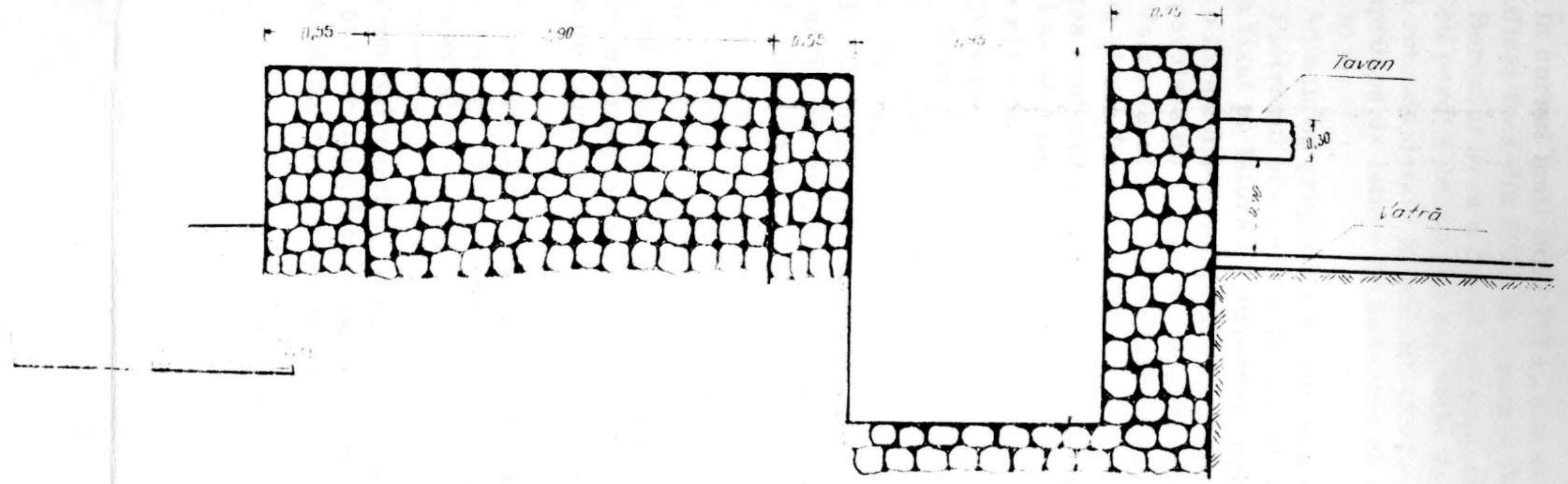

SECȚIUNEA N-N'

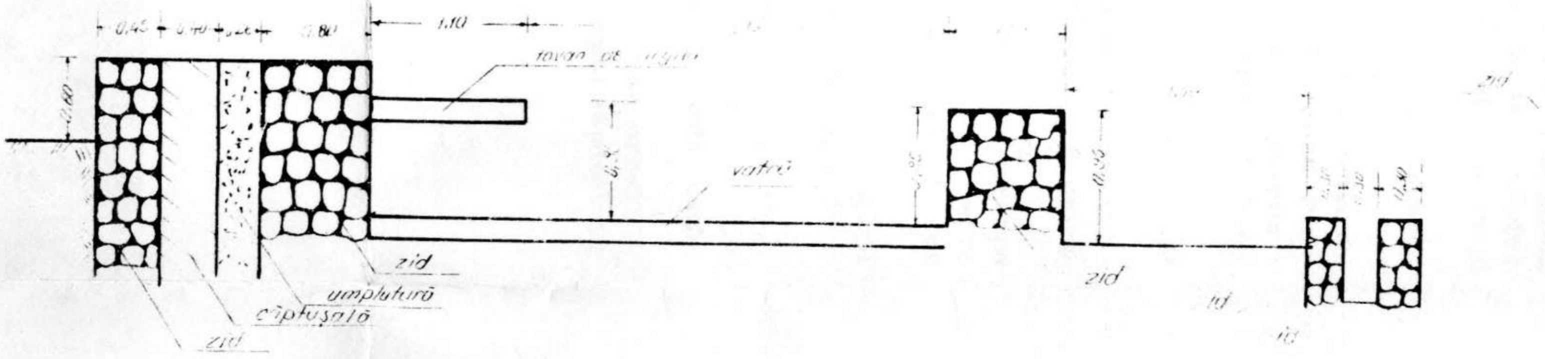

SECȚIUNEA O-O'

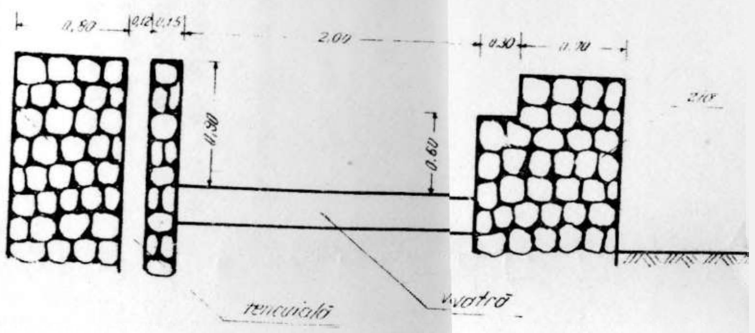

SECȚIUNEA P-P'

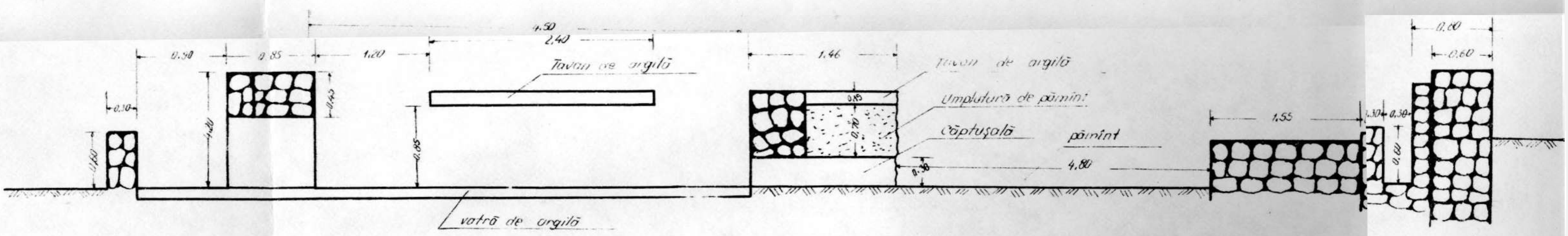

SECȚIUNEA R-R'

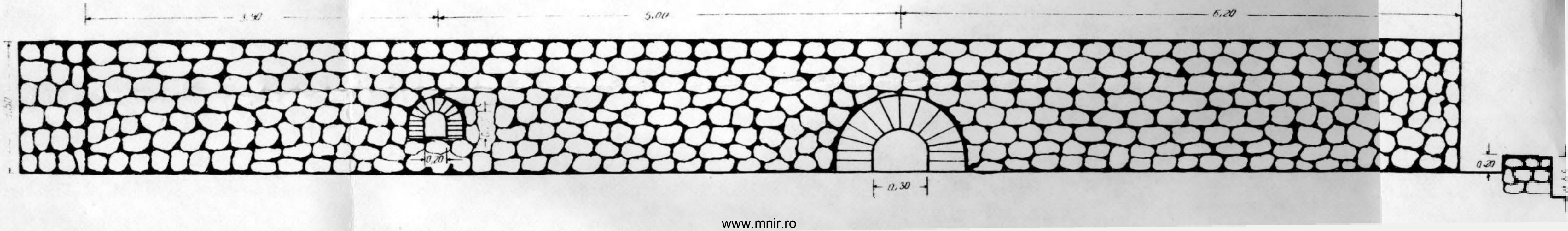

ŞANTIERUL ARHEOLOGIC TÎRGŞORU VECHI
RAPORT DE SĂPĂTURĂ*

În cursul lunii iulie 1974, s-a continuat cercetarea bordeiului nr.2, identificat încă din 1973 în casetele IV şi V E

Bordeiul avea o formă aproape trapezoidală, cu laturile de circa 5 m, cu pereţii drepţi,iar colţurile de nord şi de est tăiate de două gropi rotunde datate în sec.XV-XVI. Aproximativ în centrul bordeiului, mai aproape de latura de sud-vest se afla o groapă de par cu diametrul de 0,30 m.

Adîncimea gropii bordeiului era de 0,70-0,90 m.

Pietrarul era construit din bolovani de rîu de diferite dimensiuni şi era fixat pe latura de sud-vest, aproape de colţul sudic al locuinţei. Avea o formă dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite, iar laturile lungi erau paralele cu latura de sud-est a bordeiului.

Vatra se afla adîncită faţă de nivelul de călcare cu aproximativ 0,25 m şi era înconjurată de o gardină din lut, înaltă de 0,10 m, care depăşea conturul vetrei, înconjurînd şi cenuşarul din faţa ei. Deasupra vetrei se afla probabil o tavă din lut ars, groasă de 0,04 m şi cu marginile ridicate vertical, după cum arată fragmentele mari descoperite între pietrele prăbuşite. Pereţii, construiţi din pietre lipite cu pămînt se continuau deasupra acestei tăvi în formă de boltă.

Între pietrele prăbuşite s-au descoperit fragmente ceramice şi oase carbonizate, de animale.

Tot în cuprinsul locuinţei au fost dezvelite şi scheletele unor indivizi omorîţi violent, ce zăceau pe un strat de umplutură cu o grosime între 0,10-0,30 m.

Scheletul notat cu nr.1, se afla lîngă latura de nord-vest aproape paralel cu aceasta, culcat pe partea dreaptă, cu faţa îndreptată spre est, mîna stîngă era îndoită din cot,iar mîna dreaptă era întinsă cu palma sub femure. Picioarele erau strîns ghemuite (fig.1).

În regiunea lombară şi în jurul membrelor inferioare s-au găsit fragmente ceramice de la mai multe vase din care nu s-au întregit decît două.

Scheletul notat cu nr.2 se afla paralel cu latura de nord-est. Craniul nu s-a mai păstrat întrucît a fost tăiat de groapa de sec.XV din colţul de nord al locuinţei. Şi acesta se afla într-o poziţie chircită, astfel

---

* Aducem mulţumiri şi pe această cale tov. Gh.Diaconu, responsabilul şantierului Tîrgşor pentru sprijinul acordat în timpul săpăturilor şi la întocmirea acestui material.

www.mnir.ro

încît membrele inferioare se aflau foarte apropiate de torace, iar oasele de la laba piciorului se aflau imediat sub oasele bazinului (fig.2).

Fragmentele ceramice aflate în apropierea lui erau mai puține.

După demontarea scheletului nr.1 și înlăturarea stratului de umplutură și a fragmentelor ceramice, au apărut oasele unui alt schelet uman care se adîncea cu aproximativ 0,05 m de nivelul podelei.

Este vorba de scheletul unei femei, notat cu nr.3, ce a fost tăiat din talie, așa încît alături de oasele bazinului și ale membrelor inferioare, aproape paralel cu latura de nord-vest a bordeiului, se găseau craniul și o parte din coloana vertebrală. Craniul a fost aruncat cu fața în jos și avea o despicătură largă în frunte pe linia nasului.

De-a curmezișul membrelor inferioare se mai afla un alt schelet, parțial păstrat și notat cu nr.4 ce aparținuse unui copil mic de 1-2 ani.

În jurul acestor ultime două schelete, singurele materiale găsite, au fost două fragmente ceramice decorate cu striuri în val, cîteva fragmente mărunte de chirpic și pigmenți de cărbuni.

În lipsă de alt inventar singurul criteriu de datare al bordeiului îl constituie analiza ceramicii de aici.

Marea majoritate a fragmentelor, provin de la tipul de vase fără torți, din pastă de culoare brun-roșcată, arsă oxidant și uneori prezentînd urme de ardere secundară. Pasta conține nisip fin, mai rar cu grăuntele mare sau chiar cu pietricele, pleavă și cioburi pisate. Forma vaselor era aceea de oală cu fundul drept, pereții oblici și umerii arcuiți imediat sub linia gîtului. Buzele erau rotunjite, îngroșate sau teșite, uneori cu o șănțuire mediană (fig.3,4,8).

Decorul cel mai des întîlnit este format din striuri mai late sau mai înguste incizate, care acopereau aproape toată suprafața vasului, pornind de sub linia gîtului pînă aproape de fundul vasului, sau erau grupate în benzi.

În unele cazuri striurile orizontale erau întretăiate de grupuri de striuri trasate oblic sau vertical pe umerii sau corpul vasului. O altă combinație de decor o constituiau benzile de striuri orizontale alternate de benzi de linii în val.

Deosebite ca profil sînt cîteva fragmente de pereți de vase tot fără torți, cu fundul drept dar cu corpul mai bombat, cu gîtul foarte scurt și buza foarte mult trasă în afară, cu marginea dreaptă. Suprafața buzei era decorată cu șiruri de împunsături. Corpul vaselor era decorat cu benzi de linii în val, cu unghiurile oblice, ascuțite (fig.9).

Pasta acestora este de culoare cărămiziu deschis sau gălbui cenușie, cu urme de ardere secundară, cu mult nisip fin, pleavă și mai rar pietricele sau cioburi pisate nu prea mărunt.

Ceramica fină cenușie sau negru-cenușiu este reprezentată de cîteva fragmente foarte mici, decorate cu linii lustruite, verticale, oblice sau în rețea. Tot din pastă fină, arsă cenușiu deschis sînt și cele două fragmente de la un ulcior cu gîtul lung și gura trilobată și de la un vas decorat cu pastile aplicate, care se aseamănă cu ceramica descoperită la Histria-Capul Viilor[1] (fig.10).

www.mnir.ro

O categorie ceramică aparte o reprezintă căldările de lut cu torţi interioare descoperite în B_2 E. Majoritatea fragmentelor se aflau lîngă şi sub M_1 şi proveneau de la două căldări: una întregită*, nedecorată şi a doua cu decor de striuri în val.

Amîndouă erau lucrate dintr-o pastă aspră, de culoare roşcat-cărămizie şi brun-roşcată, cu nisip mult şi pietricele în amestec. Vasul avea o formă tronconică, cu fundul drept, pereţii oblici, marginea teşită cu ajutorul unei spatule din lemn. În exterior marginea era decorată cu un brîu alcătuit din patru striuri largi, orizontale, foarte puţin accentuate (fig.5).

În interior, ceva mai jos de marginea vasului erau două torţi orizontale, semicirculare, dispuse diametral.

Celălalt tip de căldare de lut este tot cu fundul drept, cu pereţii mai puţin evazaţi şi cu marginea rotunjită. In exterior, pe toată suprafaţa, pînă aproape de linia fundului este decorat cu linii în val foarte dese încît vîrfurile lor se întretaie (fig.6).

Cu excepţia căldărilor de lut, ceramica din B_2 E poate fi datată în cursul sec. X-XI, avîndu-se în vedere atît analogiile cu materialul recoltat în campaniile anterioare la Tîrgşor[2], cît şi cu materialul din alte staţiuni arheologice datate în această vreme.

Datarea tipurilor de căldări descoperite la Tîrgşor este mai dificilă întrucît ele se deosebesc de cele cunoscute pînă acum în ţara noastră[3]. Datarea lor în cursul sec.XI va fi confirmată de cercetări viitoare.

Cu privire la problema prezenţei căldărilor de lut în aşezările feudal-timpurii, P.Diaconu[4] arată că acest tip de vas a fost adus din afară, de o populaţie migratoare, şi anume de pecenegi.

Deşi se ştie că pecenegii au locuit şi în estul Munteniei, asemenea materiale nu au mai fost identificate pînă în prezent, exceptînd un fragment foarte mic descoperit la Dridu.

În stadiul actual al cercetării în cazul nostru s-ar putea să fie vorba de un raid peceneg care să explice atît prezenţa scheletelor aruncate în groapa bordeiului au mult timp după dezafectarea lui, cît şi prezenţa căldărilor de lut, ipoteză ce trebuie urmărită în cercetările viitoare.

ANCA PAUNESCU

---

* Dimensiunile sînt: 1 = 0,20 m; diam. gurii = 0,35 m, diam. fundului = 0,19 m.

www.mnir.ro

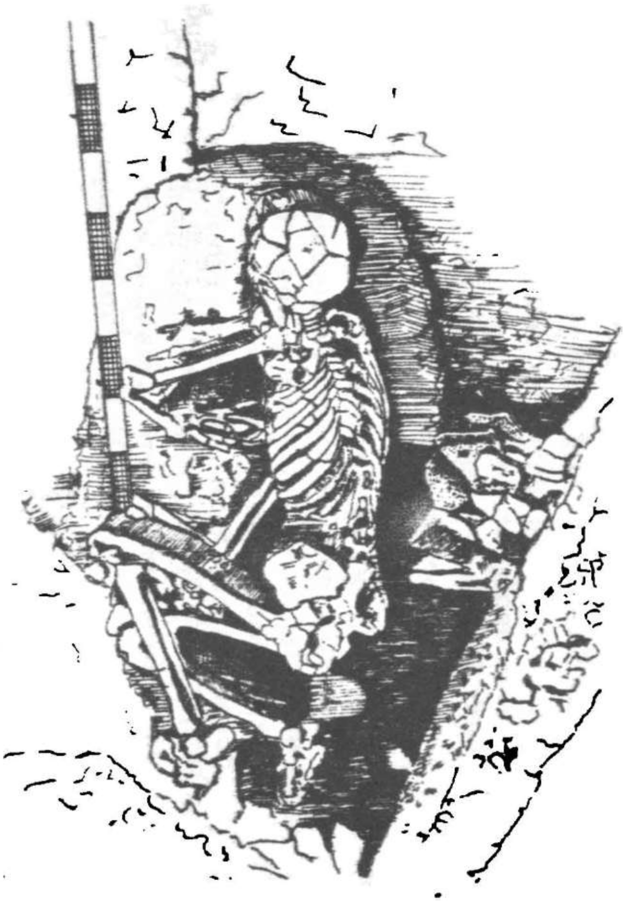

Fig. 1 - Scheletul nr. 1.

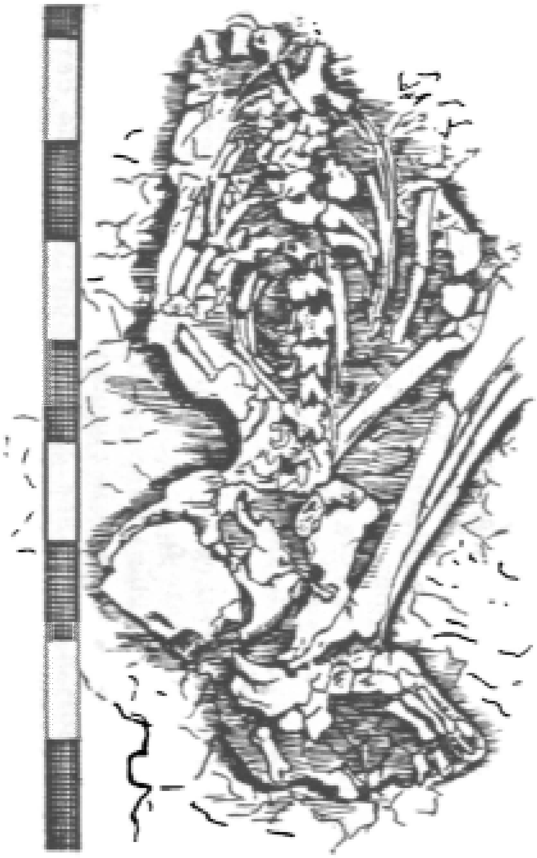

Fig. 2. Scheletul nr. 2

www.mnir.ro

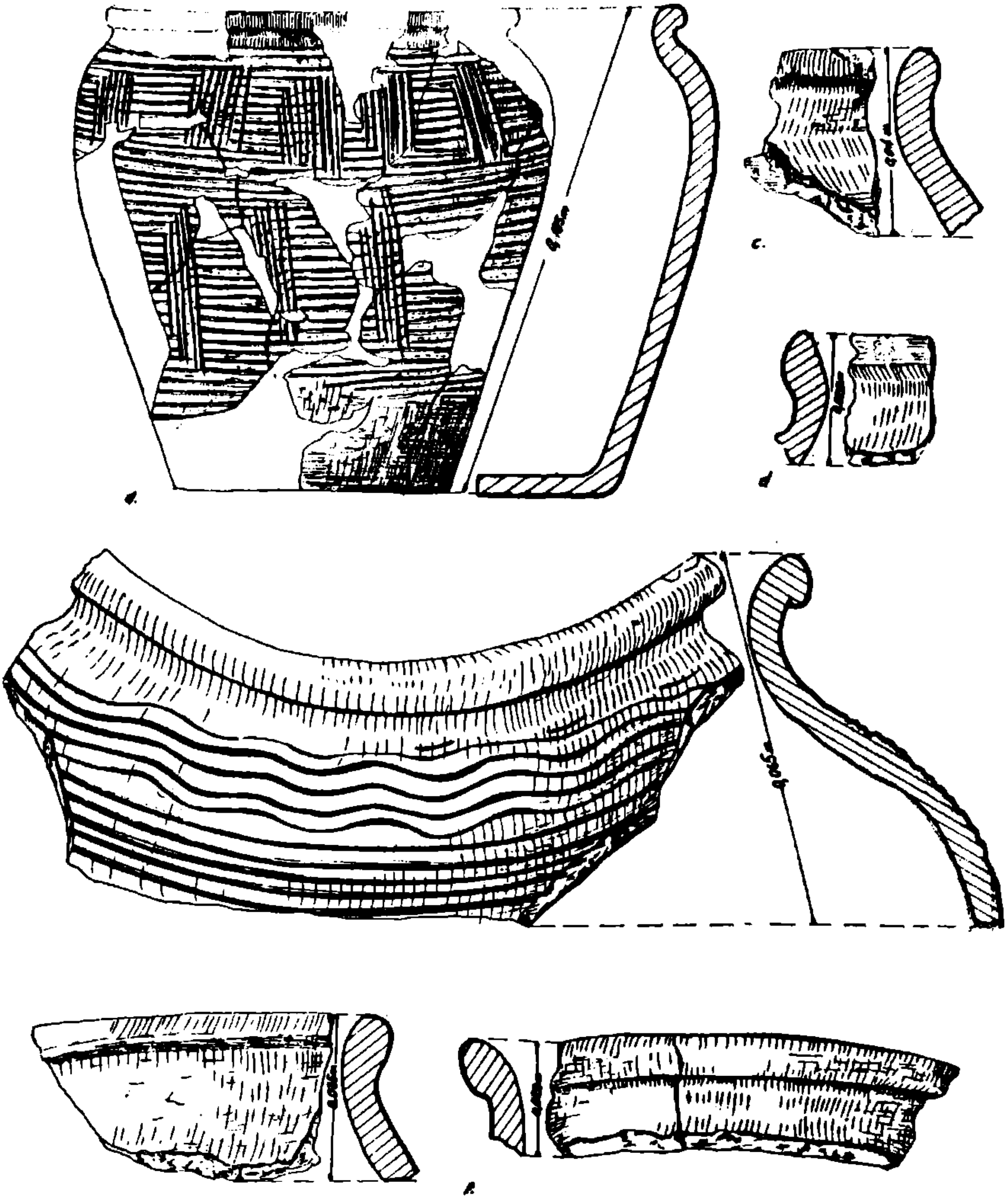

Fig. 3.- a. Vas borcan descoperit lîngă M.1.; b c, d, e, f, fragmente ceramice descoperite în B. 2.

www.mnir.ro

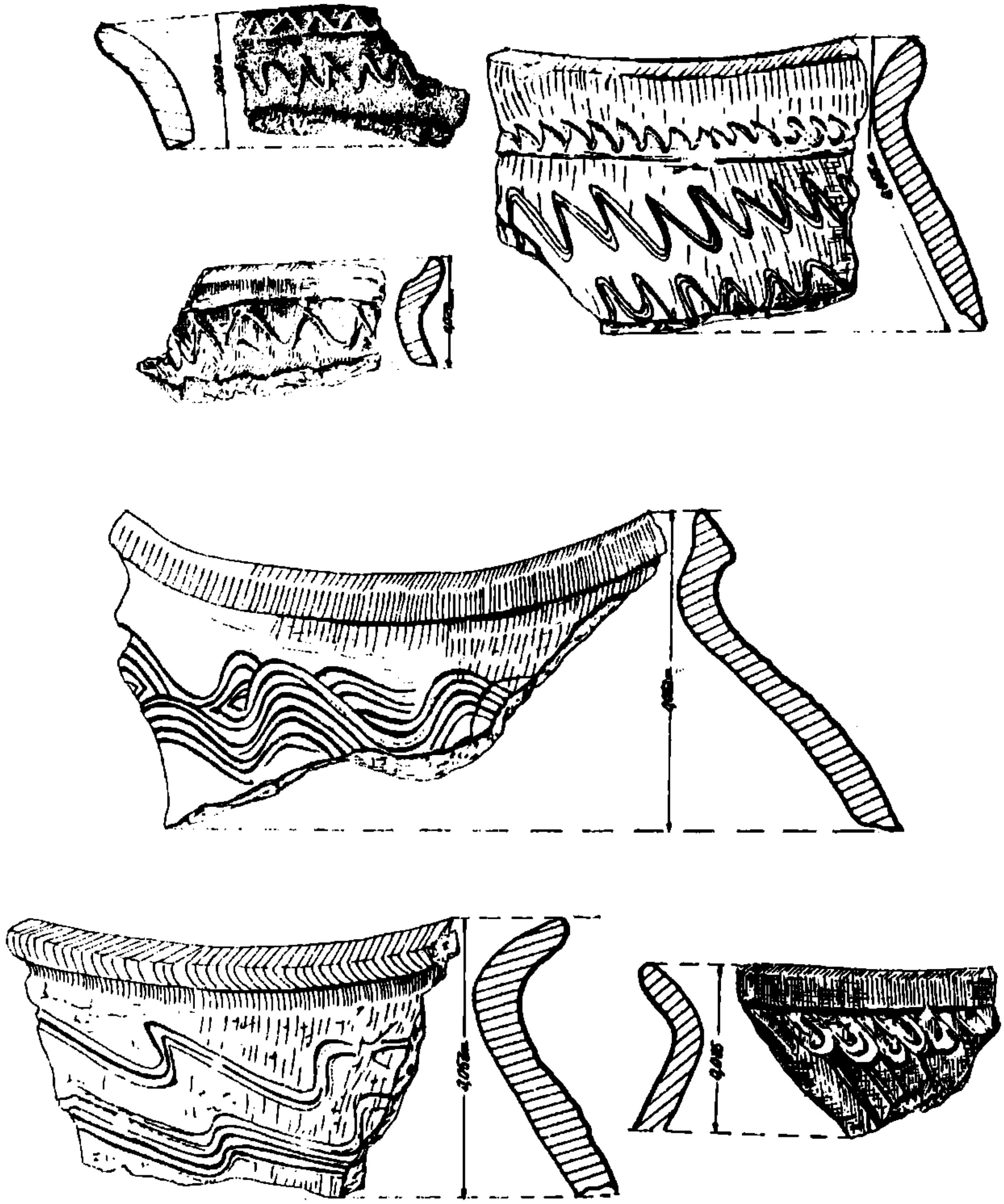

Fig. 4 – Fragmente ceramice descoperite în B 2.

www.mnir.ro

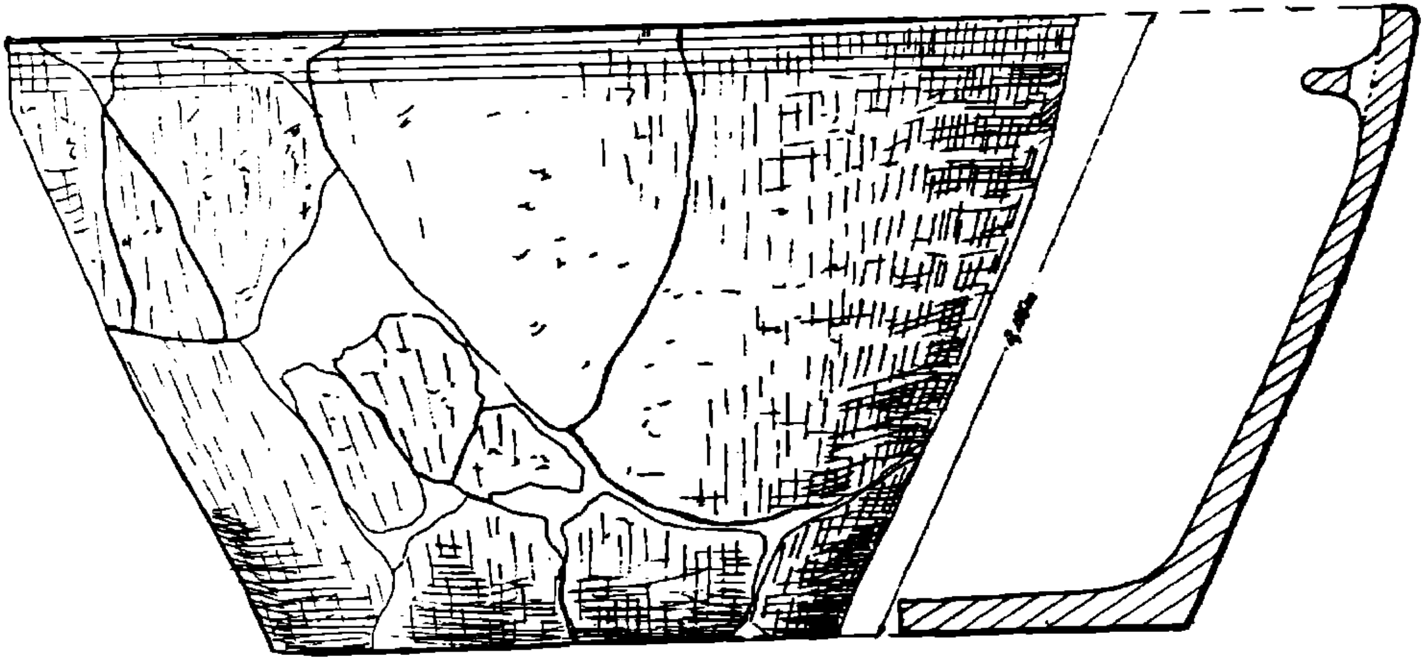

Fig. 5 – Căldare cu torti interioare decoperită linga M.1.

www.mnir.ro

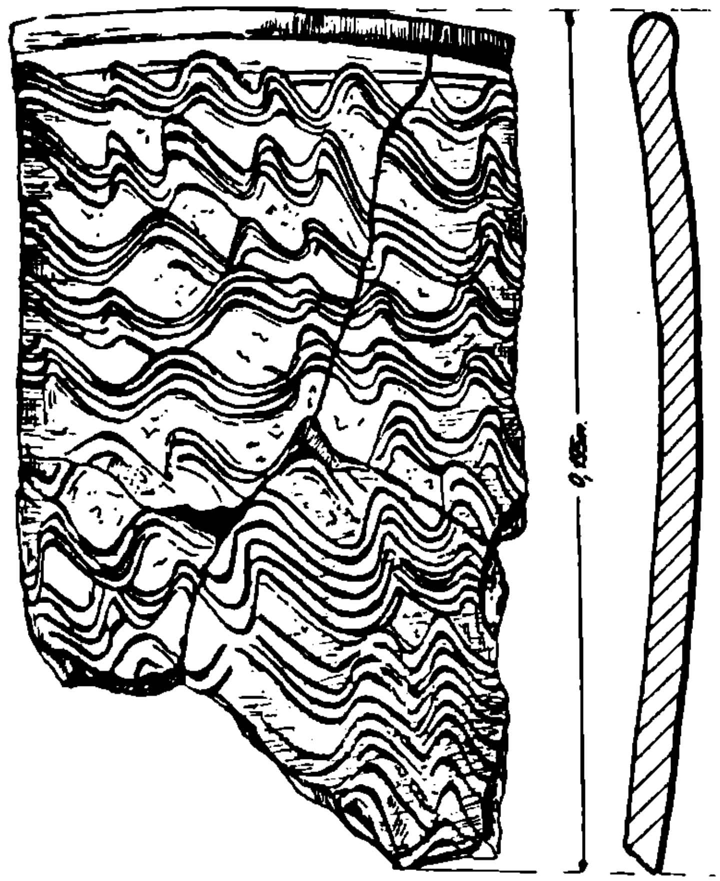

Fig. 6 – Fragment de căldare cu torți interioare, decorată cu striuri în valuri

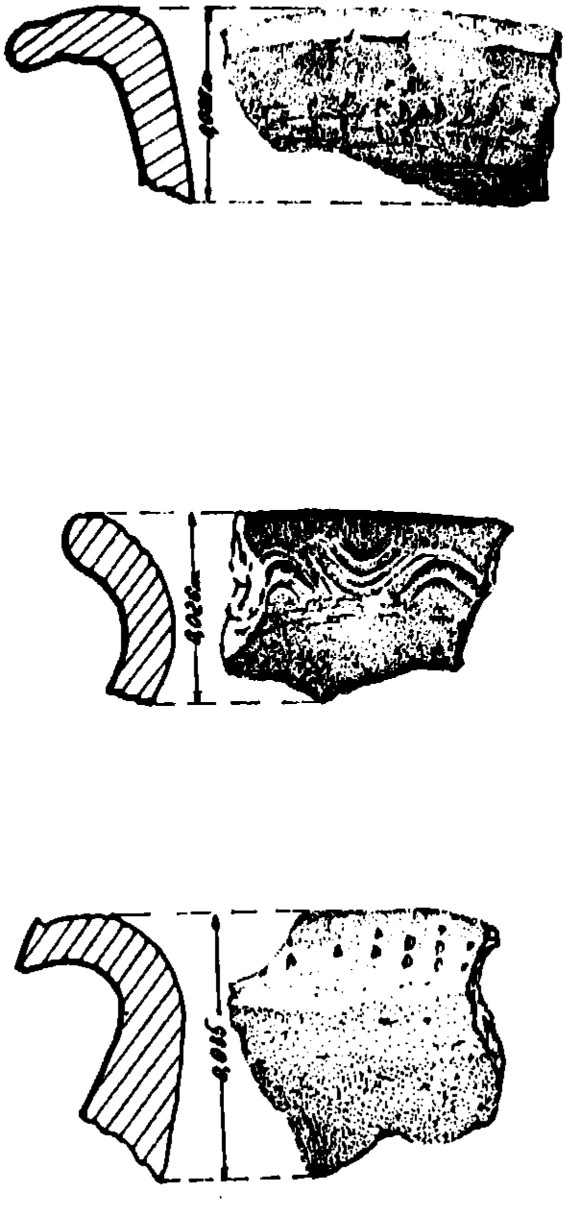

Fig. 7– Fragmente de buze de vase decorate pe suprafața interioară.

www.mnir.ro

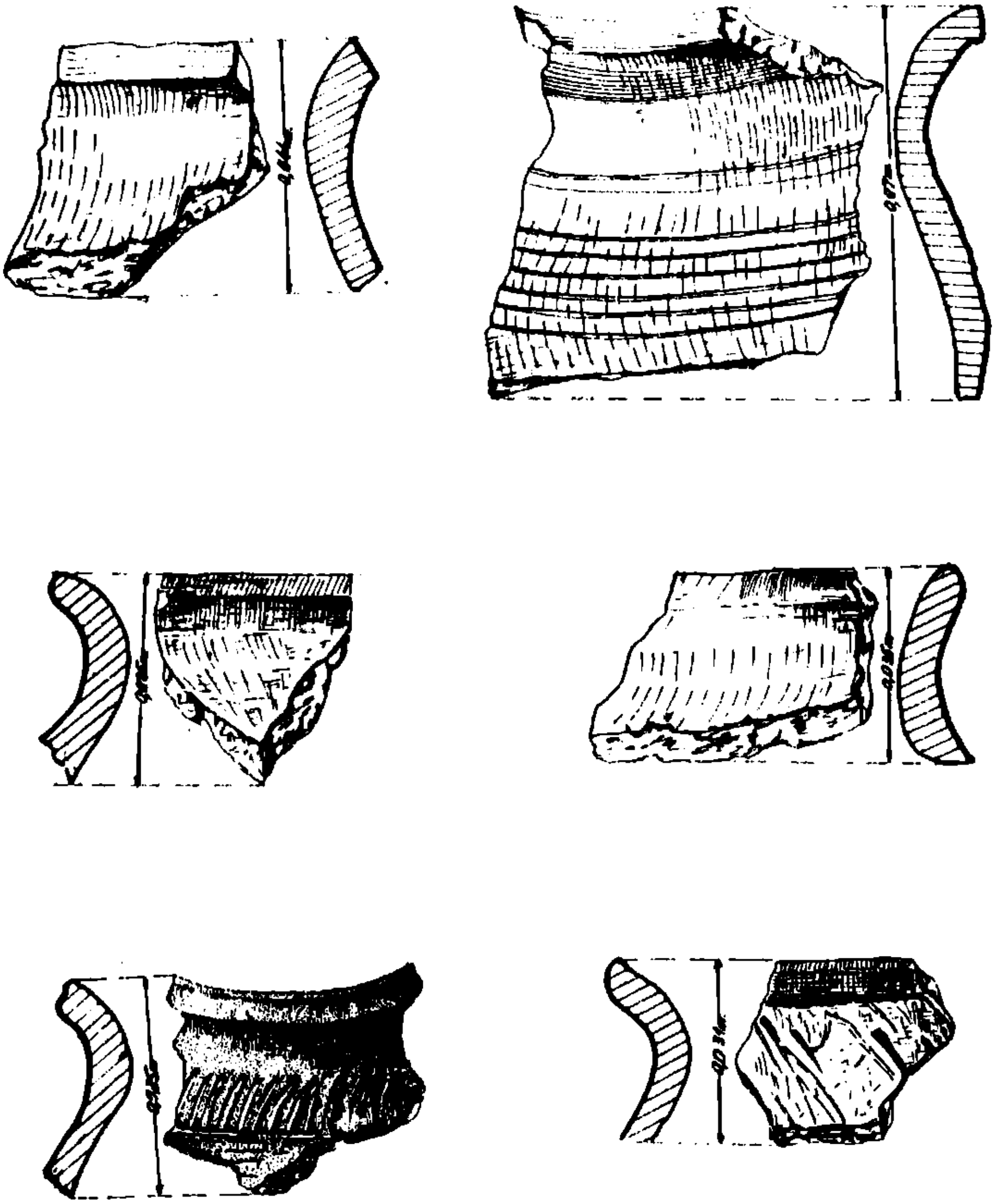

Fig. 8 - Fragmente ceramice decoperite în B 2.

www.mnir.ro

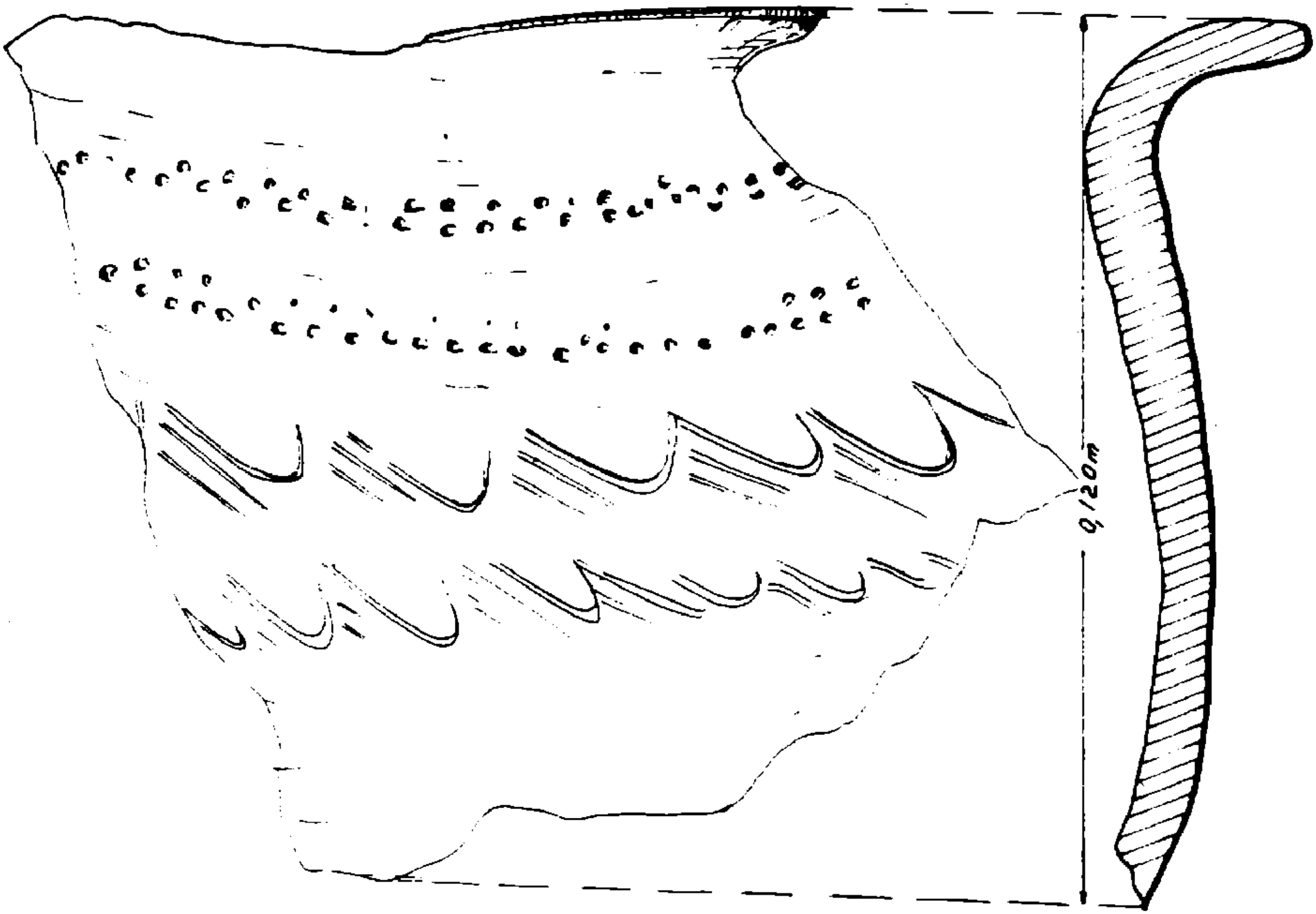

Fig. 9 – Fragment de vas găsit pe vatra pietrarului

www.mnir.ro

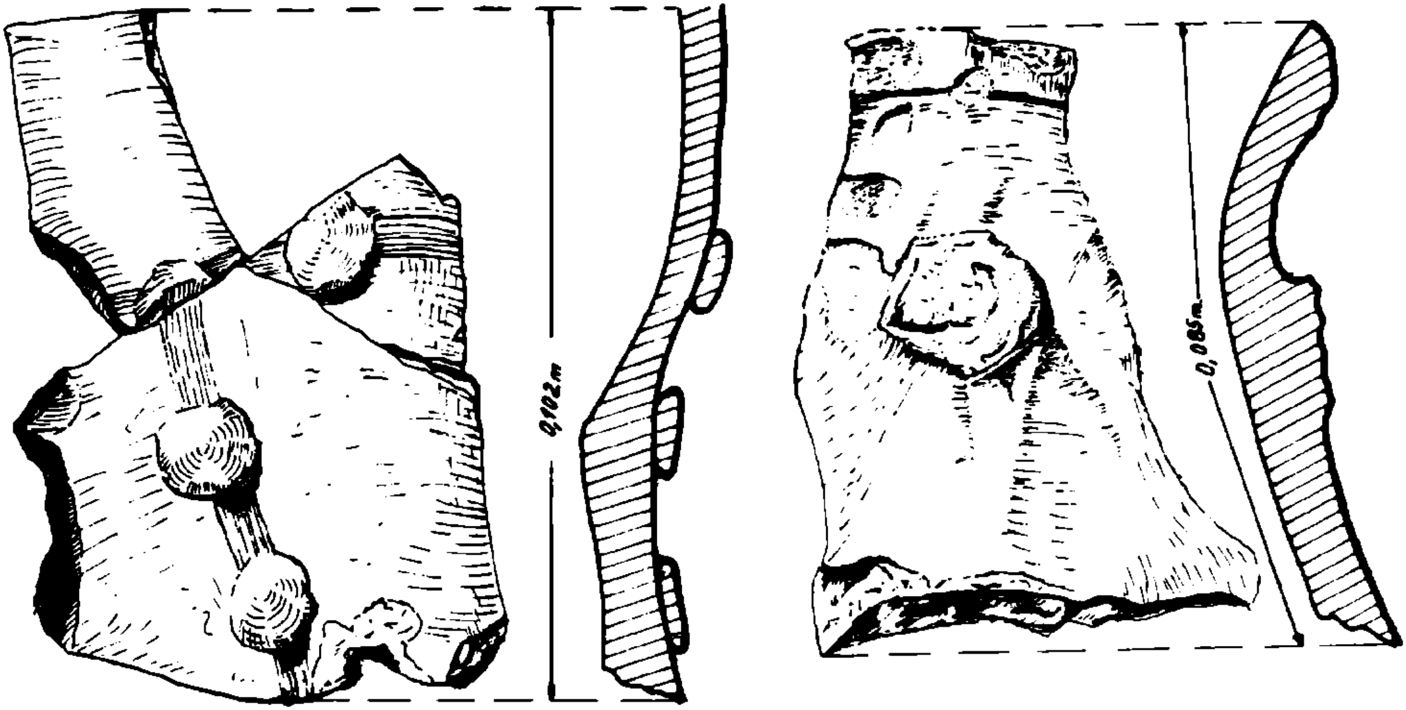

Fig. 10 - Fragmente ceramice din pastă fină, cenușie.

www.mnir.ro

NOTE

1 VLAD ZIRRA - Dacia, NS, VII, 1963, p.389, fig.25.
2 D.POPESCU, N.CONSTANTINESCU, GH.DIACONU, V.I.TEODORESCU - Şantierul arheologic Tîrgşor, în: Materiale..., VII, p. 642, fig.10; GH.DIACONU, N.CONSTANTINESCU - Şantierul arheologic Tîrgşor, în: Materiale..., VIII, p.542-543, fig.8 şi 9.
3 GH.ŞTEFAN, I.BARNEA, M.COMŞA, E.COMŞA - Dinogeţia I, p. 147 şi urm.; GR.FLORESCU, R.FLORESCU, P.DIACONU - Capidava, p.210, pl.XXVIII şi p.211, fig.113; D.TEODOR - Le haut féodalisme sur le teritoire de la Moldavie à la lumière des données archéologiques, în: Dacia, N.S. IX, 1965, p.330-331; M.PETRESCU-DIMBOVIŢA, EM.ZAHARIA - Şantierul arheologic de la Dăneşti, în: Materiale..., VIII, p.57, fig.12; EUG.ZAHARIA - Săpăturile de la Dridu, Bucureşti, 1967, p.81 şi p.180, pl.XV, fig.7.
4 P.DIACONU - Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie, în: S.C.I.V., VII, 3-4, 1956, p.421-429.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE TÎRGŞORU-VECHI

- Résumé -

Pendant le mois de Juillet, 1974 on a continué la recherche de la hutte demi-enfouie, nr.2 identifié en 1973 dans les cassettes IV et V E.

La hutte avait une forme rectangulaire, avec les parois droits et les coins du N et E ont été sectionés par deux fosses du XVe-XVIe siècles.

Au centre de la hutte on à trouvé un trou correspondant à un gros pieu interieur, qui soutenait le toit.

Sur la côte de S.O. on a trouvé le foyer bâti en pierre, réctangulaire, au coins arrondis.

Les tessons céramiques appartiennent aux types des vases sans anse, au rebord proéminent, aux flancs droits ou arrondus, faits en terre glaise, de couleur brun-rougeâtre, mêlée de sable et de mêmes fragments pierreux, décorés avec des bandes des lignes horizontales, verticales ou ondulées.

D'autres tessons appartiennent au même type de vase mais travaillé d'une pâte gris-noir, et aussi deux fragments en pâte fine, gris qui appartiennent à une cruche avec l'embouchure trilobée.

On a dècouvert aussi 4 squelettes d'individus tués et jettés dans la fosse de la hutte, peu de temps après sa désaffectation.

A base de la céramique l'habitation date du Xe-XIe siècles.

www.mnir.ro

Une catégorie à part est représenté par les deux types de chaudrons en argile, découverts accoté de M_1, tout à fait different par forme et décor de ceux trouvés jusqu'à prèsent dans d'autres stations archéologiques et attribué aux petchenèques.

Légende des figures

Fig. 1 – Le squelette nr.1
Fig. 2 – Le squelette nr.2
Fig. 3 – a, Vase découvert près de M_1; b,c,d,e,f, fragments céramiques trouvés dans la hutte nr.2
Fig. 4 – Fragments céramiques trouvés dans la hutte nr.2
Fig. 5 – Chaudron en argile découvert près de M_1
Fig. 6 – Tésson du chaudron en argile
Fig. 7 – Fragments des bords de vases avec décor sur la surface intérieure
Fig. 8 – Fragments céramique découverts dans la hutte nr.2
Fig. 9 – Fragment de vase trouvé parmi les pierres du foyer
Fig. 10 – Fragments céramiques en pâte fine gris

www.mnir.ro

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA CURTEA DOMNEASCĂ DIN SUCEAVA*

Reluate după o întrerupere de aproape un deceniu și jumătate[1], cu sprijinul material al organelor locale de partid și de stat, cercetările arheologice de la Curtea Domnească din Suceava din vara anului 1974 și-au propus[2], ca pe durata cîtorva campanii, să se efectueze studierea amănunțită și dezvelirea integrală a complexului în vederea consolidării lui ca monument în aer liber în actualul peisaj arhitectonic sucevean,care îmbină în chip atît de armonios monumentele pline de glorie ale trecutului cu construcțiile pe deplin semnificative ale prezentului. Prin demolarea uneia din construcțiile contemporane nouă, care suprapunea parțial vechile ruine, cercetarea anului 1974 a putut cuprinde o suprafață mult mai mare de teren, fapt care a prilejuit surprinderea unor situații cu totul noi,dar nu imposibil de bănuit.

Noile cercetări au pornit de la premisa că este greu de crezut ca cel dintîi constructor în piatră din întreaga istorie a Moldovei medievale, care a fost Petru Mușat, să fi ridicat din temelii două cetăți de piatră la Suceava (Cetatea Scheia și Cetatea de Scaun) fără să fi avut, în prealabil, în orașul abia devenit capitală a statului, o casă în care să fi locuit și de unde să fi supravegheat direct zidirea cetăților menționate. Cercetările anterioare, mult reduse ca amploare, nu putuseră să demonstreze cu argumente solide de ordin stratigrafic și cronologic de cînd anume datează zidul palatului domnesc din piatră cunoscut în Suceava de mai multă vreme și suprapus de construcții tîrzii. Uneori s-a socotit că zidul acesta a fost ridicat odată cu Cetatea Sucevei[3], alteori s-a considerat că el aparține epocii lui Ștefan cel Mare[4], pentru ca ceva mai recent să se aprecieze ca dovedită existența Curții Domnești din timpul lui Petru Mușat și a planimetriei acesteia în formă pătrată cu latura de 40 m[5]. Asemenea interpretări diferite se datorau în principal faptului că cercetările anterioare dovediseră ferm că zidul încă la suprafață al palatului domnesc suprapune și taie unele complexe

---

* Text revizuit și completat al materialului prezentat la Sesiunea de rapoarte a Institutului de arheologie din București din 25-26 februarie 1975.

www.mnir.ro

din lemn din sec. XIV-XV[6], dar şi amploarei cu totul reduse a cercetărilor respective, care n-au putut cuprinde o suprafaţă mai mare şi o judecată de ansamblu.

Prin demolarea şi înlăturarea resturilor uneia din construcţiile contemporane care suprapunea în bună parte palatul domnesc din piatră au fost identificate parţial zidurile acestuia. S-a constatat cu acest prilej că este vorba de o construcţie rectangulară, cu lungimea pînă acum dezvelită de 19,50 m şi cu lăţimea de 11 m, construcţie alcătuită din două încăperi despărţite de un perete cu uşă (fig.1,2). Precizăm că edificiul acesta din piatră se continuă spre vest pe sub actuala stradă a Curţii Domneşti şi că pînă acum a fost identificată numai partea de răsărit a lui. Este o construcţie masivă din piatră, cu fundaţia adîncită pînă la 1,50 m, cu elevaţia zidăriei pe alocuri păstrată pe înălţimea de 1 - 1,50 m, cu zidul gros de 1,60 m, cu intrarea pe latura de sud prevăzută cu prag de piatră şi laturile în şpalet străjuite de montanţi din piatră, cu o uşă similară practicată în peretele despărţitor al celor două încăperi pînă acum cunoscute şi cu două ferestre, cu şpalet dublu şi ancadramente profilate, în peretele de nord (fig.2, 6/1,7/1). Întreaga masă de zidărie a fost "armată" cu tiranţi din lemn orizontali înecaţi în mortar, ale căror lăcaşe sînt pe alocuri bine păstrate. Spunem pe alocuri, fiindcă o parte a zidului de sud şi parţial zidul de est ai palatului au fost demantelaţi pînă la fundaţie de către căutătorii de piatră începînd cu finele veacului al XVII-lea, în săpătură fiind surprinse numai şanţurile de fundaţie (fig.2).

O secţiune de 30 x 3 m trasată şi săpată aproximativ pe direcţia nord-sud, perpendicular pe zidurile lungi ale palatului de piatră şi cu latura estică pe mijlocul intrării, a dus la identificarea şi cercetarea parţială a unei impunătoare construcţii din lemn, anterioară palatului de piatră şi suprapusă de zidurile acestuia. Este vorba, în fond, de o casă din lemn cu latura lungă de 18,50 m, prevăzută la partea inferioară cu pivniţă, tot din lemn, lungă de 14,25 m şi cu intrarea în pantă (gîrlici) de 3,25 m pornită din interiorul (din podeaua) locuinţei de suprafaţă în discuţie (fig.2/a,b). Chiar dacă această impunătoare construcţie din lemn, cu pivniţă, n-a putut fi dezvelită şi cercetată în întregime (lăţimea ei rămînînd încă necunoscută), dimensiunile neobişnuit de mari ale ei, locul pe care a fost amenajată, precum şi unele elemente de construcţie, inventar şi durata în timp, ne-au determinat s-o considerăm, fără rezerve, drept cea mai veche casă domnească de la Suceava, complex amenajat în timpul domniei lui Petru Muşat. Datarea casei domneşti din lemn de la Suceava pe parcursul acestei domnii s-a făcut atît pe baza materialului ceramic aflat în interiorul ei, la parter şi în pivniţă (fig.3/1-5; 4/1-4), cît mai cu seamă pe baza mai multor monede de la Petru Muşat, găsite pe podeaua locuinţei şi mai cu seamă pe aceea a pivniţei[7].

Excepţional de bine păstrate, resturile carbonizate ale construcţiei incendiate în ansamblu oferă date extrem de preţioase cu privire la

www.mnir.ro

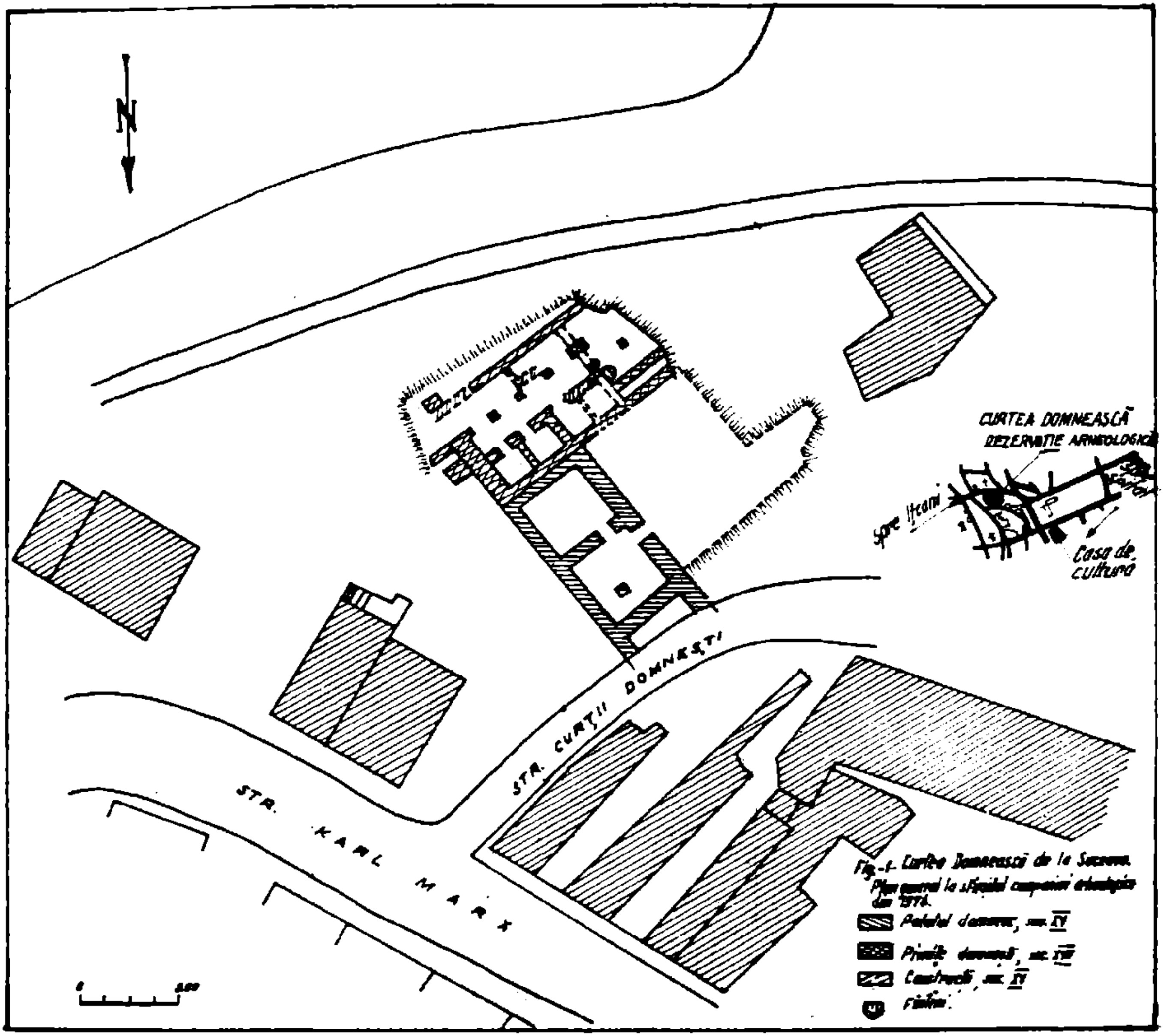

Fig. 1. Curtea Domnească de la Suceava.

www.mnir.ro

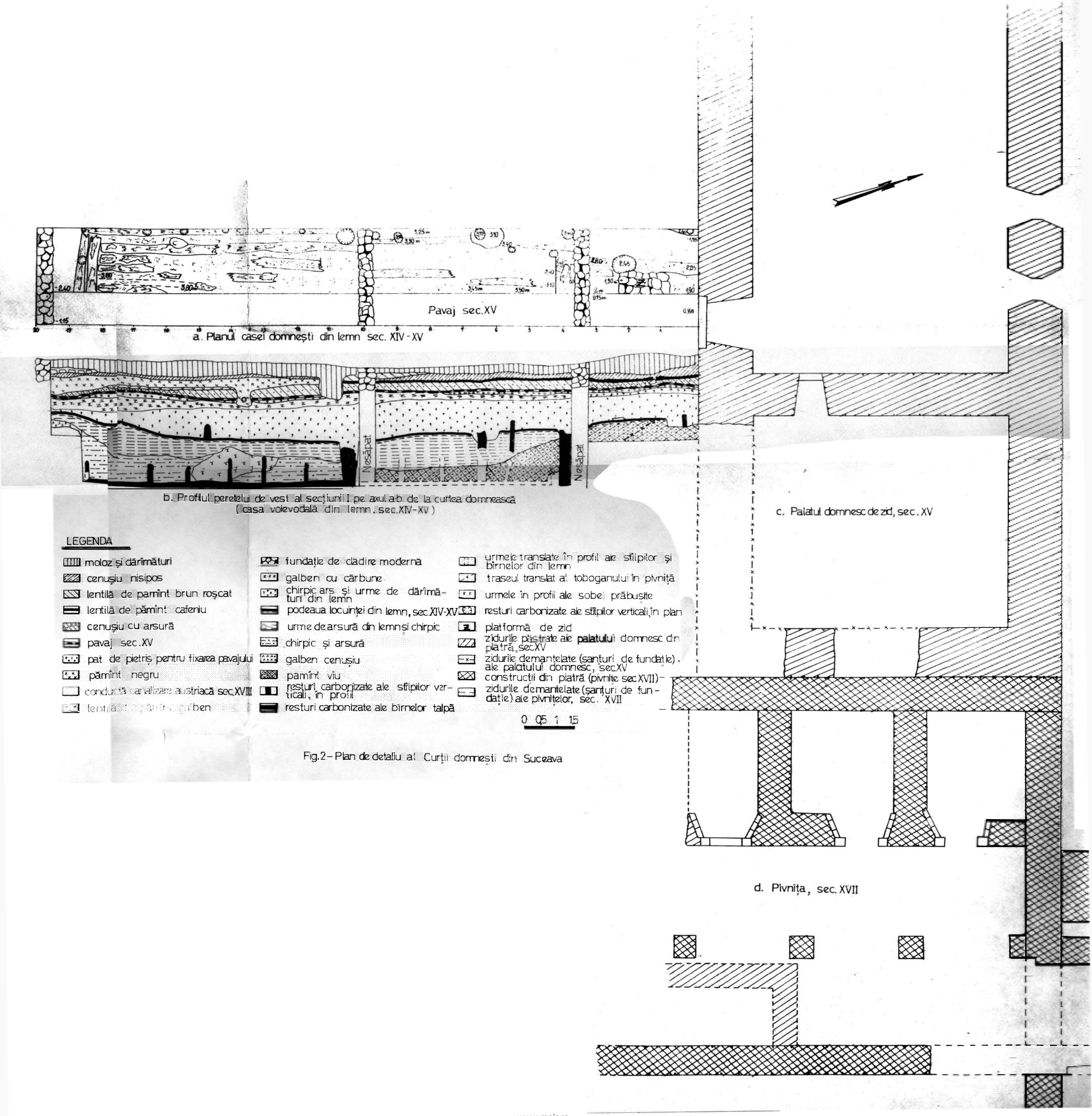

Fig. 2 – Plan de detaliu al Curții domnești din Suceava

www.mnir.ro

tehnica de construcţie a clădirilor din lemn de la sfîrşitul sec. al XIV-lea şi mai cu seamă la modul de realizare a planşeurilor din lemn peste o pivniţă de mari dimensiuni. S-a constatat, astfel, că pereţii din lemn ai pivniţei au fost realizaţi din bîrne orizontale din lemn, groase de 0,30-0,40 m, sprijinite la interior de stîlpi verticali fixaţi în lăcaşe special scobite în bîrnele-talpă. La rîndul său, planşeul pivniţei[8] era făcut din bîrne orizontale fixate în capul stîlpilor verticali ai pereţilor, peste care erau aşezate scînduri, gen duşumea. Frecvenţa stîlpilor verticali este constant de 1,30-1,50 m depărtare unul de altul, iar grosimea, încă păstrată a lor, este în jur de 0,30 m (fig.2/a,b). După realizarea în acest mod a carcasei din lemn a pereţilor pivniţei, faţa interioară a lor a fost completată cu împletituri de nuiele lipite cu lut, faţa interioară a pereţilor fiind apoi bine făţuită. În interiorul pivniţei a fost găsită o mare cantitate de bucăţi mari de lipitură făţuită şi cu impresiuni de împletituri în pastă. Intrarea pivniţei a fost realizată în aceeaşi manieră, dar cu plan înclinat ce pornea din podeaua locuinţei pe latura de nord a acesteia (fig.2/a,b). În fine, pereţii de la suprafaţă ai complexului, în întregime distruşi de incendiu, au fost făcuţi cu ajutorul stîlpilor verticali îngropaţi în pămînt la mică distanţă în exteriorul pivniţei, gropile şi chiar resturile încă păstrate ale stîlpilor (fig.2/a, b) probînd din plin aceaetă manieră de lucru a constructorilor muşatini.

În interiorul casei domneşti din lemn a funcţionat o sobă din cărămidă şi cahle mate care, prin incendierea complexului, s-a prăbuşit de la parter în interiorul pivniţei. Deşi nu s-a putut dezvoli complexul în întregime, s-a recoltat o mare cantitate de cărămizi pătrate şi dreptunghiulare, precum şi cahle întregi sau fragmentare, mate şi arse la roşu. Soba a fost făcută din cahle-oală, cahle-placă şi din cahle obişnuite tronconice. Din cadrul acestora se distinge o mare varietate de forme şi tipuri în care predomină cele cu corpul tronconic înalt de 16-17 cm, cu gura pătrată cu latura de 20 cm şi cu baza circulară depăşind diametrul de 12 cm; cahle-oală cu corpul în formă de bulb cu diametrul maxim de 20 cm, înălţimea de 17 cm şi cu diametrul gurii de 15 cm (fig. 5/1-2); plăci de sobă subţiri de 3-4 cm, cu decor interior cu caneluri adîncite în pastă (fig.5/6), cu cercuri concentrice cu brîu alveolar sau cu crestături oblice (fig.5/5), cu faţa festonată cu figuri geometrice (fig.5/3), sau cu decor geometric şi cruce festonată (fig.5/4).

Prezenţa unei sobe din cahle în interiorul casei din lemn de la Suceava îi conferă acesteia, o dată în plus, caracterul unui complex domnesc. Soba cu cahle din casa domnească din lemn de la Suceava este cea mai veche cunoscută pînă acum în Moldova şi se situează cronologic probabil la cumpăna veacurilor XIV-XV, respectiv între soba din locuinţa, de asemenea voievodală, de la Cuhea din Maramureş din sec. al XIV-lea[9] şi cea din locuinţa, sigur de factură domnească de pe platoul din faţa Cetăţii de Scaun, din a doua jumătate a sec. al XV-lea[10]. Constatarea aceasta augurează nu numai încă o latură a legăturilor permanente şi directe între Maramureş şi Moldova, ci şi rafinamentul vîrfu-

www.mnir.ro

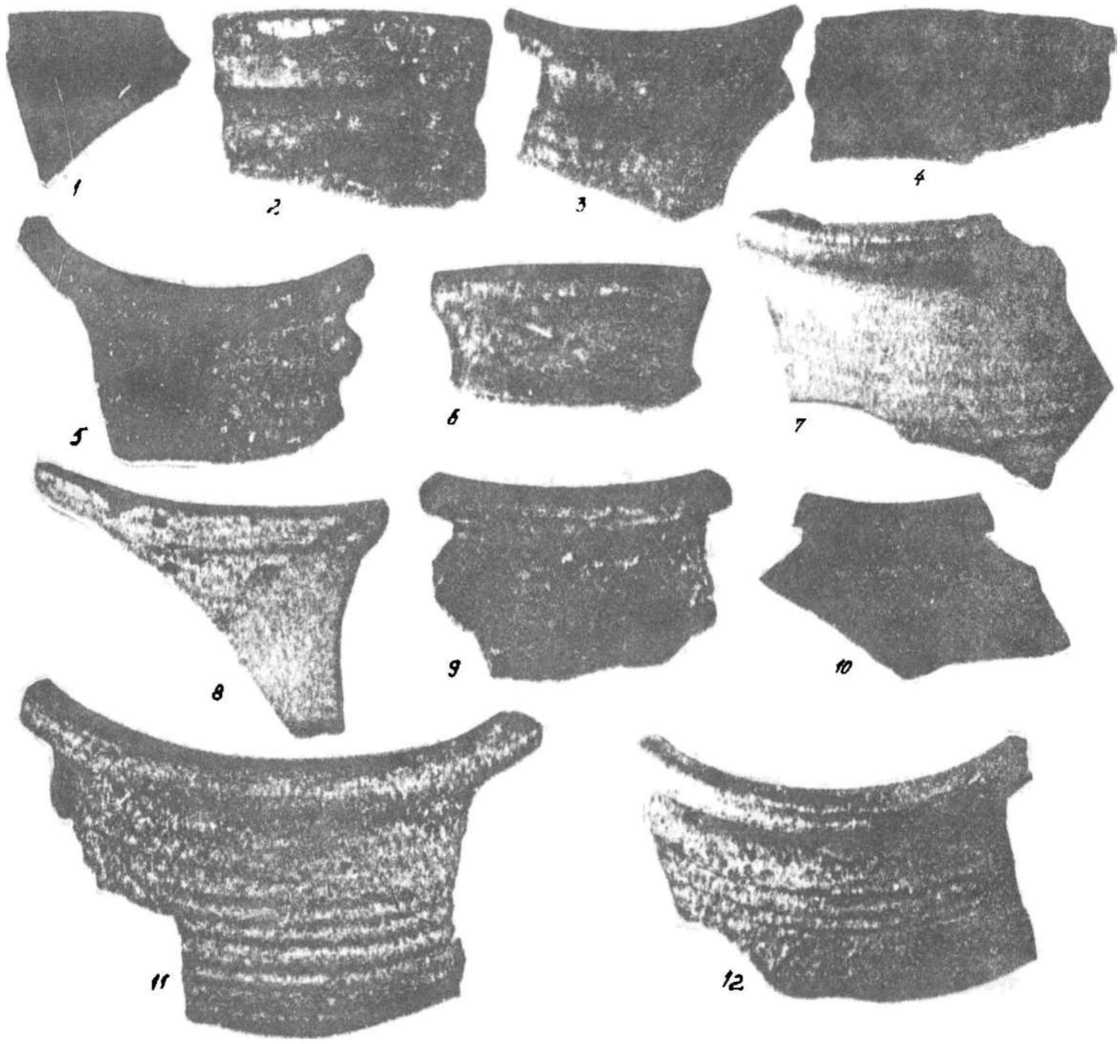

Fig.3 – Fragmente ceramice de la sfîrşitul sec. al XIV-lea (1-5) şi din sec. al XV-lea (6-12), din interiorul casei domneşti de la Suceava

www.mnir.ro

rilor societății feudale de la noi care foloseau cele mai moderne mijloace de încălzit ale vremii, cum erau sobele din cahle-oală mate, apărute și folosite în occident la sfîrșitul sec. al XIII-lea și generalizate în secolele următoare ca element caracteristic locuințelor vîrfurilor feudale[11].

În lumina celor mai sus expuse, etapa de construcție a celei dintîi case domnești din lemn de la Suceava trebuie plasată în cuprinsul domniei lui Petru Mușat, poate înainte de anii 1387-1388 cînd se admite că au fost construite cele dintîi cetăți de piatră ale Moldovei medievale, fapt ce constituie încă o dovadă a apartenenței Moldovei și Maramureșului, la începuturile lor, la o zonă de puternică cultură a lemnului, timp în care "atît locuințele clasei feudale, cît și bisericile din Moldova și Maramureș, au fost construite din lemn"[12].

Dacă realizarea palatului domnesc, din lemn, de la Suceava este datată în mod cert la sfîrșitul sec. al XIV-lea, funcționarea lui pînă în a doua jumătate a sec. al XV-lea este la fel de bine dovedită de materialul ceramic aflat în interiorul ei (fig.3/6-12; 4/5-10) și în primul rînd de monede. În interiorul casei domnești, pe podea și sub aceasta, în pivniță, pe lîngă monede de la Petru Mușat au fost descoperite toate emisiunile monetare ale lui Alexandru cel Bun, precum și emisiuni din anii următori domniei lui Alexandru, cel mai tîrziu exemplar monetar aflat în interiorul complexului domnesc din lemn fiind un dublu gros emis în anii 1447-1449 de Petru al II-lea, exemplar găsit chiar la baza pivniței lîngă una din bîrnele-talpă. La toate acestea se mai adaugă încă un element important ce pare să le însumeze pe cele anterior expuse.

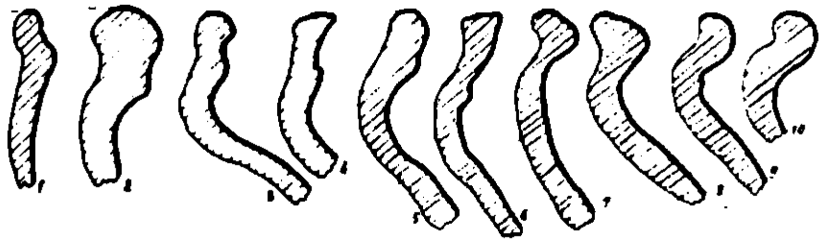

Fig.4 - Profile ceramice de la sfîrșitul sec.XIV (1-4) și din sec.XV (5-10) din interiorul casei și pivniței domnești, din lemn

Este vorba de constatarea stratigrafică a faptului că după ce prima casă din lemn de la Suceava a fost distrusă prin incendiu violent, resturile ei au fost nivelate cu multă atenție, de la această nivelare fiind apoi săpate șanțurile de fundație ale viitorului palat domnesc din piatră. După zidirea noului palat voievodal, în fața acestuia, pe latura de sud, a fost amenajat un pavaj din piatră de gresie așezat pe un strat de pietriș întins peste resturile incendiate și nivelate ale vechiului palat din lemn. Pavajul reprezintă în fond, în profilul săpăturii, nivelul de construcție al palatului de piatră (fig.2/b). Dacă sub acest pavaj, în interiorul vechiului palat din lemn, cea mai veche monedă este, după cum am văzut, un dublu gros de la Petru al II-lea, în schimb, în interiorul

www.mnir.ro

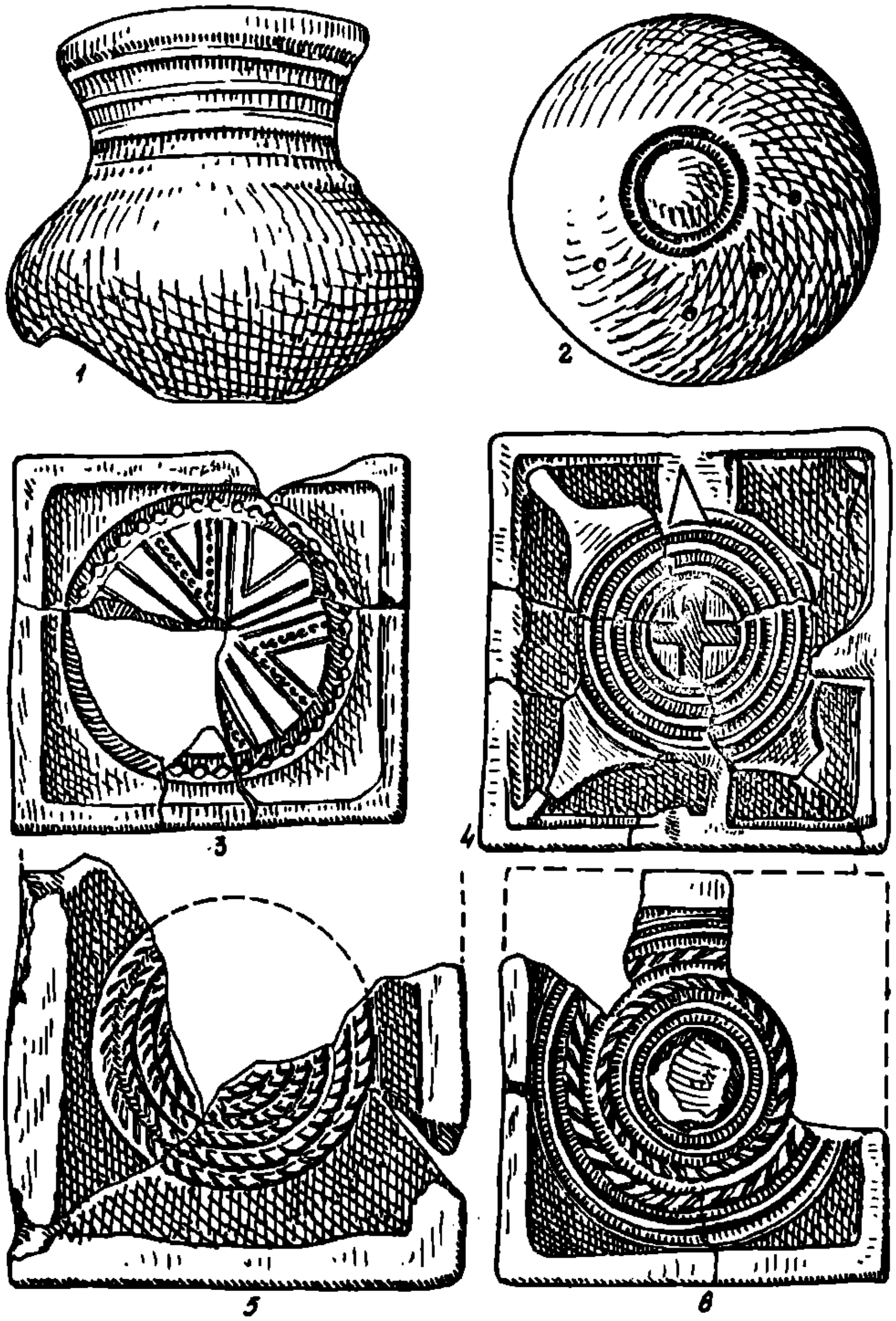

Fig.5 - Cahle-oală şi cahle-placă din componenţa sobei din casa domnească din lemn

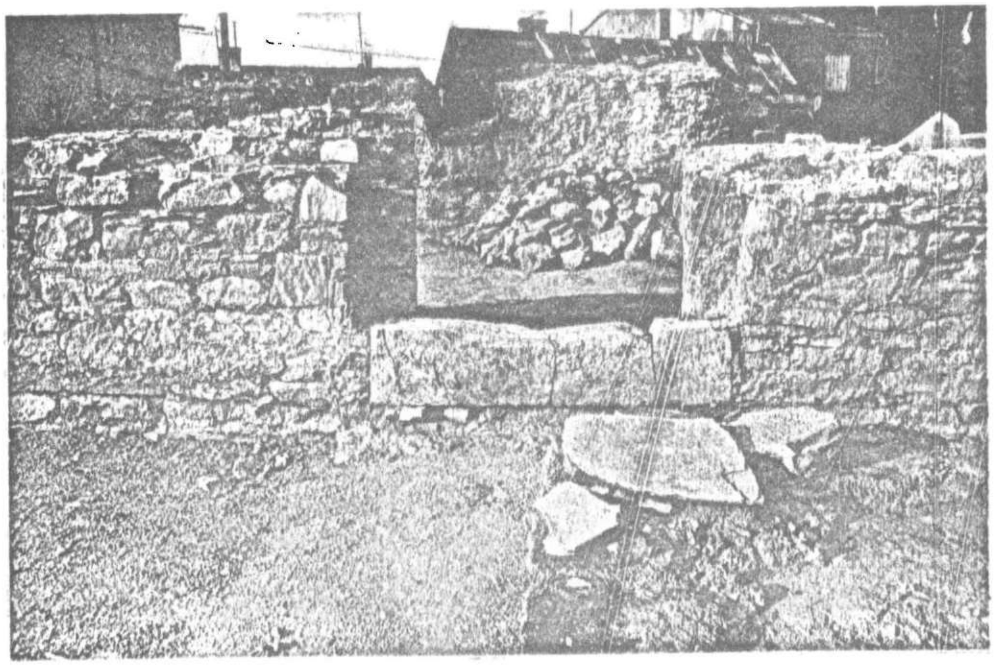

1

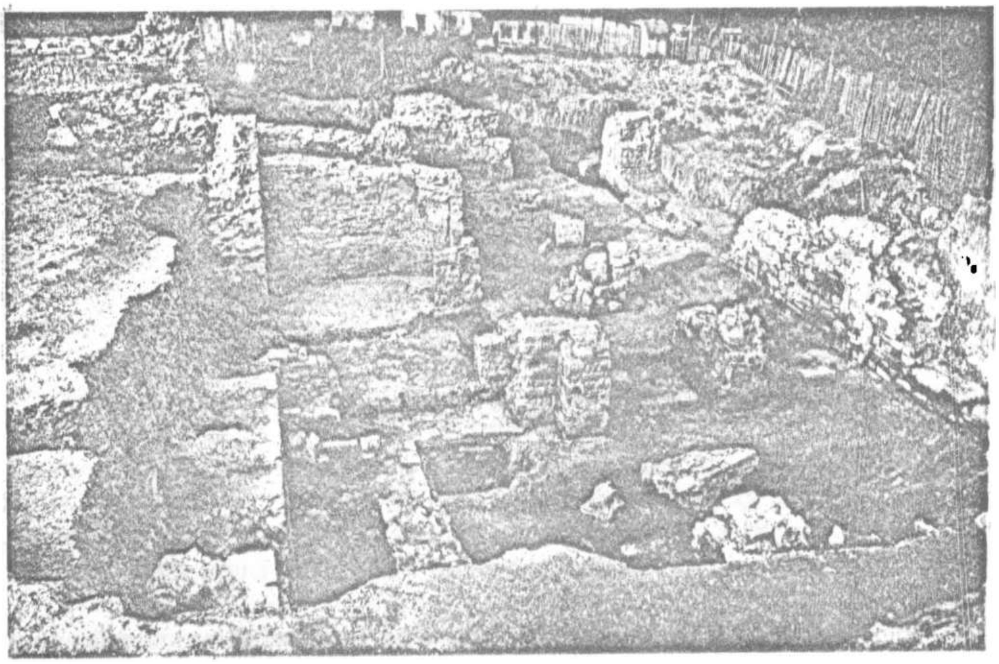

2

Fig.6 - Resturile Curţii Domneşti, din piatră, de la Suceava.1 - intrarea în palatul domnesc din sec.XV; 2 - privire de ansamblu asupra resturilor pivniţei din sec.XVII pînă acum dezvelite

noului palat de piatră, în nivelul de construcţie a acestuia, care este situat imediat deasupra nivelului de incendiu a vechii construncţii din lemn, a fost găsită o monedă din ultima parte a domniei lui Ştefan cel Mare: gros emis în anii 1480-1504. Toate aceste constatări ne obligă să considerăm că prima casă domnească, din lemn, de la Suceava a funcţionat aproape un secol, distrugerea ei prin incendiu violent petrecîndu-se în ultima parte a domniei lui Ştefan cel Mare, probabil în urma atacului otoman din 1485 care s-a soldat şi cu incendierea oraşului Suceava[13], sau, eventual, în urma asediului polon din septembrie-octombrie 1497 cînd a fost distrusă şi casa domnească cu sobă de pe platoul din faţa Cetăţii de Scaun[14], situaţie în care Ştefan cel Mare a fost pus să clădească în ultima parte a domniei,pe locul vechiului palat din lemn,noul palat de piatră de care a fost vorba mai înainte.

Palatul domnesc zidit de Ştefan cel Mare la Suceava, din care cunoaştem pînă acum numai două camere din partea de est a sa,a funcţionat fără nici o întrerupere sesizabilă, cel puţin deocamdată,pînă la finele veacului al XVII-lea care şi marchează încetarea existenţei Curţii Domneşti de la Suceava şi începutul demantalării zidurilor.

Înainte însă de aceasta, atît izvoarele scrise,cît şi cercetările arheologice atestă în timpul lui Vasile Lupu ultimele intervenţii ale autorităţii domneşti în amanajarea Curţii Domneşti de la Suceava. Documentele scrise consemnează în 1638 corespondenţa dintre conducătorul Curţii Domneşti sucevene, Hance vornicul,şi Andrieş, judele Bistriţei, care atestă folosirea unor meşteri bistriţeni la unele lucrări de la Curtea Domnească[15]. La 11 mai 1643,Vasile Lupu cerea aceluiaşi jude bistriţean meşteri care să lucreze"la uşi şi la ferestre şi la bolte"[16]; la 23 mai 1651,Vasile Lupu cerea din nou cuie şi lanţuri de şindrilă "pentru ridicarea zidurilor" din Suceava[17]. La rîndul lor, cercetările arheologice au descoperit, pe latura de est a palatului lui Ştefan cel Mare, şi adosată lui, zidăria unei pivniţe foarte mari, cu lungimea pînă acum cercetată de 24 m şi lăţimea de 12 m, formată din două nave dispuse pe lungimea pivniţei şi separate de piloni de arce dispuşi la 2,80 m depărtare unul de altul, cu intrarea în tobogan spre nord şi cu nişe laterale pe latura de vest, acestea din urmă cu intrări boltite din cărămidă şi cu ancadramente de piatră la uşi (fig.6/2 şi 7/2). În săpături au fost surprinse resturile prăbuşite ale bolţilor de cărămidă ale pivniţei ce se sprijineau pe pilonii centrali şi pe pereţii nişelor laterale la vest, respectiv pe zidul exterior al pivniţei la est. Structura lor, ca şi a pilonilor de susţinere sau arcele de la intrările în nişele laterale, lasă să se bănuiască faptul că deasupra pivniţei de mari dimensiuni, a cărei dezvelire şi cercetare nu sînt nici pe departe încheiate, a funcţionat şi un parter, aşa aşa cum lasă să se înţeleagă, de altminteri, şi documentul deja citat de la Vasile Lupu care menţionează uşi şi "ferestre".

Oricum ar fi, dimensiunile destul de mari pînă acum cunoscute ale pivniţei făcute de Vasile Lupu la Curtea Domnească din Suceava atestă

www.mnir.ro

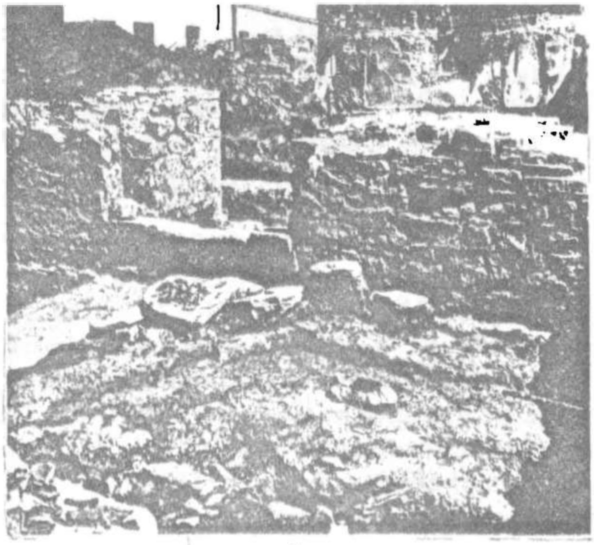

1

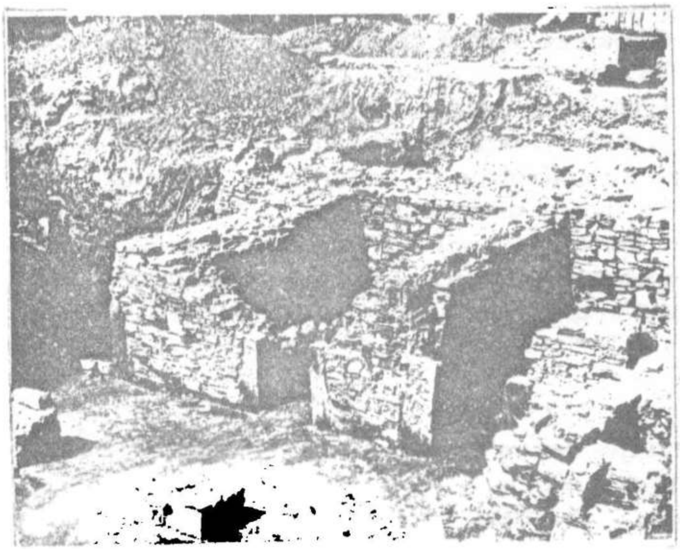

2

Fig.7 – Resturile Curţii Domneşti, din piatră, de la Suceava.
1 – pavajul din faţa palatului domnesc din sec.XV;
2 – detaliu din interiorul pivniţei din sec.XVII

www.mnir.ro

interesul pe care acest voievod îl arăta încă palatului domnesc de aici, după cum intensa corespondență cu bistrițenii sugerează mai multe etape în realizarea pivniței, etape sesizate și arheologic prin faptul că majoritatea zidurilor, deși trainice, nu se țes ele ci sînt adosate unul față de altul, ceea ce demonstrează constructori diferiți și mai multe etape de lucru.

Nu știm cu certitudine cînd anume, după domnia lui Vasile Lupu, dar tot în cursul sec. al XVII-lea, Curtea Domnească de la Suceava și-a încetat definitiv existența. Ceea ce știm sigur este faptul că nivelul general de distrugere a Curții Domnești este peste tot datat încursul veacului al XVII-lea, tot de atunci fiind sesizate și cele dintîi demantelări de ziduri. S-ar putea ca abandonarea complexului să se fi făcut în 1675 odată cu distrugerea Cetății de Scaun în timpul domniei lui Dumitrașcu Cantacuzino. Oricum, la sfîrșitul sec. al XVII-lea Curtea Domnească era abandonată și începea să fie distrusă. În anul 1700 solul polon la Poartă Rafael Leszczynschi, aflat în trecere prin Suceava, găsea "un palat domnesc de zid, pustiu, căci mai înainte în vechime, aici locuiau domnii Moldovei"[18], iar în 1714-1716, cînd scria a sa monumentală Descrierea Moldovei, voievodul cărturar Dimitrie Cantemir afirma cu nostalgie: "Suceava, odinioară scaunul întregii Moldove, unde se afla Curtea Domnească și scaunul mitropoliților, acum este aproape pe de-a-ntregul pustie... toate însă s-au năruit după strămutarea Curții Domnești"[19]. Ceva mai tîrziu, în anii 1764-1767, un document menționează existența unor case orășenești pe locul fostei Curți Domnești[20], iar pentru anul 1800 avem documentată folosirea chiar a zidului palatului domnesc (cel nordic, cu ferestre)[21], drept sprijin pentru înălțarea casei de orășean ce a fost demolată la începutul cercetărilor arheologice din 1974.

Importanța deosebită a descoperirilor de pînă acum, mărimea, complexitatea și semnificația complexului în ansamblu, unele elemente de zidărie care au apărut de pe acum la baza pivniței din sec. al XVII-lea și care par a indica unele complexe din sec. al XV-lea suprapuse de pivnița amenajată în timpul lui Vasile Lupu, sînt numai unele din elementele majore care impun cu necesitate continuarea pînă la capăt a cercetărilor la Curtea Domnească din Suceava.

*

Cu prilejul cercetărilor arheologice de la Curtea Domnească, la marginea de sud a platoului, a fost descoperit, izolat, un depozit de obiecte de podoabă datînd de la sfîrșitul epocii bronzului. Depozitul a fost găsit în cuprinsul secțiunii II, în caroul 12, la adîncimea de 1,24 m, în solul viu galben roșcat din cauza oxidului de fier abundent, nivel viu suprapus direct de pămîntul negru cu elemente de cultură materială din sec. al XIV-lea. În contextul și la adîncimea precizate, pe un teren acum în pantă, a fost descoperit un vas de lut, in situ, de formă bi-

www.mnir.ro

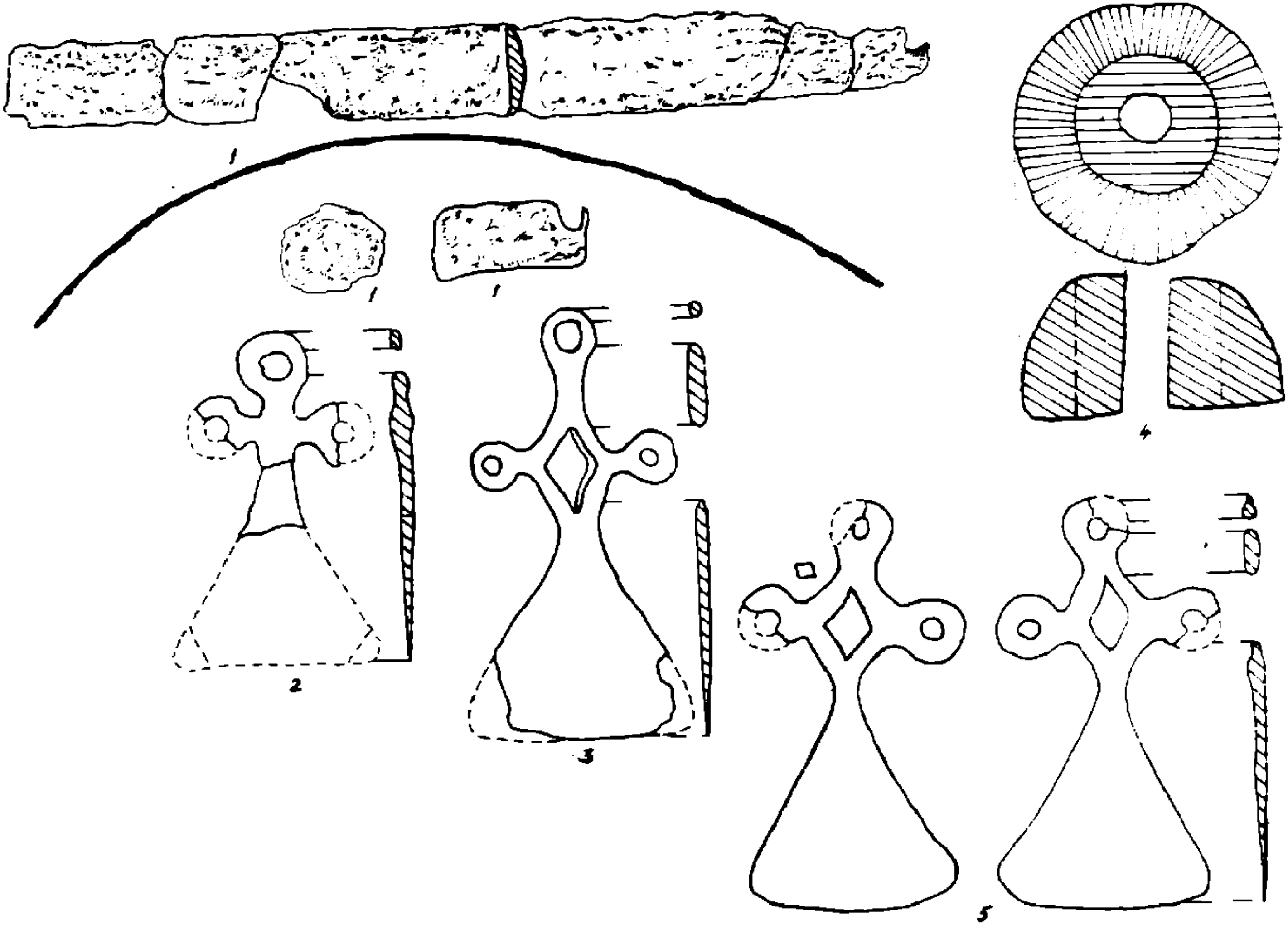

Fig. 8 - Obiecte din cuprinsul depozitului, din epoca bronzului, de la Suceava

www.mnir.ro

tronconică cu partea superioară ușor arcuită spre gură, pereții oblici, corpul bombat și cu baza circulară, dreaptă. Dimensiunile vasului, lucrat cu mîna din pastă grosieră cu miezul negru și fața exterioară cenușie deschis, sînt destul de mari: 30 cm înălțime, 30 cm diametrul gurii și 13,5 cm diametrul bazei. În interiorul lui au fost găsite piesele componente ale depozitului și anume: 28 mărgele de chihlimbar și 2 din os, de mărimi și forme diferite; două brățări din metal alb în forma literei "C", cu capetele deschise și ușor subțiate; un clopoțel din sîrmă de bronz; trei aplice de bronz cu baza triunghiulară și corpul romboidal cu capetele cruciforme inelate; două verigi circulare din bronz; fragmente dintr-o panglică dreptunghiulară din bronz (diademă ?) și cîteva fragmente de sîrmă de bronz.

Analiza de ansamblu a tuturor pieselor care compun depozitul de la Suceava sugerează, fără greutate, încadrarea lui în categoria de descoperiri similare aparținînd culturii Noua de la sfîrșitul epocii bronzului. Unele piese, în special aplicele cruciforme asemănătoare cu cele de la Ulmi-Liteni[22] și Băleni[23] de la vest de Prut, sau cu cele de dincolo de Prut de la Solonța[24] și Ingul[25], încadrează și mai bine descoperirea de la Suceava în categoria depozitelor aparținînd orizontului cultural Noua-Sabatinovka.

LUCIAN CHIȚESCU

NOTE

1 Pentru cercetările anterioare de la Curtea Domnească din Suceava, a se vedea SCIV, IV, 1-2, 1954, p.291-296 și SCIV, VI,3-4, 1955, p.768-777; cf. și AL.ANDRONIC - Cercetări arheologice privind unele curți domnești și cetăți medievale din România, în Studii și articole de istorie, XIII, București, 1969, p.72.

2 Cercetările din 1974 de la Curtea Domnească au fost conduse de Lucian Chițescu în perioada 23 aprilie-22 iulie și de M.D. Matei în intervalul 22 iulie-15 septembrie. Din colectiv au făcut parte Al. Nemoianu (Muzeul de Istorie al R.S.România), El.Busuioc (Institutul de arheologie), T.Constantiniuc și P.Batariuc (Muzeul județean Suceava).

3 SCIV, IV, 1-2, 1954, p.296.

4 SCIV, VI, 3-4, 1955, p.769.

5 AL. ANDRONIC, loc.cit., p.72.

6 SCIV, VI, 3-4, 1955, p.722.

7 Una dintre monedele de la Petru Mușat a fost găsită pe lăcașul uneia din bîrnele-talpă ai pereților pivniții, iar o alta pe podeaua pivniței, în fața pragului tobogganului intrării.

8 Înălțimea, dovedită de săpături, a pivniței este de 1,50-1,70 m (fig. 2/b). Nici măcar din punctul de vedere al înălțimii acestei pivnițe nu

www.mnir.ro

putem împărtăşi, nicicum, sugestia colegului Petre Diaconu (făcută la 26 februarie 1975 cu ocazia prezentării materialului de faţă la Sesiunea de rapoarte a Institutului de arheologie), după care subsolul din lemn al casei de la Suceava ar trebui socotit mai degrabă grajd (!), decît pivniţă a unei case voievodale. Şi aceasta cel puţin din două motive: a) nu cunoaştem, personal, obiceiul de a se adăposti caii în beciuri în general: b) nu cunoaştem cabaline care să încapă într-o pivniţă înaltă de cel mult 1,70 m şi care să intre, pe toboganul şi mai scund, din casă în pivniţă. Acest lucru ar fi, eventual, posibil pentru ovine şi caprine dar, tot într-o pivniţă obişnuită şi nicidecum în cazul unei case domneşti.

9 În legătură cu care vezi RADU POPA - O sobă cu cahle-oală din sec. al XIV-lea la Cuhea Maramureş, în SCIV, 24, 4, 1973, p.671-679. Cf. şi DINU V.ROSETTI - Vestigiile feudale de la Suelăneşti (jud.Argeş), în B.M I., XLI, 2, p.29 şi 36, fig.8-10, unde sînt menţionate alte cahle-oală de la o sobă dintr-o reşedinţă socotită tot voievodală şi datată în sec.XIV-XV.

10 RADU POPA - O casă domnească din secolul al XV-lea lîngă Cetatea Sucevei, în SCIV, 20, 1, 1969, p.55-63.

11 Vezi în acest sens RADU POPA, în SCIV, 24, 4, 1973, p.676 şi 678. Cf. şi PAUL FRÉDERIQ - Essai sur le rôle politique et social des ducs de Burgogne dans les Pays-Bas, Gand, 1875, p.136, unde se precizează: "cancelarul lui Filip cel Bun, Nicolas Rolin, îşi împodobeşte palatul cu cahle mate şi smălţuite aşa cum obişnuiesc mai marii vremii".

12 Istoria României, II, Bucureşti, 1962, p.207.

13 Letopiseţul anonim al Moldovei, în Cronicile slavo-române din sec. XV-XV, ed. P.P.Panaitescu, Bucureşti, 1959, p.19.

14 RADU POPA, în SCIV, 20. 1, 1969, p.63-64.

15 N.IORGA - Documente româneşti din arhivele Bistriţei, partea I, p. 67-68.

16 Ibidem, p.74-75.

17 HURMUZAKI - Documente..., XV, 2, p.1197.

18 P.P.PANAITESCU - Călători poloni în ţările române, Bucureşti, 1930, p.97.

19 DIMITRIE CANTEMIR - Descrierea Moldovei, Bucureşti, 1967, p. 88.

20 Pr.NICOLAE PENTELESCU - Un document inedit: Scrisoarea epitropilor Bisericii Sf.Dumitru din Suceava, Constantin Gîndul şi Hagi Ivanciu, către voievodul Moldovei Grigore Alexandru Ghica, în Mitropolia Moldovei şi Sucevei, an XLIV, nr.9-10, sept-oct. 1968, p.570-573.

21 În umplutura uneia din ferestrele palatului domnesc, umplutură făcută cu prilejul înălţării casei de orăşean a fost găsit un kreutzer austriac de la Francisc II, 1800.

www.mnir.ro

22 MARILENA FLORESCU - Depozitul de obiecte de bronz de la Ulmi-Liteni (r. Hîrlău, reg.Iaşi), în Arheologia Moldovei, I, p.115, fig. 3/1,4 şi 4/9-10.
23 ION T.DRAGOMIR - Un nou depozit de obiecte de bronz descoperit la Băleni în sudul Moldovei, în Danubius, I, 1967, p.89. şi urm. fig.7.
24 A.J.TERENOJKIN - Osnovî hronologhii predskifskovo perioda, în S.A., I, 1965, p.63 şi urm., fig.1/12.
25 E.A.SÎMONOVICI - Ingulskii klad, în S.A., I, 1966, p.127 şi urm., fig.2/1-2.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES À LA COUR PRINCIÈRE DE SUCEAVA

- Résumé -

Les recherches archéologiques du complexe voievodal La Cour Princière de Suceava de l'été 1974 ont eu comme résultat l'identification et la recherche partiel de différents complexes.

La plus ancienne construction c'est un imposant palais en bois, long de 18,50 m, ayant à la partie inférieure une cave, toujours en bois, de 14,25 m (fig.2/a,b). Cette maison princière en bois, prévu avec un póéle en carreaux (fig.5), a été construite à la fin du XIVe siècle et a duré jusqu'à la seconde moitié du XVe siècle quand elle à été détruite par un incendie.

Au-dessus des ruines de la maison en bois, à la fin du XVe siècle Étienne le Grand a construit un palais en pierre du quelle on a exploré jusqu'à présent deux chambres (fig.1; 2/c; 6/1).

Au XVIIe siècle, pendant le regne de Vasile Lupu, sur la côte de l'est du palais du XVe siècle, on a aménagé une cave de grandes dimensions (fig.6/2; 7/2) étudié partielement. La Cour Princière de Suceava à achevé son éxistence à la fin du XVIIe siècle.

Légende des figures

Fig. 1 - La Cour Princière de Suceava. Le plan général du complexe à la fin de la campagne archéologique de 1974

Fig. 2 - Plan de détail de la Cour Princière de Suceava. a. Le plan de la maison princière en bois, XIVe-XVe siècle; b. Le profil du mur de l'ouest de la section I, sur l'axe a-b (la maison princière en bois); c. Le palais princier en pierre, XVe siècle

Fig. 3 - Fragments céramiques de la fin du XIVe siècle (1-5) et du XVe siècle (6-16) de l'intérieur de la maison et de la cave princière, en bois, de Suceava

www.mnir.ro

Fig. 4 - Profils céramiques de la fin du XIVe siècle (1-4) et du XVe siècle (5-10) de l'intérieur de la maison et de la cave princière en bois

Fig. 5 - Carreaux - pot et carreaux-plaque du poêle de la maison princière en bois

Fig. 6 - Les restes de la Cour Princière, en pierre, de Suceava. 1. L'entrée dans le palais princier du XVe siècle; 2. Vue d'ensemble des restes de la cave du XVIIe siècle découverts jusqu'à présent

Fig. 7 - Les restes de la Cour Princière, en pierre, de Suceava. 1. Le pavage de devant le palais princier du XVe siècle; 2. Detail de l'intérieur de la cave du XVIIe siècle

Fig. 8 - Objets du dépôt de l'époque du bronze découvert à Suceava

www.mnir.ro

CETĂŢENI ARGEŞ. ISTORICUL CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE (I)

Între comunele Coteneşti şi Cetăţenii din Vale, jud.Argeş, în stînga rîului Dîmbovița, pe un colț de munte, se află urmele unui loc întărit şi o mică biserică săpată în stîncă, cunoscute sub denumirea de Cetăţuia şi schitul lui "Negru Vodă". Cetăţuia domină valea rîului de-a lungul căruia trece vechiul drum al Braşovului prin Rucăr-Tîrgovişte-Tîrgşor-Brăila, sau de-a lungul Dîmboviței prin Bucureşti spre Giurgiu.

Cetăţuia şi aşezarea cuprind culmea denumită "Pleaşa Popii", ca şi terasa ce se întinde la poalele acesteia de-a lungul Dîmboviţei; spre miazănoapte culmea e mărginită de Valea lui Coman; spre miazăzi de Valea Chiliei. Ambele văi sînt brăzdate de cîte un pîrîu ce se varsă în Dîmbovița. Ele constituie uriaşe fortificaţii naturale în jurul cetăţuiei de pe culme.

Terasa îngustă, de la poalele cetăţuiei, îşi găseşte replica pe malul drept al rîului. Ambele terase au fost locuite în epoca a doua a fierului, iar cea de pe malul stîng mai intens, mai cu seamă în timpul evului mediu.

Această aşezare, despre care ni s-au păstrat ştiri datorită unor cercetători[1], cît şi relatărilor unor călători[2], este menționată uneori, în literatura noastră de specialitate, în mod eronat sub denumirea de "Cetatea de la Stoieneşti", dînd adeseori prilej de confuzii[3]. La Stoieneşti, localitate situată la vreo 8 km mai la nord se află o cetăţuie de pămînt folosită, după cunoştinţele noastre actuale, în vremea lui Mihai Viteazul. Ca atare, aşezarea din epoca a doua a fierului şi de la începutul feudalismului, şi cea din preajma cetăţuiei, zisă a lui Negru Vodă, confundată prin denumirea "Cetatea de la Stoieneşti" trebuie identificate cu staţiunea situată între Coteneşti şi Cetăţeni, pe care o vom denumi "Cetăţenii din Vale".

Am întreprins aici cercetări şi săpături arheologice în anii 1940, 1941 şi 1942, din însărcinarea fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice.

www.mnir.ro

Săpăturile au fost reluate în anul 1958, sub egida Institutului de arheologie al Academiei R.S.România, în colaborare cu Muzeul din Pitești, săpături continuate în anii 1960-1962, 1964-1965, 1967-1969, 1970-1972, parțial în colaborări și cu fondurile muzeelor din Pitești și Cîmpulung-Muscel, ca și, mai cu seamă, datorită sumelor alocate șantierului de către Arhiepiscopia Bucureștilor.

Din anul 1969 săpăturile au fost continuate și cu fondurile și în colaborare cu Muzeul de Istorie al R.S.România.

Roadele cercetărilor din anul 1958 le-am rezumat într-un raport preliminar; altele, din anii următori, în cîteva publicații și comunicări[4], prin relatări făcute în ziare și reviste pentru popularizarea cercetărilor[5]; de asemenea am pus la dispoziția altor cercetători o parte din materialele descoperite pentru ilustrare și comentare în publicații de specialitate[6].

Studiul de față, conceput în urma săpăturilor arheologice se străduiește a elucida cîteva probleme din domeniul istoriei noastre, infirmînd totodată o serie de aserțiuni ale unor cercetători; el va constitui, în cîteva numere succesive, ce vor fi încredințate publicării, o monografie istorică și arheologică a unor locuri predestinate prin așezarea lor să joace un rol de seamă în trecutul nostru mai puțin cunoscut, meleaguri străjuite, cum vom arăta, de Cetatea Dîmbovița. Nu sîntem cei dintîi ce o situăm în acest punct; venim doar cu date arheologice conexîndu-le celor istorice în sprijinul acestei postulări. Și alți cercetători au căutat a localiza aici așezarea și vama dependinte de această cetățuie; le vom rezuma presupunerile arătînd totodată că situarea fortificației în alte locuri nu poate corespunde realității[7].

În timpul săpăturilor de la Cetățeni au apărut unele studii valoroase, în sprijinul aceleiași localizări a cetății Dîmbovița lîngă Cetățeni[8]; altele, deși tratează același subiect sînt astfel concepute încît nu pot fi citate ca lucrări științifice deși conțin și unele date juste, însușite de la alții și redate ca produse proprii.

Pentru a nu proceda în același fel, vom menționa părerile unor înaintași dînd glas scrierii lor; de fapt, lucrarea de față este menită a figura ca un istoric al cercetărilor, urmînd ca subiectul propriu-zis să fie tratat în numere viitoare ale acestei publicații.

Începem cu Dimitrie Butculescu[9], care a întreprins la Cetățeni săpături și cercetări arheologice în anii 1876 și 1881; redăm din însemnările sale, reproducînd o parte din materialele descoperite de acest cercetător, redîndu-le prin desene făcute de dînsul ca și prin fotografii după obiectele aflătoare astăzi în depozitul fostului Muzeul național de antichități (Colecția Butculescu). Manuscrisul Butculescu este scris în românește și în limba franceză. Redăm textul român în măsură ce s-a păstrat; lipsurile le completăm din versiunea franceză.

Butculescu, întovărășit de Leon de Rosny[10] și de Lesouëf[11] a tocmit în Cîmpulung cai de călărie și o trăsură cu care au pornit în ziua de 23 septembrie 1881 spre Cetățuia lui "Negru Vodă"[12]

www.mnir.ro

"... am trecut puntea pe malul stîng al rîului, de unde contemplăm pe îndelete lanţul Carpaţilor care mărginesc malul drept al Dîmboviţei. Mai întîi, la nord-vest de Vadul-lin se află Colţul Piţigaia, în vîrful căruia este Masa lui Negru Vodă (colosal dolmen monoped), Valea Vulcan săpată de torentul Vulcan care se varsă în Dîmboviţa, . Colţul Foişoarele precedat de Valea Sasului situată la sud-est de Vadu-lin şi care desparte acest colţ de Colţul Călimanea; Valea Doamna alcătuită din versantul acesteia şi versantul Colţului Doamna. Acest colţ se află în dreapta citadelei lui Negru Vodă unde se aşezase Dl. Seulescu[13].

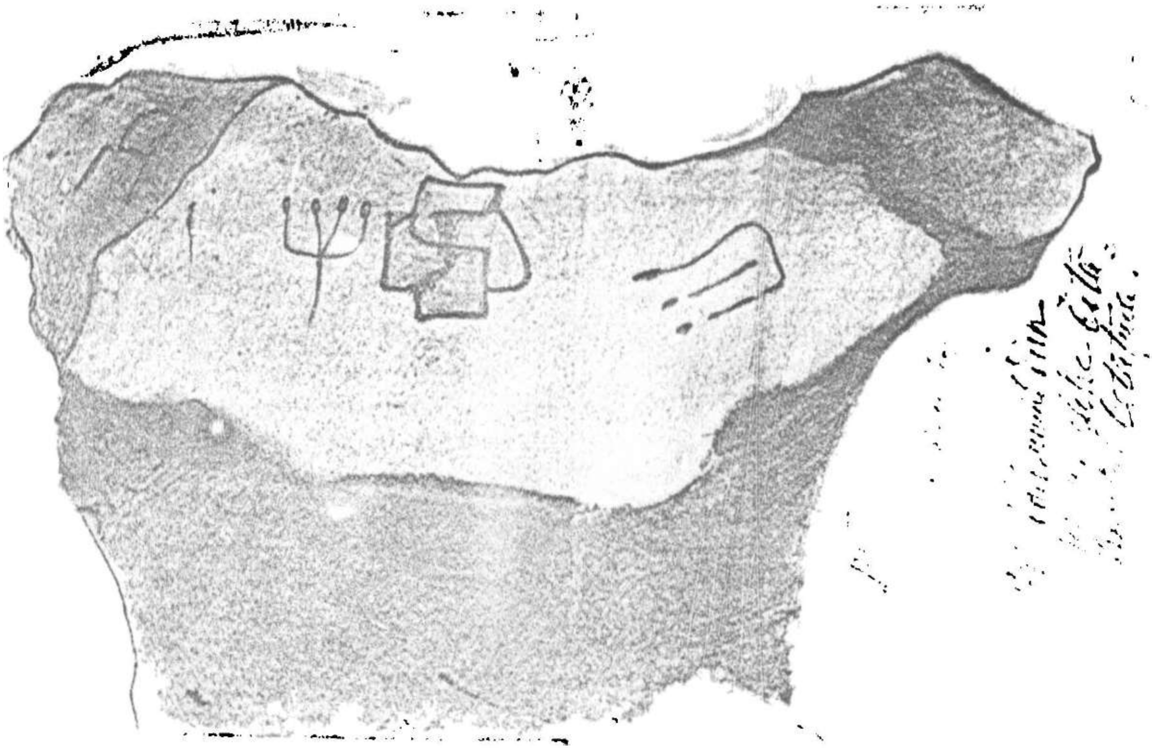

Fig.1 - Cetăţeni, jud.Argeş. Semne grafice pe martor de stîncă

Tradiţia locală ne spune că denumirea provine de la locuinţa pe care Domniţa şi-a olădit-o pe acest colţ. Am continuat drumul de pe malul stîng al rîului şi nu departe de Vadu-lin am pătruns într-o livadă de pruni. Între aceasta şi Colţul Foişoarele se poate încă bine distinge Cetatea; citadela, al cărei amplasament alcătuieşte un cot spre Dîmboviţa, predomină poziţia în zare în amonte ca şi în avalul rîului. Astăzi n-au mai rămas din aceste fortificaţii decît ondulaţii avînd forma geometrică a unui trapez, reprezentînd desigur vechile şanţuri, căci aceste ondulaţii sînt imediat urmate de o zonă mamelonată care le mărgineşte. Această zonă reprezintă probabil, zidurile în ruină ale acestei

www.mnir.ro

citadele. Chiar în marginea rîului se mai găsesc rămăşiţele unei construcţii de piatră, poate ale glacisului citadelei[14]..."

"Am atras apoi atenţia acestor domni asupra altui colţ mai înalt situat la sud de Pleaşa-Popii, nu departe de Isis; el reprezintă un dolmen manoped al epocilor megalitice. Un bloc colosal vîrît de-a latul pe acest colţ. Celţii care la începutul migrării lor în Europa au ocupat te-

Fig. 2 - Conturul unei siluete umane săpat în stîncă

www.mnir.ro

ritoriul cuprins « de la gurile Dunării pînă în jurul Munţilor Carpaţi » (citează pe Ch.F. de Ujfalvy de Mezö-Kövesd - Tableau Ethnografique de la Biblę", Paris, 1873, pag.21) "au lăsat probabil aceste urme ale trecerii lor. El poartă denumirea de Masa Domnească, asemenea celui care predomină Colţul Piţigaia menţionat mai sus. Dolmenul nu este departe de Cetăţuia Negru Vodă; trecutul şi prezentul se ating şi se armonizează într-un perfect acord"[15].

"De aici mergerăm să vizităm un men-sao (breton: men: piatră, - sao: în picioare) pe care-l descoperisem în octombrie 1876.. Acest men-sao are o înălţime de doi metri şi suprafaţa lui o lăţime de 3,75 m. Pe faţa despre nord a acestui interesant men-sao se văd încrustate caractere grafice runice" (fig.1). Semnul din mijloc reprezintă crucea şi marca simbolică a lui "Mjoellni", ciocanul zdrobitor al zeului Thor, marca, care după Dl. Auguste Demin se află pe monumentele anteistorice şi antecreştineşti ale Scandinaviei (Encyclopedie des Beaux arts plastiques, Paris, 1873, pag.89). De aici urcăm spre nord drumul vechi, părăsit azi, ca să trecem încrucişetura celor două blocuri eratice de mai sus pentru a le arăta pe pereţii blocului din dreapta un om ţinînd în mîna lui dreaptă un instrument grosolan săpat" (fig.2)... "nu pot afirma în ce epocă se poate atribui această reminiscenţă artistică, tot ce mai pot adăuga aici e că deasupra lui se observă nişte caractere cirilice nedescifrabile, cu o cruce a cărei braţe sînt formate din trei triunghiuri cu bazele lor din afară şi unghiurile adunate la un loc (croix patté, în formă de labă). Această cruce figurează pe mai multe blocuri eratice presărate în lungul acestui drum.

"De la încrucişetura acestor două blocuri pînă la Valea Chilia spre sud, a existat o staţiune romană,care trebuia să facă parte din preajma Cetăţuiei - ce vă menţionai mai sus. Urmele, amforele, urcioarele, paterele, mărgelele de sticlă, olăria în genere precum şi inscripţia greacă ştampilată pe mănuşa unei amfore, ca aceia găsită pe malul drept al Dîmboviţei ne pot da bănuiala că aici ar fi existat o staţiune din epoca imperiului bizantin"[16].

"O exploraţiune condusă cu dibăcie în acest spaţiu lagăr ne-ar desvăli multe secrete ale trecutului şi ar dovedi desigur că romanii n-au ocupat numai Dacia superioară pînă la Olt[17]. Cele şapte zile de săpături parţiale pe care le-am executat în 1876 în acest loc nu au dus la descoperirea unei rămăşiţe de zid fix de cărămidă sau piatră pentru a putea afirma existenţa unei construcţii. În foarte numeroasă cantitate de fragmente ceramice nu am găsit nici o bucăţică de cărămidă. În ce priveşte amforele, paterele,urcioarele, au trebuit să fie într-o cantitate foarte mare judecînd după cioburile lor disimulate prin crăpăturile şi pe panta acestei coline. Mai mulţi munteni bătrîni m-au asigurat că după ploi abundente pămîntul se afundă în aceste crăpături şi dezvăluie amfore şi felurite vase. "Iată, zise unul dintre ei, n-au trecut nici doi ani şi un om a găsit o amforă plină cu bani de argint la picioarele col-

www.mnir.ro

ţului ce-l vedeţi acolo" arătînd cu degetul spre men-sao-ul cu caractere runice"[18].

"Deşi Dnii. de Rosny şi Lesouëf n-au putut vizita cetăţuia lui Negru Vodă totuş, eu care am exploatat-o de atîtea ori e bine să relatez aici cîteva descoperiri a mele; pentru a ajunge la această citadelă se află o potecă în zig-zag pe Pleaşa Popei în vîrful căreia se află cetăţuia. Mai întîi se observă bisericuţa săpată în piatră şi cu intrarea despre apus, iar pe peretele despre răsărit al blocului - în care se află săpată bisericuţa se observă un călăreţ săpat în piatră, care pare a fi timpanul bisericuţei şi astfel s-ar da a crede că acest călăreţ ar fi Sf.Gheorghe patronul ei.

"Îmi dau aceste păreri sub toată rezerva. În tindă deasupra porţii se vede înscripţiunea: "Acest schit a fost reparat în timpul Domniei Inălţimei sale Prinţul Alexandru Ion I, fiind mitrop IPSS. Părintele Neofit, cu ajutorul şi chaltuiala preoţilor Ioan fiul lui Popa Eni, Ioan fiul lui Popa Neagul, Bucur Onpoci Nicolae, fiul lui Bucur, Ioan fiul lui Sene, Ioan fiul lui Popa Ionake, Gheorghe Diaconescu, anul 1859, Iunie 1; biserica este dedicată Adormirii Maicii Domnului pe fragmentul unei cruci care slujeşte acum de prag la uşa dintre tindă şi amvon se află inscripţia următoare cu caractere cirilice: "Spre pomenire această sf. Cruce ridicatusau de robul lui D-zeu Mihail Bărbătescu Biv-vel Spătaru şi de soţia lui Maria în zilele lui ... (restul e spart). Pe partea stîngă e scris "АНѠ ҂ЗРΛВ (7132 sau 1624); desigur că poate fi Alexandru al V-lea, lui Rado al X-lea, după cum ne conduce a crede leatul acestei cruci care este 1624. Un al doilea fragment de cruce ridicat pentru pomenirea lui Frăţilă şi a Neacşei de sub domnia lui Ştefan Voevod cu leatul 7200 iar restul spart."

La care domn din Muntenia se referă această inscripţiune? Căci dupe istoria noastră nu cunoaştem să fi domnit în întreg secolul al 17-lea vreun Domn ca numire de Ştefan, poate că ea se referă la vre unu din Domnii din Moldavia[19] cu o asemenea numire precum la cei următori:

Stefan XI Tomşa (1610-1615)
Stefan Ioan XI pentru a doua oară (1623)[20]
Stefan George I (1654-58)
Stefan Petriceicu I (1672-74)
Stefan Petriceicu I (a doua domnie 1684-85)

"Pe panta din faţa bisericii am practicat o săpătură de amator şi materialul descoperit este atît de abundent că în timp de o oră eram posesor a două kilograme de cuie de diferite dimensiuni (vezi planşa) şi de mai multe vîrfuri de săgeţi (vezi planşa). Cîteva fragmente de plăci de fier dintr-o cuirasă şi mai multe fragmente ca cuţit, cruce de fier (vezi planşa) un lanţ fragmente ceramice care sînt cu totul de altă factură ca cele din staţiunea romană de la poalele pantei acestui munte dovadă evidentă unei epoci romane (sic! vezi nota 16. D.V.R.).

"Am încredinţat această explorare unui grup de muncitori sub conducerea lui Petre Aninoşanu, bărbat obişnuit cu explorările, şi m-am

www.mnir.ro

suit pe blocul care alcătuieşte corpul bisericii. Pe platformă şi în centrul acestui bloc, exact deasupra transeptului, este clopotniţa construită din scînduri. Nu are nimic particular şi nu corespunde cu interiorul. La început această biserică, a cărei construcţie e atribuită lui Negru Vodă din veacul XIII, cuprindea în interior două altare, unul catolic pentru Doamna Ana, soţia acestui voievod, cu fresce - redînd sfinţi ai acestei religii şi celălalt ortodox cu sfinţii corespunzători acestui rit. Sub acelaşi acoperămînt doi preoţi aparţinînd unor rituri diferite, citeau evanghelia unul în latină, altul în limba naţională (C.D. Aricescu, Istoria Cîmpulungului, Bucureşti, 1855, p.98).

"Muntele Pleaşa Popi a fost afectat de Negru Vodă acestei biserici.

"În vîrf se află castelul a cărui ruine ne mai arată modul de construcţie şi distribuţia interiorului[21]. Ne aflăm aici la înălţimea de 242 m de la nivelul Dîmboviţei, faţă de Bucureşti la 540 m şi faţă de Rîul Tîrgului 382 m. Planul citadelei este hexagonal cu două compartimente, zidurile sînt de o factură neregulată[22] construite cu bolovani, cu piatră de stîncă calcaroasă extrasă din partea locului şi solid cimentată cu var făcut din piatră locală.

"La ieşirea din aceste ruine, treci printr-un pîlc de copaci care ocupă 30 m de lungime spre răsărit, după care apoi se înfăţişează un bloc de piatră cu nisip care se zice a fi fost tronul lui Negru Vodă.

"Intru adevăr se vede chiar azi două găuri săpate în acest bloc unde se zice că ar fi fost înţepenite picioarele tronului acestui Domn, iar (mai devale de aceasta se văd trei rînduri a cîte doi paşi, întipăriţi în piatră, urmaţi de alţi doi paşi mai mici, succedaţi de alţi doi paşi. Treptat adoptă o formă şi mai mică, toţi cu vîrful ascuţit (fig.3).

"Cele dintîi tiparuri de picioare se zice a fi a lui Negru Vodă, cele de al doilea ale soţiei sale Ana, iar cele de al treilea ale fiului său Dan. În spatele acestui bloc se înalţă un vîrf de stîncă cu doi metri mai înalt decît blocul tronului şi la o distanţă de acesta la un metru, legat cu el prin creasta altui colţ[23]. Se zice că folosea de observator lui Negru Vodă. Pentru a ajunge aici trebuie să străbaţi creasta menţionată cu ajutorul a cinci sau şase firide adînci de 6 centimetri practicate în stîncă; platforma observatorului de abia cuprinde patru persoane. Aici fereşte-te de ameţeală, prăpastia este vizibilă din toate laturile: mai întîi la nord Valea lui Coman, la est şi la sud Valea Chiliei denumită astfel pentru că pe laturile acestui munte se află chilia unui pustnic care a dispărut înainte de 1860, - acesta cu ajutorul unei funii şi a unui scripet pătrundea sau ieşea din celula sa". "E atît de periculos astăzi a folosi acest sistem de locomoţie ca oricît de curioe ai fi nu vă vine pofta de a face o astfel de vizită"[24].

"Totuşi, îmboldit de o pasiune oarbă, de a nu lăsa nimic necercetat în cercetarea mea, crezînd mai cu seamă că voi putea descoperi unele inscripţii sau alt obiect care ar putea îngădui o datare, m-am aventurat pe o pantă îngustă pe versantul sudic al acestui munte, în partea de jos

www.mnir.ro

a rezervorului de apă al citadelei şi cu ajutorul a două bune călăuze şi a unui stejar care voia să contribuie a-mi satisface curiozitatea, - întindea crăcile sale pînă în fața acestei celule în care mi-am cufundat privirile printr-o deschizătură slujind drept fereastră şi de coş. Nu am putut distinge decît cîteva spoeli grosolane pe pereţii interiori ai celulei, reprezentînd sfinţi. Acum stejarul a dispărut şi cei mai viteji şi întreprinzători munteni nu îndrăznesc să se aventureze în această excursie"[25].

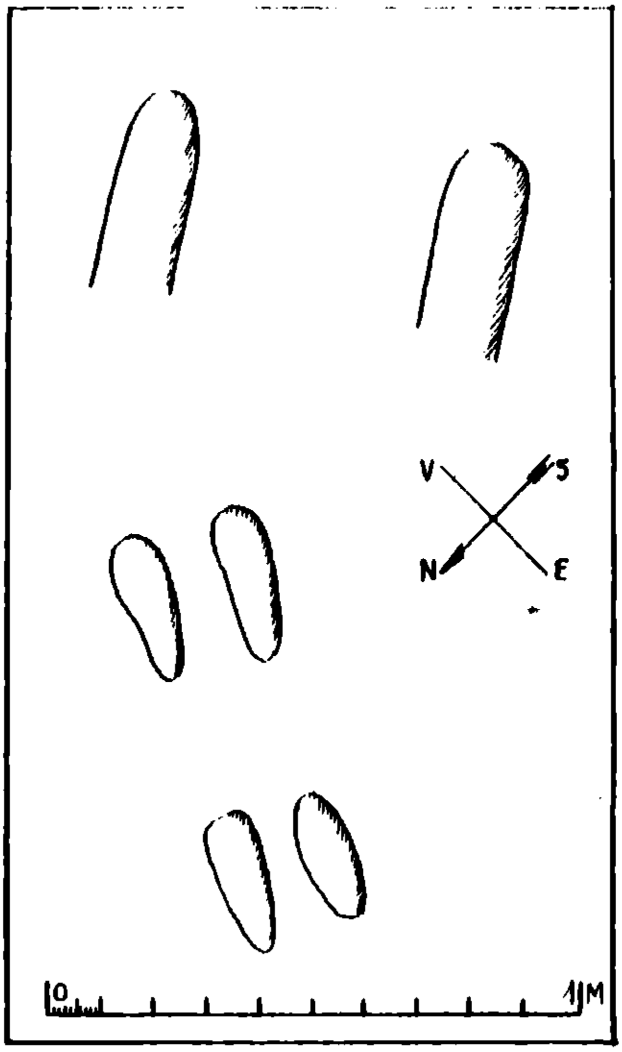

Fig. 3 - Schiţă a amprentelor palmare în stîncă, la "Tronul lui Negru Vodă"

"Cum am spus din acest observator, vederea străbate la răsărit şi la sud Valea Chiliei, care sfîrşeşte în Valea Dîmboviţei la apus, aproape în fața Văii Doamna. La sud de citadelă şi aproape la nivelul bisericii, pe platforma unui colţ, mai există încă vechiul rezervor de apă, săpat

www.mnir.ro

cu tîrnăcopul, cunoscut sub denumirea de Baia lui Negru Vodă. Este, cum v-am mai spus, o cisternă încăpătoare, lungă de 10 metri, cu o lărgime de 3,96 m şi o adîncime de variind între 0,90 m şi 0,40 m la extremităţi"(fig.4).

"Prin zidul citadelei, la nord, se poate ajunge printr-o ieşire practicată, pe o cărare pînă în spatele blocului, care a folosit la alcătuirea bisericii, unde pe peretele înspre răsărit este un om gravat călare" (fig.5). "Este oare Sf.Gheorghe sub patronajul căruia a fost pusă biserica? Căci acest călăreţ cum se poate vedea, este plasat sub o cornişă vrînd astfel a indica hramul bisericii cu atît mai mult că era plasat

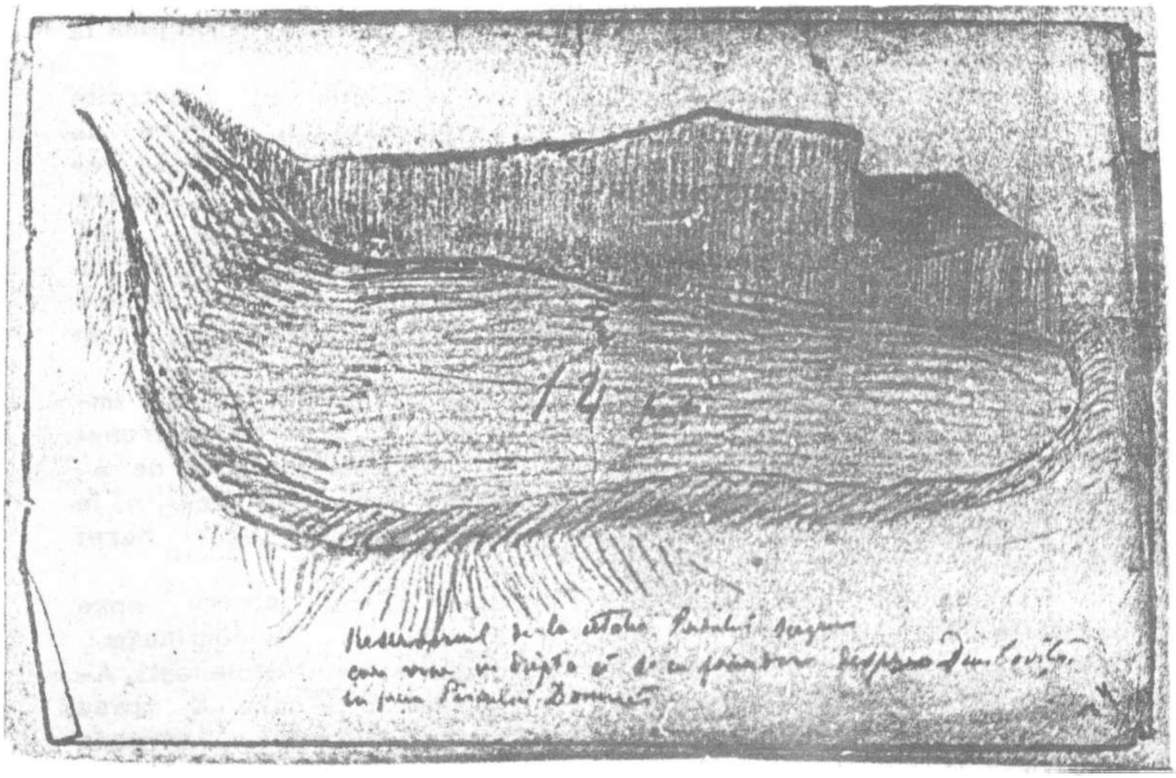

Fig. 4 - "Rezervorul de apă" desenat de C.Butculescu

la răsărit şi e bine ştiut că la noi răsăritul este punctul cardinal către care e orientat altarul".

"În orice caz nu îndrăznesc să fac o afirmaţie înainte de a întreprinde o săpătură sistematică din care s-ar putea obţine multe date interesante atît pentru localitate în special, ca şi pentru istoria noastră în general. Nu e mai puţin adevărat că acest cavaler pare paşnic: calul merge la pas pe cînd el, bine aşezat în şea, lasă să-i fluture în urmă mantia ţinînd braţul său drept proptit de şold, iar braţul stîng întins. Calul însuşi e foarte îngrijit; coama sa e redată prin cinci şuviţe şi patru ciucuri atîrnă pe şoldul calului din hamul care trece de la şa la coadă"26.

www.mnir.ro

"Urmînd poteca către nordul aceleiaşi stînci, dăm de o galerie foarte joasă, ajurată cu zăbrele săpate în stîncă care conduc într-o încăpere săpată în piatră. Se crede că aici a fost o carceră".

"După cum reiese din descrierea pe care am făcut-o, culmea Pleaşa Popii este alcătuită din patru vîrfuri cel nordic cuprinde biserica şi carcera, cel sudic rezervele de apă şi celelalte două la est, unul tronul lui Negru Vodă, altul observatorul. În faţa bisericii a trebuit să fie pus un zid; şi acum se găsesc ruinele acestuia mergînd de la nord la sud pînă la gura rezerverului şi paralel cu stînca bisericii".

"Citadela ocupa una din poziţiile cele mai favorabile din punct de vedere strategic predominînd toate văile înconjurătoare; se avea o vedere deosebită asupra Dîmboviţei de la Vadul-lin în sus şi în jos pînă la Lăicăi la o distanţă de aproximativ 7-8 kilometri".

"Nu pot crede că această cetăţuie a fost la originea ei construită de români, cred mai bine că ea făcea parte integrantă din cetatea de vale despre care am vorbit; dar că se poate ca Negru Vodă s-o fi reparat şi s-o fi întrebuinţat la ocasiune pentru apărarea ţării în contra tătarilor. Aici probabil la 1367 din Valea Chiliei şi Dîmboviţei pînă spre Vadul-lin armata secuilor, a lui Ludovic I regele Ungariei,de sub comanda voevodului Micloş fu cu desăvîrşire bătută de armata română comandată de Boerul Dragomir castelanul Cetăţii de la Dîmboviţa în timpul Domniei lui Vlad I".

"De la 1857, Dl de Rosny era al doilea personagiu francez important care vizita şi studia acest loc. Cel dintîi francez Baronul Talleyrand, care în studiul ce-l făcu la 1857 în aceste localităţi ne asigura la tratatul din Paris protecţiunea celor 7 puteri Europene, şi în 1881 Dl. de Rosny pentru a pleda prin scrierile sale înaintea barei Etnografiei drepturile de Naţiune.

Părăsind cu regret aceste locuri, apucăm drumul nostru spre nord prin Vadul-lin spre a ne înapoia la Cîmpulung ... Ne continuăm calea prin faţa primăriei de la Bădeni-pămînteni şi satul Stoieneşti. Acest loc îmi reaminteşte o pagină din istoria noastră pe care nu vreau s-o trec sub tăcere: "Armata lui Ludovic I regele Ungariei sub comanda voievodului Micloş a găsit, lîngă rîul Ialomiţa, şanţuri şi întăriri de ţăruşi; bătu şi puse pe fugă marea armată a boierului Dragomir castelanul cetăţii Dîmboviţa (căpetenia de oşti a lui Vlad I sau Vladislav, principe român) dar Micloş înaintînd fără băgare de seamă, a pătruns în mijlocul pădurilor între stînci în munţi, a fost surprins pe neaşteptate, înconjunat şi bătut cu desăvîrşire. Întreaga armată a secuilor căzînd atunci în mîinile învingătorilor a fost în parte prinsă şi legată, cealaltă parte fără viaţă zăcînd în păduri şi mlaştini şi foarte puţini fugari au ajuns cu greu în ţara lor. Voevodul Micloş şi-a pierdut viaţa şi cu mari greutăţi a putut fi dus leşul său în Transilvania. Cele mai de seamă ajutoare ale căpeteniei oştilor au rămas morţi pe cîmpul bătăliei".

www.mnir.ro

"După bătălia de la Călugăreni (23 august 1595) unde Mihai Viteazul cu 16.000 de oameni a pus pe fugă armata marelui vizir Sinan Paşa de douăsprezece ori mai numeroasă. Succesul însă nu era definitiv. După ce s-a sfătuit în timpul nopţii, Mihai a hotărît să se retragă spre Munţii Ardealului şi s-a instalat în cetatea lui Negru Vodă de pe Dîmboviţa. Nu a stat mult şi s-a retras la Stoieneşti unde a făcut tabără aşteptînd ajutorul lui Sigismund Bathory aliatul său care a fost obligat să întîrzie o săptămînă la Rucăr din cauza drumului rău ... După ce s-au adunat trupele au plecat către Tîrgovişte, ocupat de turci, pe care îi asediară şi înfrînseră din nou armata invincibilului Sinan Paşa".

"Către seară am sosit la Bădeni-Ungureni ..."

Să revenim la Cetăţuia noastră. Cum am văzut din descrierea lui Butculescu nu numai în stînga ci şi în partea dreaptă a rîului sînt pereţi stîncoşi de munte şi colţi de stînci. Sub colţul Doamna în locul zis "la stăvilare" se afla un zid, care avea o grosime de aproape 6 metri, construit din pietre neregulate prinse cu mortar şi pe alocuri cărămizi groase; a fost distrus cu prilejul construirii şoselei la sfîrşitul veacului trecut; zidul era menit a bara valea, întinzîndu-se şi pe malul stîng, pînă în dreptul colţului Chilia. Printr-o deschidere trecea vechiul drum, a cărui urme se mai văd şi astăzi pe malul drept.

În privinţa descrierii acestor locuri, găsim sugestivă şi corectă relatarea lui Virgil Drăghiceanu şi el cercetător al acestui complex: "... ca poziţie strategică nicăieri, pe toată întinderea văii Dîmboviţei, nu se prezintă o alta mai favorabilă. Dacă treci din valea ei largă aşa cum se prezintă în regiunea deluroasă a judeţului Dîmboviţa, numai la 4 km departe de hotarul judeţului, valea începe să se strîmteze din ce în ce, de abia făcîndu-şi loc prin gîtul strîmt şi stîncile goale lipsite de orice vegetaţie, ce se ridică pe toată faţa munţilor, ca nişte turnuri fantastice de cetăţi şi castele părăsite. Prăvăliri de mase enorme, stîncoase, în chiar apa Dîmboviţei, transformă pe o întindere de cîteva sute de metri, această vale într-o adevărată cîmpie a lui Deucalion. Drumul, astăzi destul de bun, era, nu mai departe de anul 1890, aşa de greu, încît nu putea fi străbătut decît călare, după ce se trece de patru ori prin vadul Dîmboviţii, foarte periculos prin repeziciunea apelor. Căruţele de abia îşi făceau loc printre stîncile căzute; în drumul vechi am aflat făgaşurile roatelor lor prin piatră şi sgîrietura osiilor pe pereţii strîmtorilor prin care treceau".

"Pe această poziţie, aşa de bine organizată natural, unde colţii ce se ridică sînt paveze naturale în contra oricărui atac, nu era nevoie de o ridicare de cetate ca cele din ţările occidentale. Ca toate cetăţile Românilor şi această cetate era o cetate naturală. Din înălţimile de 200-300 m, la care se urcă colţii, numai cîteva sute de oameni pot opri armate întregi, prin prăvăliri de pietre, a căror putere de distrugere creşte pe măsură ce se rostogolesc din ondulaţie în ondulaţie a terenului" (Astfel de pietre, printre cari unele fetetate de mîna omului, pentru a facilita salturile, au fost găsite sub cetăţuie cu prilejul cercetă-

www.mnir.ro

rilor şi săpăturilor din 1958. Nota mea D.V.R.). "Numai sus, sus de tot, la spatele colţului bisericii pe o poeniţă înconjurată din toate părţile de prăpăstii drepte ca peretele, s-a format, prin ziduri de piatră, azi năruite, un patrulater neregulat, cari desemnau o incintă în jurul cîtorva cămăruţe şi a bisericii-paraclis scobită în stîncă. Zidurile acestui patrulater (lungi de 70 m) spre Valea Dîmboviţii erau duble ... ca şi colţii ceilalţi şi peşterile de aici, au servit desigur omului trăitor în caverne, atras spre închinare, în aceste locuri, de măreţia spectacolului ... "Trecînd în timpurile istorice, aceste locuri sînt legate de primele noastre încercări de a se organiza ca stat indepen-

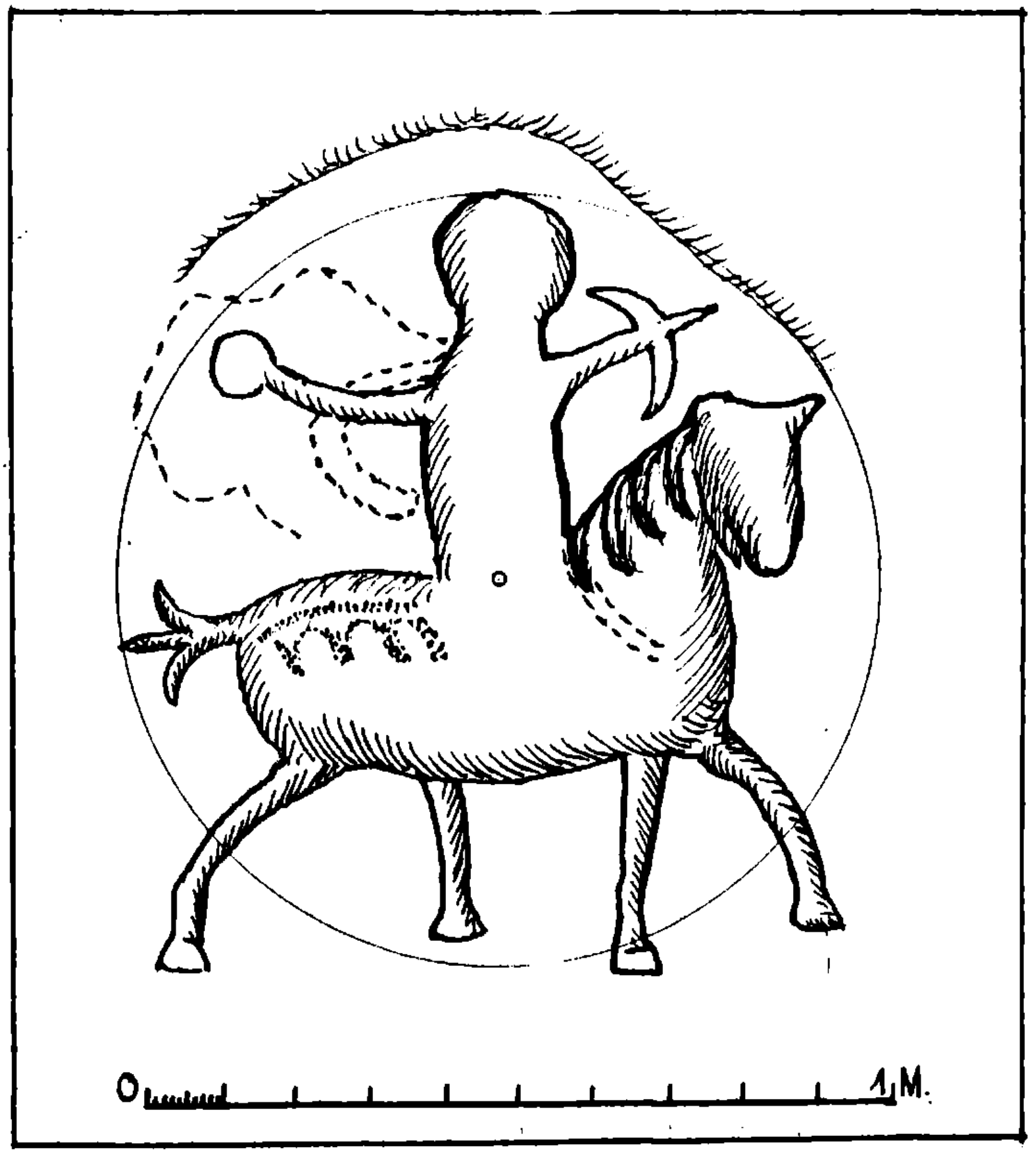

Fig.5 - "Cavalerul" gravat în stîncă. Desen arh.Horia Teodoru (Liniile punctate - după un desen de C.Butculescu)

www.mnir.ro

dent; ele ne amintesc de poziţii identice organizate pentru apărare de Basarab Voevod - domnitorul de la Argeş - şi sînt legate de amintirea lui Nicolae Alexandru Basarab, fiul acestui Basarab, care locuia mai mult la Cîmpulung, unde fu înmormîntat (în 1364), care e zugrăvit ca ctitor la Mînăstirea Cîmpulung şi în schitul de piatră din această cetate.

Studierea mai deaproape a acestei biserici ne va da, deci, foarte importante lămuriri pentru cel mai vechi trecut al nostru"[27].

Înaintea lui Drăghiceanu şi Butculescu aceste locuri au atras atenţiunea arheologilor încă din secolul trecut. Alexandru Odobescu ne spune că "pe înălţimea Pleaşa-Popii, în stînga Dîmboviţii, pe locul numit "Cetatea lui Negre Vodă", unde este acum un schit, sînt urmela unei cetăţi, patrulatere din bolovani de piatră neciopliţi, din epoca feudală, probabil înainte de întemeierea Principatelor"[28].

Maiorul D. Pappazoglu redă schitul şi cetăţuia de la Pleaşa-Popii într-un desen de Danielis, reprodus litografic (fig.6).

C.D. Aricescu, descrie schitul şi cetăţuia, punîndu-şi întrebarea dacă aceasta "... să nu fie oare, ca Jidava, ridicată pe ruinele unei citadele romane sau dace? Nu e de mirare: poziţia locului, favorabilă pentru apărare, şi monedele de fier (sic) ce încă se găsesc de călători pe aceste nisipuri, ne fac a nu ne îndoi despre aceasta[29] (monedă asemănătoare celei pe care o redăm la fig.7).

În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, Fr. Jos. Sulzer descrie că la o depărtare de "... două ore lateral de Cîmpulung, pe drumul către Bran, Dîmboviţa e sugrumată de stînci abrupte, încît, chiar cînd apele au debitul lor obicinuit, nu o poţi trece fără aţi periclita viaţa. Pe una din aceste stînci se mai pot vedea rămăşiţele unei vechi cetăţi în care s-a amenajat o mică biserică şi locuinţe pentru cîţiva călugări. Astăzi încă acest loc mai poartă numele de Cetatea Neagră sau Cetatea Negrului Vodă; denumirea pare a confirma tradiţia, prin care Radu Vodă a ales această cetate drept loc de refugiu împotriva atacurilor duşmanilor săi, în faţa cărora a rezistat aici timp îndelungat"[30].

Această descriere a lui Sulzer a fost greşit interpretată de unii cercetători, care cred că Sulzer a făcut o confuzie punînd cetatea lui Negru Vodă lîngă Dragoslavele şi că de fapt el s-ar referi la cetăţuia de la Rucăr (Oratia). Printre aceştia se numără W. Hurwath, G.E. Muller[31] şi I. Clinciu[32], confuzia pornind de la W. Horwath.

Descrierea corectă a lui Sulzer şi că acesta se referă desigur la cetăţuia dintre Coteneşti şi Cetăţeni, reiese în mod clar din continuarea descrierii[33]: "... că strîmtoarea periculoasă a apelor din Dîmboviţa de la Cetatea Neagră, poate fi ocolită, am constatat din propria mea experienţă, fiind condus, în timpul apelor mari, peste creasta unui munte, pe care era un drum foarte larg, de unde vederea cuprindea întregul Muncel. Acest drum porneşte de la Dragoslavele, în partea stîngă a Dîmboviţii spre a se pierde în sus, spre a reapare după două ceasuri şi jumătate iarăşi la rîu, în drumul obicinuit, la Cîrciuma Domnească, o locantă brîncovenească".

www.mnir.ro

Că Sulzer se referă în acest pasaj la apele periculoase ale Dîmboviţii de sub cetăţuia lui Negru Vodă reiese destul de clar, cu atît mai mult că el arată apoi şi situaţia existentă la Cetăţuia de la Rucăr (Oratia)[34].

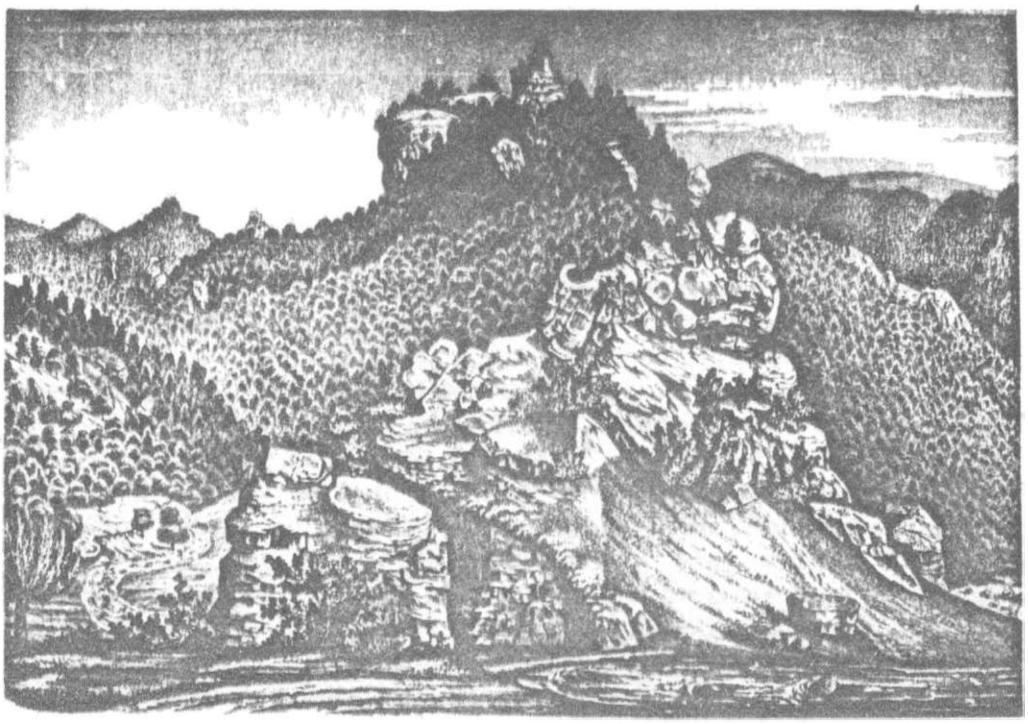

Fig.6 - "Schitul şi cetăţuia lui Negru Vodă" de la Cetăţeni. Desen de Danielis

Am identificat drumul menţionat de Sulzer, care ocoleşte strîmtoarea văii periculoase a Dîmboviţii în timpul apelor mari. Acest drum se întîlneşte cu vechiul drum al ţării în punctul denumit şi astăzi "la poştă", corespondînd cu drumul ce mărgineşte Argeşelul. Acesta, la rîndul său leagă Cîmpulung, prin Maţău, şi drumul Rucărului, prin Valea Mare, de drumul ce străbate valea paralelă cu Dîmboviţa, trecînd prin Suslăneşti, o altă aşezare veche[35], lîngă Boteni, în parte contemporană celei de la Cetăţeni, spre Piteşti, prin Clucereasa şi de aici în drumul de-a lungul Rîului Doamnei, prin Piscani spre Domneşti. Între Suslăneşti şi Boteni, se poate ajunge, prin punctul "la poştă" menţionat mai sus, la Văleni şi Lăicăi, unde am identificat locul pe care se ridica pînă la mijlocul secolului trecut "Cîrciuma Domnească" sau "Cîrciuma de Piatră" menţionată de Sulzer. Aceasta se află cam la jumătatea drumului Cîmpulung-Tîrgovişte, în capătul drumului ce duce de la Vălenii de Dîmboviţa la Lăicăi, la răscrucea şoselei ce mînă la Tîrgovişte , în dreptul Gospodăriei Agricole de Stat Lăicăi, unde mai este o

www.mnir.ro

cruce de piatră din sec. XVIII. Denumirea locului s-a păstrat la localnici şi e menţionată şi documentar[36].

Cele de mai sus, cred, sînt suficiente pentru localizarea descrierii lui Sulzer la Cetăţeni şi identificarea celui de al doilea drum prin care se poate ocoli acest punct strategic.

În privinţa acestui drum, el pare a fi avut şi o ramificaţie deasupra Colţului Doamnei. C.D.Aricescu[37] relatează: "Tradiţia mai zice că din acest vîrf se făceau două drumuri pe culmea munţilor: din ele, unul mergea drept în albia Dîmboviţii, şi altul drept în muntele Sf.Ilie ; cînd s-ar curăţii aceste două drumuri, am putea merge pe ele ca pe o şosea".

Dintre cercetătorii mai vechi, Dimitrie Butculescu, a fost primul care şi-a dat seama de importanţa acestei aşezări consemnînd date preţioase în însemnările sale inedite, făcînd schiţe şi desene exacte după unele monumente, învederînd şi necesitatea a se întreprinde aici săpături arheologice: "Mă gîndesc că toate aceste tezaure arheologice ar putea desvălui bogate descoperiri pentru istoria mai veche a aşezării noastre dacă s-ar începe aici săpături sistematice cu un om priceput, nu numai devotat ci şi întreprinzător, curagios şi energic. Căci nu-şi pune oricine viaţa în joc cercetînd aceşti colţi prăpăstioşi"[38].

O mare parte din materialul arheologic cules de Butculescu a intrat în patrimoniul Muzeului Naţional de Antichităţi din Bucureşti,

Un pasionat colecţionar, dar ale cărui "cercetări" au produs din nefericire stricăciuni, Tache Bejan din Rucăr, a scormonit pe cont propriu, ani de-a rîndul, pînă în preajma lui 1940, poalele cetăţii şi terasa stîngă a Dîmboviţii, adunînd un bogat material arheologic, în cea mai mare parte din epoca mai nouă a fierului, din aşezarea daco-getică. Acest material a intrat, în parte, în colecţiile muzeelor din Cîmpulung-Muscel şi Piteşti.

Citadela de la Cetăţeni şi aşezarea, unde postulăm a fi fost Cetatea şi Vama Dîmboviţa, fac parte din grupul fortificaţiilor ridicate pe vîrfuri şi colţi de munte, ca o consecinţă a situaţiei topografice a ţinutului şi a procesului de dezvoltare care s-a desfăşurat în cuprinsul său.

Cum vom vedea, în studiile ce urmează, aici, pentru toate trebuinţele, nu numai pentru strictul necesar, s-a avut grijă şi de adaosuri artistice, pentru plăcerea ochilor dar şi aceasta numai într-o anumită măsură, parcă pentru a nu împieta asupra ambianţei naturale, pentru a nu o distruge printr-un surplus de intervenţie umană; meleaguri ce au cuprins, cum vom demonstra, un centru politic, militar şi economic înainte de înjghebarea noastră statală şi foarte probabil o reşedinţă domnească.

*

* *

Presupunerile că pe aceste locuri ar putea să se găsească urme de locuire mai veche, anterioară gete-dacilor, au fost adeverite. În anul 1896 Ministerul Cultelor semnalează Muzeului Naţional de Antichi-

www.mnir.ro

tăți, că pe o colină lîngă Cetățeni, cu ocazia unor săpături, s-a găsit o sabie și niște oseminte[39].

Iată ce relatează învățătorul I.N.Panaitescu în această privință în urma altor descoperiri mai noi[40]: "... tot în acest punct "la cruce" pe partea de răsărit a acestui drum, cu ocazia unor săpături făcute în 1898 (sic!) s-a găsit un mormînt zidit cu multă dibăcie, din lespezi de piatră, tăiate și alcătuite ca pereții unui coșciug. În el s-au găsit rămășițele pămîntești - oase - ale unui cavaler din timpuri medievale (sic!) foarte voinic. Mai alături de el s-a găsit și calul îngropat."

"În cavoul luptătorului s-a găsit și o sabie de un metal strălucitor, intactă; martorii oculari spun că a fost de aur, sabie care a fost ridicată imediat atunci de fostul "subprefect" Emil Mehtupciu și dată de acesta prefectului de atunci C.N., fără a-i se mai da de urmă. Ne întrebăm dacă va fi fost de aur valoarea intrinsecă a metalului, va fi fost mai de preț, decît valoarea lui ca vechi document istoric?".

"Acum de cîteva zile, cu ocazia unor săpături, în acelaș punct mai spre răsărit numai, s-au găsit încă alte 3 morminte la o distanță de circa 50 m. de cel din 1898, însă la fel construite ..."

Iată cum sînt mormintele: șase pietre săpate cu dalta în formă dreptunghiulară, formează baza, laturile și acoperișul cavoului. Înăuntru s-au găsit oase lungi ... și cranii voluminoase a căror grosime e de 1 cm; s-au găsit și vase de pămînt cu formă minunată de cădelniță, sau candelă artistic lucrată ... toate acestea ... le-am ridicat spre păstrare în micul muzeu al școalei".

"Felul cum sînt așezate mormintele, dovedesc faptul că luptătorii n-au fost creștini ortodocși, căci direcția mormintelor este de la Mz. spre Mn".

"Acum vreo trei ani, tot în acest loc, s-a găsit un schelet - probabil al unui animal; s-au găsit 16 măsele lungi de aproape 1 dm., care nu credem că ar fi de la un animal din era noastră. Una din măsele o avem la școală... Pe lungimea acestui drum, atît spre Mz. cît și spre Mn. se găsesc modificări ale cutelor terenului sub forma unor întărituri artificiale - redute - asemănătoare cu aceia din jurul mormintelor, unde credem că se va mai găsi multe documente de preț...".

Dumitru I.Băjan ne spune, în privința aceleiași descoperiri: "... în vara aceasta ... vrînd a se săpa într-un maidan, niște săteni au dat de urmele unor morminte ... noi le-am putut vedea la fața locului și ne-am dat pe deplin seama de adevăr".

"Mormîntul se află la o adîncime de aproape o jumătate de metru, fiind construit din lespezi sistoase în formă de dreptunghi, din cari în momentul călătoriei noastre se păstra numai în laturile R, Mz, A, fixate vertical în pămînt, lipsind lespedea Mn, apoi lespedea acoperitoare, cum și lespezile de la podișul intern al coșciugului unde erau depuse osemintele defunctului așezat nu la fund, ca de obicei, ci în jumătatea planului de intersecțiune a laturilor, pe cari pietre, săpătorul a găsit de cuviință a le suprima de la locul lor. Dl. Bugheanu a scos fotografii de situațiunea mormîntului".

www.mnir.ro

"La vre-o doiu metri spre apus şi în aceeaşi profunzime, lucrătorii au dat de alt mormînt care, ca şi cel de la început, era format din lespezi, nu întregi, ci frînturi, ce s-au ridicat îndată, privindu-ne astfel existenţa, deşi era gol şi fără reliquri, lăsînd a se vedea în secţiunea maidanului, stratificarea unor pietre vinete, dispuse orizontal deasupra mormîntului. Dar, după arăturile lucrătorului Hoinaru, care în 1924, vrînd a-şi pune fundamentul de casă, în unghiul de răsărit, mai era un mormînt, însă la Mz. de precedentul şi la o distanţă apropiată, ce se deosibia prin dimensiunile sale de construcţiune, căci măsurînd lespedea, ce astăzi servă drept postament la intrarea dindos, în crosnie, ea are o lungime de peste 2 metri şi o înălţime de un metru, pe cînd la mormîntul păstrat diferenţa e raportată la 1,80 lungime, 0,55 lăţime, 0,65 înălţime. Insă opinia cea mai răspîndită e că, în 1897 pe timpul construcţiunii comunale a localului scolastic, vrînd a se extrage cărămidă, lucrătorii au dat de un alt mormînt similar, în care s-a găsit o sabie cu mîner intactă şi oseminte de cal. După ordine sabia s-a ridicat de prefectul judeţului, depunîndu-se, unii pretind că însuşi Regele Carol I a dorit-o şi i s-a dat...."

"Sabia nefiind de aur, era probabil de bronz şi dacă s-ar admite această ipoteză, vom şti şi vîrsta la care trebuie să le raportăm, a mormintelor descoperite ... credem că şi mormintelor de la Cetăţeni li se pot atribui o atare vechime ... Mai întîi înclinaţiunea nord-sud a mormîntului I era, după spusele lui Hoinaru, identică cu direcţiunea observată în celelalte morminte anterioare, un indiciu sigur despre prioritatea lor ante-creştină; prin prezenţa însă a osemintelor de cal, ce s-ar fi găsit în mormintele 3 şi 4 - din care un dinte am văzut la Hoinaru - nu se poate invoca argumentul pentru a lor origine tătarică cum şi eu crezusem pînă aci, pentrucă indicaţiunea dată ni s-a părut problematică. Nu e de presupus că tot corpul atît de voluminos al unui cal să intre în spaţiul puţin încăpător al coşciugului şi cu destinaţiune diferită, ci numai că după înhumarea decedatului, mai alătur de dînsul, a urmat şi a calului său. Mărturia veridică ne-o dă însă craniul ce s-a găsit în mormîntul prim şi care era aşezat la capul de Mz, al coşciugului, putîndu-se vedea în localul şcoalei, unde s-a depus împreună cu vasul candelă de mormînt. Vasul e cenuşiu avînd forma de ciaşcă, mai larg la gură, mai strîns la fund, iar pe pereţi o încinge un brîu de ornamente, cari s-ar putea distinge dacă s-ar curăţi de materiile suprapuse. De altfel vasul se află în stare bună de conservaţiune, în afară de o porţiune mai mică din buza superioară, desemnată printr-o rupere semnificativă şi uşoară crăpătură a pereţilor ... Are sus pe circumferinţă două toarte lătăreţe găurite. Originea dacică a vasului fiind incontestabilă (sic!) ..."

"Apropierea şi distanţele în cari se găsesc mormintele între ele, cum şi poziţiunea dominantă de răspîndiţie (din colţul cercuit al drumului de vîrf cu cel scoborîtor în vale), ne dă impresiunea unui loc de îngropare comun, deci a unui cimitir dac"[42] (sic!)

www.mnir.ro

Cercetările ulterioare au stabilit că ne aflăm în fața unui cimitir din epoca de bronz aparținînd culturii mormintelor în ciste; cultură subcarpatică prezentă și în țara Bîrsei. Așa zisa "cădelniță" sau "candelă" este un vas de lut cu ornamente incizate, încrustate cu o materie albă (fig.8); din același mormînt, descoperit în luna iunie 1930, fac parte o brățară de bronz (fig.9) și calota craniană a unui ins asupra căruia s-a încercat o trepanație.

În urma descoperirilor susmenționate, Muzeul Național de Antichități a întreprins săpături arheologice la Cetățenii din Deal, prin Ion Andrieșescu[43] în anul 1931.

Prezența unor monumente preistorice a fost constatată și de noi; ele au atras și în trecut atenția, cum reiese dintr-un raport al învățătorului I. Duculescu, ca răspuns la chestionarul arheologic, la 3 noiembrie 1873: "... la est de comuna Cetățenii din Deal, pe proprietatea unui locuitor din Cătunul Mesteacăn - se află cinci movile de o înălțime ca de 1 1/2 stînjeni, fiecare sînt de formă rotundă și la vîrf cam ascuțite ... baza lor... are o lărgime de 2 1/2 stînjeni fiecare. Situația lor este astfel că toate cuprind între ele un spațiu de pămînt de forma unui cerc al cărui diametru este de o lungime ca de 10 stînjeni ..."[44].

O parte din obiectele descoperite în mormintele menționate mai sus, se află în Muzeul din Cîmpulung-Argeș și au făcut subiectul unui articol în volumul "Din Istoria Medicinii Românești și Universale", București, 1962, sub îngrijirea lui Bologa V.L. intitulat: Încercări de trepanație la un craniu din epoca bronzului, p.9-12, semnat M. Constantinescu, V. Andreescu și Fl. Mîrțu. Vom reda aici cîteva spicuiri din lucrarea susmenționată: "... s-a găsit prin sondaje arheologice (sic!) într-un mormînt din epoca bronzului calota unui craniu de bărbat cu început de trepanație. Mormîntul aflat la o adîncime de 60 cm face parte dintr-un mic cîmp funerar cu morminte plane (sic!), cu rit de înhumație construite tip cofraj, din lespezi și stoide dreptunghiulare orientate în direcția sud-nord și avînd oarecare asemănare cu «zidurile de piatră» de la înmormîntările din epoca bronzului în regiunea Niprului în U.R.S.S. ... În mormînt s-au găsit 5 piese: o calotă craniană fragmentară cu un început de trepanație, un fragment de maxilar, un dinte canin, o ceașcă funerară (vas adiacent) din lut și o brățară de bronz (fig.1). Aceste piese descoperite în anul 1952 (sic!) se găsesc astăzi la secția de istorie a orînduirii comunei primitive a Muzeului raional Cîmpulung Muscel regiunea Pitești, cu nr.9-10-11-12-273".

"Piesa ceramică, de dimensiuni reduse, are diametrul superior de 99 mm, diametrul fundului de 32 mm și circumferința părții mediane de 310 mm. Înălțimea este de 65 mm. Are 4 urechiușe verticale găurite și este tipică epocii bronzului din spațiul carpatic, (sic!) ca pastă și formă abătîndu-se însă de la acel <u>horror vacui</u> specific epocii. Are incizate cîteva simple motive rectilinii, frînte și triunghiuri. La descoperire conținea grăunțe de cereale, (sic!) mîncare pentru cel mort, pentru "viața de dincolo".

www.mnir.ro

"Brăţara cu diametrul interior de 65 mm, este din bronz - realizată printr-o tehnică de turnare, în aici un caz à cire perdue, dar poate în tipar bivalv fără o ciocănire subsecventă - şi prezintă un facies frumos, cu patina nobilă, uniformă. Greutatea este de 35 de gr. ... Ca datare mormîntul cu întreg conţinutul se include în epoca bronzului din patria noastră şi se poate încadra potrivit periodizării lui N.Aberg şi P.Reinecke, în perioada I-a a primului şi A-B a celuilalt, respectiv în cursul anilor 1600-1500 î.e.n. ... Este al doilea caz descris la noi, de craniu trepanat din epoca bronzului şi al unusprezecilea (sic!) din timpul comunei primitive ..."

Fig. 7 - Monedă geto-dacă descoperită la Cetăţeni

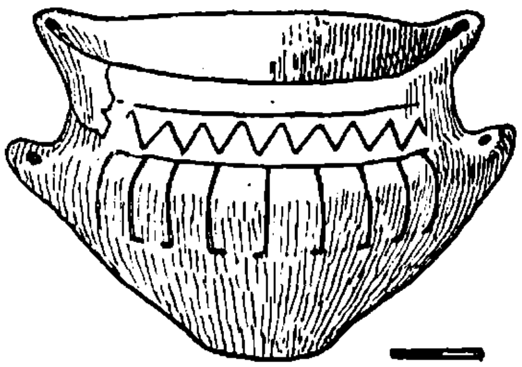

Fig. 8 - Vas din mormintele în ciste. Desen de I.Andrieşescu

Asupra inventarului acestui mormînt vom reveni cu prilejul tratării materialelor arheologice descoperite la Cetăţenii din Deal prin săpăturile noastre arheologice. Deocamdată vom reaminti relatările învăţătorului I.N.Panaitescu ca şi ale lui Dumitru I.Băjan (vezi mai sus) ce ne vorbesc despre descoperiri întîmplătoare şi nici decum de "sondaje arheologice", din anul 1930 nu din "anul 1952" şi care nu fac nici o menţiune că vasul "la descoperire conţinea grăunţe de cereale" în acest caz nu l-ar fi considerat drept "cădelniţă" sau "candelă de mormînt".

www.mnir.ro

Pentru o mai bună lămurire vom încheia cu unele spicuiri din jurnalul de săpături a lui Ion Andrieşescu: "1 oct.1931.Cîmpulung Muscel".

"Într-unul din mormintele descoperite în satul Cetăţenii din Deal - în locul numit "la Cruce" în grădina locuitorului Hoinaru cu ocazia unor săpături în luna iunie 1930, s-a găsit şi un vas cu 2 torţi de străpungere şi 2 proeminenţe pe margină, deasupra lor, cu găuri de străpungere (vezi schiţa, fig.8).

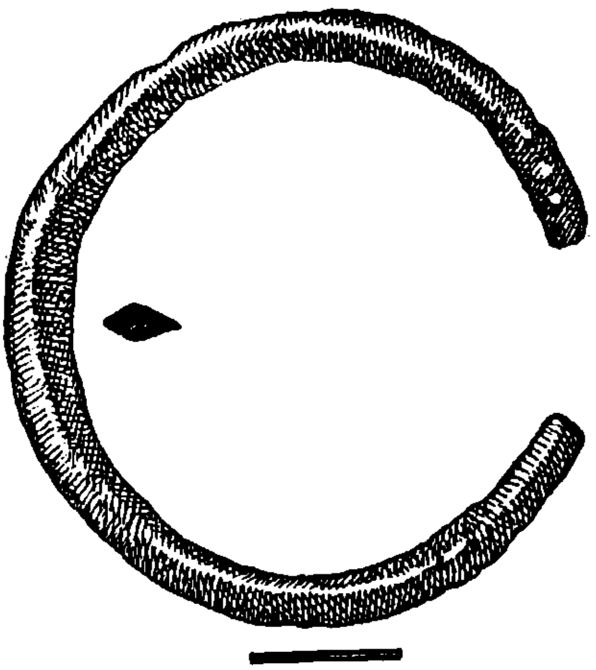

Fig. 9 - Brăţară de bronz de la Cetăţeni

"mormintele, arată învăţătorul Nicu Iosif Popescu erau lespezi mari aşezate în direcţia nord-sud".

"Am fost la Prefectură împreună cu d. Băcanu şi d. Bugheanu profesor din localitate. Tot aici mi s-a adus de la prof.Sapcaliu colierul de bronz, aici schiţat, cu o frumoasă patină verde" (fig.10).

"Pe platforma dealului s-au găsit 4 morminte la locul zis "la Cruce" lîngă şcoală şi 5 morminte, 15 minute spre nord, la locul numit "Cornul Malului" inf. d-lui I.Nicolăescu Bugheanu prof.Cîmpulung..."

"Într-o aşezare minunată 822 m înălţime, stăpînind splendid Valea Dîmboviţei, se află o incintă cu val bine recognescibil şi şanţ idem - de un front recognescibil de cca 40 m. Pe locul lui Ion St. Grigoroiu - valul şi şanţul au dispărut în direcţia sud din cauza cultivării. De aici pînă la mormintele din curtea lui Iosif Hoinaru e cca 300 m, sud-est ca direcţie luată de acolo".

"E aici al doilea loc mai înalt de la Cetăţenii din Deal putîndu-se vedea Valea Dîmboviţei spre sud- pînă la Tîrgovişte, din jud. Dîmbo-

www.mnir.ro

viţa. La orizont spre nord se văd două movile "La Gemelli" - "Cornul Malului" unde s-au găsit alte 5 morminte (şi colierul de bronz) e în direcţia Nord de incinta "Castru" de la Cetăţenii din deal".

"Lîngă punctul "La Cruce" s-a găsit în 1897/8 un mormînt săpat (Grigoroiu) - în care s-a găsit o sabie mare cu o gardă mare, pe care a luat-o subprefectul Mehtupciu; - Mormîntul ar fi fost la fel cu cele găsite în curtea săteanului Hoinaru (?). Foarte curios!"

"La Cornul Malului am găsit mormintele violate şi distruse. Au fost dispuse pe malul abrupt ceva mai departe" (schiţa, fig.11).

No.3 adîncime 0,50. In 4 s-a găsit colierul de la I.Sapcaliu şi un inel de bronz. S-au găsit toate neacoperite. Tot acest mal trebuie cercetat prin şanţuri pentru căutarea de morminte. Piatra este exact acelaşi material ca "la Cruce". Orientarea Capul la sud cu o deviaţie spre vest de 35,36°. A săpat I.Gh.Cornea din Cetăţenii din Deal".

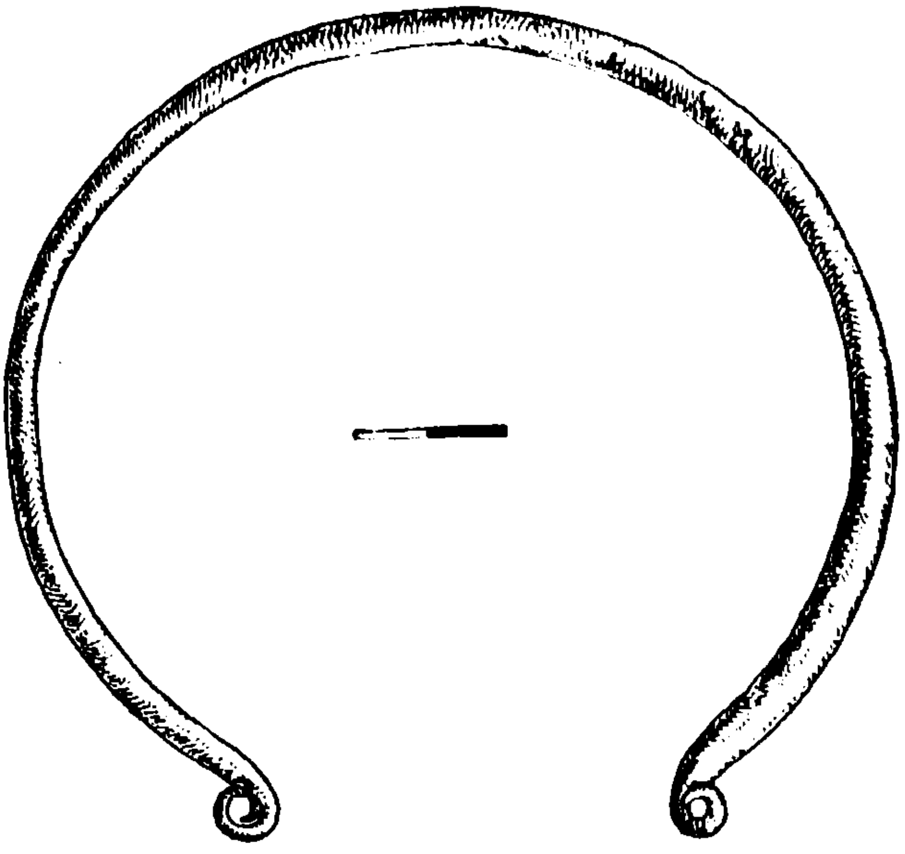

Fig. 10 - Colier de bronz din mormintele în ciste de piatră

"La Cruce" piatra e grezie ologacenă. Au fost patru morminte, din care cele trei dinspre est mai mici. De fapt e o movilă în care au fost îngropate toate. Pe această movilă e casa lui Iosif Hoinaru. Pentru di-

www.mnir.ro

mensiuni am săpat morminte în interior - adîncimea e de 1 m. Dedesubt nu e piatră,ci pămîntul galben al locului. Rămăşiţele mortului s-au găsit la o adîncime de 0,55 în acest mormînt. Piatra de la cap,deci,spre sud nu se încheie perfect,ci e potrivită numai ..."Lespedele sînt neprelucrate,ci numai alese, de aceia nu au grosime şi nici adîncime egală" (vezi schiţa, fig.12).

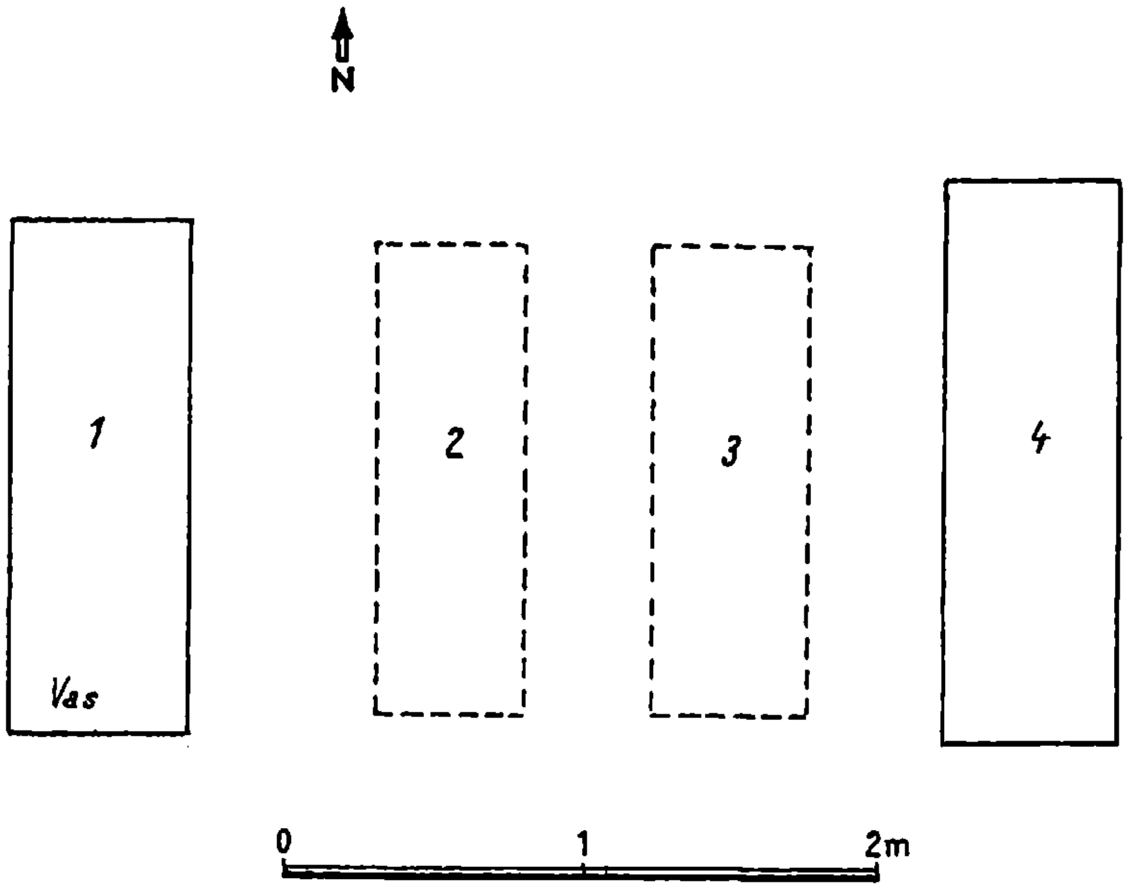

Fig.11 - Planul mormintelor de la Cornul Malului
(plan de I.Andrieşescu, 1930)

În sfîrşit, revenind la Cetăţuia din Valea Dîmboviţei, menţionăm că Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice înaintează Muzeului Naţional de antichităţi la 27.XI.1885 "un fragment de buzdugan de fier,găsit lîngă Cetăţuia, lui Radu Negru, pe matca Dîmboviţei"[45]. Aici prin anul 1901, cartograful Pamfil Polonic, trimis de Gr.Tocilescu, a făcut o schiţă de plan cuprinzînd, pe lîngă altele, ruinele unei biserici la apus de cetatea Dîmboviţei[46].

Şi istoricul I.C.Filitti localizează la Cetăţeni Cetatea de pe Dîmboviţa: "... voevodatul de la Argeş trebue să se fi întins mai întîi asupra Cîmpulungului, pentru că acolo, de la 1300, nu mai întîlnim stăpî-

www.mnir.ro

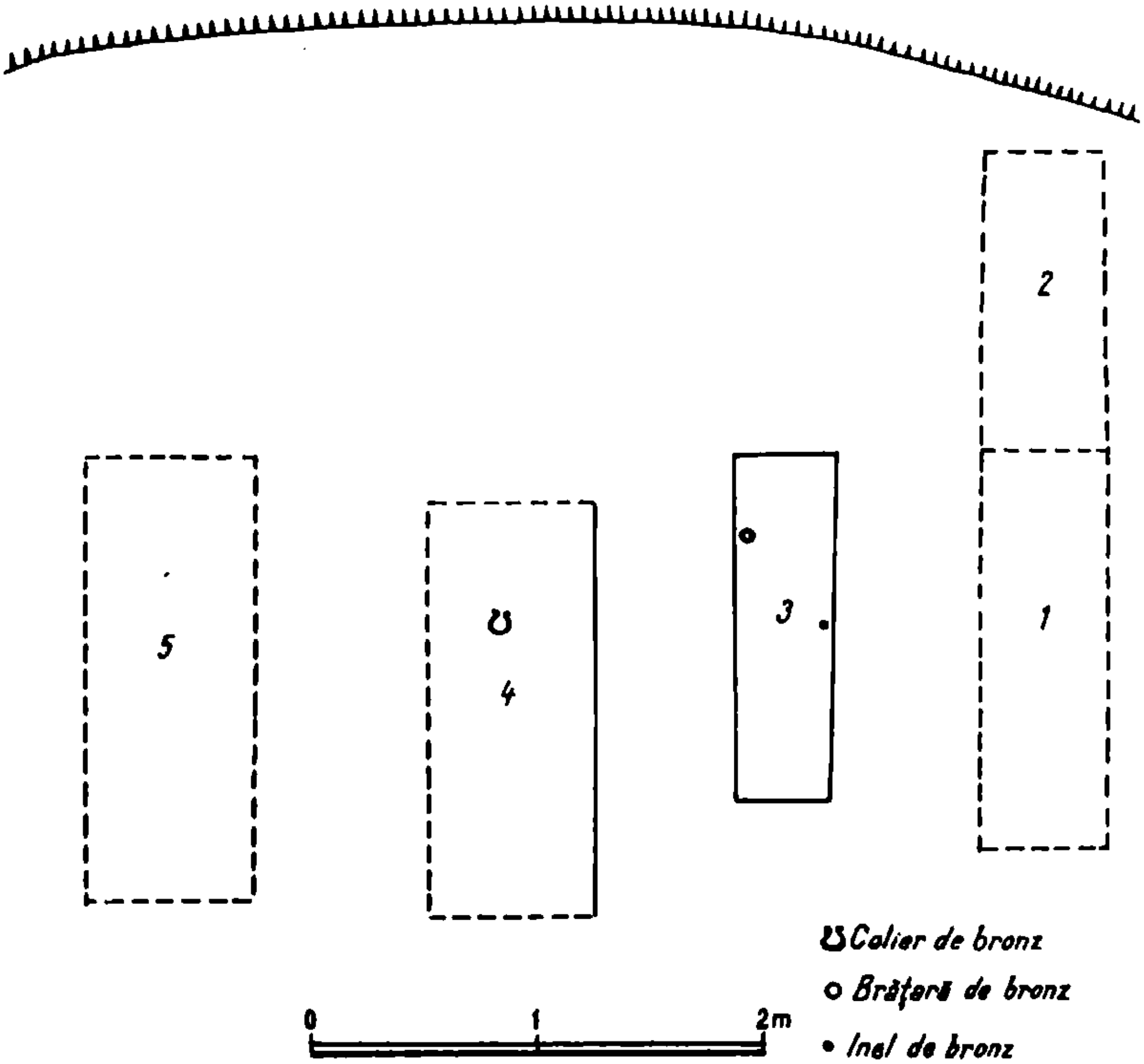

Fig.12 - Planul mormintelor din punctul "La Cruce"
(de I.Andrieșescu, 1930)

www.mnir.ro

nire ungurească. Ocuparea se va fi făcut deci spre sfîrşitul domniei lui Andrei III, probabil încă de voevodul Tihomir şi este poate de pus în legătură cu fortificarea Făgăraşului de Unguri la 1300. Odată cu Cîmpulungul trebuie să fi fost luate în stăpînire de voevodatul de la Argeş şi cele două cetăţi de apărare - atribuite de popor lui Negru Vodă - ale fostei posesiuni ungureşti şi anume: Cetatea de pe Dîmboviţa din satul Cetăţenii din Vale, lîngă Stoeneşti (Muscel) la 25 km sud-est de Cîmpulung şi cealaltă cetate tot pe Dîmboviţa, de la Rucăr, la nord-est de acelaş oraş. Aceasta din urmă se poate să fi fost ridicată de însăşi voevodul român, pentru a împiedeca incursiuni ungureşti dinspre pasul Bran, pe cînd cetatea de la sud-est trebuie să fi existat încă din vremea Ungurilor, ca apărare împotriva tătarilor"[47]..." I.C.Filitti localizează aici şi lupta unde duşmanul a fost înfrînt căzînd sub loviturile pîrcălabului Dragomir - castelanul cetăţii Dîmboviţa[48].

În legătură cu relatările lui I.C.Filitti menţionăm că cetăţuia de la Cetăţeni a fost ridicată împotriva unui duşman ce ar fi survenit de la miazăzi - mai tîrziu folosită împotriva invadatorilor de la miazănoapte; ea îşi găseşte o perfectă asemănare la Breaza (Făgăraş), spre deosebire aceasta are sistemul de apărare îndreptat spre miazănoapte. Ne referim la aşa-numita cetăţuie a lui Negru Vodă, dînd curs traducerii din limba germană a celor menţionate de Walter Horwath, Die Radu Negru - Burg bei Breasa, în Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde , nr.4-6, 1924: "Nu departe de Făgăraş, între revărsările a două pîraie montane, din Valea Posortei şi Valea Brescioara, se ridică o creastă de munte, abruptă şi îngustă cu un mic platou. Pe această creastă se află rămăşiţele unei cetăţi excluzînd pe trei laturi orice posibilitate de escaladare prin asalt; spre sud încercările de apropiere sînt tăiate prin două şanţuri ce o despart de pereţii abrupţi ai Carpaţilor meridionali ... ; cuprinsul este de 80 m lăţimea maximă. Zidul de incintă are o grosime medie de 1,70 m şi este alcătuit din bolovani şi lespezi ... Cetatea pare a fi edificată împotriva Ardealului, căci zădărniceşte trecerea peste munţi, mai bine zis o apără, întrucît imediat în faţa Cetăţii e un drum vechi, ce mînă la Cîmpulung, pe care poţi să mergi călare peste vîrful Ludişor : acest drum este distinct pe harta militară ..."

"Pe o veche hartă din muzeul Ţării Bîrsei din Braşov am găsit pentru acest ţinut o denumire: Kertzeburg. O fi acest nume identic cu cetatea Radu Negru? Tradiţia ţăranilor din Breaza povesteşte că Radu Negru a trecut peste munţi de la Cîmpulung spre Ardeal şi a ocupat ţara. Atunci şi-a clădit cetatea pentru a stăpîni ţara (anume trecerea). Dar cînd a terminat-o, s-a retras cu oastea sa iarăşi peste munţi şi n-a mai revenit.

Prezenţa acestei cetăţi, situată ca un cap de pod în ţinutul Făgăraşului, e mult grăitoare; ea dă temei postulării unui voievodat cuprinzînd şi Cîmpulungul, Cetăţenii, Argeşul, extins, poate, pînă la Dunăre şi ar justifica feuda Făgăraşului concesionată de regii Ungariei domnilor români.

DINU V. ROSETTI

www.mnir.ro

NOTE

1 Manuscrisul Butculescu, la Muzeul de istorie al orașului București; Butculescu o menționează drept "cetățuia lui Negru Vodă"; AL.ODOBESCU, Acad. R.S.România, Ms.228,1641: "Cetatea de la Bădeni-Pămînteni, urmele unei cetăți patrulatere din bolovani ... epoca feudală posibil înainte de întemeierea Principatelor"; C.BOLIAC, Curier românesc, 1845,nr.89; C.D.ARICESCU - Istoria Cîmpulungului, 1855, TH.MARGOT - O Viatorie în cele șapte-spre-zece districte ale României, București, 1859, p.21; N.IORGA, BCMI XXX, 92, 1937,p. 84; GR.TOCILESCU, Acad.R.S.România, Ms.5141, 70.

2 Bongars, pe la 1585; Baldassar Walter,la 1597; E.CISHULL -Travels în Turkey and Bach to England, London, 1747, p.83-84 (călătorie în anul 1700); FR.JOS.SULZER, Geschichte des Transalpinischen Daciens, vol.I,1781,p.332; BAUER - Memoires sur la Vallachie, 1778, p.173. Vezi și NICOLAE STOICESCU - Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, vol.II, p.447.

3 Denumire greșita datorită, în parte, relatărilor lui Tache Bejan din Rucăr a cărui colecție, alcătuită din obiecte găsite pe terasele de sub Cetățuia lui Negru Vodă, se află astăzi în muzeele din Cîmpulung și Pitești,purtînd etichete cu mențiunea: "Cetatea de la Stoenești". De la aceasta a luat și Vasile Pîrvan denumirea pe care o dă în lucrările sale așezării daco-getice. E regretabil că mai sînt cercetători în zilele noastre care o folosesc în publicațiile lor producînd, cum vom vedea mai jos, confuzii.

4 DINU V. ROSETTI - Șantierul arheologic Cetățeni, în: Materiale și cercetări arheologice, VIII, 1962, p.73-88; D.V.ROSETTI - Un depozit de unelte ..., SCIV, 2, XI, 1960, p.391-403, același,"Cetatea Dîmboviței" în revista Magazin nr.426 din 4.XII.1965; același,Magazin istoric, III, nr.11(32), 1969, p.90-94; același,Raport asupra cercetărilor arheologice întreprinse la complexul de monumente feudale de la Cetățeni-Argeș în anul 1965, în: Monumente Istorice, Studii și restaurări, II, p.94-98; vezi și dările de seamă, sumare, anuale asupra săpăturilor arheologice din R.S.R. în: SCIV și în Dacia; în comunicări,în cadrul Secțiunei feudale la Institutul de arheologie ca și la Institutul de istoria artei al Academiei R.S. România, Secția de artă veche românească în ianuarie 1968.

5 "Neuer Weg", nr.3641, 12 ianuarie 1961, p.4. Zeugen aus der Bronzezeit ...; "Elore", 9 nov. 1962, p. 4, Három egymást civilizáció emlékei; Scînteia tineretului, nr.6347, 11 oct. 1969, p.7, Enigmele de la Cetățeni, ibidem, II, nr.6353, 18 oct. 1969,p.6-7, ibidem, III, nr.6359, 25 oct. 1969, p.4.

6 RADU VULPE - Așezări getice din Muntenia, Monumentele patriei noastre, 1966, fig.32-38.

www.mnir.ro

7 Bunăoară cum a încercat AL. VASILESCU - Cetatea Dîmbovița, Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice (B.C.M.I.), XXXVIII, fasc.123-126, 1945, p.25-53 (situarea ei pe șoseaua Tîrgoviște-Cîmpulung la Gemenea-Voinești, la așa-zisele ruine, s-a dovedit necorespunzătoare datorită săpăturilor ce am întreprins aici în colaborare cu Muzeul Tîrgoviște în anul 1965; Ruinele sub aspectul "unui patrulater cu laturile externe a cîte 33,20 m fiecare" s-au dovedit a fi o fortificație de pămînt, cu val și palisadă, cu elemente databile în sec. VII-X și nici vorbă a fi construită" din pămînt, bolovani de piatră de rîu și orasan (ciment de cărămidă pisată cu var)" cum susține autorul citat la p.26.

8 PAVEL CHIHAIA - Cetatea și schitul lui "Negru Vodă" de la Cetățeni-Muscel, în: Glasul Bisericii, XXVII, nr.1-2, 1969, p.111-130; lucrare sincopată pe alocuri cum vom arăta în decursul studiului nostru.

9 Arheolog-amator; săpături: Cetățeni 1876-1881. Jidava 1876; Cîmpulung 1876; Turnu-Severin, Calomfirești, Piscul-Crăsani, Nămăiești 1881 și altele.

10 Etnograf francez (1837-1914). Membru corespondent al Academiei Române (1877); a scris, pe lîngă altele, Les populations danubiennes, 1882-85.

11 Președinte al etnografilor francezi.

12 Lipsind paginile respective ale textului românesc traducem din versiunea franceză.

13 Subprefect al ocului Nucșoara, recunoscut de excursioniști drept conducător al caravanei.

14 Butculescu face o confuzie: așa zisele ondulații nu au nici o legătură cu sistemul de fortificație, iar resturile construcției de piatră sînt rămășițele unor monumente feudale de cult pe care le-am dezvelit în acest loc.

15 În realitate blocul megalitic este un produs al capriciilor naturii, nu e datorat omului. Aceeași părere greșită o are și Pavel Chihaia, op.cit., p.112: "Drăghiceanu mai remarcă enorma piatră cățărată pe vîrful Colțului Bisericii care amintește de acele pierres branlantes, din timpurile druidice. În realitate așa cum se poate vedea și din fotografia reprodusă de V.Drăghiceanu, la estul bisericii se înalță trei colți verticali, dintre care unul prezintă în vîrf un bloc pus într-adevăr de mîna omului. "Aceeași aserțiune o face P.Chihaia și la p.118: "stîlpi ... unul din ei poartă o imensă lespede orizontală așezată desigur de o mînă omenească".

16 Vestigiile la care se referă Butculescu nu sînt romane sau bizantine ci geto-dace; inscripțiunea greacă este de fapt o mănușă de amforă pentru untdelemn sau vin provenind din import, probabil din Rodos. În privința planșelor, acestea nu mai sînt, astăzi, în colecțiile muzeului de istorie București.

17 Traducere din textul francez.

www.mnir.ro

18 Relatăm din manuscrisul românesc.
19 P.CHIHAIA - op.cit., p.118: "Două fragmente de cruci de piatră una înălţată în 1592 în timpul domniei voievodului Stefan Surdul(predecesorul lui Mihai Viteazul) pentru pomenirea lui Frăţilă şi Neacşei în vremea lui Alexandru Coconul, din 1624 (se referă la Manuscrisul Bntculescu).
20 Lipsind o pagină, traducem din textul francez.
21 Sînt zidurile unor construcţii daco-gete, refolosite în epoca feudală D.V.R.
22 Reluăm textul românesc.
23 Traducere din textul francez.
24 Reluăm textul românesc.
25 Traducere din textul francez.
26 Reluăm textul românesc.
27 B.C.M.I., 18-19, 1912, p.89 şi urm. Remarcă şi zidul ce bara valea Dîmboviţei, dărîmat în 1890; cu ocazia facerii şoselei s-au găsit "coifuri, zale, spade ..."
28 Academia R.S.România, Ms.228, 1641.
29 C.D.ARICESCU - op.cit., p.98, nota 3: "Damicella Anika Racoviţă posedă un bănişor de fier (sic! nota mea D.V.R. în realitate de argint inferior) "aflat pe clina dealului, cînd cu călătoria din 3 iunie 1851".
30 FR.JOS.SULZER - op.cit., p.332.
31 G.E.MULLER, Burg. "Negru Vodă" în Törzburger Pass,Korrespondenzblatt des ereins für siebenbürgische Landeskunde, XLVI, oktober-november 1923, nr.10-11, p.49.
32 I.CLINCIU, Rucărburg, Bul.Muz. Militar Naţional, III, 1939-1940, nr.5-6, p.98.
33 FR.JOS.SULZER, op.cit., p.334.
34 Ibidem "şi Piatra Craiului putea fi ocolită ... şi că poate fi ocolită chiar trecătoarea Bran reiese din faptul că ... întrunul din războaiele trecute turcii au trecut peste prăpastia stîncoasă de la Zerneşti, lăsînd trecătoarea şi castelul la o parte şi-au căzut pe neaşteptate peste imperiali luîndu-l prizonier pe general spre mare pagubă".
35 DINU V.ROSETTI "Bul.Mon.Istorice", nr.2, 1972, p.27-38.
36 C.V.OBEDEANU - Tudor Vladimirescu, Arhivele Olteniei, nr.45-46, VIII, sep.-dec. 1929, p.433 "... a doua zi dimineaţa, pe sub Muscele, porniră cu toţii spre Tîrgovişte. Conocind la prînz la Cîrciuma de piatră, şi de abia la miezul-nopţii am ajuns la Tîrgovişte". E menţionat şi de vistiernicul Dumitrache Aricescu (C.D. Aricescu). Acte justificative la istoria revoluţiei române de la 1821, Craiova 1874. Am mai găsit menţiunea într-un act, comunicat de Flaminiu Mîrţu, directorul Muzeului Cîmpulung: "Se orînduieşte acest Gheorghe căprar de dorobanţi al ocîrmuirei să meargă la moşia Cîrciuma de piatră, de unde lînd pe cîţiva clăcaşi de acolo,cei ce au jăluit împotriva arendaşilor acei moşii să-i aducă la ocîrmuire

www.mnir.ro

spre a se înfăţişa cu arendaşii care se află veniţi aici. Ocîrmuitor Manolache Faca. 1836 luna februarie 19, Cîmpulung, nr.735".

37 Op.cit., p.98.

38 Manuscrisul Butculescu, loc. cit.

39 Arhiva M.N.A., Dosar 1896, adresa nr.8138 din 5.10.1896.

40 Morminte vechi de la Cetăţenii-din-Deal, Muscelul Nostru II,5,1930, p.19-21.

41 Sabia va fi fost de bronz; în tezaurul de la Perşinari (Dîmboviţa) s-a găsit o sabie de aur.

42 Mormîntul antic din Cetăţeni, Muscelul Nostru, II, 9, 1930, p.6-9.

43 Ziarul "Universul" din 26.X.1931, care relatează primele descoperiri.

44 Academia R.S.România Răspuns la chestionar, Ms.Rom. 228/1873, p.157.

45 Arhiva M.N.A. Dos. 1885, p.306.

46 Academia R. S. România. Manuscrise rom. Arhiva P.Polonic, vol.I Varia, pl.143/18.

47 LC. FILITTI, Despre Negru Vodă, Acad. Rom. Mem. Sect.Ist., seria III, tom.IV, 1925, p.10-11.

48 Ibidem, p.25.

L'HISTORIQUE DES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE CETĂŢENI, DÉP. ARGEŞ

L'étude contient l'historique des recherches archéologiques de la station de Cetăţeni. Dans la conception de l'auteur, il constitue un premier chapitre, introductif, d'une grande monographie, qui devra apparêtre, concernant les découvertes archéologiques de la station mentionée.

Dans le premier chapitre sont relatées les rechérches effectuées par C.Butculescu, archéologue amateur et collectioneur d'antiquités à la fin du siècle passé. En même temps sont présentées les rechérches de Ion Andrieşescu de quelques monuments archéologiques de la zone.

L'étude s'occupe aussi des vestiges archéologiques de la Commune primitive, de l'époque geto-dace et féodal qui se trouvent dans le périmètre de la commune de Cetăţeni.

Légende des figures

Fig. 1 - Cetăţeni, dép Argeş. Signes graphiques sur un temoin de rocher

Fig. 2 - Le contur d'une silhouette humaine fouillée dans un rocher

www.mnir.ro

Fig. 3 - Esquisse des empreinte de la paume dans le rocher, sur "Le trone de Negru Vodă"
Fig. 4 - "Le réservoir d'éau" dessiné par C. Butculescu
Fig. 5 - "Le chevalier" gravé dans le rocher. Dessin arch. Horia Teodoru (les lignes pointées-après un dessin de C. Butculescu)
Fig. 6 - "Le couvent et la forteresse de Negru Vodă" de Cetăţeni. Dessin de Danielis
Fig. 7 - Monnaie geto-dace découverte à Cetăţeni
Fig. 8 - Vase des tombes à cistes. Dessin après I. Andrieşescu
Fig. 9 - Bracelet en bronze de Cetăţeni
Fig. 10 - Colier en bronze des tombes à cistes en pierre

www.mnir.ro

SUMAR

Pag.

FLORIAN GEORGESCU - Introducere 3

RAPOARTE DE SĂPĂTURI

DOINA GALBENU - Aşezările neolitice de la Şimnic 9

AUGUSTIN ULANICI - Săpăturile de la Brăneţ, jud.Olt 45

AUGUSTIN ULANICI şi GEORGE TROHANI - Săpăturile de la Greci, com.Grădiştea, jud.Ilfov 77

VALERIU LEAHU - Sondajul arheologic de la Izvoarele 101

VLAD PROTOPOPESCU - Raport asupra săpăturilor arheologice de la Corneşti, com. Adămuş, jud.Mureş,din anul 1972 117

GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice efectuate la Chirnogi, jud. Ilfov,în anii 1971-1972 127

GEORGE TROHANI - Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în aşezarea geto-dacică de la Vlădiceasca, jud. Ilfov, în anul 1973 151

EDITH IONESCU - Studiul materialului faunistic provenit din unele locuinţe geto-dacice de la Vlădiceasca ... 177

LARISSA NEMOIANU şi ION ANDRIŢOIU - Sondajul arheologic de la Ardeu,Com.Balşa, jud.Hunedoara 181

VALERIU LEAHU - Cercetări arheologice în necropola tumulară de la Romula (1969) 191

LUCIA MARINESCU, LIVIU MĂRGHITAN, CONSTANTIN C. PETOLESCU - Thermele romane de la Micia. Raport asupra săpăturilor din anii 1971-1974 217

ANCA PĂUNESCU - Şantierul arheologic Tîrgşoru Vechi. Raport de săpătură 231

LUCIAN CHIŢESCU - Cercetări arheologice la Curtea Domnească din Suceava 245

STUDII

DINU V.ROSETTI - Cetăţeni-Argeş. Istoricul cercetărilor arheologice.................................... 261

www.mnir.ro

SOMMAIRE

Pag.

FLORIAN GEORGESCU - Introduction 3

RAPPORTS DES FOUILLES

DOINA GALBENU - L'établissement néolithique de Şimnic 9

AUGUSTIN ULANICI - Les fouilles de Braneţ, dép.Olt 45

AUGUSTIN ULANICI et GEORGE TROHANI - Les fouilles de Greci, commune Grădiştea, dép.Ilfov 77

VALERIU LEAHU - Le sondage archéologiques de Izvoarele 101

VLAD PROTOPOPESCU - Rapport sur les fouilles archéologiques de Corneşti, commune Adămuş, dép.Mureş, 1972 117

GEORGE TROHANI - Les fouilles archéologiques effectuées à Chirnogi, dép.Ilfov, durant les années 1971-1972 127

GEORGE TROHANI - Rapport concernant les fouilles archéologiques éffectuées dans l'établissement géto-dace de Vlădiceasca pendant l'année 1973 151

EDITH IONESCU - L'étude du matériel faunique provenant de quelques habitations géto-daces de Vlădiceasca 177

LARISSA NEMOIANU et ION ANDRIŢOIU - Le sondage archéologique d'Ardeu, commune Balşa, dép.de Hunedoara ... 181

VALERIU LEAHU - Recherches archéologiques dans la nécropole tumulaire de Romula 191

LUCIA MARINESCU, LIVIU MĂRGHITAN, CONSTANTIN C. PETOLESCU - Les thermes romaines de Micia, Rapport sur les fouilles éffectuées entre 1971-1974 217

ANCA PĂUNESCU - Le chantier archéologique de Tîrgşoru-Vechi 231

LUCIAN CHIŢESCU - Recherches archéologiques à la Cour Princière de Suceava 245

ÉTUDES

DINU V.ROSETTI - Cetăţeni, dép.d'Argeş. L'historique des recherches archéologiques 261

MUZEUL DE ISTORIE AL R.S.R. BIBLIOTECA

www.mnir.ro

Lucrare executată sub comanda numărul 2097/5.III.1975 în Atelierul de reprografie al Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România, București, Calea Victoriei nr.12

www.mnir.ro

16 Lei

www.mnir.ro